

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

НІКОЛАЄНКО ВАЛЕРІЯ ОЛЕГІВНА

УДК 811.111'42:159.963:165.194 (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНОГО
НАРАТИВУ ОНІРИЧНОГО ОСОБИСТОГО ДОСВІДУ**

Спеціальність 035 – Філологія
(Галузь знань 03 – Гуманітарні науки)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ В.О. Ніколаєнко

Науковий керівник: Бондаренко Євгенія Валеріївна, доктор філологічних наук,
професор

Харків – 2023

АНОТАЦІЯ

Ніколаєнко В.О. Лінгвокогнітивні характеристики англомовного наративу оніричного особистого досвіду. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 — Філологія (Галузь знань 03 — Гуманітарні науки). — Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2023.

Дисертацію присвячено вивченню лінгвокогнітивних параметрів письмових англомовних оповідей про сновидіння як дискурсивного та наративного явища. Матеріалом дослідження є корпус із 538 англомовних письмових переказів сновидінь (157 200 слів), зібраних із онлайн-щоденників сновидінь на сайті dreamjournal.net.

Дослідження виконане в теоретичних та методологічних рамках сучасної когнітивної лінгвістики, дискурсології та когнітивної наратології. Для описання лінгвокогнітивної природи процесу наративізації сновидіння дослідження фокусується на суб'єктному позиціюванні нараторів щодо оповідуваного оніричного досвіду. Для аналізу наративних жанрово-специфічних характеристик переказів сновидіння залучено поняття подієвості та поняття перспективи як конструкту, що організує ментальні простори оповіді.

Наукова новизна дослідження полягає у запропонованій комбінованій методиці та першому детальному вивченню англомовного дискурсу та наративу оповіді про сновидіння в ракурсі дискурсології та когнітивної наратології. В роботі було *вперше* описано переказ сновидіння як окремий жанр англомовного письмового наративу; з'ясовано тенденції евіденційного маркування оніричного досвіду в англомовному дискурсі; схарактеризовано частотність сенсорних семантичних модусів, залучених у концептуалізації досвіду сновидіння; виявлено тенденції суб'єктивного позиціювання нараторів стосовно оповідуваного англійською мовою оніричного досвіду; змодельовано дуальне конструювання

категорій наратора, фокалізатора, наративної перспективи та точки зору в англійських оповідях про сновидіння; описано основні жанрові риси механізмів наративізації досвіду та смислотворення в наративі оповіді про сновидіння.

Практична цінність дослідження пов'язана із можливим залученням отриманих висновків щодо концептуалізації оніричного досвіду в спецкурсах з теорії дискурсу (генрістики), когнітивної лінгвістики (теорії ментальних просторів), когнітивної наратології, квантитативних методів у лінгвістиці, корпусної лінгвістики. Висновки роботи також можуть бути використані під час виконання наукових досліджень студентів та аспірантів.

Робота складається із трьох розділів, які послідовно викладають дискурсивні та наратологічні теоретичні і методологічні підвалини дослідження, аналіз засобів евіденційного та епістемічного маркування в дискурсі оповідей про сновидіння, когнітивну архітектуру подвійної наративної перспективи, подієвості та наративних просторів оповідей цього жанру та загальних висновків, в яких узагальнено здобутки дослідження та окреслено подальші перспективи його розвитку.

Перший розділ «Методологічне підґрунтя вивчення письмових англійських наративів оповіді про сновидіння» презентує аналітичний огляд релевантних для дисертаційного дослідження теоретичних та методологічних підвалин дискурсології та наратології. У розділі пропонується трактування поняття наративу як об'єкта дослідження, а також тлумачаться поняття наративності, експерієнційності та смислотворення в сучасній наратології у якості базових категорій наративу. Прослідковано хронологічний розвиток наратологічних концепцій від структуралістської традиції до їхньої інтеграції із когнітивними дослідженнями на сучасному етапі та описано конвергенцію підходів, що зумовлює використану в дисертаційному дослідженні комбіновану методику. Письмовий наратив оповіді про сновидіння позиціоновано серед інших наративних жанрів та описані базові жанрово-релевантні характеристики культурної дискурсивної практики переказування сновидінь.

Обґрунтовано використання понять дискурсивної постави та евіденційності для висвітлення акцентованої сенсорно-перцептивної втіленості та експерієнційності оповідей про сновидіння. Запропоновано та описано вибір евіденційних та епістемічних підкатегорій для вивчення експерієнційності в наративі. Конструювання постави як дискурсивної категорії пояснює процеси наративного смислотворення, що дозволяє виділити дискурсивну складову в наратології.

Також у розділі описані класичні та сучасні трактування наратологічних понять автора та наратора, перспективи, точки зору, фокалізації та подієвості. Обґрунтовується доцільність використання конфігурацій наративних просторів як інструменту моделювання наративного жанру та наративної перспективи.

Розділ завершується описом базових принципів, інструментарію та процедури вивчення наративу оповіді про сновидіння.

Другий розділ «Лінгвальні засоби реалізації категорії евіденційності в письмових англомовних наративах про сновидіння» містить результати анотування корпусу за обраними підкатегоріями евіденційності, аналіз специфіки концептуалізації сенсорної природи оніричного досвіду та розбір її репрезентацій в наративі.

Проаналізовано емпіричні дані частотності евіденційного маркування оніричного досвіду за підкатегоріями евіденційності. Ревелятивну евіденційність в англійській мові витлумачено як концептуальну категорією, яка існує у взаємоконститутивній опозиції з антирелевативною евіденційністю для встановлення опори на реальні знання та підтримку епістемічного контролю над концептуалізацією оніричного досвіду в оповіді.

Встановлено, що через домінування в оповідах про сновидіння сенсорних евіденційних маркерів, оніричний досвід концептуалізується як виразно сенсорний, що і становить основу його наративності та ключовий матеріал для наративного смислотворення у сприйнятті нараторів. Виявлено, що виразне кількісне переважання візуальних маркерів, за якими із великим відривом слідує

маркери загальної сенсорної евіденційності, підтримують переважне сучасне розуміння сновидіння як візуально-моторного досвіду. Сенсорна специфіка досвіду сновидіння зумовлює використання нараторами додаткових коментарів про перцептивні аномалії в сновидінні та засобів лінгвістичної креативності для наративного конструювання суб'єктивного оніричного досвіду.

Знайдено, що у виборі засобів маркування репортативної та інференційної евіденційності оповідачі сновидінь віддають перевагу морфологічно простим формам. Ця тенденція трактується як наслідок спонтанності та швидкості письмового фіксування оніричного досвіду після пробудження, а також схематичності сприйняття сценарних характеристик оніричного матеріалу.

У якості жанрово-специфічних рис оповідей про сновидіння констатовано профілювання засобів конструювання суб'єктивної експерієнціальності в наративі, таких як пряма сенсорна евіденційність, одночасно із виразним тяжінням до дискурсивного дистанціювання від оповідуваного досвіду та його зіставлення із знаннями про реальний світ.

Третій розділ «Конфігурації наративних просторів та категорія перспективи в наративах оповіді про сновидіння» присвячено моделюванню динамічної наративної перспективи в оповідях про сновидіння з метою з'ясування жанрової специфіки таких оповідей.

Обґрунтовано, що основною жанрово релевантною рисою наративу про сновидіння є подвійна подієвість, що в свою чергу формує динамічність функції перспективи та співіснування двох наративних просторів оповіді (реального та оніричного). У розділі проілюстровано, що наративна перспектива концептуалізатора в оповідях про сновидіння постійно переходить від наратора, що не спить, до оніричного фокалізатора, і навпаки. Подієвість оніричного наративу пояснена як двошарова конструкція: внутрішня та зовнішня. Внутрішня подієвість полягає у розвитку подій у сновидінні, їхньому взаємозв'язку та впливі на оніричного фокалізатора. В свою чергу, зовнішня подієвість позиціонує сновидіння як подію та є локусом оцінки й інтерпретації.

З оглядом на описану дуальність перспективи та подієвості в оповідях про сновидіння, в розділі змодельований процес конструювання в оніричному наративі двох наративних просторів (або двох ланцюгів наративних просторів) — оніричного та реального. Ці простори маркуються ревелативними та антиревелативними маркерами, які включають експліцитні та контекстуальні засоби. Наративні простори реальності конструюються для підтримки оніричної оповіді у паралельній конфігурації (за допомогою економних контекстуальних лінгвістичних засобів) або лінійно стосовно основного виміру оповіді (із залученням експліцитних маркерів навігації та окремих коментарів).

Проаналізовано роль концептуальної інтеграції як механізму, який забезпечує нарративне конструювання оніричного досвіду (смыслотворення оніричного наративу) з опертям на активацію та інтеграцію двох ментальних просторів. Окрім цього, описано тенденції концептуалізації оніричних блендів (втілених у сновидінні емерджентних структур) та креативні способи вербалізації таких концептуальних структур.

Основну апробацію дослідження було проведено на засіданнях кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2019–2023 рр.), на засіданнях дослідницької групи GREMUTS лабораторії ILCEA4 Університету Гренобль-Альпи (Франція) (2022-2023 рр.), а також на дев'яти міжнародних конференціях. Основні положення дисертації висвітлено у 13 публікаціях (з них три одноосібні статті та одна стаття у співавторстві (де особистий внесок здобувачки полягає в підборі емпіричного матеріалу, описі прикладів та моделюванні нарративних конфігурацій) та дев'яти опублікованих тезах доповідей на наукових конференціях).

Ключові слова: наратив, оніричний наратив, переказ сновидіння, когнітивна наратологія, когнітивна лінгвістика, евіденційність, постава, модальність, перспектива, фокалізація, наративний простір, ментальний простір, метафора, концептуальна інтеграція, бленд, смылотворення

ABSTRACT

Nikolaienko, V. O. Linguo-cognitive analysis of English-language oneiric personal experience narrative. – Qualification scholarly paper: A manuscript.

Thesis submitted for obtaining the Doctor of Philosophy degree in Humanities, Specialty 035 – Philology. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2023.

This thesis addresses linguo-cognitive parameters of written English-language dream reports as discursive and narrative entities. The studied corpus consists of 538 English-language dreams reports (157,200 words) collected from online dream journals on the website dreamjournal.net.

The study was carried out within the theoretical and methodological framework of modern cognitive linguistics, discourse studies, and cognitive narratology. The present research aims to describe the linguo-cognitive nature of the dream narrativization process and hence focuses on the narrators' subjective positioning regarding the narrated oneiric experience. In order to account for the genre-specific narrative characteristics of dream reports, the study applies the concept of perspective as a narrative construct that organizes narrative mental spaces of the story and links the perspective to eventfulness.

The novelty of this research project resides in its combined methodology and the first detailed study of the discourse and narrative characteristics of the English-language dream reports from the perspective of discourse studies and cognitive narratology. Specifically, the tasks solved for the *first* time in this study include describing the dream report a separate genre of written narrative; identifying the tendencies of evidential marking of oneiric experience; establishing the comparative frequencies of semantic sensory modes involved in the conceptualization of the dream experience; outlining the tendencies of subjective positioning of narrators in relation to the narrated oneiric experience; modeling the dual functioning of the categories of narrator, focalizer, narrative perspective and point of view in dream stories; revealing the distinctive genre

features of the mechanisms of narrativity and meaning-making in the dream reporting narrative.

The practical value of the study lies in the possible application of the findings on the oneiric experience conceptualization in optional courses in the discourse theory (genristics), cognitive linguistics (theory of mental spaces), cognitive narratology, quantitative methods in linguistics, and corpus linguistics. The findings of the study can also be used in undergraduate and PhD research.

The thesis consists of three chapters that consistently address the discursive and narratological theoretical and methodological underpinnings of the study; the analysis of the evidential and epistemic marking in the discourse of dream reporting; the cognitive architecture of the split narrative perspective, double eventfulness and twofold configuration of narrative spaces of the narratives of this genre; and the conclusion that summarizes the findings of the study and outlines its further prospects.

The first chapter “Methodological Foundations for the Study of Written English-language Dream Reports Narrative” presents an analytical review of the study’s theoretical and methodological underpinnings in the realms of discourse studies and narratology. In this chapter I expound on narrative as an object of research, as well as on the concepts of narrativity, experientiality, and meaning-making as they emerge to be the basic categories of narrative in modern narratology. The chronological development of narratological concepts is traced from the structuralist tradition to their current integration with cognitive research. Specifically, I argue that this convergence of approaches underlies the combined methodology developed in the thesis. The written narrative of the dream report is positioned among other narrative genres and its distinctive genre features are discussed in the light of dream retelling as a cultural discursive practice.

In the chapter, I account for the choice of the focus categories of stance and evidentiality in order to address the sensory-perceptual embodiment and experientiality of dream reports. In particular, I list and discuss the evidential and epistemic subcategories applied to analyze the construction of experientiality in this narrative genre.

I consider stance as a discursive category that contributes to narrative meaning-making and facilitates distinguishing the discursive component in narratology.

Finally, the chapter addresses the classic and modern interpretations of the narratological concepts of the author and narrator, perspective, point of view, focalization, and eventfulness. The overview substantiates the usage of narrative space configurations as a tool for modeling the narrative genre and narrative perspective.

I conclude the chapter with a description of the key principles, tools, and procedure for the study of the dream narratives.

The second chapter “Linguistic Means of Evidential Marking in Written English-language Dream Reports” presents the results of manual corpus annotation with selected subcategories of evidentiality, as well as an analysis of the conceptualization of oneiric experience and its sensory nature as it is represented in the narrative.

The chapter contains an analysis of the empirical data on the frequencies of evidential marking of dreaming experience. Revelative evidentiality in English is viewed as a conceptual category in mutually constituent opposition with anti-revelative evidentiality to sustain the reliance on real knowledge and support epistemic control over the conceptualization of oneiric experience in the narrative.

It was established that due to the dominance of sensory evidential markers in dream reports, oneiric experience is conceptualized as distinctly sensory, which constitutes the basis of its narrativity and the starting point for narrative meaning-making in narrators’ perception. I found that a significant quantitative prevalence of visual markers, by a wide margin followed by markers of intuitive evidentiality, agrees with the mainstream scientific view of dreaming as a visual-motor experience. The sensory nature of the dreaming experience prompts narrators to provide additional commentary on the perceptual anomalies in dreaming and to resort to the means of linguistic creativity for the narrative construction of the subjective dreaming experience.

I also demonstrated that dream narrators prefer morphologically simple means of marking reportative and inferential evidentiality. This tendency is attributed to the

spontaneity and urgency of recording the dreaming experience after awakening, as well as to the schematic perception of the scenario characteristics of the oneiric material.

In determining the distinctive genre features of dream stories, I prioritize the profiling of subjective experientiality in the narrative, namely through direct sensory evidentiality, as well as a pronounced tendency towards discursive distancing from the narrated experience and its comparison with knowledge about the real world.

The third chapter “Narrative Space Configurations and Narrative Perspective in Dream Reports” follows the modeling of a dynamic narrative perspective in dream reports in order to clarify the genre-determining features of these narratives.

I argue that the distinct genre-determining feature of the dream reporting narrative is double eventfulness, which in turn renders dynamic the function of narrative perspective and informs the co-formation and cross-update of two narrative spaces of the story (that of reality and of dream). In the chapter, I illustrate that the conceptualizer’s narrative perspective in dream reports constantly shifts from the narrator who is awake to the oneiric focalizer, and vice versa. The eventfulness of the dream reporting narrative is modeled as a two-layer structure that consists of internal and external eventfulness. Internal eventfulness stems from the development of events inside the dream, their relations, and their effect on the oneiric focalizer. In turn, the external eventfulness is rooted in the event of having a dream and serves as the locus of its evaluation and interpretation.

In view of the established duality of narrative perspective and eventfulness in dream reports, I model the process of constructing two narrative spaces (or two chains of narrative spaces) — dream- and reality-marked — in the narrative of dream retelling. These spaces are tagged with revelative and anti-revelative evidential markers that include explicit and contextual linguistic means. Reality-marked narrative spaces are constructed to support the dream narrative either in a parallel configuration (with the help of concise contextual linguistic means) or linearly (with the involvement of explicit markers of navigation and specific comments) in relation to the main dimension of the narrative.

The role of conceptual integration is elucidated as a mechanism that provides for the narrative construction of oneiric experience (meaning-making of the dream retelling narrative) based on the activation and integration of two concurrent mental spaces. In addition, I describe the tendencies of conceptualization of oneiric blends (emergent structures embodied in the dream) and linguo-creative methods of verbalization of such conceptual structures.

The provisional results of this study were presented at the meetings of the Department of English Philology and Foreign Language Teaching Methods of V. N. Karazin Kharkiv National University (2019–2023), at the meetings of the GREMUTS research group of the ILCEA4 laboratory of the University of Grenoble-Alpes (France) (2022-2023), as well as at nine international conferences. The main provisions of the thesis are covered in 13 publications (three single-authored articles and one co-authored article (for which, the personal contribution of the applicant consists in the collection of empirical material, analysis of examples and modeling of narrative configurations) and nine published conference proceedings papers.

Key words: narrative, dream narrative, dream report, cognitive narratology, cognitive linguistics, evidentiality, stance, perspective, focalization, narrative space, mental space, metaphor, conceptual integration, blend, meaning-making.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:
публікації у фахових виданнях України:**

1. Ніколаєнко В.О. (2021а). Наративні стратегії переказів сновидінь: інстанції фокалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія*, 92, 23-30.
<https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/17225>
2. Ніколаєнко В.О. (2022а). Жанрова специфіка оніричного наративу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 55, 72-76.
<http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v55/16.pdf>
3. Nikolaienko, V. (2023а). Patterns of evidentials use in dream narratives. *Cognition, Communication, Discourse*, 26, 83-96. <http://doi.org/10.26565/2218-2926-2023-26-05>

**Наукова праця, в якій опубліковані основні наукові результати дисертації,
у періодичному науковому виданні держави, що входить до міжнародної
наукометричної бази Web of Science:**

4. Bondarenko, I. & Nikolaienko, V. (2022). Like a bad dream: Navigating narrative spaces of pandemic-themed dream reports. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*, 7(1), 2-32.
<https://lartis.sk/wp-content/uploads/2022/06/BondarenkoNicolaienko.pdf>
(Особистий внесок здобувачки: підбір емпіричного матеріалу та аналіз прикладів)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ніколаєнко В.О. (2020а). Оніричний наратив: проблема визначення. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : Тези доповідей XIX наукової конференції з міжнародною участю* (с. 106-108). Харків: Видавництво Точка.

6. Ніколаєнко В.О. (2020b). Стратегії наративізації сновидіння. В *Матеріали VII Всеукраїнської наукової конференції «Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів»* (с. 89-91). Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.
7. Nikolaienko, V.O. (2020c). Intersemiotic texture of dream reports. В *Тези доповідей IX міжнародного заочного наукового форуму “Сучасна германістика: мова і світ людини”* (pp. 81-83). Харків : ХНУ імені В.Н.Каразіна.
8. Ніколаєнко В.О. (2021b). Засоби вираження оніричної евіденційності. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація.: Тези доповідей XX наукової конференції з міжнародною участю* (с. 47-49). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
9. Nikolaienko, V. (2021). Dream narratives: A case for an integrated theoretical approach. In *Proceedings of IALS conference 2021 “A game of theories.”* (p. 30). <https://ialsconference2021.wordpress.com/book-of-abstracts/>
10. Ніколаєнко В.О. (2022b). Подієвість оніричного наративу. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація. Тези доповідей XXI наукової конференції з міжнародною участю* (с. 120-122). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
11. Ніколаєнко В.О. (2022c). Блендінг у моделюванні оповіді про сновидіння. В *Тези доповідей X ювілейного міжнародного заочного наукового форуму* (с. 59-61). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
12. Ніколаєнко В.О. (2023). Перспектива та метафора камери в наративах сновидінь. В *Тези доповідей XXII наукової конференції «Каразінські читання:*

Людина. Мова. Комунікація» (с. 92-94). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
https://drive.google.com/drive/folders/1_0EaLO9wIUO3QmsOuw736hhLnScfulIR

13. Nikolaienko, V.O. (2023b). Viewpoint metaphor in trauma narratives of war in Ukraine. In *Proceedings of the Fifth International Communication Styles Conference: Communication in Times of Permacrisis* (p. 16). Kraków: Tertium.
<https://tertium.edu.pl/wp-content/uploads/2023/04/ICS5-abstracts.pdf>

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ПИСЬМОВИХ АНГЛОМОВНИХ НАРАТИВІВ ОПОВІДІ ПРО СНОВИДІННЯ	30
1.1. Письмовий наратив оповіді сновидіння як об'єкт дослідження в контексті сучасної когнітивної лінгвістики та наратології.....	31
1.2. Жанрова специфіка оніричного наративу	41
1.3. Поняття дискурсивної постави та евіденційності	47
1.3.1. Поняття дискурсивної постави.	48
1.3.2. Субкатегорії евіденційності.	52
1.4. Поняття наратора, наративної перспективи та подієвості.....	58
1.4.1. Наратор.....	58
1.4.2. Наративна перспектива, точка зору, фокалізація.	60
1.4.3. Подієвість.....	63
1.5. Конфігурації наративних просторів як інструмент моделювання наративного жанру та наративної перспективи	64
1.6. Базові принципи, інструментарій та процедура вивчення наративу оповіді про сновидіння у ракурсі когнітивної наратології	70
Висновки до розділу 1	79
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ЕВІДЕНЦІЙНОСТІ В ПИСЬМОВИХ АНГЛОМОВНИХ НАРАТИВАХ ПРО СНОВИДІННЯ	82
2.1. Ревелятивна евіденційність.....	82
2.1.1. Антиревелятивна евіденційність.	88
2.2. Сенсорна та сенсорно-інференційна евіденційність	91
2.2.1. Візуальна сенсорна евіденційність.....	91
2.2.2. Інтуїтивна сенсорно-інференційна евіденційність.....	102
2.2.3. Аудіальна сенсорна евіденційність	106
2.2.4. Тактильна сенсорна евіденційність.....	107

2.2.5. Ольфакторна та густаторна сенсорна евіденційність	109
2.2.6. Семантична дистрибуція перцептивних модусів у корпусі	109
2.3. Репортативна (та квотативна) евіденційність	115
2.3.1. Репортативна евіденційність.....	115
2.3.2. Квотативна репортативність	117
2.4. Несенсорна інференційна евіденційність	120
2.4.1. Спекулятивна суб'єктивна евіденційність	120
2.4.2. Посилання на пам'ять або інференція із знань про світ.	121
2.4.3. Ситуативна інференційна евіденційність.	122
2.4.4. Модальні вирази.....	123
2.5. Знання із невідомим джерелом («нульова» онірична евіденційність)	125
2.6. Міративність	127
Висновки до розділу 2	135
РОЗДІЛ 3. КОНФІГУРАЦІЇ НАРАТИВНИХ ПРОСТОРІВ ТА КАТЕГОРІЯ	
ПЕРСПЕКТИВИ В НАРАТИВАХ ОПОВІДІ ПРО СНОВИДІННЯ.....	137
3.1. Динамічна наративна перспектива в оповідях про сновидіння	137
3.2. Перспектива наратора :: фокалізатора	146
3.3. Засоби маркування епістеміологічного статусу наративних просторів та навігації в опозиції сон :: реальність.....	150
3.4. Дуальна конфігурація наративних просторів як ознака наративного жанру оповіді про сновидіння	161
3.5. Концептуальна інтеграція в оповідях про сновидіння.....	165
3.5.1. Онірична концептуальна інтеграція як проблема наративізації.	165
3.5.2. Онірична метафора як об'єкт інтерпретації.....	173
Висновки до розділу 3	179
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	181
БІБЛІОГРАФІЯ.....	187
ДОДАТКИ.....	213

ВСТУП

Дисертацію присвячено вивченню лінгвокогнітивних параметрів письмових оповідей про сновидіння із онлайн-щоденників сновидінь та аналізу оповідей про сновидіння як дискурсивного та наративного феномену. Дослідження виконане в руслі сучасної когнітивної лінгвістики, дискурсології та когнітивної наратології. Зокрема, задля вивчення лінгвокогнітивної природи наративізації оніричного досвіду увагу було сконцентровано на суб'єктному позиціюванні нараторів щодо оповідуваного оніричного змісту. Цей підхід було доповнено аналізом перспективи як наративного конструкту, що організує наративні простори оповідей.

Сучасні лінгвістичні теорії мають на меті не тільки пояснити когнітивні механізми, що забезпечують концептуальні операції та дискурсивну діяльність, а і дослідити роль суб'єкта в дискурсі (Мартинюк, 2020; Martyniuk, 2017; Морозова, 2015а; Morozova, 2015с; Ущина, 2015, 2016; Шевченко, 2005). Наратологічні студії, що розширили свій матеріал від художньо-літературного до наративів різних жанрів, відкрили нові перспективи досліджень наративу як типу дискурсу та невід'ємної частини дискурсотворчої діяльності людини (Fludernik, 2002). Підхід М. Флудернік, який є одним із базових для цього дослідження, підкреслює діяльнісний аспект наративу. Дискурс/наратив в рамках діялісного підходу розглядається як процес і локус формування ментальних структур, а не їхню репрезентацію (Морозова, 2008а). У рамках цього підходу, наратив оповідей про сновидіння одночасно постає як процес наративізації оніричного досвіду в реальному часі та продукт такої концептуалізації досвіду. Наративні розвідки, які вирости із аналізу механізмів конструювання художніх світів, мають великий потенціал для пояснення нехудожніх наративів, особливо таких, що багаті на уявні та гіпотетичні світи. Перспектива наратора та точка зору були виведені із царини виключно наратологічних концепцій (Herman, 2008, 2009b), та їхня функція описується як основна для наративізації суб'єктивного втіленого людського досвіду, репрезентацією якого і постає наратив (Fludernik, 2002).

Переказування сновидінь як культурна дискурсивна практика становить дослідницький інтерес у розрізі лінгвокогнітивних характеристик такої діяльності. Будучи однією із найдавніших дискурсивних практик, переказування сновидінь ґрунтується на віруваннях та уявленнях (наукових та наївних) про їх природу. Дослідження письмових наративів сновидінь дозволяє пролити світло на способи концептуалізації особистого досвіду та суб'єктного позиціювання в оповіді про оніричний досвід, епістемологічні стратегії, процеси наративізації досвіду, та лінгвальні засоби вираження зазначених позицій для конструювання наративу.

Вибір теми дослідження зумовлений наявністю широких прогалів у вивченні переказів сновидінь з боку лінгвістики та наратології, тоді як оповіді про сновидіння є традиційною дискурсивною практикою англомовних лінгвоспільнот. Проте, до сьогодні оповіді про сновидіння не отримали широкої уваги з боку лінгвістів, а залишаються матеріалом, що приваблює переважно психологів та антропологів. Розвідки на англомовному матеріалі переказів сновидінь, які можна було б назвати лінгвістично спрямованими, нечисельні. Вони мають тенденцію або моделювати тематичні тенденції сновидінь на корпусному матеріалі (Hendrickx et al., 2016; Fogli et al., 2020), або працювати із концептуальною метафорою та спробами інтерпретації сновидінь (напр. Bolognesi & Vichisecchi, 2014; Lakoff, 1993). Отже, лінгвістичні дослідження англомовного матеріалу переказів сновидінь є обмеженими та фокусуються виключно на змісті сновидінь, приділяючи мало уваги лінгвістичним характеристикам цього дискурсу. Як наслідок, англомовні оповіді про сновидіння ще не були широко вивчені з точки зору їхніх лінгвокогнітивних характеристик.

Онiрична природа оповiдуваного досвiду спонукає зосередитись на способах маркування онiричного статусу iнформацiї, описання суб'єктивного втiленого та специфiчного перцептивного досвiду за допомогою наявного лiнгвального iнструментарiю, а також конструювання наративу як репрезентацiї досвiду, що будується навколо точки зору наратора та фокалiзатора.

Теоретичні та методологічні здобутки сучасної когнітивної лінгвістики, дискурсології та когнітивної наратології створюють передумови для дослідження наративів переказів сновидінь з оглядом на когнітивні механізми, що є підґрунтям наративізації. Концептуалізація досвіду мислиться як ментальний простір, та реконструюється в наративі, де ментальні простори беруть участь у процесах блендінгу та концептуальної інтеграції. Ці методологічні інструменти забезпечують можливість застосування когнітивного підходу до тлумачення наративізації оніричного досвіду.

Констатуємо також наявні прогалини у дослідженні евіденційності як семантичної категорії англійської мови. Зокрема, уваги заслуговує підкатегорія ревелативної (оніричної) евіденційності. Не будучи граматикалізованою в англійській мові, підкатегорія ревелативної (оніричної) евіденційності не отримала пояснення в лінгвістичних студіях. Проте, ця підкатегорія є концептуально оформленою як позначення джерела інформації в дискурсі.

Отже, **актуальність** дослідження зумовлена значущою роллю оніричного досвіду в житті людини та традиційним місцем переказування сновидінь серед дискурсивних практик англомовних спільнот. На фоні важливого статусу як оніричного досвіду, так і процесу його концептуалізації, наявні прогалини у вивченні англомовних переказів сновидінь запрошують дослідити цей матеріал в ракурсі лінгвістики та наратології; приділити увагу категорії евіденційності, яка недостатньо розроблена у якості семантичної категорії англійської мови, зокрема ревелативній евіденційності, яка зовсім не отримала уваги дослідників англійської мови; та заповнити наявні лакуни дослідження оповідей про сновидіння як традиційної дискурсивної практики англомовних лінгвоспільнот, яка з точки зору когнітивної наративної форми становить окремий жанр.

Специфічність досвіду сновидіння полягає в його епістемічному статусі як факту психологічної реальності людини, що відбувся із суб'єктом, який не обов'язково зберігав агентивність (Ніколаєнко, 2021а). Іншими словами, суб'єкт є одночасно учасником подій у сновидінні та споглядачем, який не завжди може

контролювати сюжет. Окрім цього, цей досвід сприймається як перцептивний, хоча фізіологічно є суто галюцинативним. Із цієї специфіки постають предметні напрями дослідження переказів сновидінь як дискурсу та як наративного жанру. Щодо *дискурсивної природи* матеріалу переказів сновидінь, епістемічний статус оніричного досвіду потребує маркування специфічними лінгвальними засобами та засобами дискурсивного дистанціювання. Така оповідь потребує засобів дискурсивного маркування, що мають розмежовувати оніричний сюжет та інформацію про реальне життя, на яку спирається концептуалізація сновидіння. Засоби дискурсивного маркування та постави є предметом вивчення сучасної *дискурсології*. В розрізі наративної організації переказу, ця дуальність породжує специфічну подвійну наративну конфігурацію та зумовлює оніричну своєрідність наративної перспективи та точки зору, які доцільно досліджувати з позицій *когнітивної наратології*. Нарешті, смислотворення наративу оповіді про сновидіння спирається на конструювання концептуальної репрезентації втіленого досвіду, тобто наративної експерієнційності, шляхом вживання великої кількості перцептивних евіденційних засобів та постійного калібрування озиціювання наратора щодо оніричного досвіду за допомогою епістемічних засобів маркування дискурсивної постави. Отже, інструментарій сучасної дискурсології та когнітивної наратології дозволяє точніше та детальніше тлумачити конструювання змісту наративу оніричного жанру.

Зв'язок роботи з науковими темами. Роботу виконано у рамках держбюджетної науково-дослідної теми факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Еколінгвістичний підхід по аналізу іноземних мов та процесу їх навчання в українських вишах» (номер державної реєстрації 0118U002092) та у межах теми лабораторії ILCEA4 Університету Гренобль-Альпи, де здобувачка проходила стажування за програмою PAUSE на четвертому році навчання — Axe 1: Traduction, terminologie et technologie - ТТТ (керівництво : Caroline Rossi).

Об'єктом дисертаційного дослідження є англомовні письмові наративи переказів сновидінь у якості концептуалізацій утілесненого оніричного досвіду, а **предметом** виступають евіденційні та епістемічні засоби маркування джерела досвіду та ступеня впевненості в ньому, а також засоби маркування наративних конфігурацій ментальних просторів.

Мета дослідження полягає в описанні жанрової та когнітивної специфіки англомовного наративу переказів сновидінь, що реконструює суб'єктивний втілений сенсомоторний оніричний досвід.

Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- позиціонувати методологічний підхід до наративного жанру переказу сновидіння на перетині сучасної дискурсології та когнітивної наратології;
- уточнити зміст поняття евіденційності як семантичної категорії в англійській мові;
- систематизувати та обрати підкатегорії евіденційності з точки зору їхньої відповідності досліджуваній перцептивній та епістемічній природі наративу переказів сновидінь;
- порівняти відносну частотність визначених підкатегорій евіденційності в корпусі наративів;
- описати тенденції перцептивного евіденційного маркування та епістемічного позиціювання суб'єктів у переказах сновидінь;
- виявити характерні конфігурації наративних просторів, які конструюють оповіді про сновидіння та становлять їхню жанрову специфіку;
- запропонувати тлумачення функції наратора та наративної перспективи в жанрі оповіді про сновидіння.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що жанрова унікальність оповідей про сновидіння виявляється, по-перше, у профілюванні засобів конструювання суб'єктивної експерієнційності в наративі, таких як пряма сенсорна евіденційність, і по-друге, у виразних тенденціях до дискурсивного дистанціювання від оповідуваного досвіду та його зіставлення із знаннями про реальний світ.

Матеріалом слугував корпус із 538 англомовних письмових переказів сновидінь (157 200 слів), відібраних методом суцільної вибірки із розміщених у відкритому доступі онлайн-щоденників сновидінь на сайті dreamjournal.net.

Загальнонауковим методологічним підґрунтям дослідження є принцип неоантропоцентризму, що полягає в увазі до окремих аспектів проявлення суб'єкта в дискурсі, зокрема до змінених станів свідомості, та комбінуванні традиційних підходів із сучасними (Воробйова, 2012а; Ущина, 2016), оскільки парадигмальні зсуви характеризуються спіралеподібним рухом, не відкидаючи, а даючи новий розвиток наявним концепціям (Воробйова, 2006). Сучасні лінгвістичні розвідки в рамках неоантропоцентризму опікуються роллю психічних процесів та емоційної складової в творенні та розумінні дискурсу та механізмами смислотворення із опертям на людський досвід. Неоантропоцентрична парадигма характеризується експансією лінгвістичних розвідок та їхнього виконання на межі дисциплін або із залученням апарату суміжних дисциплін, міждисциплінарність (Шевченко, 2005; Воробйова, 2021).

Наратив оповіді про сновидіння розглядається у цій роботі як середовище смислотворення та концептуалізації особистого оніричного досвіду, що позиціонує дослідження у діяльнісному підході. Наративний за своїм типом дискурс оповіді про сновидіння виступає локусом концептуалізації досвіду в поточному часі, а не репрезентацією певного наявного змісту, що є ознакою діяльнісного стилю мислення (Морозова, 2018b). В рамках цього підходу, наративізація тлумачиться як концептуалізація досвіду за наративною схемою (Fludernik, 1996). Саме виклики наративної концептуалізації специфічного утілесненого оніричного досвіду становлять інтерес з точки зору конструювання експерієнційності.

Загальнонаукові елементи методики дослідження в роботі представлені *емпіричним методом суцільної вибірки*, який було залучено у підборі матеріалу, *методом ручного семантичного аотування корпусу* із використанням спеціалізованої програми INCErTION (Klie, 2018; Klie et al., 2018), елементами *корпусної обробки тексту* в програмі #LancsBox (Brezina et al., 2015, 2018, 2020) із

залученням контрольного корпусу PersonaBank (Lukin et al., 2016) (для підтримки окремих позицій дослідження), елементами *методу когнітивно-прагматичного опису* (для обґрунтування жанрової специфіки наративів переказу сновидінь як дискурсивної практики) та *моделюванням конфігурацій наративних просторів* за Б. Дансіджер (Dancygier, 2011).

Теоретичну базу, на яку спирається ця дисертація, становлять праці в галузі дискурсології та когнітивної наратології, в яких обґрунтовано положення:

- дискурсологічної концепції постави та суб'єктивного позиціювання в дискурсі (Du Bois, 2007; Englebretson, 2007; Baynham, 2011; Georgakopoulou, 2013; Johnstone, 2009; Biber & Finegan, 1988, 1989; Морозова, 2011; Ущина, 2015, 2016, 2021; Kärkkäinen, 2003; Sternberg, 2007; Hunston & Thompson, 2001; Arrese, Haßler, & Carretero, 2017; Chafe, 1986; Langacker, 2017)
- евіденційності як категорії дискурсивної постави (Mushin, 2001; Arrese, Haßler, & Carretero, 2017; Boye, 2012; Cornillie, Arrese, & Wiemer, 2015; Aikhenvald, 2004, 2014, 2018; Plungian, 2010)
- теорії ментальних просторів та концептуальної інтеграції (Fauconnier & Turner, 2008, Lakoff & Turner, 2009, Lakoff & Jonson, 2008)
- теорії наративних (ментальних) просторів (Dancygier, 2011; 2016; Dancygier & Sweetser, 2005)
- класичної та пост-класичної наратології (Fludernik, 2002; Alber & Fludernik, 2010; Chatman 1990; Herman, 2002, 2008, 2009a; Hühn et al. 2014; Abbott, 2008; Jahn, & Ryan, 2010; Ryan, 1991b, 2001, 2019; Jahn 1996; Schmid, 2010; Bal & Van Boheemen, 2009; Genette 1972; Prince, 2003; Harrison et al., 2014; Harrison & Stockwell, 2014)
- смислотворення та наративності (Foolen, 2019; Shevchenko, 2019a; Krysanova, 2019).

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в першій широкій науковій розвідці дискурсу та наративу оповіді про сновидіння. В роботі було *вперше*:

- 1) описано переказ сновидіння як окремий жанр письмового англомовного наративу та виділено його жанрові характеристики;
- 2) з'ясовано тенденції евіденційного маркування оніричного досвіду в англомовному дискурсі;
- 3) схарактеризована частотність сенсорних семантичних модусів, активованих у концептуалізації досвіду сновидіння;
- 4) описані тенденції суб'єктивного позиціювання нараторів стосовно оповідуваного англійською мовою оніричного досвіду;
- 5) виявлено специфіку дуального конструювання категорій наратора, фокалізатора, наративної перспективи та точки зору в англомовних оповідях про сновидіння;
- 6) виявлено основні жанрові риси механізмів наративності та смислотворення в наративі оповіді про сновидіння.

Положення, що виносяться на захист, обґрунтовують новизну та основні здобутки дисертаційного дослідження:

1. Письмові англомовні оповіді про сновидіння є стійким унікальним наративно-рефлексійним дискурсивним жанром, для якого характерне конструювання суб'єктивної перцептивної експерієнційності в наративі. Провідним лінгвокогнітивним фактором смислотворення в наративі переказу сновидіння є засоби евіденційного та епістемічного маркування.
2. Ревелятивна евіденційність є центральною категорією концептуалізації оніричного досвіду. Ревелятивна евіденційність в англійській мові є концептуальною категорією, яка існує у взаємоконстиутивній опозиції з антиревелятивною евіденційністю. Ревелятивна евіденційність конструюється засоби маркування статусу інформації як оніричної. В свою чергу, засоби конструювання антиревелятивної евіденційності слугують для встановлення опори на реальні знання та підтримки епістемічного контролю над концептуалізацію оніричного досвіду в оповіді. Вживані ревелятивні конструкції демонструють, що на рівні метафоричного фреймінгу для

англомовного оніричного наративу типовою є концептуалізація оніричного досвіду як СОН це КОНТЕЙНЕР та СОН це ПРОСТІР.

3. В оповіді про сновидіння кількісно та якісно (детально) домінують сенсорні евіденційні маркери, а отже оніричний досвід концептуалізується як виразно сенсорний, що і становить основу його наративності та ключовий матеріал для наративного смислотворення у сприйнятті нараторів. Виразне кількісне переважання візуальних маркерів, за якими із великим відривом слідує маркери інтуїтивної сенсорної евіденційності, підтримують переважне сучасне розуміння сновидіння як візуально-моторного досвіду. Сенсорна специфіка досвіду сновидіння зумовлює використання нараторами додаткових коментарів про перцептивні аномалії в сновидінні та засобів лінгвістичної креативності для наративного конструювання суб'єктивного оніричного досвіду.
4. У виборі засобів маркування репортативної та інференційної евіденційності оповідачі сновидінь віддають перевагу морфологічно простим формам, що вбачається наслідком спонтанності та швидкості фіксування оніричного досвіду.
5. Промінантною жанрово специфічною рисою наративу про сновидіння є подвійна подієвість, яка в свою чергу зумовлює динамічність функції перспективи та співіснування двох наративних просторів оповіді (реального та оніричного). Наративна перспектива концептуалізатора в оповідях про сновидіння постійно переходить від наратора, що не спить, до оніричного фокалізатора і навпаки. Подієвість оніричного наративу є двошаровою: внутрішньою (полягає у розвитку подій у сновидінні, їхньому взаємозв'язку та впливі на оніричного фокалізатора) та зовнішньою (розглядає сновидіння як подію та є локусом оцінки й інтерпретації).
6. Дуальність перспективи та подієвості в оповідях про сновидіння супроводжується конструюванням в оніричному наративі двох наративних просторів (або двох ланцюгів наративних просторів) — оніричного та реального, які маркуються ревелативними та антиревелативними маркерами.

Маркерами епістемічного статусу простору слугують експліцитні та контекстуальні засоби. Наративні простори реальності конструюються для підтримки оніричної оповіді у паралельній конфігурації (за допомогою економних контекстуальних лінгвістичних засобів) або лінійно стосовно основного виміру оповіді (із залученням експліцитних маркерів навігації та окремих коментарів).

7. Конструювання та реконструювання оніричного досвіду (сміслотворення оніричного наративу) спирається на активацію двох ментальних просторів та їх інтеграцію. Концептуальна інтеграція в оповіді про сновидіння виступає одночасно як операцією, що забезпечує продукування наративу, так і природнім оніричним механізмом, чий втілені емерджентні структури-продукти фігурують у сновидінні. Такі оніричні бленди змушують нараторів прибігати до лінгвокреативних засобів опису таких структур або виділяти основний концептуальний складник бленду для вербалізації останнього.

Теоретичне значення дисертації полягає у її внеску в сучасну наратологію, зокрема в розробку понять наратора, фокалізатора, перспективи і наративної точки зору, а також у запропонованому комбінуванні методів дискурсології та когнітивної наратології, які можуть бути залучені для описання жанру природнього письмового або конwersаційного наративу.

З оглядом на конвергенцію методів дискурсології, прагматичних досліджень, жанристики та наратології під загальним об'єднуючим методологічним крилом когнітивної лінгвістики, вбачається обґрунтованим обирати комбіновані методики для вивчення наративних дискурсів. Ця робота презентує методику, що інтегрує сучасні нароби дискурсології та когнітивних розвідок, а також робить внесок в подальшу розбудову теорії ментальних просторів та її наратологічної моделі.

Практичне значення дослідження пов'язане із можливим залученням отриманих висновків щодо концептуалізації оніричного досвіду в спецкурсах з теорії дискурсу (генрістики), когнітивної лінгвістики (теорії ментальних просторів), когнітивної наратології, квантитативних методів у лінгвістиці,

корпусної лінгвістики. Висновки роботи також можуть бути використані під час виконання наукових досліджень студентів та аспірантів.

Апробацію дисертаційного дослідження було проведено на засіданнях кафедри англійської філології (з 2022 р. — кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови) Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2019–2023 рр.), на Підсумковій науковій конференції викладачів, аспірантів філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (8 квітня 2021 р.), на засіданнях дослідницької групи GREMUTS лабораторії ILCEA4 Університету Гренобль-Альпи (Франція) (2022-2023 рр.), на засіданнях групи докторантів Thes'Art Університету Гренобль-Альпи (2022-2023 рр.), а також на дев'яти міжнародних конференціях (Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: XIX наукова конференція з міжнародною участю (Харків, 2020), VII Всеукраїнська наукова конференція «Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів» (Харків, 2020), IX міжнародний заочний науковий форум «Сучасна германістика: мова і світ людини» (Харків, 2020), Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: XX наукова конференція з міжнародною участю (Харків, 2021), IX Конференція Міжнародної Асоціації Літературної Семантики IALS (Литва, 2021), Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: XXI наукова конференція з міжнародною участю (Харків, 2022), X Ювілейний міжнародний заочний науковий форум (Харків, 2022), XXII наукова конференція «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (Харків, 2023), V International Communication Styles Conference: Communication in Times of Permacrisis (Польща, 2023)).

Публікації. Основні теоретичні та емпіричні положення дисертаційного дослідження висвітлено у 13 публікаціях (з них 12 одноосібних та одна у співавторстві), з яких три статті надруковано у наукових фахових виданнях України, одна стаття — у спеціалізованому зарубіжному періодичному виданні, індексованому у наукометричній базі даних Web of Science; а також у дев'яти тезах доповідей на наукових конференціях. Особистий внесок здобувача у публікації у

співавторстві такий: підбір емпіричного матеріалу, опис прикладів та моделювання наративних конфігурацій за обраною методикою.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками, загальних висновків, бібліографічного списку (270 наукових джерел, з них 219 — іноземними мовами, 2 джерел ілюстративного матеріалу та 5 позицій спеціалізованого програмного забезпечення), та 9 додатків. Робота містить 6 таблиць і 7 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 227 стор. (10,4 авт. арк.), обсяг основного тексту – 170 стор. (8,4 авт. арк.).

У *вступі* визначено об'єкт та предмет дослідження, описано емпіричний матеріал, пояснено вибір теми дослідження, приділено увагу місцю презентованої розвідки в панорамі сучасних дискурсологічних студій та когнітивної наратології, схарактеризовано методологічний підхід дисертаційного дослідження та обрані теоретичні засади, сформульовано положення наукової новизни дослідження, розглянуто теоретичний та практичний внесок роботи, надано положення, що виносяться на захист, та наведено інформацію про апробацію результатів та структуру роботи.

У *першому* розділі «Методологічне підґрунтя вивчення письмових англомовних наративів оповіді про сновидіння» наведено огляд релевантних для дисертаційного дослідження теоретичних та методологічних підвалин дискурсології та наратології, зокрема понять дискурсивної постави, евіденційності, наративу, наративності, експерієнційності та смислотворення, наративного простору, наратора, перспективи, точки зору, фокалізації та подієвості; у розділі запропоновано комбіновану процедуру вивчення наративу оповіді про сновидіння у ракурсі дискурсології та когнітивної наратології.

Другий розділ «Лінгвальні засоби реалізації категорії евіденційності в письмових англомовних наративах про сновидіння» містить результати анотування корпусу за обраними підкатегоріями евіденційності, аналіз специфіки концептуалізації сенсорної природи оніричного досвіду та розбір її репрезентацій в наративі.

Третій розділ «Конфігурації наративних просторів та категорія перспективи в наративах оповіді про сновидіння» присвячено моделюванню динамічної наративної перспективи в оповідях про сновидіння, аналізу подвійної подієвості, що лежить в основі оніричної наративності, опису засобів навігації в наративних просторах, що марковані засобами релятивної та антирелятивної евіденційності, та поясненню тенденцій концептуалізації оніричних блендів.

Загальні висновки слугують для підведення підсумків здійсненого дослідження та визначенню подальших перспектив дослідження.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ПИСЬМОВИХ АНГЛОМОВНИХ НАРАТИВІВ ОПОВІДІ ПРО СНОВИДІННЯ

Цей розділ присвячено трактуванню поняття наративу як об'єкта дослідження в цій роботі, а також наповненню понять наративності, експерієнційності та смислотворення в сучасній наратології як базових категорій наративу. Прослідковано хронологічний розвиток наратологічних концепцій від структуралістської традиції до їхньої інтеграції із когнітивними дослідженнями на сучасному етапі. Окрім цього, спостережено конвергенцію підходів, що дозволяє розробити комбіновану методикку дослідження за потребами емпіричного матеріалу. У цьому розділі письмовий наратив оповіді про сновидіння позиціоновано серед інших наративних жанрів. З цією метою в розділі обговорюється також загальна лінгвокультурна практика переказування сновидінь.

Для того, щоб проаналізувати втіленість та експерієнційність наративу оповідей про сновидіння, в розділі обґрунтовано вибір евіденційності у широкому розумінні як центральної категорії для анотування корпусу переказів сновидінь. З оглядом на дуальність екзистенційного статусу подій сновидіння та його сенсорно-перцептивну парадоксальність запропоновано вибір евіденційних та епістемічних підкатегорій для вивчення як конструювання експерієнційності в наративі, тобто репрезентованості суб'єктивного сенсорного втіленого досвіду, так і позиціювання суб'єкта в дискурсі. Постава як дискурсивна категорія виступає при цьому одним із механізмів, які пояснюють наративне смислотворення, що дозволяє виділити дискурсивну складову у наратології.

У цьому розділі також описані класичні та сучасні доповнені трактування наратологічних понять автора та наратора, перспективи, точки зору, фокалізації та подієвості. Обґрунтовується доцільність використання конфігурацій наративних просторів як інструменту моделювання наративного жанру та наративної

перспективи. Ці категорії та підхід до моделювання наративу залучено в роботі для надання характеристики переказу сновидіння як окремого наративного жанру.

Розділ завершується описом базових принципів, інструментарію та процедури вивчення наративу оповіді про сновидіння у ракурсі дискурсології та когнітивної наратології, які було виділено на основі теоретичного огляду.

1.1. Письмовий наратив оповіді сновидіння як об'єкт дослідження в контексті сучасної когнітивної лінгвістики та наратології

Почати теоретичний огляд вбачається необхідним із наведення визначення наративу в цій роботі. У цій роботі ключовим поняттям та об'єктом дослідження є *англомовний наратив переказу оніричного досвіду*, який тлумачимо як стійкий дискурсивний жанр, в якому домінує наративний тип дискурсу та який слугує для концептуалізації та переказування сновидінь. *Наративний тип дискурсу* у свою чергу трактуємо як *концептуалізацію досвіду у вигляді хронологічної послідовності подій та конструювання суб'єктивної експерієнційності*, що є справедливим для наративу переказу сновидіння.

У наданих визначеннях використано узгоджене тлумачення жанру та типу дискурсу М. Флудернік, яка запропонувала переосмислити типи тексту за С. Четменом як *типи дискурсу*, серед яких позиціонується наратив як такий та окремі наративні фрагменти в дискурсі. В широко відомій моделі С. Четмена наратив трактується як тип тексту у тріаді наратив-опис-аргументація (Chatman, 1990). М. Флудернік, в свою чергу, пропонує розмежувати *типи дискурсу*, під якими розуміються окремі *конверсаційні, наративні, аргументативні та описові/інструкційні* фрагменти дискурсу, і *жанри* або *типи тексту*, що є конкретними одиницями (наприклад, телефонна розмова або роман) (Fludernik, 1996, p. 267). Типи дискурсу трапляються у вигляді фрагментів в текстах різних жанрів та є дискурсивним проявом когнітивної наративної схеми.

З точки зору дискурсивного розуміння наративу, наративні фрагменти конструюють певну концептуалізацію подій досвіду в дискурсі у режимі реального часу, що називають *наративізацією*. Ключовою ознакою наративу як типу дискурсу вважається послідовність темпорально організованих подій, що передають певний людський досвід (Fludernik 2002, р. 267). Наратив як тип дискурсу будує наративний світ (маркований як реальний або вигаданий), та поміщає до нього послідовність темпорально організованих подій, що класично вважається прототиповою рисою наративу (Herman, 2009a, р. 9). Зазначимо, що вираз «будувати світ» є дуже загальним, і дослідники, що працюють у руслі сучасної когнітивної наратології (D. Herman, M. Fludernik, V. Dancyier) ставлять собі за мету описати, яким чином творяться, конструюються, підтримуються ці уявні світи. Внесок до цієї дискусії має на меті зробити і ця робота, що розбирає наративні конфігурації оповідей про сновидіння та лінгвальні способи спиратись на реальний досвід в наративізації оніричного досвіду.

За час свого існування (з 60-х років ХХ ст.) наратологія зокрема розглядала наратив і в руслі структуралістської традиції. Наприклад, класична модель наративу В. Лабова та Дж. Валецькі пропонує розрізнявати структурні елементи наративу, такі як резюме, орієнтація, ускладнення, оцінка, результат/розв'язка і кода (Labov & Waletzky, 1967; Labov, 2003; Labov, 2010). Ці напрацювання продовжують бути продуктивною теоретичною базою для вивчення наративу. Проте, сучасна наратологія на чолі із М. Флудернік визнає нелітературні, зокрема конwersаційні наративи у якості об'єкта вивчення наратології, оскільки сучасний підхід відходить від структурного погляду та концентрується на спроможності наративу передавати суб'єктивний досвід. При цьому, В. Лабов та Дж. Валецькі також працювали не із літературними наративами ще в 1960х роках, а аналізували наративи про особистий досвід у соціолінгвістичному вимірі, а отже сучасні дослідження спонтанних наративів із розмовних дискурсивних ситуацій беруть початок від традиції дискурс-аналізу в стилі В. Лабова (Fludernik, 2002, р. x). Дискурс-аналіз також зазнав значного впливу підходу В. Лабова до вивчення саме

конверсаційних наративів в соціолінгвістичному руслі (Hühn et al. 2014, p. 67). Проте, щодо наратології, двадцять років потому М. Флудернік остаточно зміщує фокус дисципліни із художніх наративів до наративів різних жанрів, та впроваджує поняття «природного наративу» — часто спонтанного наративу, що існує органічно в не завжди художньому дискурсі (Fludernik, 2002). М. Флудернік протиставляє сучасний наратологічний підхід класичним теоріям наративу М. Баль, С. Четмена, Ж. Женнета, Дж. Прінса та Ф. Станцеля саме у тому, що її концепція концентрує увагу дослідників на наративі як типі дискурсу, що не обмежується літературною оповіддю, а включає спонтанні наративи широкого спектру жанрів (Fludernik, 2002, p. ix). Концентруючись на дискурсивних проявах наративу, дослідники аналізують роль наративізації як усвідомлення подій досвіду через їхнє поміщення до певної наративної схеми в процесі розгортання дискурсу. Такий підхід наголошує на ролі конструювання наративного світу, в чому важливу роль відіграє дискурсивне маркування та суб'єктне позиціонування, темпоральність та експерієнційність. Цей підхід відкриває продуктивні дослідницькі перспективи на когнітивні характеристики наративу та його здатність передавати суб'єктивний, часто втілений досвід чи будувати фіктивний світ. Саме такий фокус дослідження розділяє ця робота в аналізі наративів сновидінь, які є специфічним матеріалом для оповіді та становлять виклик для концептуалізації та оповідування лінгвальними засобами, що виводить на перший план тісний зв'язок між процесами концептуалізації та наративізації.

Таким чином, сучасний пост-класичний наратологічний підхід, запропонований М. Флудернік, спирається на когнітивні та прагматичні підвалини аналізу наративу, а також відзначається увагою до процесів концептуалізації, сприйняття та розуміння наративу в річищі теорії рецепції (Fludernik, 2002, p. ix). На сучасному етапі, дослідники наративу використовують досягнення когнітивної лінгвістики, дискурс-аналізу та структурної наратології (Fludernik, 2002, p. x), що свідчить про інтеграцію різних підходів у цій області.

Когнітивна наратологія як відгалуження пост-класичної наратології частково будує свій метод на роботі класичних, структуралістських наратологів, але доповнює їх поняттями і методами, які не були доступні класикам наратології під час структуралістської революції. Основні питання, якими цікавиться когнітивна наратологія, включають когнітивні процеси, які забезпечують розуміння наративів та створення ментальних моделей світів на їхній основі (Herman, 2013a). Когнітивна наратологія опікується використанням медіум-специфічних засобів, які забезпечують творення таких ментальних світів, їхні внутрішні зв'язки та хронотоп (Herman, 2013a). Саме когнітивне переосмислення наративу та наратора, та пояснення ментальних операцій, які стоять за продукуванням та сприйняттям/розумінням наративів, є предметом уваги когнітивної наратології сьогодні.

У випадку із наративами оповіді про сновидіння, наратори переказують досвід, що був доступний їм виключно суб'єктивно під час сну і є недовільним фактом психологічної реальності, але при цьому має фікційні, наративні характеристики (серед іншого, має сюжет). Отже, переказування (тобто концептуалізація та вербалізація) такого досвіду, з одного боку, становить виклик для наратора у підборі засобів, а з іншого боку, ілюструє складність та вишуканість доступного людині інструментарію роботи із наративними текстами, що дозволяють ділитись навіть таким парадоксальним досвідом. Зазначені виклики вимагають залучення апарату когнітивної лінгвістики та наратології для описання специфіки письмового оніричного наративу (або наративу оповіді про сновидіння).

У рамках сучасної когнітивно-дискурсивної парадигми наратив розглядають як явище, що має когнітивний та культурний характер. Когнітивний підхід до вивчення наративу передбачає, що опис мовних структур враховує їх взаємозв'язок з когнітивними структурами людської свідомості та широким спектром когнітивних процесів, які дозволяють будувати та розуміти наративи (Лещенко, 2017; Dancygier, 2011, р. 7; Herman, 2009a, 2009b). Оскільки сновидіння є досвідом, відмінним від щоденного досвіду за його специфічним епістемічним статусом,

переказ сновидінь і оніричних наративів ускладняється і вимагає відповідного вибору лінгвістичних засобів.

Когнітивно-наратологічні студії оперують поняттям «наративізація» для опису концептуалізації досвіду як наративу. Наративізацію визначають як стратегію розуміння наративу через співвіднесення його із наративною схемою (*narrative schema*), тобто концептуалізацію досвіду або інформації через накладання на них наративної схеми (Fludernik, 2002, p. 25). Наративізація є процесом обробки певного тексту відповідно його наративним характеристикам, оформлення інформації в наратив, в якому є агенти, контекст, події, сюжет, та який є репрезентацією людського досвіду (Hanne & Weisberg, 2018, p. 20-25). Наративізація полягає у виборі подій, що варті висвітлення, на основі співставлення набутого досвіду із наявним, та відповідний підбір мовних засобів (Цапів, 2019). Отже, наративізація є процесом когнітивної обробки інформації.

Сновидіння також пов'язують із самою здатністю мозку генерувати та обробляти наративні сценарії (Farkas, 2021). Фізіологія сну з сновидіннями сьогодні є областю активних досліджень. Дослідники визначають сновидіння як галюцинаційний досвід, який частіше має візуальну та моторну природу і характеризується нелогічними або несподіваними подіями, а також зниженим відчуттям власної ідентичності (Hobson et al., 2000, p. 7).

Сон із сновидіннями є виключенням із свідомого життя людини та станом, під час якого присутня певна свідомість, хоча і нетотожна свідомості того, що не спить (Damasio, 1999, p. 61). В своєму розумінні свідомості людини, А. Дамасіо відходить від свідомості як виключно пост-вербальної функції та наголошує на тоншій, парадоксально неусвідомленій природі свідомості, її зв'язку із емоціями та станом людини (Damasio, 1999). Такий сучасний підхід, що лежить в основі неоантропоцентричних розвідок (Воробйова, 2006, 2012а; Vorobyova, 2012), робить актуальним вивчення наративізації та усвідомлення досвіду сновидінь як продукту оніричної свідомості.

Суб'єктивний утілений досвід сновидіння сприймається як наративний, тобто має сюжет. Однією з основних сучасних наукових теорій, що пояснюють механізм утворення сновидінь, є гіпотеза активації-синтезу (Hobson, 1992). Нейробіологічна гіпотеза активації-синтезу постулює, що візуальний матеріал сновидіння є значною мірою беззмістовним продуктом активації, тоді як наративна складова є надбудовою (синтезом) із наявними візуальними образами, яка ув'язує їх у наративну послідовність різного ступеня зв'язності. Отже, цілком можливо, що сновидіння є позасвідомим продуктом когнітивного механізму наративізації, яке потім підлягає концептуалізації як наратив, тобто додатково пристосовується наратором під наративну схему в процесі його переказування. Однак, критики цієї гіпотези із тієї ж спільноти нейрофізіологів (Domhoff, 2000) застерігають від думки про хаотичність, випадковість змісту сновидінь, та вказують на емпіричні свідчення про змістову когерентність сновидінь та необхідність розширення теорії активації-синтезу для включення когнітивного плану окрім фізіологічного. Другою популярною нейробіологічною гіпотезою щодо формування змісту сновидінь є теорія симуляції загрози (Revonsuo & Valli, 2008), що постулює імітацію під час сновидіння еволюційно релевантних загроз. Ця гіпотеза дає менший потенціал для інтерпретації, проте наголошує на змістовності, а не випадковості організації наративу сновидіння.

Наративи є типом дискурсу, з яким людина знайома ще з дитинства та універсальним інструментом мислення та вираження, який дозволяє виділяти дискретні «історії» з континуального досвіду людини. Наративна організація є природньою для людського мислення, свідчення про що дослідники вбачають зокрема у наративній організації сновидіння (Brockmeier & Harré, 2001). Дж. Веллеман вважає, що через їхнє оповідування події постають доступними для розуміння, та вказує на пояснювальний потенціал наративу як його ключову ознаку (Velleman, 2003). Д. Герман стверджує, що наративізація є основним способом, яким людина осмислює свій досвід (Herman, 2013b). В рамках когнітивної наратології конструювання та розуміння наративу відбуваються через втілення

ментальних структур, таких як скрипти та фрейми (Herman, 2009a). Сучасні розвідки когнітивної та еволюційної психології вбачають можливою наявність в мозку людини спеціальних модулів, які забезпечують можливість продукувати наративи в цілому та зокрема наративи сновидінь (Pace-Schott, 2013). Ці тези роблять розповідання історій природнім інстинктом людини, «прошивкою» людського мозку (Pace-Schott, 2013), що додає привабливості вивченню переказів сновидінь з точки зору дискурсології та наратології.

Повертаючись до поняття наративізації, тобто концептуалізації досвіду за наративною схемою, зазначимо, що воно тісно пов'язане із наративністю — центральною характеристикою наративу. Наративність при цьому виступає як функція наративних текстів, що базується на експерієнційності (*experientiality*), тобто репрезентації суб'єктивного досвіду, взагалі типового для людини та, що особливо важливо, утілесненого (Fludernik, 2002, p. 19). Тоді як для Дж. Прінса наративність в першу чергу полягає в логічно та темпорально організованій послідовності подій (Prince, 2008, p. 20), М. Флудернік зміщує фокус на можливості наративних текстів передавати досвід людини та співвідноситись із абстрактною наративною схемою, що інстинктивно доступна людині як природня структура організації досвіду. П. Абботт надає лаконічне визначення наративності, називаючи її «відчуттям, що певна структура є наративною» (Abbott, 2008), що також іншими словами передає можливість інтуїтивного співвіднесення структури із когнітивною наративною схемою.

Акцент сучасних підходів на наративній експерієнційності, тобто здатності наративу слугувати репрезентацією людського досвіду, дозволяє тлумачити наратив сновидіння як унікальний жанр, що вирішує задачу концептуалізації та вербалізації надзвичайно суб'єктивного і втіленого досвіду. Експерієнційність тлумачать як функцію наративу зображати та передавати втілений та суб'єктивний аспекти людського досвіду, базуватись на когнітивній схемі втіленості (Fludernik, 2002, p. 22). За М. Флудернік, символічні категорії вищих рівнів в наративі базуються на утілеснених елементах когнітивної мережі (p. 14), що узгоджується з

моделлю втіленої свідомості Л. Барсалу (Barsalou, 2008). Якщо підходити до експерієнційності як до базису наративу, останній постає як квазі-міметична репрезентація реального досвіду, що базується на когнітивній схемі втіленості (Fludernik, 2002, р. 22). При цьому прямий досвід людини (отриманий у якості агента, споглядача, або об'єкта дії) виступає цілісною когнітивною схемою, що слугує основою для міметичного побудування фікційного світу (Fludernik, 2002, р. 20). Інші дослідники критикують тезу М. Флудернік про достатність експерієнційності для конструювання наративу, проте визнають роль втіленості для конструювання наративу як репрезентації людського досвіду (Caracciolo, 2012). Д. Герман розміщує фокус експерієнційності на ступені вираженості впливу наративу на читача, можливості передачі холистичного суб'єкт-специфічного досвіду (*qualia*) (Herman, 2007), тобто здатності наративу кодувати досвід для його подальшого реконструювання в свідомості іншого.

Концентруючись на здатності наративу репрезентувати досвід, сучасні наратологічні студії опікуються наративним смислотворенням, цікавлячись роллю та розподіленням функцій лінгвальних засобів у конструюванні ментальної репрезентації досвіду. Смислотворення в дискурсі тлумачиться як низка соціально та культурно умовлених психофізіологічних процесів, які є частиною взаємодії людини із довколишнім середовищем та спрямовуються потребами, емоціями, інтуїтивним пошуком та вольовим компонентом особистості (Martyniuk, 2021, 2017). Оповідування сновидінь є дискурсивною практикою, що дозволяє нараторам концептуалізувати власний оніричний досвід через наративізацію, тобто конструювання ментального простору за наративною схемою, в чому полягає смислотворення оніричного наративу. Говорячи про наративний тип дискурсу, М. Флудернік наголошує на сучасному розумінні мімезису не як імітації, а як проєкції семіотичної структури в дискурсі, яку читач реконструює з світу наративу (Fludernik, 2002, р. 26). Цей процес допомагає нараторам продукувати цілісні концептуалізації фрагментованого перцептивно специфічного досвіду сновидіння та вписувати їх у свої знання про світ та біографічну пам'ять. Процес відтворення

концептуалізації спирається на когнітивні операції, та дозволяє наративу слугувати медіатором людського досвіду та його експерієнційності (втіленості, суб'єктивності, ментального конструкту) (Fludernik, 2002, p. 26; 2003). Смыслотворення в мультимодальному наративі, такому як кіно та театр, є окремим викликом для дослідників через свою динамічність та конструювання смислу онлайн (Shevchenko, 2019a; Krysanova, 2019).

У випадку оніричного матеріалу, концептуалізатор спочатку стикається із мультимодальним наративним досвідом уві сні, та намагається передати цей втілений досвід вербально, що зумовлює лінгвістичну креативність. В термінах М. Флудернік, наративізація і є процесом смыслотворення, тобто кристалізації наративної схеми із досвіду (Fludernik, 2002), процесом «перекладу» експерієнційності на мову наративу.

Смыслотворення та наративізація вбачаються термінами, що позначають багато в чому синонімічні процеси (Wee, 2019). Інтеракційна модель смыслотворення, що поєднує здобутки прагматики та когнітивної лінгвістики (Foolen, 2019), може бути залучена для пояснення процесу переказування сновидінь як до кодування досвіду таким чином, щоб реципієнт (читач онлайн-щоденника або співрозмовник) відтворив суб'єктивну концептуалізацію досвіду, оскільки метою оповідачів є передача суб'єктивного втіленого (перцептивно специфічного, моторного та візуального в першу чергу) досвіду сновидінь. Таке тлумачення процесів продукування та розуміння дискурсу оповіді про сновидіння є співзвучним із сучасним підходом до наративу як до репрезентації досвіду, і свідчить про певну базову конвергенцію когнітивних, прагматичних та наратологічних підходів.

Специфіка матеріалу дослідження зумовлюють обрання таких методів, які б дозволили зосередити увагу на засобах конструювання оніричного наративу авторами, які передають суб'єктивний втілений досвід, та зокрема — його перцептивні аномалії. Як підкреслює А.П. Мартинюк, концептуальна мережа, що забезпечує комунікативну діяльність, складається не виключно із концептуальних

знань, а також залучає перцептивний та афективний досвід людини (Martyniuk, 2017).

Отже, теоретичні здобутки когнітивної лінгвістики відкривають можливість аналізу процесів наративізації складного перцептивного досвіду. Апарат когнітивної лінгвістики та когнітивної наратології дозволяє зосередитись на ментальних механізмах, які забезпечують концептуалізацію досвіду сновидіння. З одного боку, будь-який наратив це складна емерджентна структура, що складається із мережі ментальних просторів (Dancygier, 2011). Отже, теоретична база когнітивної наратології, а саме теорія наративних (ментальних) просторів Б. Дансіджер дозволяє проаналізувати конструювання оніричним наративом світу сновидіння, що спирається на реальний і вимагає від автора рефлексії та спрямування погляду на власну свідомість, її механізми та концептуальні структури, якими оперує онірична думка.

Ця робота фокусується на двох аспектах наративів сновидінь: на засобах евіденційного маркування досвіду та на конфігураціях наративних (ментальних) просторів, що формують оповідь про сновидіння та підтримують її співставлення із реальністю. З одного боку, евіденційні засоби не активують наративних характеристик тексту як такого, та їх можна розглядати на загальному дискурсивному рівні. Проте, евіденційне маркування досвіду тісно пов'язане із його втіленістю та експерієнційністю, що в свою чергу робить актуальним поняття перспективи, яким опікується наратологія, та сучасне поняття дискурсивної постави. В свою чергу, наративні простори є конститuentом наративу як цілісного складного когнітивного утворення, та вимагають розглядати наратив як одиницю дослідження. Аналіз засобів лінгвістичного творення наративних просторів, їхнє маркування як оніричних чи реальних та навігації між ними за допомогою лінгвальних засобів робить прямий внесок у вивчення когнітивної архітектури наративу.

1.2. Жанрова специфіка оніричного наративу

Той факт, що оповідання сновидінь є сталою дискурсивною практикою для європейських лінгвоспільнот, надає підстави розглядати традицію переказування сновидінь у розрізі жанру. Дійсно, правила, що регулюють переказування сновидінь та конвенційні стратегії їхньої вербалізації, глибоко вкорінені в культурі лінгвоспільноти.

Практика переказування сновидінь в християнській та єврейській традиції бере початок від Старого Заповіту, та відштовхується від розуміння сновидіння як засобу комунікації Бога з людьми та каналу отримання порад та вказівок (Bulkeley, 2002). Пізніше в середні віки християнство переживає кризу в практиці інтерпретацій сновидінь, бо позараціональні видіння починають трактуватись як не тільки можливі повідомлення Бога, але і можливий канал демонічної спокуси (Bulkeley, 2002). Подібним чином розвивається підхід до сновидінь в ісламі — сновидіння визнаються матеріалом для інтерпретації, оскільки через них із людиною може комунікувати божество, хоча релігія також підказує не сприймати та не переказувати погані сновидіння (ВаНаттам, 2018). При цьому, багато людей в традиції ісламу вважають, що переказувати сновидіння необхідно точно, не додаючи нічого та нічого не утаюючи, оскільки це повідомлення Аллаха, а переказувати погані сновидіння заборонено (My Islamic Dream, n.d.) — проте, наукових згадок наявності цієї ідеї в мусульманських писаннях немає. Однак, це тільки один із прикладів, як побутові та релігійні вірування впливають на дискурсивну практику оповіді про сновидіння.

Інтерес до сновидінь в європейській традиції зріс після популяризації робіт вчених школи З. Фройда та К.Г. Юнга, що зосередили увагу не на потойбічному змісті сновидінь та їхній натхненності третім джерелом, як-то божество, а на роботі підсвідомості, пам'яті, та людської душі (при цьому, підсвідомість також має ознаки «третього джерела», сприймається як зовнішній агент щодо «Я» наратора). Не зважаючи на еволюцію традицій сприйняття оніричного матеріалу, значущість

переказування та інтерпретації сновидінь в житті людей залишається незмінною. Релігійні вірування та культурна традиція зумовлюють конвенційні норми практики переказування сновидінь та модифікують прагматичний аспект цієї практики, тобто частково пояснюють, навіщо люди переказують свої сновидіння.

Говорячи про жанр, у цій роботі розмежовуємо поняття *типу дискурсу* (а наратив ми вбачаємо типом дискурсу, або метажанром за класифікацією М. Флудернік) та власне *жанру наративу*. Схожим чином класик наративної теорії Ж. Женетт (Genette, 1992, с. 64-71) розрізняє «лінгвістичні модуси», «природні форми», до яких вчений відносить наратив взагалі, і «жанри» як вужчі літературні категорії. М.М. Бахтін у рамках своєї теорії мовленнєвих жанрів не виділяв наратив як загальну модель, і говорив про оповідні жанри (Bakhtine, 1984; Bakhtin, 1986), що демонструє аналогічну логіку. Для М.М. Бахтіна жанри пов'язані із сферою діяльності (Sériot, 2007), тобто комунікативно-прагматичним контекстом мовленнєвої діяльності.

У цій роботі поняття дискурсивного *жанру* позначає *сукупність типових характеристик, таких як комунікативна ситуація та контекст, в якому твориться дискурс, та домінуючого типу дискурсу як когнітивної схеми* (наративної, аргументативної тощо) (van Dijk, 2018, р. 229). Повертаючись до *наративного жанру* саме оповіді про сновидіння, для його позиціювання серед інших видів наративів та наративних комунікативних практик пропонуємо застосувати загальну широку класифікацію жанрів М. Флудернік (Fludernik, 2000). Ця класифікація включає як художні, так і нехудожні наративи, та розглядає макро-жанри, що розміщують конкретні жанри на певному місці в спектрі прагматичної зумовленості або домінуючої комунікативної мети макро-жанру. Такий підхід дозволяє отримати багатобічне уявлення жанрової панорами наративу як типу дискурсу та відповідним чином розташувати на ньому наратив оповіді про сновидіння. За кожним наративним жанром (таким як роман, інструкція, жарт) М. Флудернік закріплює відповідні характерні для нього дискурсивні типи (напр., наративна послідовність, звернення тощо), які можуть бути конститuentами

одночасно текстів різних жанрів (Fludernik, 2000). Класифікація із нашим перекладом термінів у скороченому вигляді наведена у Табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Класифікація жанрів за М. Флудернік (Fludernik, 2000, с. 282).

Макрожанри (Macrogenres)	нарративний	аргументативний	дидактичний	конверсаційний	рефлексійний
жанри/типи тексту (genres/text types)	роман драма фільм розмовний нарратив ...	наукові тексти історіографія газети ...	інструкція проповідь порада	лист діалогічна послідовність дискусія	філософія поезія мистецька критика жарти
типи дискурсу (discourse modes)	нарративна послідов- ність описові фрагменти	експозиційні речення аргументативні фрагменти	директиви направи	звернення діалог фатичні обміни	металінгвіс- тичні коментарі гра слів

Саме ця класифікація задовольняє нашим теоретичним потребам жанрового позиціонування нарративу переказу сновидіння, оскільки вона поєднує прагматичні, культурні, та дискурсивні фактори. На нашу думку, нарратив переказу сновидіння як окремий нарративний жанр має ознаки нарративного та рефлексійного макрожанру. *Письмовий нарратив оповіді про сновидіння* представлений у цьому дослідженні записами власних оніричних вражень у щоденнику сновидінь, здійсненими людьми із метою зберегти їх для себе, не забути та мати змогу інтерпретувати пізніше, або поділитись записами із іншими людьми та отримати допомогу в інтерпретації. Письмові нарративи сновидінь, з одного боку, відносяться до *нарративного макрожанру* в класичному розумінні, адже їхнім структуроутворюючим елементом є хронологічно організована послідовність дій (нарративна послідовність) та в них наявні описові фрагменти (Ніколаєнко, 2020а, 2020б, 2022а). Окрім того, вони є нарративами особистого досвіду, що виражено

профілюють експерієнційну складову, тобто демонструють спроби нараторів щонайточніше передати суб'єктивний досвід, утілений та отриманий крізь призму певного ментального стану. Проте, такі не менш прототипові риси наративного макрожанру як, наприклад, сюжетна інтрига, є специфічно вираженими в оповідях про сновидіння, так само як категорія наратора й перспектива. Наративи переказів сновидінь демонструють також певні риси *рефлексійного макрожанру*, а саме метанаративні коментарі, спроби аналізу та інтерпретації та зіставлення змісту сновидіння із реальним життям (Ніколаєнко, 2022а). Водночас, письмові наративи про сновидіння мають стабільну комунікативну ситуацію — вони з'являються в особистих щоденниках або щоденниках сновидінь та мають за мету збереження сновидіння як рефлексійного або поетичного матеріалу та (опційно) обговорення та допомогу в інтерпретації від третіх осіб. Отже, позиціонувати цей жанр наративу пропонуємо на межі наративного та рефлексійного макрожанрів за його формальними ознаками та комунікативним змістом практики записування та публікації сновидінь.

Основні категорії, якими оперувала класична наратологія, продовжують бути актуальними для сучасних наратологічних розвідок, хоча вчені і оновлюють зміст цих понять. Такими є категорії наратора, фокалізації, перспективи та події, які були переосмислені сучасними наратологами (Dancygier, 2011; Herman, 2009b, p. 31; Schmid, 2010) із залученням апарату сучасної когнітивної лінгвістики для пояснення когнітивного підґрунтя наративних конструктів. Саме конструювання цих категорій є жанровими особливостями наративу про сновидіння.

Проте, загальною жанроутворювальною характеристикою наративу про сновидіння вважаємо його особливу поетику. Аналіз практики розповідання сновидінь показує, що люди переказують їх не тільки із прагматичною метою отримати допомогу в інтерпретації, а через те, що матеріал сновидіння має суб'єктивну естетичну цінність, інтригує, приваблює людину.

Поетику сновидінь аналізував французький філософ та культуролог Г. Башляр, учнями та спадкоємцями думки якого стали зокрема Р. Барт та

Ж. Женетт, У своїй відомій праці «Вода і мрії» («*L'Eau et les rêves*») Г. Башляр буде феноменологію сновидінь на естетиці матерії, називаючи оніричний пейзаж «не кадром, а матерією, яка розбухає» та «матерією краси» (Bachelard, 1942), підкреслюючи суб'єктивну естетику досвіду свідомості та тіла, занурених в оніричний стан. К.Г. Юнг визнавав наявність окремих особливо яскравих сновидінь, що мають особливу художню пластику, поетичну силу та красу (Jung, 1969/1945, p. 555). Інші вчені пов'язують такі сні із наявними в них центральними яскравими образами (Hartmann, 2008). Філософ та когнітивіст Е. Томпсон наголошує на суб'єктивності досвіду сновидіння, його чуттєвому переживанні як на основній феноменологічній рисі сновидінь (Thompson, 2014), що, на нашу думку, відображає найсучасніший когнітивний погляд на зміст сновидінь, що не виключає попередніх думок на тему їхньої феноменології, але спрямовує вектор дослідження у бік експерієнційного аспекту як основної естетичної складової сновидіння.

Семантична складність, що приваблює читачів та становить подієвість художнього нарративу, полягає в багатому та насиченому полі гіпотетичних можливостей розвитку сюжету (Ryan, 1991a, 1991b; Herman, Jahn, & Ryan, 2010, p. 590-591; Beatty, 2016). Сюжет сновидіння має у підґрунті можливі світи, що необов'язково актуалізуються як основний напрямок розвитку сюжету, але присутні як гіпотетичні (Ryan, 1991a). Наратив сновидіння з цієї точки зору не обмежений ніякими лімітами логіки навіть художнього світу, є повністю вільним у своєму розвитку, що, на нашу думку, становить його естетичну специфіку та привабливість оніричної поезики. Окрім того, читацьке задоволення від тексту пов'язують із природнім розумінням блендів, концептуальна інтеграція яких обробляється підсвідомо і раптово робить емерджентну структуру доступною читачеві (Нефьодова, 2015). Насиченість сновидінь та їхніх нарративів матеріалом для інтерпретації, таким чином, також можна вважати привабливою рисою їхньої поезики, що підштовхує людей переказувати свої сновидіння та читати оповіді про сновидіння інших.

Ч. Лафлін, який вивчає сновидіння в широкій антропологічній перспективі, постулює наявність теорій сновидінь, специфічно притаманних кожній культурі, зазначаючи, що такі теорії включають також фактор праксису, тобто цілісно виправдовують певну практичну цінність сновидінь у житті членів культурної спільноти (Laughlin, 2011, р. 197). Західні культури у своїй культурній теорії сновидінь мають тенденцію загалом ігнорувати цінність останніх для реального життя як матеріалістично спрямовані спільноти на відміну від народів, які підтримують більш тісний контакт із оніричною свідомістю (Laughlin, 2011, р. 198, 320). Говорячи про практичне значення сновидінь, зазначимо, що Ч. Лафлін (Laughlin, 2011, р. 198) і в західному матеріалістичному світі згадує наявність спільнот, які цікавляться сновидіннями. Однак, матеріал цього дослідження ілюструє, що не усі письмові перекази сновидінь в онлайн-щоденниках мають на меті інтерпретацію або принаймні марковані як такі, що просять допомоги в аналізі сновидіння. Більша частина опублікованих наративів не належить активним членам спільноти, що доводить інтерес простих людей до своїх сновидінь. Цей факт до появи Інтернету, який полегшив збереження оніричного досвіду, не був таким очевидним для дослідників, зокрема через інтимність записів про сновидіння.

Можна провести паралель із «холодною» (об'єктивною, науковою) та «теплою» (суб'єктивною, антропоцентричною) картинами світу (Бондаренко 2012, 2013) та домінуючим сприйняттям сновидінь у соціумі. Традиційним для вчених підходів західної культури було як раз закономірне, стереотипне трактування сновидінь як ребусу, що потребує розгадки, що є ознаками «холодної» картини світу (Бондаренко, 2012, с. 12). Таке сприйняття Ч. Лафлін протиставляє суб'єктивному, емоційному («теплому») (Бондаренко 2012, с. 13) сприйняттю сновидінь традиційними суспільствами, що уважні до унікальності та духовно-естетичної цінності оніричного матеріалу. На сучасному етапі спостерігаємо дифузний рух «теплої» та «холодної» картин світу, коли мова йде про сприйняття сновидінь, в англійських суспільствах, оскільки спроби інтерпретації сновидінь із

опертям на наукові знання поєднуються із увагою до емоційно-естетичної, духовної складової оніричного досвіду.

Повертаючись до класифікації жанрів М. Флудернік, відзначимо, що рефлексійний металінгвістичний жанр охоплює дискурси, які відхиляються від основної комунікативної мети у бік творчої спекуляції, вільного оперування інформацією та гри, тобто реалізації поетичної функції мови (Fludernik, 2000, р. 283). Прототиповим рефлексійним металінгвістичним жанром, таким чином, є поезія. Наша точка зору полягає в тому, що намір переказувати сни не обмежується лише спробами інтерпретації, але впливає з концептуалізації сновидінь як художнього естетичного продукту, який надихає на повторне переживання через конструювання наративу. Таким чином, переказування сновидінь є не лише комунікативною, але й рефлексійною та естетичною практикою.

1.3. Поняття дискурсивної постави та евіденційності

Оповідання сновидінь відрізняється від розповідання про реальний особистий досвід через, по-перше, дуальність екзистенціального статусу подій сновидіння та, по-друге, через його сенсорно-перцептивну парадоксальність. З одного боку, сон не є довільною фантазією, а є фактом психологічної реальності людини та переживається так, наче події сновидіння трапились із людиною. З іншого боку, сновидіння є суб'єктивним досвідом, отриманим поза конвенційної реальності. Отже, наратив сновидіння відрізняється від наративу особистого досвіду епістемологічним статусом оповідуваних подій, адже в наративі особистого досвіду наратори переказують та дають оцінку подіям, які трапились із ними особисто (Fludernik, 2002, р. 239). Онірична сенсорно-перцептивна специфіка, в свою чергу, полягає у сприйнятті сновидіння як сенсорного досвіду (як мінімум, візуального), при його галюцинативності, відсутності фактичного сприйняття інформації із зовнішнього світу, що становить конвенційну реальність (Ніколаєнко, 2021b; Nikolaienko, 2021, 2023a). Сон із сновидіннями визначають як

психічний стан, який періодично виникає під час сну людини і характеризується галюцинаціями, маренням, когнітивними викривленнями, емоційними сплесками та амнезією (Hobson, 1988). Такий досвід є унікальним для свідомості людини, що ускладнюється виключною суб'єктивністю сприйняття сновидіння (Hobson, 1988), його незалежністю від логічного мислення або сценаріїв, які можна виразити мовними засобами (Blechner, 2013, р. 9, 25). Ця специфіка оповідуваного досвіду надихає спрямувати дослідження на засоби передачі суб'єктивного ставлення до досвіду, маркування його епістемологічного статусу та позиціювання наратора стосовно концептуалізації досвіду.

1.3.1. Поняття дискурсивної постави. Категорія дискурсивної постави, що активно розробляється дослідниками протягом останніх років, є операційно вдалим теоретичним інструментом для описання засобів вираження суб'єктивності та позиціювання суб'єкту у дискурсі, що задовольняє потребам цього дослідження. Англomовне поняття *stance* (Du Bois, 2007; Englebretson, 2007; Baynham, 2011; Georgakopoulou, 2013; Johnstone, 2009; Biber & Finegan, 1988, 1989; Морозова, 2011; Ущина, 2015, 2021; Kärkkäinen, 2003), що перекладають українською як *позиція суб'єкта* (Морозова, 2011) або *дискурсивна постава* (Ущина, 2021), слугує для позначення оцінної, афективної, або епістемічної позиції мовця (Englebretson, 2007; Du Bois, 2007). В цьому дослідженні ключовою субкатегорією дискурсивної постави або суміжним до неї поняттям, в залежності від трактовки, вбачається *евіденційність*, що включає спектр лінгвальних засобів, що позначають джерело інформації або також епістемологічний статус подій (Mushin, 2001, р. xi), у чому воно співпадає із ширшим поняттям дискурсивної постави. Розглянемо співвіднесеність цих понять, їхні термінологічні стосунки та обраний для обґрунтування методу цієї роботи теоретичний доробок.

Поняття *дискурсивної постави* наразі знаходиться в процесі розробки в лінгвістиці, і охоплює широкий спектр явищ, включно з проявами евіденційності. Деякі вчені оперують поняттям дискурсивної постави стосовно суб'єктивності, вираження оцінки, тоді як інші дослідники вивчають ці явища незалежно

(Englebretson, 2007, p. 2), що наразі робить всеохоплююче визначення постави проблематичним (Ущина, 2015, с. 52). На думку дослідників, поставу варто розглядати як динамічну дискурсивну дію (*stancetaking*) (Englebretson, 2007, p. 3), займання позиції стосовно змісту або способу висловлення (Du Bois, 2007). Така дія може включати вираження особистих поглядів, ставлень, оцінних суджень, афективних або епістемічних позицій (ступеня впевненості у власному твердженні) граматичними або лексичними засобами (Englebretson, 2007, p. 14-17) або контекстуально (Du Bois, 2007). До засобів суб'єктивного позиціювання належать маркери епістемічної модальності та евіденційності, лексика з оцінними конотаціями, та афективні маркери (Du Bois, 2007). Засоби суб'єктивного позиціонування в дискурсі є також частиною особистих вподобань та ідіостилю, складником ідентичності автора (Johnstone, 2009). Підсумовуючи ці надбання можна зробити висновок, що теоретичні розробки дискурсивної постави як засобу моделювання позиціювання суб'єкта в дискурсі мають прагматичний та інтеракційний ухил (Kiesling, 2022). Однак зазначимо, що широта засобів дискурсивного конструювання суб'єктивності мовця зумовлює необхідність саме такої моделі, яка включає широкий спектр явищ та дозволяє обрати з них найактуальніші для конкретного дослідження.

При цьому зазначимо, що вивчення дискурсивної постави в наративах вбачається новітнім методологічним прийомом (Baynham 2011; Georgakopoulou 2013; Sternberg 2007), оскільки перспектива та точка зору є класичними категоріями наратології, які традиційно тлумачаться як вираження суб'єктивного погляду та принципів відбору інформації. Така дефініція значною мірою накладається на ширше поняття дискурсивної постави в сучасних лінгвістичних дослідженнях і робить наративні тексти релевантним матеріалом дослідження. Наприклад, стосовно нашого матеріалу, логічно передбачити, що в оніричному наративі домінують епістемічні компоненти дискурсивної постави з метою передати примарний, складний психічний досвід.

1.1.1. Евіденційність як субкатегорія дискурсивної постави. В свою чергу, категорія евіденційності тлумачиться у широкому сенсі як семантична категорія в англійській мові, що містить інформацію про джерело повідомлення та його епістемічну оцінку мовцем (під якою розуміємо ступень упевненості в правдивому/валідному статусі інформації, що повідомляється) (Arrese, Haßler, & Carretero, 2017; Chafe, 1986, p. 262; Langacker, 2017; Mushin, 2001; Englebretson, 2007; Du Bois, 2007; Biber & Finegan, 1988, 1989; Kärkkäinen, 2003). У сучасних роботах лінгвісти визначають граматичні та лексичні евіденційні засоби як такі, що кодують інформацію про спосіб, яким було отримане знання, яке повідомляється, і про відношення цієї інформації до знань мовця про світ або оцінку мовцем цієї інформації як правдивої або надійної (Mushin, 2001, p. xi; Arrese, Haßler, & Carretero, 2017), що є елементом актуалізації дискурсивної постави концептуалізатора (Mushin, 2001, p. xii). Поняття загалом спирається на теоретичні здобутки когнітивної лінгвістики, що висвітлює лінгвістичні феномени як репрезентації концептуальних структур (Mushin, 2001, p. xii). Таким чином, евіденційність можна вважати категорією, спорідненою до дискурсивної постави, або одним із її можливих проявів (в широкій семантичній трактовці, засоби вираження категорії евіденційності співпадають із частиною дискурсивних проявів постави, наприклад ступеня впевненості у твердженні, але не включають афективні та оцінні компоненти).

Неможливо обійти згадкою і вужчий підхід до евіденційності як до граматичної категорії. Існують фундаментальні роботи з дослідження цієї категорії, які широко цитуються сучасними дослідниками та виконані переважно на граматичному матеріалі (напр., Aikhenvald, 2004; Plungian, 2010). О.Ю. Айхенвальд, зокрема, пропонує чітко розмежовувати евіденційність як обов'язкову категорію у певних мовах та евіденційність як широке коло лексичних засобів, що вживаються у якості вторинного, необов'язкового джерела. Р. Якобсон також розглядав евіденційність як дієслівну категорію та аналізував випадки евіденційного маркування на рівні аспекту та стану дієслова та на синтаксичному

рівні. (Зазначимо, що Р. Якобсон вважається автором терміну «евіденційні маркери» (*evidentials*) (Jakobson, 1957, p. 46). Хоча граматичні прояви евіденційності в індіанських мовах вивчалися і раніше, зокрема Ф. Боасом, другом Р. Якобсона, евіденційні засоби у дослідженнях Ф. Боаса називались «суфіксами, що позначають джерело інформації» (Boas, 1911, p. 124). Саме ці дослідження дали початок ширшому вивченню категорії евіденційності.) Цю традицію вивчення граматикизованих маркерів евіденційності в мовах світу називають «дослідженням граматичних засобів дискурсивної постави» (Kiesling, 2022, p. 415). При цьому, робота на граматичному матеріалі із «панорамним» зрізом вираження категорії в різних мовах світу дозволила дослідникам, наприклад, О.Ю. Айхенвальд, скласти детальну номенклатуру концептуальних евіденційних субкатегорій, що можуть проявлятися в різних мовах на різних лінгвістичних рівнях. Такий широкий погляд на варіативність в концептуалізації джерела знання та його маркуванні заклав основу для вивчення евіденційності як семантичної категорії, зокрема в англійській мові. Визнаючи різницю підходів, вважаємо доцільним підкреслити продуктивність та внесок в теорію дискурсивної постави досліджень евіденційних маркерів на мовах, де ця категорія не є обов'язково граматикизованою.

Отже, в цій роботі ми фокусуємось на ширшому розумінні евіденційності як семантичної категорії, що може реалізуватись граматично, лексично та парафрастично (Mushin, 2001, p. 17). В рамках цього підходу евіденційність тлумачиться як концептуальний домен (Wiemer, 2010, p. 59). Чисельні роботи, присвячені категорії евіденційності в європейських (Gurajek, 2010; Wiemer, 2010), зокрема в германських та романських мовах (Biber & Finegan, 1989; King & Nadasdi, 1999; Squartini, 2008; Whitt, 2010) доводять конструктивність досліджень евіденційної функції у мовах з неграматикизованою категорією джерела інформації. Проте, специфічний аспект вибору мовцем евіденційних засобів для оповіді про специфічні стани свідомості та оніричний досвід в англійській мові залишається ще недостатньо розробленим.

Концептуальною основою евіденційності як категорії є позначення мовцем джерела інформації, що повідомляється, проте переважна більшість сучасних дослідників визнають, що евіденційність як категорія є тісно пов'язаною із епістемологічною модальністю і також відповідає за суб'єктивне позиціювання мовця/оповідача (Arrese, Haßler, & Carretero, 2017; Boye, 2012; Cornillie, Arrese & Wiemer, 2015; Langacker, 2017, p. 18-19; Mushin, 2001). Евіденційність відображає суб'єктивну перспективу, 'speaker imprint' в дискурсі, та дозволяє позиціювати інформацію у контексті та щодо мовця (Mushin, 2001, p. 1-15). Отже, до категорії евіденційності відносять як власне вказання на джерело інформації (пряма перцептивна або репортативна (переказана зі слів третьої особи) евіденційність), так і вираження епістемічної оцінки (Chafe 1986; Langacker 2017, p. 18-19; Willett, 1988, p. 57; Aikhenvald, 2004). Для нашого дослідження теоретично значущим із цих знахідок є теза, що епістемічна модальність та евіденційність є спорідненими категоріями, та інференційна евіденційність може розглядатись як субкатегорія евіденційності, оскільки епістемічне модальне маркування має пряме відношення до статусу інформації та надійності джерела її отримання.

1.3.2. Субкатегорії евіденційності. Для дослідження реалізації категорії евіденційності в переказах сновидінь необхідно обрати та адаптувати класифікацію підкатегорій евіденційності. Класичними евіденційними субкатегоріями є а) пряма (атестативна) евіденційність — візуальна, аудіальна чи інша сенсорна, б) непряма евіденційність — репоративна (переказування) та в) інференційна евіденційність (судження, оцінка вірогідності або дедуктивна оцінка статусу інформації) (Willett, 1988, p. 57). О.Ю. Айхенвальд виділяє візуальну та іншу сенсорну (пряму), інференційну та дедуктивну (непряму), репортативну, і квотативну (що буквально передає пряму мову третьої особи) евіденційність (Aikhenvald, 2004). Загалом, ці категорії залишаються основними, і дебати в літературі ведуться здебільшого щодо належності інференції до царини евіденційності, або модальності, або епістемічності. Перш ніж переходити до обговорення спірної субкатегорії **інференційної евіденційності**, пропонуємо окреслити концептуальний зміст

прямого сенсорного, сенсорно-інференційного, репортативного та квотативного, та ревелативного евіденційного маркування.

Пряма сенсорна евіденційність є протиповою субкатегорією для категорії евіденційності, оскільки прямо маркує канал, за яким було отримано інформацію. Сенсорна евіденційність посиляється на безпосереднє чуттєве (візуальне, аудіальне, тактильне, густаторне або ольфакторне) сприйняття як джерело інформації (Aikhenvald, 2018; Chafe, 1986; Whitt, 2010) та асоціюється із передачею власного неопосередкованого досвіду (Mushin, 2001). Необхідно зазначити, що в англійській мові, де евіденційність виражається лексично, дослідники розмежовують агентивні перцептивні дієслова (*look, listen, feel, smell, taste*), перцептивні дієслова, що позначають досвід (*see, hear, feel, smell, taste*) та перцептивні дієслова, що позначають характеристику об'єкта, з'ясовану перцептивним шляхом (*look, sound, feel, smell, taste*) та виділяють останні як маркери інференції, зробленої на основі перцептивного досвіду, або парафрастичні лексеми (Whitt, 2009). Такі парафрастичні перцептивні лексеми (*look, sound*) використовуються на позначення інференції із інформації, отриманої за сенсорним каналом (Peterson, 2010, p. 154). В цьому вбачаємо достатні підстави услід за процитованими дослідниками розглядати таке використання перцептивних дієслів як засіб вербалізації категорії евіденційності — **сенсорно-інференційну евіденційність**.

Репортативна евіденційність (англ. *reportive* або *hearsay*) позначає інформацію, отриману від третьої сторони (Mushin, 2001; Aikhenvald, 2004). І. Мушин пов'язує репортативне маркування із репортативним епістемологічним позиціюванням для повідомлення інформації, яка не є частиною безпосереднього досвіду мовця/концептуалізатора, а стала відомою за іншим каналом (Mushin, 2001, 2001, p. 69). В англійській мові найвиразнішим репортативним маркуванням є предикат мовленнєвого акту, що вводить інформацію, повідомлену іншим мовцем (e.g., *X told us that*), що є непрямим репортативним твердженням, оскільки повідомлення перефразоване власними словами із різним ступенем точності

(Mushin, 2001, p. 69). Різновидом репортативної евіденційності в англійській мові є **квотативна евіденційність**, яка позначає уривки, які дослівно передають повідомлення третьої сторони (Mushin, 2001, p. 69). Хоча В. Чейф розташовує репортативну евіденційність на шкалі надійності знання наряду із індуктивними і дедуктивними твердженнями (Chafe, 1986, p. 263), дослідник також виділяє її в окрему підкатегорію евіденційного маркування. Такої ж логіки притримуємось і ми, розглядаючи репортативну та квотативну евіденційність як окрему підкатегорію.

Ревелятивну евіденційність, у свою чергу, не так часто згадують у дослідженнях евіденційності на матеріалі мов, де евіденційність не є обов'язковою граматичною категорією. Відомо, що деякі мови світу окремо кодують оніричну евіденційність, тобто позначають граматично інформацію, отриману уві сні (Aikhenval'd, 2018; Cohen, Chuakaw, & Small, 2010). Р. Якобсон запропонував термін «ревелятивна» на позначення цієї підкатегорії евіденційності (Jakobson, 1957, 1984), яким ми покористовуємось у цій роботі. Проте, Р. Якобсон не роз'яснює змісту цього терміну. Під ревелятивною евіденційністю розуміють інформацію, яку лінгвістично позначають як створену в свідомості суб'єкта без прямого отримання інформації від зовнішнього світу, таку як сні, видіння/явлення, галюцинації, натхнення тощо (Kratschmer & Heijnen, 2010, p. 333). З оглядом на специфічність конвенційних евіденційних рішень для окремих лінгвоспільнот зазначимо, що соціальне тлумачення сновидінь є різним для різних культур (Aikhenvald, 2018, p. 173). Зокрема, для мов Амазонії із граматичними евіденційними системами є характерним уникати прямої перцептивної (візуальної) евіденційності для переказів сновидінь, оскільки досвід сновидіння мислиться як нереальний та не кодується як особистий, вимагаючи вживання репортативних евіденційних форм (Aikhenvald, 2018, p. 344). Таке сприйняття лінгвоспільнотою досвіду сновидіння спирається на думку, що сновидіння є повідомленням ззовні із невідомого джерела, а не особистим досвідом (Kracke, 2009, p. 73). Це спостереження контрастує із типовими евіденційними засобами англійської мови.

переказів сновидінь. Дійсно, широко відомо, що сновидіння у західній культурі конвенційно сприймаються як умовно візуальний досвід (Scioli, 2015, p. 6), і результати нашого дослідження підтримують цю думку. Зазначимо відносну бідність та фрагментарність ландшафту лінгвістичних досліджень ревелативної евіденційності на матеріалі англійської мови. Існуючі цінні розвідки вивчають засоби англійської мови в числі інших сучасних європейських та класичних мов для кодування ревелативної евіденційності на основі біблійних текстів (Kratschmer & Heijnen, 2010). Знахідки включають превалювання лексем прямого вказання на сновидіння (напр. *dream*) та візуальної евіденційності (Kratschmer & Heijnen, 2010). Проте, аналіз літератури на тему дозволяє дійти висновку, що поле ревелативної евіденційності в англійській мові залишається мало вивченим.

Окремо необхідно приділити увагу категорії **інференційної евіденційності** у її зв'язку або тотожності із категорією епістемічності та епістемічної модальності. В рамках інференційної евіденційності дослідники розглядають **спекулятивну** (особисті припущення, вираження суб'єктивної впевненості в статусі інформації, що повідомляється) та **модальну індуктивну і дедуктивну евіденційність**, що маркує епістемологічний статус повідомлення за допомогою модальності (Chafe, 1986). Дослідники убачають перетин евіденційності та епістемічної модальності саме у виразах інференційної евіденційності, розглядаючи їх як реалізацію категорії епістемічної необхідності (або вірогідності), та користуються також терміном «евіденційна модальність» (Van Der Auwera and Plungian, 1998, p. 86). Інші лінгвісти припускають нетотожність категорій евіденційності, зокрема інференційної евіденційності, та епістемічної модальності (відповідно, вірогідності) (De Haan, 1999, 2001; Palmer, 2001, p. 9). Звертають увагу також на скалярність/монолітність відповідно інференційної та репортативної категорій, підкреслюючи їхню відмінність (Nuyts, 2017, p. 68-70). Зокрема, пропонують використовувати термін «епістемічність» у якості парасолькового, що включає в себе евіденційність та власне епістемічну модальність (Boye, 2012). **Епістемічність**, таким чином, визначається як категорія вищого порядку, що

охоплює як вираження ступеня впевненості, так і вказання на джерело інформації (Aikhenvald, 2018). Також, епістемічність вважають категорією, що позначає ступень інтеграції отриманої інформації у свідомості мовця на відміну від евіденційності, що маркує джерело отримання інформації (Shinzato, 1991). При наявності цих розбіжностей між категоріями, для аналітичних потреб нашого дослідження зручніше користуватись більш популярним нині підходом до евіденційності та епістемічності як близько споріднених царин. Окрім цього, на нашу думку, засоби вираження невпевненості та спроби до інтерпретації як прояви епістемічності також контекстуально слугують сигналізуванню про джерело знання при описі суб'єктивного сприйняття оніричного досвіду.

На думку деяких вчених, епістемічну та деонтичну модальність, що є інференцією з обставин (напр., *is supposed to*), можна вважати проявом репортативної евіденційності (Wiemer, 2010). Однак, в цьому дослідженні ми виводимо її в окрему категорію несенсорної евіденційної категорії, визнаючи за нею певну спроможність передавати інформацію, отриману від третього джерела. Втім, ми не вважаємо це достатнім приводом поєднати ці категорії. Водночас, доцільно, на наш погляд, специфічно розмежувати як окремі субкатегорії сенсорні, інференційні (з модальністю включно) та чисто репортативні свідчення про сни, оскільки дистрибуція цих категорій може допомогти пролити світло на тенденції концептуалізації складного парадоксально перцептивного оніричного досвіду.

Інференційна евіденційність є категорією, що має пряме відношення до поняття **дискурсивної постави**. Концептуальні та прагматичні основи евіденційного кодування взагалі дають підстави розглядати евіденційність як прояви дискурсивної постави (Kärkkäinen, 2003; Mushin, 2001, p. 29). Більш конкретно, вважається, що епістемічність у мові виражається евіденційними засобами та епістемічною модальністю (Boye, 2012; Palmer, 2001), які є мовними категоріями, що сигналізують про ступень упевненості (можливості/необхідності) та доступу мовця до інформації, відповідно (Plungian, 2010). Епістемічні маркери визначають як способи кодування ступеня власної впевненості у статусі

інформації, що повідомляється (Kärkkäinen 2003), а отже, вони є елементом дискурсивної постави.

Епістемологічна позиція/ дискурсивна постава є концептуальною структурою, незалежною від лінгвістичної форми, і може бути виражена граматично, лексично та парафрастично, але мотивації для обрання мовцем певної епістемологічної позиції знаходяться в прагматичній царині (Mushin, 2001, p. 53). Розглядаючи евіденційність, Р. Ленекер посилається на дейксис, що відповідає за ґрунтування (*grounding*), як необхідну складову референції (Langacker, 2017, p. 16). На думку вченого, час і місце комунікативної події, концептуальна модель реального стану речей співрозмовників, їхня поінформованість та очікування щодо подальшого розгортання дискурсу складають ключові елементи ґрунтування (*grounding*), яке пов'язане з епістемічним статусом референта (Langacker, 2017, p. 16). Епістемічний статус пропозиції визначається її реалізованістю, тобто тим, що подія фактично відбулась у реальності та мислиться співрозмовниками як така (Langacker, 2017, p. 16). Якщо застосувати цю логічну дефініцію до статусу подій сновидіння, виявиться, що визначення їхнього статусу ускладнено певною дуальністю — досвід сновидіння дійсно відбувся як суб'єктивний психологічний досвід мовця, досвід певного стану його свідомості, проте це досвід не відбувся в прийнятій реальності. Це спостереження узагальнює проблематичність дослідження засобів евіденційного та епістемічного маркування знань в оповідях про оніричний досвід англійською мовою.

Нарешті, необхідно згадати категорію **міративності**, що активно розробляється наразі та полягає в дискурсивному маркуванні неочікуваного статусу інформації (De Haan, 2012; Peterson, 2010, 2015, 2017) і характеризується як категорія, що межує з евіденційністю та реалізується широким спектром дискурсивних засобів (Aikhenvald, 2012). Міративне лінгвістичне кодування дозволяє мовцям позначити нову інформацію, яка не може бути легко асимільована в поточну ситуаційну орієнтацію мовця (Peterson, 2015), а отже потребує маркування в рамках конструювання епістемічної постави. Міративність вже

завоювала статус семантичної категорії (DeLancey, 2012). Поза граматицізованими засобами в мовах, де категорія є граматичною, міративність широко виражається лексикалізованими прислівниками, конвенціоналізованими конструкціями (англ. *(It) turns out (that)*), інтонацією, частками тощо (DeLancey, 2012, р. 533). Загалом, широкий спектр дискурсивних маркерів, що мають різний міративний потенціал, робить дослідження міративності перспективним, але складним проєктом. Проте, міративність є актуальною категорією для дослідження евіденційних засобів на матеріалі переказів сновидінь, які за природою будуються через постійне порівняння сновидіння з реальним життям.

1.4. Поняття наратора, наративної перспективи та подієвості

Як наратив, що відноситься саме до типу наративів особистого досвіду (на відміну від експериментальних художніх наративів), оповідь про сновидіння неможлива без наратора — того, хто пережив, осмислив (концептуалізував) події, як такі, що варті наративізації, підсвідомо побудував ментальну наративну схему, та здійснив конкретні лінгвістичні вибори для продукування наративу згідно із своєю концептуалізацією подій. Саме тому вбачається необхідним розглянути теоретичний доробок когнітивної наратології, що опікується поняттям та функцією наратора, наративної перспективи та подієвості.

1.4.1. Наратор. Базовою дефініцією наратора є «той, що оповідає» (Prince, 2003, с. 66). Проте, таке визначення доповнюється класичними і сучасними моделями наратора з метою описати наратора як функцію, абстрактну модель, що була б актуальна для текстів різних жанрів та наративних конфігурацій (включно із тими, що не мають наратора). Починаючи із структуралістських робіт Р. Барта, дослідники розмежовують поняття автора та наратора, і визначають останнього як інструмент, конструкцію, або прийом, використаний наратором (Abbott, 2002). Функція наратора (англ. *narratorship* та *narratorhood*) є скалярним концептом, де присутність, видимість та фізична втіленість наратора можуть бути презентовані

різною мірою (Ryan, 2001). Проте, ідентичність нараторів та ступень їх присутності в наративі є одним із основних факторів, що конструює останній (Bal & Van Boheemen, 2009). Виявлення типу наратора та фокалізатора є одним із невід'ємних кроків поетико-нараторологічного аналізу наративного твору, запропонованого А.О. Цапів (2020б). Як частина моделі нарації (Цапів, 2020b), вибір та засоби конструювання наратора та фокалізатора є художнім прийомом, що будують наративний простір. Наратор є оповідною інстанцією (Herman, Jahn, & Ryan, 2010), умовним джерелом оповіді. Дослідники одностайні в тому, що наратора варто вважати конструктом (Abbott, 2002; Ryan, 2001). Наявні когнітивні підходи до функції наратора можна підсумувати у твердженні, що функція наратора є фреймом, в рамках якого в конкретному наративі відбувається відбір фактів, вибір лінгвістичних стратегій та загальна організація наративу, що дозволяє розділити автора та умовного наратора.

М.-Л. Райан зазначає, що найповніше функція наратора реалізується в наративі особистого досвіду (Ryan, 2001, p. 147), називаючи наратора, що оповідує події, які відбулись з нею або з ним особисто, «природнім наратором» (англ. *natural narrator*) вслід за природною нараторологією М. Флудернік. Прагматичними функціями наратора, що оповідує власний досвід, є креативна (самовираження), трансмісивна (або перформативна) та тестімоніальна (асертивна) (Ryan, 2001, p. 147). Оповідь про сновидіння як наративний жанр найяскравіше реалізує креативну функцію, оскільки релевантність подій сновидіння є суб'єктивною та інтерсуб'єктивні мотивації для розповідання своїх сновидінь іншим людям пролягають у рефлексивно-емоційній площині. «Природній наратор», що оповідує своє сновидіння, на відміну від автора дискурсу художньої літератури, за замовчуванням є і автором, і фокалізатором (концептуалізатором). Останній (фокалізатор-концептуалізатор) є не просто минулою іпостассю наратора, а оніричною репрезентацією, оніричним «Я», яке часто має неповні або відмінні складники ідентичності, пам'ять, сприйняття, що більше недоступні нараторові, що не спить. Отже, підхід до наратора як до конструкту, що оперує процесами

фокалізації та корегує відстань наративної перспективи до подій оповіді, є актуальним для аналізу наративного жанру оповідей про сновидіння.

1.4.2. Наративна перспектива, точка зору, фокалізація. Філософська думка підходить до перспективи як до необхідної константи сприйняття, умови постійної упередженості, оскільки сприйняття завжди відбувається із певної перспективи (Guillén, 1971/2015). Подібну роль грає **перспектива** і в когнітивній наратології, де її визначають одну із когнітивних операцій (*construal operations*), що забезпечують організацію та розуміння домену досвіду (Herman, 2009). Таким чином, Д. Герман (Herman, 2009b, p. 122-123) вважає наративну перспективу операцією свідомості, що концептуалізує сцени та ситуації в умовному світі наративу, що зумовлює і фокалізацію, і голос оповіді. Вона залучає темпоральні, просторові, афективні компоненти (Herman, 2009b, p. 128).

Структуралістська наративна традиція розглядала поняття перспективи та точки зору як близькі, також пов'язуючи їх із фокалізацією і загалом із перцептивним фреймом; сучасна наратологія розділяє ці конструкти (Herman, Jahn, & Ryan, 2010). Когнітивна наратологія розглядає перспективу як втілений ментальний конструкт/операцію (Langacker, 2008, с. 73-78). **Перспектива** в цій тріаді є найзагальнішим терміном, когнітивною операційною базою, що залучає широке коло аспектів репрезентації досвіду в наративі, тоді як точка зору є більш зручним конструктом для опису наративізації досвіду.

У цій роботі слідом за Д. Германом користуємось термінами **нاراتивна точка зору** та **фокалізація** як вони розуміються в сучасній когнітивній наратології, оскільки ця робота має на меті висвітлити способи конструювання досвіду оніричної природи і його вербалізацію.

Наративна точка зору (*viewpoint*) є вужчим поняттям, ніж перспектива. Тоді як перспектива включає оцінний та афективний компоненти, які оповідач привносить в оповідь, презентуючи власну концептуалізацію подій (Herman, 2009b, p. 128; Niederhoff, 2014), наративна **точка зору** визначає сферу подій, дій, образів тощо, доступну для сприйняття оповідача (Herman, 2009b). Точку зору в наративі

можна розглядати як вектор, тобто концепт, що має характеристики спрямованості, відстані, та характеру руху, що визначає відстань від читача до наратора та сконструйованого наративом світу (Stockwell, 2020). Така відстань є ознакою наративної точки зору, і характеризує відстань від наратора до оповідуваної ситуації. Ця відстань може бути темпоральною (оповідування подій, що відбулись у певному минулому), дискурсивною (переказування слів третіх осіб/персонажів), інтелектуальною (зверхність або підпорядкованість стосовно персонажів оповіді), моральною і т.д. (Prince, 2003). Наративна точка зору, як і наратор, також вважається радше конструктом, ніж феноменом (Dancygier & Vandelanotte, 2016). Наративна точка зору може вивчатись у її різних проявах як суб'єктивності в дискурсі: дейксису, модальних дієслів та конструкцій, маркерів евіденційності та епістемічної позиції, лексичних виборів мовця, а також мультимодальних та тілесних сигналів (Dancygier & Vandelanotte, 2016).

Категорія точки зору та зокрема категорія наратора тісно пов'язана із поняттям **фокалізації** (Bal & Van Voheemen, 2009), яким широко оперують наратологи після того, як термін було запропоновано Ж. Женеттом в рамках структуралістської наратології. Фокалізація є поняттям, близьким за значення до наративної точки зору/перспективи, та акцентує увагу на саме перцептивній доступності нараторові подій оповіді («чийми очима сприйнято події?») (Genette, 1972). Персонаж-фокалізатор, при цьому, в літературному наративі може не співпадати із наратором (Jahn, 1996), в чому і полягає оригінальність концепції Ж. Женетта, що протиставляє фокалізатора та оповідача (voice) (Genette, 1972; Fludernik, 2001, 2009) та дозволяє точніше змодельовати нарацію (Bal, 2004). Фокалізація також визначається як лінза, через яку читач сприймає персонажів та події наративу, тобто включає фокалізатора (що часто, але необов'язково, співпадає з наратором) (Abbott, 2002), якого з позиції когнітивної лінгвістики можна назвати концептуалізатором. Виділяють нульову фокалізацію (нарацію всевиднього наратора, чий доступ до інформації є найповніший), внутрішню фокалізацію

(доступ до знання обмежений знаннями персонажа, якому належить голос нарації) та зовнішню фокалізацію (нарацію від об'єктивного оповідача) (Schmid, 2010).

Дослідники розробляють також термін «точки обзору» (*vantage point* (Tátraí, 2015)), що інтегрує фізичну, соціальну та ментальну перспективи оповідача як епістемічне ґрунтування в інтерсуб'єктивному контексті спільної уваги (Tátraí, 2015, р. 13-14). Зокрема, в наративах особистого досвіду, наратори можуть розрізнити свою теперішню точку зору/перспективу, що відповідає комунікативній ситуації оповіді, і точку зору себе як концептуалізатора в минулому під час розгортання подій історії, що оповідується (Tátraí, 2015, р. 27). Саме це розщеплення власної перспективи є нетипово експліцитним в наративах сновидінь (Ніколаєнко, 2023), і трапляється у переважній більшості наративів (на відміну від наративів особистого досвіду, де таке розщеплення може відбуватись в окремих випадках, коли оповідачі коментують власне суб'єктивне сприйняття ситуації в момент її переживання).

Отже, фокалізація (Genette, 1972) підкреслює перцептивну доступність подій, про які розповідається («хто бачить?»). Однак теорія фокалізації оперує поняттям фокального персонажа (Jahn, 1996), який теоретично в наративі може не збігатися з наратором. Проте, в наративах особистого досвіду оповідач і фокалізатор зазвичай збігаються (якщо не заглиблюватися в обговорення стану фокалізатора, наприклад, сну, марення чи шоку, які можуть змінити сприйняття і зробити суб'єктивний досвід менш зрозумілим і доступним для оповідача).

Розглянувши підходи когнітивної наратології до понять перспективи, точки зору та фокалізації вважаємо можливим констатувати певну конвергенцію сучасних наратологічних студій із загальним когнітивним вектором розвитку лінгвістики та дискурсології. Функціонування наратора як конструкту в наративі та позиціонування наратора стосовно оповідуваних подій, що характеризується як точка зору, втіленість та перцептивність дискурсу особистого досвіду узгоджуються із поняттям дискурсивної постави. Однак, фокус когнітивної наратології залишається на операціях, що забезпечують можливість наративу

репрезентувати людський досвід, тоді як підходи до постави включають в поле зору дискурсивне позиціювання суб'єкта та прагматичні ідеї. Для нашого дослідження актуальним є як підхід до конструювання досвіду через наратив, так і позиціювання суб'єкта стосовно власного досвіду, що викриває процеси концептуалізації та інтеграції останнього в пам'ять шляхом вербалізації та наративізації. Отже, у цій роботі скомбіновано підходи когнітивної наратології та теорії дискурсивної постави, зокрема розробки евіденційності як однієї з її проявів.

1.4.3. Подієвість. Подієвість є центральною категорією наративу особистого досвіду — для того, щоб наратив мав конwersаційну актуальність, він має будуватись навколо події чи серії подій, які змінили статус-кво певним значущим для співрозмовників чином. В. Лабов уводить терміни «point», «reportability» та «tellability» на позначення подієвості — аби бути гідною оповіді, подія має бути «newsworthy» (Nühn et al., 2014), що можна перекласти українською як «гідною публікації» та що вдало метафорично підсумовує значення подієвості. Для наративу як типу дискурсу в цілому характерним є акцент на подіях та діях (van Dijk, 1977, p. 147), та подієвість вважають центральною категорією наративності як такої (Abbott, 2014; Prince, 2008). За Дж. Брунером, наративу притаманні такі характеристики: діахронічність, конкретність, інтенційність персонажів, герменевтична композиційність, канонічність та її порушення (подієвість), референційність, потенціал узагальнення, нормативність, контекстуальність, та накопичення інформації (Bruner, 1991). Усі ці категорії різною мірою актуалізуються у наративах різних жанрів. Для наративу особистого досвіду концептуалізація певної частини досвіду як події є елементом, що робить досвід вартим оповіді.

Основним змістом категорії подієвості класично прийнято вважати поняття *події* як зміни статусу кво (Schmid, 2010). Аби задовольняти мінімальній умові для наративізації, подія має порушувати деякий імпліцитний канонічний сценарій (Bruner, 1991, p. 11), становити «перехід семантичної межі» за Ю.М. Лотманом (Lotman, 1999). В. Шмід стверджує, що саме подія при цьому є базовою вимогою

нарративізації досвіду (Schmid, 2010). Говорячи про сновидіння, зазначимо, що воно становить суб'єктивний, доступний лише одній людині психічний досвід, слабко пов'язаний з вольовим компонентом не-оніричного наратора. Отже, основною подією уявного, галюцинативного досвіду є саме акт такої оніричної уяви (Schmid, 2010, р. 9). При цьому, сновидіння не має реальних наслідків, проте має психологічні наслідки та внутрішній сюжет (Ніколаєнко, 2022b), а отже його подієвість організована двошарово та становить продуктивний матеріал для аналізу.

1.5. Конфігурації нарративних просторів як інструмент моделювання нарративного жанру та нарративної перспективи

Сучасний інструментарій когнітивної лінгвістики залучає теорію ментальних просторів для аналізу процесу продукування та розуміння нарративних текстів. Теорія ментальних просторів та блендінгу (Turner, 2003; Faconnier & Turner, 2008) оперує поняттям ментального простору, який в когнітивній наратології розробляється Б. Дансіджер (Dancygier 2008; 2011) як нарративний простір у застосуванні до нарративних текстів. Ментальний простір визначається як невелика концептуальна структура, що виникає в процесі актуальної розумової або комунікативної діяльності (Faconnier & Turner, 2008). Ментальні простори конструюються як динамічні пакети концептуальних структур за актуальними потребами комунікації та формують в процесі комунікації концептуальні мережі (Martynuk, 2017). В свою чергу, поняття нарративного простору визначається Б. Дансіджер як когнітивна конструкція, яка бере участь у побудуванні нарративу, має свою топологію та спирається на інші нарративні простори, задіяні в нарації (Dancygier, 2011, р. 36). Нарративні простори, таким чином, становлять гранулярну структуру стосовно нарративу, та організуються за допомогою точки зору (Dancygier, 2011, р. 36). Загалом, дослідниця модифікує теорію ментальних просторів та блендінгу для моделювання нарративних текстів та збагачує її своїм

дослідженням перспективи наратора як бленду, що конструюється із різних контекстуальних елементів різної довжини, від цілих абзаців до більш гранулярних засобів, таких як вибір граматичних часів (Dancygier, 2011). Теорія наративних просторів, таким чином, оперує поняттям блендінгу на позначення механізму, що уможливорює конструювання історії, персонажів, та перспективи із окремих компонентів, описаних лінгвально, та знань про реальний світ та інші фіктивні або уявні світи. Наратив, тобто продукт нарації, з точки зору цієї когнітивної моделі є результатом блендінгу всіх наративних просторів тексту.

Надзвичайно актуальним вбачаємо підхід Б. Дансіджер до наративу як до продукту процесів концептуальної інтеграції, що дозволяє застосувати апарат когнітивної лінгвістики до аналізу наративу, його конструювання, когнітивної архітектури, засобів творення та підтримки емерджетних наративних просторів лінгвальними засобами. Наприклад, аналізуючи процеси творення та інтерпретації змісту у літературних оповіданнях, Г. Тукан відзначає доцільність застосування теорії блендінгу та моделює зміст оповідань як конфігурацію наративних ментальних просторів. При цьому у випадку із письмовими наративами, історія розглядається як фінальний продукт взаємодії читача із текстом, в процесі якої сприймаються слова, активуються фрейми, відбувається зіставлення із власним досвідом та встановлення зв'язків між ментальними просторами, їхня інтеграція, запам'ятовування та емоційний відгук, у числі основних процесів (Dancygier, 2011).

Дослідники, що вивчають художні тексти (Tucan, 2013), відмічають, що наративна текстура збагачується складними блендами, коли у тексті персонажі фантазують, мріють, обмірковують альтернативи або висувають гіпотези щодо можливих результатів дій. Такі наративні простори маркуються відповідними засобами модальності та епістемічної позиції (Dancygier, 2005, p. 100). З іншого боку, різні жанри наративів (зокрема, наративи новин (Krieken & Sanders, 2019)) вимагають від оповідача і читача різною мірою оперувати кількома наративними просторами. В новинних наративах такими просторами є реальність, власне новинний наратив і проміжний простір (Krieken and Sanders, 2019).

Наратив переказу сновидіння, як і будь-який інший дискурс, спирається на знання наратора та реципієнта про світ, тобто їхню картину світу. Картина світу — образ світу, сформований та концептуалізований свідомістю людини (Бондаренко, 2005, 2012, 2013, 2016а, 2016б; Taylor & MacLaury, 1995). Концептуальна картина світу визначається як «складна когнітивна формація в свідомості людини, яка, з одного боку, репрезентує у вигляді структурованого знання глобальний динамічний образ світу й результати зовнішнього і внутрішнього рефлексивного досвіду людини і, з іншого, може бути реалізована у вербальних формах» (Бондаренко, 2012, с. 11). Саме картина світу забезпечує процеси розуміння, інтерпретації світу (Bondarenko, 2019). Як письмові, так і усні наративи спираються на загальні, культурні та структурні фрейми (Fludernik, 2002, р. 11). Отже, вони є концептуалізаціями досвіду, що відображають зокрема ціннісні установки концептуалізаторів та їх картину світу. Переказуючи будь-який досвід, наратори спираються на знання про реальний світ, його сценарії, тобто на власну картину світу в усій її повноті. Конструюючи наративний текст, автор оперує своїми знаннями про фрейми та сценарії (Dancsygier, 2011, р. 201). Оповідувані події можуть вписуватись у наявні знання про світ або кидати їм виклик, але їх концептуалізація проходить із опертям на знання наратора та порівнюється із ними. Зміст категорії подієвості при цьому полягає саме в стосунках картини світи та оповідуваних подій, оскільки подія стає гідною наративізації, тобто набуває подієвості, якщо вона є змістовною зміною для картини світу наратора. Необхідність вписати в картину світу фантастичний, аномальний оніричний психічний досвід вимагає опори на власну концептуалізацію світу. Зокрема, наратори указують на несумірність досвіду сновидіння із власною картиною світу, тобто світом, що мислиться ними як реальний.

Людська мова добре пристосована для розповідання історій та пропонує широкий вибір гнучких інструментів для конструювання вербальними засобами складних сценаріїв, що можуть супроводжуватись їхніми гіпотетичними варіантами, та бути реконструйовані читачем разом із перспективою наратора

(Dancygier, 2011). Остання конструюється в основному засобами евіденційності (які при цьому можуть відповідати за втілений аспект досвіду), епістемічне позиціонування та емоційні аспекти перспективи (Dancygier, 2011). З цієї точки зору наратив сновидіння є викликом для мовця, що має підбирати із гнучкого апарату вербальних засобів, що за багато віків розвинувся в мові для оповідання історій, підхожі для оповіді сновидіння. Сновидіння в цей самий час «ухиляється» від оповіді, забувається, змінює сценарії за відсутності явної логіки, оперує складними блендами та має амбівалентний перцептивний статус. Наративні простори дозволяють змодельовати такий наратив та протиставити ментальний простір сновидіння та ментальний простір реального контексту життя наратора як дистинктивні площини нарації, що беруть участь в процесах концептуальної інтеграції та утворюють бленд (наратив), проте обидві зберігають свою окрему цілісність як вхідні ментальні простори. Відповідно такий підхід дозволяє проаналізувати лінгвальні засоби, які конструюють, маркують та забезпечують «навігацію» між цими наративними просторами.

Топологія наративних світів співвідноситься саме із поняттям ментального простору, оскільки має учасників, темпоральні та просторові характеристики, та структуру внутрішніх зв'язків (Dancygier, 2011, p. 32). Фрейм, що є близьким, але нетотожним поняттям, є системою концептів, пов'язаних та упорядкованих таким чином, що розуміння одного вимагає розуміння інших та усієї системи, та активація одного з них веде активацію мережі (Fillmore, 2006). Услід за Б. Дансіджер для моделювання наративних конфігурацій ми користуємось поняттям ментальних наративних просторів, а фрейми визначаємо як більш стабільну структуру знання у порівнянні із ментальним простором (Dancygier, 2011, p. 32), що конструюється у поточному часі в момент розгортання дискурсу (Fauconnier & Turner, 2008).

В процесі розгортання дискурсу концептуальні пакети (ментальні простори або фрейми) активуються в свідомості людини вербальними та невербальними сигналами та завдяки процесу блендінгу оформлюються в нову концептуальну конфігурацію (Dancygier, 2011, p. 32). При цьому активовані вхідні ментальні

простори або фрейми зберігають свою структуру, окремий концептуальний статус, хоча можливим є і зворотня проекція (*backward projection*) від емерджентної структури до вхідної (Dancygier, 2011, p. 32). Таким чином, коли розгортається нарація оповіді про сновидіння, активуються та конструюються у поточному часі одночасно два ментальних простори — оніричного сюжету та реального контексту життя наратора, куди він вписаний, а результатом є емерджентна структура — бленд ментальних просторів, наратив про сновидіння, що комбінує окремі характеристики та складові згаданих ментальних просторів (оніричного та реального). Оніричний та реальний ментальні простори при цьому залишаються доступними як окремі структури.

Окремо зазначимо, що моделювання наративів як конфігурацій наративних просторів спирається саме на лінгвальні засоби, якими останні конструюються, а не на абстрактні моделі сюжету тощо. Наративний простір характеризується топологією та учасниками, і конструюються широким колом явищ під парасольковим терміном «точки зору», а саме, таких як вибір часу дієслова, дейктичних виразів, оцінних та емоційних компонентів, епістемічного позиціонування, евіденційних засобів, тощо.

Теорія наративних просторів, як зазначають її автори (Dancygier & Sweetser, 2005), є подібною до теорії можливих світів (Ryan, 1991a, 1991b, 2019), але має і відмінність. Ментальні простори постають як більш загальний когнітивний механізм, ніж можливі світи, оскільки оперують не лише цілими ситуаційними конструкціями типу «світу», але й різноманітними структурами іншого (більш фрагментарного) порядку, які можуть бути матеріалом концептуальної інтеграції і утворювати більш загальні ментальні структури (Dancygier & Sweetser, 2005, p. 11). Е. Кржановська-Ключевська (Chrzanowska-Kluczewska, 2023) прослідковує шлях від теорії логічних можливих світів до теорії текстових та, нарешті, дискурсивних світів (Werth, 1994; Stockwell, 2002). Дискурсивні світи використовуються для моделювання трансмедіального наративного потенціалу творів статичного візуального мистецтва через поняття текстового світу (Chrzanowska-Kluczewska,

2023). Теорія текстових світів (Werth, 1994; Gavins, 2007) теж розглядає концептуальну структуру, що розгортається в дискурсі та добудовується в процесі, проте ця традиція не так широко залучає сучасне розуміння когнітивних процесів та дискурсу як когнітивного феномена, що фокусується на значенні, радше ніж виключно на текстовому матеріалі. Таким чином, саме теорія нарративних просторів є операційно гнучкішою та більш ефективно відповідає потребам нашої розвідки, оскільки аналіз нарративів сновидінь вимагає моделювання ментальних нарративних структур за лінгвальними засобами різного ступеня розгорнутості в тексті.

Теорія нарративних просторів Б. Дансіджер використовується дослідниками для моделювання уявних нарративних світів у літературних творах, які багаті на останні, та вивчення їхньої структурної нарративної поетики в рамках теоретичного апарату когнітивної лінгвістики (Newman, 2019). Теорія ментальних просторів та концептуальної інтеграції Ж. Фокон'є та М. Тернера слугує зручним інструментом моделювання та розуміння нарративних конструкцій та ментального життя персонажів нарративу (Semino, 2006), що і надихнуло її наратологічне розширення. Окрім теорії ментальних просторів, дослідники також залучають механізми, якими оперують в когнітивній граматиці та семантиці (Langacker, 1991; Talmy, 2000), до пояснення нарративних конструктів (наприклад, поняття фігури, фону та перспективи). Аналіз можливих або уявних нарративних просторів художнього тексту відкриває новий погляд на його поетику. Такий підхід дозволяє підійти до поетики художньої оповіді з перспективи когнітивної лінгвістики та змоделювати можливості сюжету, що можуть бути або не бути актуалізовані і таким чином збагачують нарративну текстуру (Ryan, 1991a; Herman, Jahn, & Ryan, 2010, p. 590-591; Beatty, 2016).

Поняття нарративного простору залучають для аналізу конструювання точки зору в комп'ютерних іграх (Kwon & Kim, 2021), драматичних перформансах (Page, 2022), документальних анімаційних фільмах (Conde Aldana, 2018) і навіть політичних постерах (Roh et al., 2019). Моделювання нарративних просторів дозволяє сконцентруватись на структурному фреймінгу як механізмі

смыслотворення. Отже, теорія є функціональною для мультимодальних наративів та дозволяє моделювати експерієнційні характеристики останніх, драматичну точку зору та наративні бленди.

Підхід із моделюванням наративних просторів видається особливо вдалим для дискурсів змішаної точки зору (Dancygier & Vandelanotte, 2016), де точки зору різних мовців та нараторів переважаються, як, наприклад, в радіопередачах (Porto & Romano, 2017), або в усній комунікації (Stec & Sweetser, 2013).

Моделювання наративної конфігурації оніричної оповіді через метафору простору вбачається особливо доцільним ще і через те, що сновидіння як окремий психічний стан класично мислиться як простір, певне місце, куди людина потрапляє, засинаючи, і концептуалізується таким чином після пробудження, що і відображається в наративі.

1.6. Базові принципи, інструментарій та процедура вивчення наративу оповіді про сновидіння у ракурсі когнітивної наратології

Дослідження виконане в руслі неоантропоцентризму, який утілено в принципах сучасної когнітивної наратології та дискурсології. Афективний поворот гуманітарних наук (Damasio, 1994, 1999), що, як зазначає О.П. Воробйова, логічно прослідкував за когнітивним поворотом, постулює нероздільність когнітивного та емоційного та зумовлює інтерес до станів зміненої свідомості та лімінальних станів людини як когнітивних та емоційних факторів дискурсу (Воробйова, 2006; Vorobyova, 2012). В рамках підходу А. Дамасіо, особистість є продуктом взаємодії емоцій, почуттів і когнітивних процесів, тобто формується під впливом унікального емоційного та когнітивного досвіду людини (Damasio, 1994, 1999). А. Дамасіо стверджує, що ці емоційні процеси не відокремлені від когнітивних процесів, а глибоко переплетені між собою (Damasio, 1994, 1999). Емоції відіграють ключову роль у прийнятті рішень, організації пам'яті та соціальній взаємодії, що сприяє формуванню та вираженню особистісних рис.

Так званий «нарративний поворот» в психології та гуманітарних науках вважають наслідком кризи епістеми модернізму та зсуву у сприйнятті загальної архітектури знання (Brockmeier, & Harré, 2001). Сучасний стан нарративних розвідок можна узагальнити через тяжіння до динамічних моделей людської поведінки, увагу до суб'єкту та до конструювання «Я» нарративними засобами (Brockmeier, & Harré, 2001).

Сучасні когнітивні підходи передбачають експланаторність та увагу до мисленневих процесів у підґрунті мовленнєвої діяльності (Бондаренко, 2016). Для них характерними є трансдисциплінарність (Воробйова, 2021; Morozova, 2017a; Шевченко, 2005) та механізмами смислотворення із опертям на людський досвід.

Увага до проявлення суб'єкта в дискурсі є однією із основних рис неоантропоцентризму (Воробйова, 2012a; Morozova, 2015c; Ущина, 2016). В рамках цієї канви, екологічна перспектива на свідомість людини наголошує на динамічній, втіленій, ситуативній та розподіленій природі значень, концептів, образів та інших ментальних репрезентацій (Morozova, 2017b) та інтегрованості, невіддільності суб'єкта від екологічного середовища (Морозова, 2015a). Неоантропоцентрична дискурсивно-когнітивна парадигма відзначається інтересом до креативності вербалізованих розумових процесів та мережевого підґрунтя що забезпечує ментальні процеси (Воробйова, 2021a). Увага до суб'єкта в процесі смислотворення передбачає включення до ракурсу емотивних факторів та втіленості досвіду (Мартинюк, 2020; Martyniuk, 2017).

У виборі методу ця робота спирається на сучасну традицію ефективного поєднання лінгвістичних напрямів із новітніми когнітивними знахідками для пояснення передумов та процесів інтерсуб'єктивної дискурсивної діяльності та смислотворення. Наприклад, сьогодні продуктивними інтегрованими підходами є когнітивна прагматика, що бере до уваги соціокультурні фактори (Shevchenko, 2019b; Шевченко & Петренко, 2019; Shevchenko & Gutorov, 2019; Жаботинська, 2019; Крисанова, 2023; Фролова & Мусаєва, 2021). Зокрема, когнітивна прагматика пропонує перспективи на смислотворення в дискурсі (Шевченко, 2023; Shevchenko,

2019b). Водночас, зростає інтерес дослідників до когнітивних передумов нарації (Цапів, 2020a) та смислотворення в дискурсі. Увагу дослідників привертає взаємодія модусів та інтерсеміотичне смислотворення в дискурсах різних жанрів (Martyniuk & Meleshchenko, 2022; Rebrii et al., 2022). Наявність продуктивного когнітивно-прагматичного лінгвосеміотичного підходу (Крисанова, 2020; Kovalenko & Martyniuk, 2021) свідчить про ефективність вивчення способів смислотворення в мультимодальних дискурсах як об'ємного когнітивного та прагматичного феномену.

Активні розвідки наративів різних жанрів із залученням теорії концептуальної метафори (Lakoff & Johnson, 2008; Lakoff & Turner, 2009) та теорії концептуальної інтеграції (Turner & Fauconnier, 1998, 2008) демонструють гнучкість когнітивного апарату для пояснення різних аспектів наративу як типу дискурсу. Метафоричне моделювання абстрактних концептів дозволяє дослідникам проаналізувати як осмислення складних концептів у культурному та ідеологічному соціально-значущих вимірах (Bilyk et al., 2022), так і художню роль метафоричного конструювання значення (Дойчик & Томаш, 2021). Досліджують когнітивно-емотивні виміри мультимодального та втіленого інтерфейсу художніх текстів (Vorobyova, 2022; Воробйова, 2021b), способи поєднання семіотичних ресурсів (різних семіотичних систем) в смислотворенні (Крисанова & Шевченко, 2019, 2021; Крисанова, 2023; Morozova, 2017). Актуальним є інтерес сучасних дослідників до інтерсуб'єктивної взаємодії на когнітивному і афективному рівнях та втіленості емоцій (Крисанова, 2018, 2020; Крисанова & Шевченко, 2019, 2021) та емоційного компоненту смислотворення в мультимодальних наративах (Крисанова, 2018, 2020; Krysanova, 2019; 2020, 2022).

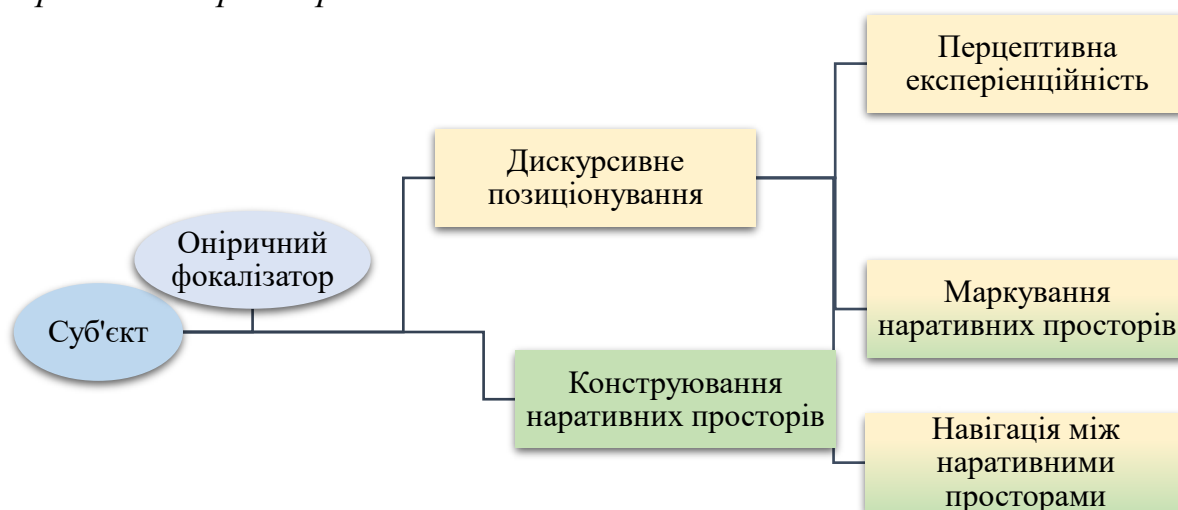
Продовжуючи наявну традицію, ця робота виконана на перетині дискурсології та когнітивної наратології, оскільки має на меті описати засоби кодування суб'єктивного втіленого досвіду, що конструюють експерієнційність та наративність оповідей про сновидіння.

Матеріалом аналізу виступив власноруч скомпільований корпус із 538 англомовних письмових переказів сновидінь (157 200 слів), зібраних методом суцільної вибірки (із обмеженням кількості наративів одного автора до 20) із розміщених у відкритому доступі онлайн-щоденників сновидінь на сайті dreamjournal.net. Ніки, аватари, та будь-яка демографічна персональна інформація, що могла б порушити анонімність авторів, не збиралась; у наведених в тексті дисертації прикладах власні імена персонажів замінені на [Name].

Рисунок 1.1.

Поняттєві відношення у межах дискурсивного та когнітивно-нاراتивного підходів до оповіді про сновидіння: дискурсивне позиціонування та конструювання нاراتивних просторів

Базовим інструментарієм роботи обрані поняття дискурсивної постави, позиціювання суб'єкта в дискурсі, зокрема епістемічного позиціювання та використання евіденційних засобів (підкатегорій евіденційності); та поняття нاراتивних просторів у творенні нاراتивної перспективи. Дискурсивну поставу наратора проаналізовано у розрізі евіденційного та епістемічного маркування повідомлень про сновидіння із використанням комбінованих класифікацій цих засобів із існуючих розвідок в царині дискурсології. Поняттєвий апарат для моделювання нاراتивних просторів, нاراتивної перспективи та подієвості слугує

тлумаченню жанру оповіді про сновидіння та базується на концепціях класичної та когнітивної наратології. Дискурсивна постава наратора визначається позиціонуванням оповідача стосовно досвіду, що описується, тобто викриває риси концептуалізації саме оніричного досвіду нараторами. В свою чергу, моделювання наративних просторів дозволяє отримати розуміння процесів смислотворення в наративі переказу сновидінь як у цілісній структурі, що дозволяє суб'єктам передавати свій досвід. Вибір інструментарію було зумовлено необхідністю проаналізувати специфіку оповідей про сновидіння як про суб'єктивний ментальний втілений досвід.

Мета та завдання дослідження зумовлюють необхідність їхнього розв'язання *у чотири етапи*.

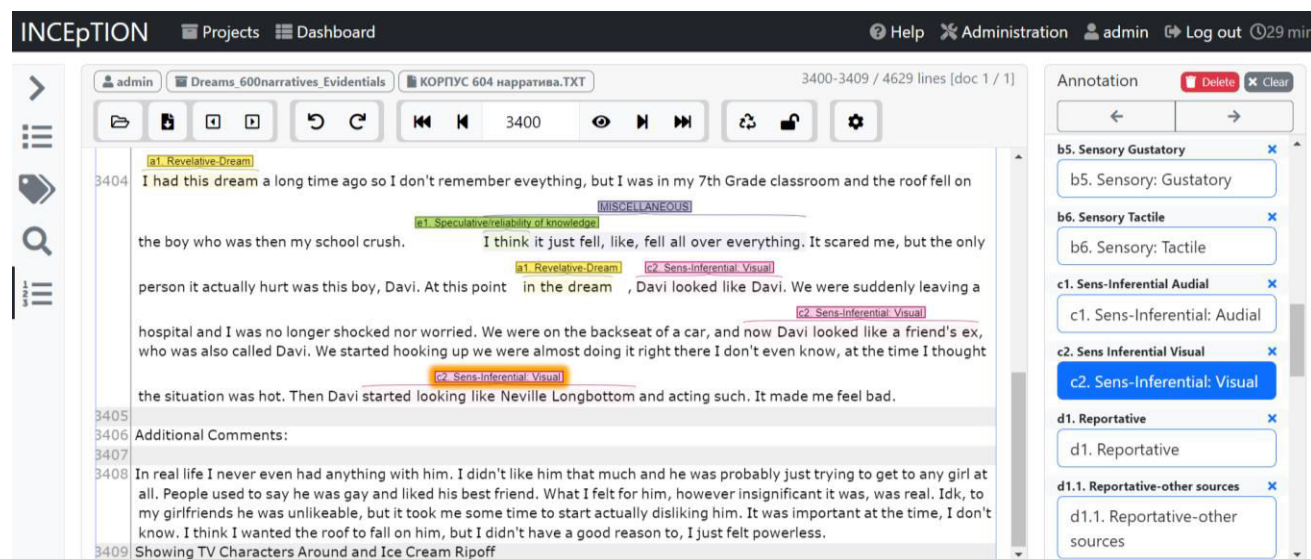
Перший етап дослідження полягає у відборі релевантного набору наративних засобів дискурсивного позиціювання суб'єкту щодо свого втіленого сенсорного оніричного досвіду. Для цілей цього дослідження було поєднано наявні класифікації підкатегорій евіденційності (Aikhenvald, 2004; Chafe, 1986; Rooryck, 2001a) та з оглядом на потреби аналізу конкретного матеріалу доповнено список і виділено такі основні категорії евіденційності: ревелативна та антиревелативна, сенсорна та сенсорно-інференційна (візуальна сенсорна, інтуїтивна сенсорно-інференційна, аудіальна сенсорна, тактильна сенсорна, ольфакторна та густаторна сенсорна), репортативната квотативна, несенсорна інференційна (спекулятивна суб'єктивна, посилення на пам'ять або інференцію із знань про світ, ситуативна інференційна евіденційність, модальна індуктивна та дедуктивна інференційність), «нульова» онірична евіденційність.

Другий етап передбачає застосування створеної класифікації евіденційних засобів до корпусу переказів сновидінь та ручну анотацію останнього за виділеними підкатегоріями. Анотація проводилась на Java-платформі для підтримки ручної семантичної анотації текстів INCEpTION (Klie, 2018). Ручне анотування було обране основним методом через контекстуальну залежність та потенціальну багатозначність евіденційних засобів та неможливість обробити їх

автоматично. Одиницею аналізу при цьому виступав засіб евіденційного маркування (лексична одиниця або вираз, що слугують для вказання суб'єктом на джерело досвіду та відповідно власне позиціонування стосовно цього досвіду), а об'єктом дослідження — дискурс переказу сновидіння. (Наративні характеристики переказів сновидінь на цьому етапі дослідження розглядалися тільки в розрізі конструювання екперієнціальності наративу.) Наприклад (див Рис. 1.2), фрагмент анотованої оповіді починається ревелативним маркером *I had this dream*, та далі включає засоби спекулятивної суб'єктивної (*I think*), знову ревелативної (*in the dream*), візуальної сенсорно-інференційної (*looked like*) евіденційності.

Рисунок 1.2.

Інтерфейс платформи INCErTION із анотованим прикладом

Третій етап дослідження поєднує кількісні та якісні методи для обробки отриманих емпіричних даних. Результати анотування корпусу слугували кількісним матеріалом для опису підкатегорій евіденційності та їхньої ролі у концептуалізації оніричного досвіду. На цьому етапі у якості допоміжного методу було залучено елементи корпусної обробки тексту. За допомогою програми #LancsBox (Brezina et al., 2015, 2018, 2020) було підраховано частотність слів, семантичним ядром яких є сенсорний модус в головному та контрольному корпусу

з метою доповнення даних, отриманих в результаті ручного анотування евіденційних засобів, та подолання методичної неповноти анотування засобів перцептивного кодування, обмежених категорією евіденційності та її реалізацією в англійській мові (див. Додатки В-Є). У якості контрольного корпусу було використано корпус PersonaBank (Lukin et al., 2016), що містить 108 письмових наративів (29 801 слів) особистого досвіду з веб-блогів. Порівняння частотності підтримувалось формулою довірчого інтервалу (Додаток Б), тобто статистичної обґрунтованості можливості порівняння показників (Dzubak et al., 1991-2023). Наприклад, лексема *see* має частотність в 26,354 на 10 тис. одиниць в оніричному корпусі та частотність 18,235 в контрольному корпусі. Ці частотності знаходяться в довірчому статистичному інтервалі $[0.0004568, 0.001546]$, який не включає нуля, а отже порівняння цих значень є статистично обґрунтованим та дає підстави вважати, що *see* значно частіше вживається у корпусі переказів сновидінь, аніж у корпусі оповідей про реальний досвід. Подібний аналіз був проведений для кластерів лексем із сенсорною семантикою. Семантична дистрибуція перцептивних модусів у корпусі дозволила зіставити репрезентованість різних перцептивних модусів, не обмежених дієслівною категорією евіденційності.

Якісні методи третього етапу дослідження полягали в аналізі конкретних прикладів реалізації підкатегорій евіденційного маркування та їхньої ролі в наративному смислотворенні та конструюванні репрезентації суб'єктивного досвіду. У межах розв'язання завдань цього етапу для більш повного опису засобів лінгвістичної креативності мовців у позиціюванні себе стосовно оніричного досвіду та його концептуалізації та вербалізації окремо було розглянуто категорію міративності (зіставлення із очікуваннями (напр., лексеми *suddenly*, *actually*, *surprisingly*) та зіставлення із вербальними (концептуальними) ресурсами (напр. *like*, *sort of*, *kind of*, *kinda* тощо)). Міративна адаптація вербальних ресурсів розглядається у якості мовленнєвої креативності.

Четвертий етап дослідження передбачає роботу із наративною структурою та моделювання конфігурацій наративних просторів, маркованих засобами

дискурсивної постави, які забезпечують концептуалізацію оніричного досвіду. На прикладі одного фрагменту наративу розглянемо засоби маркування наративного простору як оніричного або реального, їхнє постійне зіставлення та відповідне позиціонування суб'єкта (тут і далі, орфографія та пунктуація в прикладах наведені оригінальні):

(1) *In my dream I was driving the car that I drive in my waking life. It's a little Honda Civic, automatic, two-door. (Now, whenever I dream about driving in Europe, it's a scary experience for me because I think their rules for driving are different, especially those roundabouts.) So, I was driving through the part of Madrid that is located at the Opera House, and the streets have cobblestone. In my dream, the street and buildings looked brown and light brown. Then I drove into a part that I couldn't recognize, but the street lead into an office with a window view of the ocean. As my little car made its way into the office, I figured that I made a wrong turn somewhere, and that's when I put the car in reverse and started backing up from this white-wall office. . . .*

У прикладі (1) наратор постійно встановлює епістемічний статус повідомлення за допомогою розмежування оніричного та реального. Відповідна наявність двох наративних просторів, оніричного та реального, їхнє постійне взаємне збагачення в процесі оповіді про сновидіння, а також активний процес концептуальної інтеграції, що дозволяє таку взаємодію цих ментальних структур, розглядаємо у розрізі жанрової специфіки наративів переказів сновидінь. На цьому етапі наратив розглядається у своїй структурній цілісності як об'єкт дослідження, а одиницею аналізу є наративний простір (який в свою чергу є структурою, гранулярність якої не є зафіксованою). Отже, четвертий етап було присвячено моделюванню наративних конфігурацій та якісному аналізу засобів конструювання, маркування та навігації між наративними просторами сновидіння та реальності оповідача як невід'ємних елементів концептуалізації та наративізації оніричного ментального досвіду. Моделювання засноване на теорії ментальних просторів і блендінгу Ж. Фокон'є та М. Тернера та її адаптованій для наративного дискурсу версії Б. Дансіджер. Аналіз виконано в руслі сучасної когнітивної

нараторології з метою висвітлити когнітивні механізми, що забезпечують концептуалізацію досвіду, наративне смислотворення (наративізацію) та лінгвальне конструювання наративів переказів сновидіння. Для моделювання та аналізу таких подвійних наративних конфігурацій, характерних для оніричних наративів, було залучено класичні нараторологічні поняття перспективи та точки зору, подієвості, наратора та фокалізатора для пояснення розщеплення точки зору наратора.

Рисунок 1.3.

Взаємозв'язки між досліджуваними дискурсивними та наративними категоріями

Запропонована модель конструювання та підтримки двох наративних просторів, оніричного та реального, в оповіді про сновидіння логічним чином співвідноситься із високою кількістю евіденційних ревелютивних та антирелютивних засобів в переказах сновидінь, яку було проаналізовано в Розділі 2 (див. Рис. 1.3 для схематичної ілюстрації взаємозв'язків між

проаналізованими категоріями та засобами їх конструювання). Як дослідження засобів евіденційного дискурсивного маркування та суб'єктного позиціонування стосовно оповідуваного досвіду (Розділ 2), так і аналіз конфігурацій нарративних просторів, які підтримуються під час розгортання нарративу (Розділ 3), фокусуються на смислотворенні (однак, у межах різних підходів) в нарративному оніричному дискурсі. Концептуалізація оніричного досвіду в процесі нарративізації полягає як у *суб'єктному позиціонуванні стосовно цього досвіду* (Розділ 2), так і *в операціях із нарративними просторами під час оповіді* (Розділ 3). Отже, обидва розділи роботи вивчають концептуалізацію оніричного досвіду та процеси нарративного смислотворення в дискурсивному жанрі оповіді про сновидіння, залучаючи для цього різні лінгвістичні методи та аналітичні інструменти для більш цілісного розуміння когнітивних характеристик цієї дискурсивної практики.

Висновки до розділу 1

1. Наратив визначаємо як тип дискурсу, для якого характерна концептуалізація людського досвіду у вигляді темпорально організованої послідовності подій та конструювання суб'єктивної екперієнційності.
2. Письмовий англомовний наратив оповіді сновидіння описано як дискурсивний жанр, що має характеристики нарративного та рефлексійного макро-жанрів, та продукується мовцями з метою конструювати репрезентацію власного суб'єктивного втіленого оніричного досвіду через потребу отримати допомогу в інтерпретації сновидіння або через привабливість поезики та потенціалу сюжету оніричного світу.
3. На сучасному етапі спостерігаємо конвергенцію наукових підходів дискурсології та когнітивної наратології, що полягає в увазі до суб'єктивного позиціонування дискурсивних агентів, смислотворення в дискурсі, втіленості перспективи та точку зору так само, як і позицій агентів дискурсу, та інтересі обох напрямів до когнітивних механізмів, які становлять підґрунтя для

дискурсивної діяльності, як-от продукування наративу. Евіденційність обрано категорією, що презентує дискурсивне позиціонування наратора та підкреслює перцептивний досвід, що необхідно для аналізу обраного матеріалу.

4. Евіденційність тлумачиться як семантична (концептуальна) неграматикалізована категорія в англійській мові, що включає посилання на джерело інформації та характеризує його. Обрані для анотації підкатегорії евіденційності включають ревелативну, пряму сенсорну і сенсорно-інференційну, репортативну та інференційну евіденційність.
5. Наративне позиціонування вимагає залучення наратологічних концепцій наратора, фокалізатора, подієвості (наративності), перспективи та наративної точки зору для побудування жанрової моделі наративу оніричного досвіду.
6. Для моделювання опори на знання про реальний світ, що становлять когнітивний субстрат концептуалізації сновидіння, використано теорію наративних просторів, оскільки остання пропонує інструменти моделювання складних конфігурацій наративних світів. Поняття наративної перспективи і точки зору тлумачяться в когнітивній наратології як бленд наративних просторів, що дозволяє підійти до подвійної референційної природи сновидіння та описати конструювання наратора та фокалізатора як окремих оповідних та концептуальних агенцій.
7. Роботу виконано в 4 етапи. На першому передбачається відбір релевантного набору наративних засобів дискурсивного позиціонування суб'єкту щодо свого втіленого сенсорного оніричного досвіду; на другому етапі здійснюється ручна анотація корпусу переказів сновидінь за виділеними підкатегоріями на платформі INCErTION та залучаються елементи корпусної обробки тексту (#LancsBox) та контрольний корпус PersonaBank для подолання обмежень основного методу; на третьому етапі проводиться якісний аналіз прикладів евіденційного маркування; четвертий етап передбачає моделювання конфігурацій наративних просторів, маркованих засобами дискурсивної

постави, які забезпечують концептуалізацію оніричного досвіду та розщеплення точки зору наратора в наративах переказів сновидінь.

Основні положення цього розділу відображено у таких публікаціях авторки: (Ніколаєнко, 2020a, 2020b, 2021a, 2021b, 2022a, 2022b, 2022c, 2023; Bondarenko & Nikolaienko, 2022; Nikolaienko, 2020, 2021, 2023a)

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ЕВІДЕНЦІЙНОСТІ В ПИСЬМОВИХ АНГЛОМОВНИХ НАРАТИВАХ ПРО СНОВИДІННЯ

Цей розділ презентує результати анотування корпусу за обраними підкатегоріями евіденційності. Кожна підкатегорія супроводжується описом засобів, які вважаються маркерами евіденційного маркування певного типу, та обґрунтуванням вибору або адаптації підкатегорії для потреб вивчення репрезентації втіленого сенсорного досвіду саме в дискурсі оповіді про сновидіння.

В підрозділах наведені кількісні показники та якісний аналіз прикладів, що ілюструє специфіку концептуалізації сенсорної природи оніричного досвіду та її репрезентацію в наративі (часто із наявністю лінгвокреативних виборів мовців). Розділ завершує корпусна розвідка із залученням контрольного корпусу для перевірки гіпотези про розповсюдженість маркування інформації за сенсорними модусами в оніричному наративі.

2.1. Ревелятивна евіденційність

Ревелятивна евіденційність охоплює засоби евіденційного маркування джерела інформації, що вказують на його оніричне походження та позначають досвід галюцинативної природи, отриманий під час сновидіння, без прямого отримання інформації із зовнішнього світу. Варто зазначити, що відсутність великої кількості робіт на тему реверлятивної евіденційності в англійській мові та в європейських мовах в цілому можна пояснити тим, що категорія евіденційності в них є семантичною категорією та не виражена граматично (Aikhenva'l'd, 2018; Cohen, Chuakaw, & Small 2010). Отже, з метою заповнити цей пропуск, ми здійснили спробу виділити і описати семантичну лексично виражену субкатегорію реверлятивної евіденційності та її окремі семантичні параметри.

До засобів вербалізації категорії ревелативної евіденційності відносимо вирази, що включають лексему *dream* як іменник (*in the dream, this/the dream, to have a dream, dream's narrative, dream's setting*), як дієслово (*to dream of/about, to dream + object clause,*) або як іменник-означення або як герундій (*dream self, dream state, dream character, dreaming experience, dreamland*), які кількісно становлять 15,2% від усіх ідентифікованих засобів евіденційності в нашому корпусі.

Метою анотування було виявити всі маркери оніричного стану із лексемою *dream*, які маркують інформацію як таку, що була отримана під час сну із сновидіннями та є оніричним продуктом. Ці маркери часто відкривають наратив сновидіння, або навпаки слугують підсумком наприкінці, або забезпечують навігацію між наративними просторами сновидіння: реальності всередині наративу (Bondarenko & Nikolaienko, 2022), тобто нагадують читачеві, що оповідуваний досвід є оніричним та допомагають розрізнити інформацію із сновидіння та коментарі про реальне життя.

(2) *Last night, I dreamt that I was walking through an underground parking garage.*

У прикладі (2), на початку сновидіння наявне речення, що маркує евіденційний статус подій, що оповідаються далі, за допомогою дієслова *to dream*, яке уводить підрядне речення. Такий спосіб евіденційного маркування можна назвати прототиповим для англійської мови, оскільки у подібних виразах — *I saw that / I heard that / I was told that / I dreamt that* — евіденційне маркування є основною семантичною функцією, яку виконує дієслово, його прямою семантичною роллю в реченні. Однак, у нашому корпусі *I dreamt* не є найрозповсюдженішим евіденційним маркером, оскільки воно кількісно значною мірою уступає виразу *in the dream*:

(3) *I wasn't me in the dream. I was a girl with really long dark hair and dark skin. I was trapped inside her. . . .*

(4) *I was hanging with my ex boyfriend who was my current boyfriend in the dream. . . .*

(5) *I was in Scotland. Only in this dream, Scotland was part of a group of islands and close to where Ireland would be. . . .*

У прикладах (3), (4) та (5) оповідачі використовують вираз *in the dream* для вказання на відмінності світу сновидіння від реального стану речей. У прикладі (3) наратор переживав аномальний особистісний досвід під час сновидіння, і маркує свою відмінну оніричну ідентичність. В прикладі (4) подібний виклик для наратора становить необхідність розмежування реальності, де хлопець є колишнім, та сновидіння, де вони є парою, на що вказує минулий час оповіді про сновидіння та експліцитне маркування *in the dream*. Нарешті, у прикладі (5) наратор також стикається із необхідністю вказати на відмінність географічного розташування Шотландії у сні. Проте, на відміну від особистої інформації в прикладі (4), географічне розташування Шотландії є загальнодоступним знанням та формально не вимагає такого експліцитного вказання *only in the dream*, бо читачу було б і так зрозуміло, що розташування країни було аномальним. Послідовне ж використання маркерів ревелативної евіденційності там, де вони формально не впливають на розуміння наративу, гіпотетично пов'язане із необхідністю нараторів підтримувати епістемічний контроль над концептуалізацією подій (Langacker, 2017, p. 20). Р. Ленекер підкреслює інгерентне прагнення мовців маркувати екзистенційний статус профільованої події (Langacker, 2017, p. 20). Для того, щоб мати контроль над концептуалізацією подій, необхідно розмежовувати реальні та нереальні події, отже, мовці часто додають *in the dream* у моменти, коли зміст сновидіння відходить від реального стану речей. Вирази із лексемою *dream* на початку оповіді про сновидіння, які слугують індикатором оніричного простору, можна вважати жанрово-специфічним хронотопним маркером, подібним до казкового *Once upon a time* (Цапів, 2019).

Ще одним зауваженням щодо розповсюдженості виразу *in the dream* як ревелативного евіденційного маркеру є конвенційне для англійської мови метафоричне усвідомлення сновидіння як контейнера. З фізіологічної точки зору, сон є станом людини, а стан взагалі традиційно мислиться як контейнер на рівні

образ-схеми (Kövecses 2017). СОН *це* КОНТЕЙНЕР відображається в англomовних виразах *to fall asleep, to emerge from sleep* та культурно-значущих зображеннях, як наприклад Аліса Л. Керолла, що *падає в нору*, засинаючи. Фізіологічно зумовлене відчуття падіння під час засинання через переорієнтацію мозку щодо фізичної позиції тіла (Cuellar, Whisenant, & Stanton, 2015) також може грати роль в концептуалізації досвіду сновидіння як фізичного контейнеру. Фрагмент (6) містить декілька красномовних відсилок до усвідомлення сна як контейнеру:

(6) . . . *I had a dream inside a dream. The dream was about winning the lottery and all the things that happened up to the win. . . . When I "woke" from that dream into still a dream I excitedly told my family and then everything that happened in the dream-dream began happening. . . .*

У прикладах (7) та (8) наратори використовують прийменник *outside* із сновидінням, що сигналізує про концептуалізацію сновидіння як певного контейнеру або простору:

(7) . . . *This is how I fell a sleep outside the dream. . . .*

(8) . . . *Outside the dream, just as I believe it used to be inside of it, she doesn't have the best relationship with her mother, . . .*

На користь метафори СОН *це* КОНТЕЙНЕР також виступає концептуалізація сновидіння як окремого світу або простору, як у прикладах (9) та (10), що наслідує реальний не повною мірою, та в якому наратор не є собою:

(9) . . . *We got past that part and the young girl began sobbing on the ground. She said she smelled chicken noodle soup. I recall smelling this myself before drifting off to dreamland. . . .*

В (9) *drifting off to dreamland* концептуалізує сновидіння як певний метафорично фізичний простір, до якого можна потрапити, засинаючи. У (10), *meander through this dream* також відсилає до фізичного переміщення в просторі, але простором виступає саме сновидіння, його онірична тканина:

(10) *I meander through this dream, looking for where my mother lives (with no recall of her death in 2002). Although I start in Cubitus, Florida, the last segment takes place in La Crosse, Wisconsin. . . .*

Іншим релевантним зауваженням стосовно концептуалізації досвіду сновидіння є свідчення, що сновидіння сприймається як пасивний обмежений у часі, дискретний досвід на кшталт перегляду кінофільму або вистави. Такі згадки ми також вважаємо евіденційними та такими, що слугують «рамкою» оповіді, яка слугує вказівником початку та кінця:

(11) *Dream started out with me walking up the stairwell of my apartment building. I live in a eight story building. The stairwell is cluttered and narrow. . . .*

(12) . . . *The chocolate was thicker than normal drinking chocolate, more like ganache. The dream ended with showing Lino prints of penguins in blue. The last print was missing a penguin but it got filled in afterwards, then the dream ended.*

(13) . . . *The initiative is from the "Snowy: Puzzle Islands" game. I remain hovering in the sky until my dream fades.*

У прикладі (13) при цьому наратор каже, що сновидіння поступово вицвітає у пам'яті, випаровується — *fades*, що профілює візуальний компонент досвіду.

Кінематографічні метафори у переказах сновидінь також наявні в підкресленні дискретності, наративності та візуальності оніричного досвіду:

(14) *This dream was set in a warped version of my house. ...*

(15) ... *Scene shift. I am walking around. ... Scene shift. I am getting ready to leave work. ...*

Вираз *scene shift* є достатньо часто вживаним способом сигналізувати про швидку зміну сюжету сновидіння у сприйнятті наратора і також репрезентує кінематографічну (або театральну) метафору, концептуалізуючи сновидіння як кінофільм або виставу.

Менш прототиповим засобом евіденційного маркування виступає вживання лексеми *dream* в оповідях про сновидіння (як от *dream self*), який ми також відносили до контекстних вказівок на оніричний статус подій:

(16) . . . *including my grandad who passed away last year. Dream self was totally unaware of this, just thought it was typical of him when he got fed up of the place and decided he was going home.*

(17) . . . *I can feel the rain and tears, despite my dream self not crying. . . .*

У прикладах (16) та (17) лексема *dream* виступає у якості означення, модифікуючи *self*, тобто виокремлюючи окрему оніричну концептуалізацію «Я» наратора. Такі випадки не слугують прямим вказанням на канал отриманої інформації, але експліцитно сигналізують про те, що концептуалізатором подій була онірична інстанція наратора, автоматично маркуючи події як оніричні.

Основним критерієм розмежування евіденційних та поза-наративних згадок *dream* було те, що евіденційні маркери мають допомагати читачеві зрозуміти, що оповідується саме сон, слугувати певним «вікном у досвід» як будь-які евіденційні маркери, тобто впроваджувати певну оніричну інформацію.

Що стосується виключень із анотування, не рахувалось згадок лексеми *dream*, коли вони належали до позанаративних коментарів (включно із секцією *Additional comments*, що супроводжує деякі оповіді про сновидіння на сайті *dreamjournal.net*). Вони було виключені як такі, що не є евіденційними оскільки не маркують переказаний досвід за джерелом, а коментують його із метанаративної перспективи. Наприклад:

(18) *Additional Comments: / I probably dreamed of this because of the earthquakes around New Zealand, but hopefully not a sign of things to come.*

(19) *Additional Comments: / This dream was the result of an experiment with herbal tea before sleep - specifically, mugwort tea.*

Такі приклади ізольовані від переказу саме контенту сновидіння, тобто не маркують оповіданий оніричний досвід, а тільки коментують факт самого сновидіння «ззовні», тому вони не розглядались як евіденційні маркери.

В свою чергу, метакоментарі на початку розглядались як наративне уведення (Abstract за В. Лабовим) та за ними визнавався евіденційний потенціал, як у прикладі (20), взятому із початку запису про сновидіння:

(20) *I had this dream in January. This dream felt like it lasted weeks but was really only about 4 hours. This is one of my reoccurring maze dreams. ...*

Високий відносний кількісний показник уживаності маркерів ревелативної евіденційності в наративах сновидінь вбачається цілком логічним навіть з огляду на те, що вивчались письмові наративи із жанрово-специфічного веб-ресурсу. Можна передбачити із високим ступенем впевненості, що в усних спонтанних наративах сновидінь кількість ревелативних коментарів на початку буде ще вищою для уведення наративу в дискурсивний контекст та пояснення його статусу. Евіденційні вибори обумовлені прагматичними факторами (Mushin, 2001, р. xii), отже, у щоденнику сновидінь відсутність потреби вказувати на оніричний характер досвіду робить ревелативні евіденційні маркери начебто надмірними. Однак, хоча такі коментарі не є настільки важливими у щоденнику сновидінь, де і так зрозуміло за замовчуванням, який жанр наративів публікується, все ж багато записів починаються зі вступного коментаря, що оповідувана історія саме наснилась. На нашу думку, це може бути зумовлене конвенційними жанровими особливостями оповіді про сновидіння, яку відкривають саме вказанням на те, що оповідувані події наснилися. І. Мушин звертає увагу на конвенційність у виборі епістемологічної позиції для обговорення досвіду певного типу серед представників лінгвоспільноти (Mushin, 2001, р. 57), що узгоджується із нашим припущенням. По-друге, маркування певної інформації як оніричного досвіду може також бути зумовлене необхідністю протиставити її коментарям про реальне життя, які допомагають конструюванню та тлумаченню оніричного наративу та ґрунтуються на прагненні не втратити епістемічний контроль (Langacker, 2017, р. 20) в концептуалізації досвіду. Отже, наратори використовують прямі лексичні вказання на джерело інформації (лексема *dream*) для обрамлення наративу, тобто його впровадження та завершення, а також для розрізнення між просторами реальності та сну в самому наративі, що має результатом високий кількісний показник.

2.1.1. Антиревелативна евіденційність. Варто відзначити тісну функціональну та семантичну сплетеність ревелативних маркерів із лексемою

dream та їхніх, здавалося б, антитез — маркерів реального статусу подій — *in real life, in waking life, in reality, real, waking-life, irl, IRL, in RL*. Такі маркування досвіду як реального необхідні нараторам для відмежування коментарів, що стосуються реальності або пояснюють зміст сновидінь, від власне оніричного досвіду. Серед анотованих підкатегорій антирелевативні становить 4,3%. Часто такі коментарі ідуть один за одним, маркуючи пропозиції як оніричні або реальні та дозволяючи читачу здійснювати навігацію між цими просторами та відносити нову інформацію до відповідного простору — до оніричного, що переказується, або до реального контексту життя людини, що бачила сновидіння і оповідує його:

(21) *I was in my apartment taking care of my parent's cat. It was smaller and younger than it is in real life. ...*

(22) *... Then I ran into a girl who was my friend (no one I know in real life). ...*

У прикладі (21) наявне експліцитне зіставлення реального та оніричного kota, а в прикладі (22) — вказання на відмінність сприйняття та пам'яті у сновидінні та в реальності.

(23) *... I told her that's the role I was supposed to do (I have an event management degree irl). I asked Holly the same question and she said Advanced essay music writing something like that. Basically a teacher (Holly has a literature degree irl). ...*

У прикладі (23) наратор надає коментарі про реальне життя, пропонуючи контекст для зіставлення змісту сновидіння із реальним контекстом. Варто зазначити, що вказання на реальний статус певних коментарів часто зустрічаються в наративах сновидінь у вигляді включень у дужках (відмічають, що такий спосіб включення є характерним для евіденційних посилань (Rooryck, 2001a)).

(24) *... In the dream, when the "memory" clicks I go "I did it again!" even though this bleach-blonde-tanned girl looks nothing like her real-life persona, besides the looking like a child aspect.*

У прикладі (24), наратор використовує лексичну одиницю *real-life* у якості означення, маркуючи персонажа, що сприймався як одна людина, а виглядав зовсім

інакше, аніж в реальності. Мовець також бере факти оніричної пам'яті в лапки, указуючи на її невідповідність реальним знанням.

(25) . . . *When I open the phone case, there's no phone in it, only some paper and stickers. [recently, irl, I'd been to a 'nerd cafe, a cafe with games available for the clients to play, and I'd been put on a virtual group chat] Back in the dream, i get some messages from a pretty nerdy guy, who's hitting on me. . . .*

У прикладі (25), як і в прикладі (24), наявне чергування ревелативних та антиревелативних маркерів для розрізнення оніричної та реальної інформації, що надається для контексту. При цьому, наратори не завжди указують на відмінності оніричного та реального світу, а іноді коментують правдивість оніричної репрезентації подій та обстановки, наприклад:

(26) . . . *Luckily there wasn't much traffic and we all bolted across the many roads (there really are that many roads in real life, nothing looked different). . . .*

Коментарі не тільки про відмінність, але і про подібність оніричного матеріалу реальності, на нашу думку, вказують на прагнення мовців до корегування оніричного наративного простору паралельно із реальним, на їхнє постійне зіставлення та, таким чином, епістемічне ґрунтування, вписування концептуалізації оніричного досвіду в ширший контекст знань про світ.

Для підрахунку антиревелативних засобів евіденційності анотувались тільки згадані вирази, що будуються на лексичних одиницях *real* та *waking* — саме вони є в цьому випадку основними та можуть називатись евіденційними. Проте, засоби навігації між простором реальності та сну також включали контекстуальні, дейктичні способи сигналізувати про статус інформації:

(27) *I was with Tim R. in a high-rise in downtown Austin. It wasn't like the place he used to live in. It was taller and in a different location. He lived on the top floor. We stood on the balcony at night. There were taller, unfamiliar buildings nearby. ...*

У прикладі (27) наратор порівнює місце проживання свого знайомого із його оніричною репрезентацією, також надаючи певну інформацію про реальний контекст, але не маркує її як реальну експліцитно.

(28) *I was in high school on the first day of classes for the spring semester, but I was the age I am now. ...*

У прикладі (28), часові форми та дейктичне *now* дозволяють розрізнити оніричний та реальний світи.

Отже, маркери ревелативної евіденційності у оповідях про сновидіння слугують для сигналізування про статус досвіду та розмежування інформації про сон та реальність, оскільки без останньої оповідь про сновидіння часто неможлива. Р. Ленекер розглядає евіденційні засоби як стратегії пропозиційного ґрунтування, що відповідають за епістемічну оцінку екзистенціального статусу профільованої події та епістемічний контроль (Langacker, 2017, р. 20). На нашу думку, це визначення характеризує процес концептуалізації та лінгвістичного вираження досвіду сновидінь — оповідач завжди спирається на свої знання про реальний стан речей та знання про картину світу адресата, та, як свідчить аналіз матеріалу, коментарі про реальне життя є необхідним елементом переказу сновидіння.

2.2. Сенсорна та сенсорно-інференційна евіденційність

Сенсорна та сенсорно-інференційна евіденційність широко представлена у корпусі та становить 34% у сумі окремих сенсорних модусів та сенсорно-інференційних суджень, що є найвищим показником серед усіх виділених підкатегорій. Сенсорна евіденційність в сновидінні вимагає перш за все освітити неоднозначність перцептивного статусу сновидіння як ментального досвіду. У європейській культурі сновидіння мисляться як здебільшого візуальний досвід (Blechner 2018; Ramond, 2002; Vandendorpe, 2005), проте не є візуальним досвідом, а є галюцинацією, яка виникає незалежно від свідомості суб'єкта під впливом досі неповністю відомих процесів в мозку людини (Blechner, 2013), що часто передбачає гештальтність цього досвіду і робить його важким матеріалом для переказування.

2.2.1. Візуальна сенсорна евіденційність. У проаналізованому корпусі англomовних оповідей про сновидіння, поряд із розповсюдженими перцептивними

аномаліями, що зумовлюють лінгвістичну креативність, візуальна евіденційність переконливо домінує серед перцептивних евіденційних засобів. Результати анотування корпусу не тільки підтримують класичну тезу про візуальність сновидінь (Blechner, 2018; Hobson, 1988), але і свідчать про те, що сновидіння не тільки переживається, а і *мислиться* й концептуалізуються англомовними респондентами як візуальний досвід, оскільки коментарі про відсутність візуальної інформації також є частотними, що свідчить про очікування візуальності від досвіду сновидіння.

До візуальної евіденційності під час анотування відносились прямі посилання на візуальне джерело, що уводять нову інформацію (*see sth, see that, spot; look/stare/gaze (around/in/inside/out/outside/at/through and (can) see; look ... and ... ; when I look at ... there's; watch smb/sth + present participle*) припадає 17% випадків у стверджувальних предикатах та 1,8% випадків у заперечних предикатах.

Найрозповсюдженішою в корпусі є проста форма візуальної сенсорної евіденційності із лексемою *see*, як у прикладі (29):

(29) *I saw an duel engine airplane in the air, and it was flying in my direction. ...*

Також розповсюдженим способом маркування досвіду як візуального є комбінування агентивного дієслова *look* із дієсловом *see* (рідше *notice*):

(30) *... There is another apartment building with many windows and as I look across, I suddenly see a face looking back at me, startling me. ...*

До засобів візуальної сенсорної евіденційності зараховувались також випадки, коли агентивне *look* уводить нову інформацію, а не просто позначає дію, як наприклад:

(31) *... As I look to the sky, it has a gradient from rose at the horizon up to purple, high up. I see the Full Moon, and it is enormous. ... As I stared at it, the moon began to glitch and fizzle, in square tiles. ...*

У прикладі наявні як найпростіша форма візуального евіденційного маркування (*I see the Full Moon*), так і два випадки контекстного маркування

візуальної інформації, які ми вважаємо достатньо експліцитно маркованими як візуальні (*As I look to the sky, it ... / As I stared at it, the moon ...*).

Відомо, що *see* в англійській мові також може вживатись у якості метафори РОЗУМІТИ ЦЕ БАЧИТИ (Gisborne, 1996, p. 22) — наприклад, *I see what you mean*. У свою чергу, у корпусі не було знайдено випадків, які можна було б назвати метафоричним *see*.

Більш релевантним здається зауваження (Peterson, 2010) про те, що оскільки в англійській мові немає спеціальних маркерів для перцептивної евіденційності, то парафрастичні перцептивні лексеми (*look, sound, метафориче see* тощо) використовуються на позначення інференції із інформації, отриманої за сенсорним каналом, як наприклад: “He sounds foreign”, “He looks ill”, “I see you don’t believe me” (Peterson, 2010, 154). Погоджуючись стосовно семантики *to look* та *to sound* в наведених прикладах, зазначимо, що у випадках із дієсловом *see* відділити пряме сенсорне сприйняття та інференцію не завжди було можливим. Отже, в дослідженні ми розділяли субкатегорії власне візуальної перцептивної евіденційності (перцептивне дієслово із візуальною семантикою, що уводить нову інформацію як об’єкт або як підрядне речення (*see sth, see that, spot; look/stare/gaze (around/in/inside/out/outside/at/through and (can) see; look ... and ... ; when I look at ... there's; watch smb/sth + present participle*), та окрему візуально-інференційну субкатегорію (*look like, look + adjective/participle, -looking*).

Візуально-інференційна субкатегорія (*look like, look + adjective/participle, -looking*) в нашому корпусі нараховує 6,1%, і може розглядатись разом із прямою сенсорною візуальною евіденційністю, але для чистоти підрахунку анутовалась окремо через наявність свого явно інференційного компоненту. Візуально-інференційні засоби є дуже розповсюдженим способом нараторів говорити про свій оніричний досвід:

(31) ... *I look back through the doorway, more lizards are dropping onto the table. A couple of them look like they are dancing. ...*

У прикладі (31) *I look back through* анутовалось як власне візуальна сенсорна інференційність, оскільки воно уводить нову інформацію, а *look like they are dancing* було класифіковано як візуально-інференційна евіденційність.

Достатньо часто в оповідях про сновидіння англомовні наратори вживають слово *notice*, яке ми категоризували як інференцію із пам'яті та досвіду наряду із *realize*. *Notice* часто виступає поряд із візуальною евіденційністю, внаслідок чого виникає відчуття, що воно маркує візуальний контент, але ми вбачаємо в цьому саме упередженість евіденційної системи, що профілює візуальність досвіду. У своєму дослідженні ми ставили мету зосередитись на способах англомовних нараторів концептуалізувати та *говорити про* оніричний досвід, тому нас цікавили саме прямі експліцитні маркери візуальної евіденційності. Р. Дж. Уітт зазначає щодо дієслова *notice*, що воно є перцептивним, але не маркованим за модальністю, та не розглядає його в дослідженні візуальним перцептивних евіденційних дієслів (Whitt, 2010, р. 20-21). Із семантичної точки зору *notice* позначає активізацію перцепції об'єкта, що вже був в полі зору, але не профілювався увагою (подібним чином *realize* позначає знання, що були в мовця і раніше але не профілювались). *Notice* (так само як і *realize*) має міративний потенціал, і через це розглядалось нами в підрозділі несенсорної інференційної евіденційності.

Заперечні предикати із візуальним перцептивним дієсловом рахувались через те, що вони дозволяють оцінити, як сильно наратори спираються на візуальний компонент в концептуалізації власного оніричного досвіду, та часто маркують відсутність візуальної категорії, зіставляючи зі знанням, отриманим за іншими каналами, у тому числі виключно за ревелативним каналом:

(32) ... *I become aware that the apartment is haunted. I can't see the ghost, but I can sense him around.* ...

У прикладі (32) мовець указує на відсутність візуального каналу інформації, знаходить це незвичним, та уводить оніричні відчуття таким чином: *I become aware* та *I can sense*.

Подібним чином наратор оперує оніричним знанням у прикладі (33), вербалізуючи його через лексичну одиницю *sense* та вказуючи на недоступність візуального модусу:

(33) ... *I get to peak and notice other people here. I sense Divina and Sarah are near but cannot see them.*

Перцепція та інференція здаються різними операціями, хоча в багатьох випадках працюючи із евіденційним маркуванням їх важко розділити, оскільки концептуалізація візуального досвіду передбачає його обробку, розміщення в певній категорії, логічну операцію. Що стосується сновидінь, то оніричний досвід взагалі має справу із готовою концептуалізацією, а ланка перцепції є пропущеною:

(34) *Me and my boyfriend max are living at the base of a pyramid, I only know this from images in my head. I don't actually see the pyramid outside my minds eye. ...*

(35) ... *and I happen to know her name is Holly. I have visions of them in my head, but at the moment I know something bad has happened to them ...*

Отже, мовцям в (34) та (35) доводиться винаходити спосіб сказати про наявність образу, що не сприймається як перцептивний, для чого наратор використовує пояснення про «картинки в голові» — *I only know this from images in my head, I have visions of them in my head* та вираз *my mind's eye*. Ця специфіка оніричного досвіду вимагає від мовців лінгвістичної креативності та винайдення способів описати канал отримання інформації.

Такі випадки ілюструють, що лінгвальні маркери візуальної евіденційності в англійській мові не завжди задовольняють потребам нараторів та їм часто доводиться винаходити лінгвістичні засоби, якими можна описати досвіді сновидіння, що не є візуальним з фізіологічної точки зору та переживається як окремий тип досвіду. Серед дослідників немає одностайності щодо образності сновидінь. Існує обґрунтоване припущення, що образи в сновидіннях виникають із образ-схем, тобто узагальнень досвіду, які активуються за потреби, тоді як дещо відмінний підхід постулює, що образи, що стають матеріалом для сновидінь, зберігаються в пам'яті як конкретні гештальтні перцептивні репрезентації,

наприклад, облич або голосів (Fortescue, 2017). Повертаючись до думки, що, окрім лексеми *dream*, англійська мова не має евіденційних маркерів специфічних для оніричної інформації, ці приклади ілюструють недостатність візуального сенсорного набору евіденційних засобів для переказу сновидіння та вимагають від мовців певної лінгвістичної креативності.

Дійсно, наратори можуть і пропускати евіденційне маркування, яке не є обов'язковою категорією в англійській мові. Засобом такого пропускання зокрема слугує конструкція *there + be*, що виключає евіденційний компонент, проте дозволяє повідомляти інформацію будь-якого ступеня суб'єктивності або неочікуваності:

(36) ... *There are smaller buildings to my left and I end up walking over to that area. Around me there are massive amounts of military everywhere. ...*

Ще одним викликом для лінгвістичної креативності нараторів, що переказують суб'єктивний оніричний досвід, є те, що застосовуючи сенсорну евіденційну систему до оніричного (та, як з'ясовано, не перцептивного за природою) матеріалу, вони стикаються із тим, що перцептивна евіденційність є втіленою, та семантично передбачає використання власних органів перцепції, в той час як їхнє «єго» в сновидінні може бути відсутнє або трансформоване (Federn, 1992). Це теж ставить мовців перед необхідністю винаходити засоби описати свій досвід наявними лінгвальними засобами:

(37) *I am in a third person view. I see a man who is admired as a theatrical performer and yet also despised for his beauty and depth of being. ...*

У прикладі (37) наратор визначає свій візуальний модус сприйняття як *third person view*. Натомість, в (38) наратор намагається описово передати свій спосіб сприйняття під час сновидіння, заперечуючи його втіленість:

(38) ... *at some point after that I was swimming in a pool with 2 other people. This was strange because it wasn't actually me in the pool, it was more like I was looking through someone else's eyes watching the situation unable to control anything. And I kind of switched between who's eyes I was looking through? ...*

В (38) присутні сумніви наратора та спроби підібрати слова, аби описати специфіку цього досвіду (*it was more like I was looking through someone else's eyes*) та виводить компонент втіленості як здатність контролювати тіло (*unable to control anything*). Такі перцептивні та особистісні аномалії — бути кимось іншим, дивитись чиймись очами, знати чийсь думки — є визначною рисою сну із сновидіннями як ментального досвіду людини, яка може бути зіставлена із художнім світом та уявою (Ніколаєнко, 2021a; 7. Nikolaienko, 2020, 2022c, 2023). Ю.М. Лотман вважав психологічний досвід сновидіння предтечею самої можливості художнього тексту, оскільки в сновидінні людина вперше отримує досвід переключення між першою і третьою особою, образності (Lotman, 2009, p. 35). Саме сновидіння дає людині перший досвід симуляції «нульової фокалізації» за Ж. Женеттом. У сновидінні людина має трансцедентний досвід, не є просто учасником подій із власною перспективою, а має доступ до усієї історії наче одночасно як до цілісності, до мотивів персонажів, до яких не має прямого доступу в реальності — тобто виступає наче невольним автором.

Перцептивні та особистісні аномалії та переключення під час сновидіння між першою і третьою особою нагадують сучасній людині досвід переогляду кінофільму або комп'ютерної гри від першої особи. Обидва ці типи досвіду є невтіленими, тоді як відеогра надає можливість контролювати власні дії (Ніколаєнко тези). Отже, у пошуку лінгвістичних засобів для описання таких оніричних вражень наратори часто використовують порівняння із кінофільмом або відеоурою. Не завжди можна ясно сказати, чи це є метафорою або запозиченням досвіду з кіноіндустрії або відеогри, або впливом споживання кінопродукції та відеоігр в реальному житті, що модифікує візуальний зміст сновидінь (Ніколаєнко тези):

(39) . . . *Rather than being inside myself, I was watching like a movie. Everyone was wearing those orange inflatable things little kids wear on their arms when they're learning to swim. . . . Something is thrashing around in the water besides Shawn. The*

water turns deep red. Back inside myself, no longer watching, I get pushed in after Shawn. I can feel it touching me, it's an alligator. . . .

Варто відзначити, що в (39) саме візуальна складова дозволяє переміщення між точками зору та сприйняття подій від третьої особи як споглядач, тоді як поява тактильної складової (*I can feel it touching me*) «повертає» сприйняття сновидіння до першої особи. Дійсно, існує спостереження (Gisborne, 1996, p. 22), що зір відрізняється від тактильної модальності тим, що дає інформацію про об'єкт здалеку. Вочевидь, така відстороненість зору дає більше простору для переключеннями між втіленою першою особою та сприйняттям від третьої особи, стороннім споглядачем.

(40) *It was like in the sims when you have the "walls down", so you can see everything through the walls but we were still physically separated by the walls and door. I guess I did have an "OBE" here because it was a bit like I was watching down on the situation.*

У прикладі (40) наратор вдається до порівняння оніричного досвіду із виглядом середи в відеогрі *Сімз* та покористовується терміном «ОБЕ» (out of body experience) для описання своєї точки зору в сновидінні. Таким чином, мовці креативно знаходять та комбінують мовні засоби, якими можна описати їхній оніричний досвід.

Вживання метафор камери або відеогри для опису точки зору та візуальних ефектів сновидіння вказує на дві різні типи досвіду. По-перше, це класичне порівняння камери із зором людини в кіно та репрезентація суб'єктивного перцептивного досвіду (англ. *qualia*) за допомогою прийомів роботи із камерою (Сіра, 2021). По-друге, це вплив щоденного візуального досвіду на зміст сновидінь.

Мовці також використовують широкий спектр засобів для засвідчення несумісності двох перспектив або образів, що співіснували у сновидінні у якості бленду або «між-концепту» (*interobjects* за (Blechner, 2013) та *condensations* (Freud, 1913/1996; Blechner, 2013)). Наприклад:

(41) . . . The dream then got inconsistent. Even though I was on Earth I could see Earth in the sky being take over as if I were on another planet. I was now in the large lobby room of a hospital unlike any from around here, even the state capital. I pushed my past self in a hospital wheelchair who had torn some leg muscles in a botched dance move although at the same time I just assumed it was an acquaintance who just so happened to look like me. ... I assumed I had to jump on, like a videogame.

У прикладі (41) наратор використовує евіденційні засоби дуже насичено — наявні ревелютивні маркери (*The dream*), експліцитне вказання на несумісність образів сновидіння (*got inconsistent. Even though I was on Earth I could see Earth in the sky being take over as if I were on another planet*). Дейктичне *now* із минулим часом сигналізує про зміну сюжету, наявні зіставлення світу сновидіння із реальним (*unlike any from around here*). Наратор також взаємодіє із самим собою від третьої особи, для цього модифікує слово *self* (*my past self*), щоб це пояснити, що є розповсюдженою стратегією в оповідях про сновидіння (*my dream self, waking self* etc.). Далі сновидіння порівнюється із відеогрою.

Високі частотні показники візуальної евіденційності у сновидіннях супроводжуються надмірністю детальних візуальних описань та високою лінгвістичною креативністю (підбором слів, наданням синонімів, порівнянь, асоціацій) умовно візуального матеріалу.

Загалом наратори демонструють уважне ставлення до візуального матеріалу в переказах сновидінь, та відчувають необхідність вказувати на візуальні ефекти, та подекуди давати стільки деталей, що ці фрагменти можна вважати екфрастичними:

(42) . . . framed paintings that seem to radiate light in the dark stairwell. All are of people, but nearly unrecognisable in a very fluid, vague impressionist style, their faces look submerged in sunlit flowing water, sparkling, softened and distorted. There are a few tasteful male nudes, and at the bottom of the stairwell I'm surprised to discover a triptych of myself in the same style: it shows my face from three different angles and seems to be capturing the movement of my head, as there is a trail of light in each one.

Приклад (42) описує картини, що стали яскравим візуальним враженням оповідача під час сновидіння, та демонструє високу варіативність словника та застосований широкий синонімічний ряд для точного описання візуального ефекту (*very fluid, vague impressionist style, their faces look submerged in sunlit flowing water, sparkling, softened and distorted*). Вбачається показовим, що далі онірична думка влітає в екфрастичну репрезентацію зображення наратора в русі (*it shows my face from three different angles and seems to be capturing the movement of my head*), що може свідчити про переплетеність візуальних та моторних сигналів.

(43) *I'm walking through a path in Louise's garden. It's thick with plants. I see enormous flowers and vivid green leaves. The color is reminiscent of old over-saturated photographs- a lot of secondary colors. A purple sky overhead. I walk by some lawn flamingos. Her garden now makes me think of Alice in Wonderland, but I hadn't seen that movie yet. Her garden was like a maze. . . .*

Приклад (43) демонструє рівноцінно детальний опис саду, де уві сні прогулюється наратор, та візуального ефекту (*The color is reminiscent of old over-saturated photographs- a lot of secondary colors*). Наратор проводить паралель між образом сновидіння та світом «Аліси у Дивокраї» Л. Керолла, що є оніричною асоціацією.

Необхідно зазначити, що детальність описів візуального матеріалу в сновидіннях залежить від таких факторів, як спонтанність переказу сновидіння, наявність часу для детального опису, мовні компетенції, словниковий запас та естетична обізнаність наратора тощо. Проте, наратори часто просто описують сновидіння словом *vivid*, підкреслюючи його візуальність, але водночас посилаючись на недостатність лінгвальних засобів або їхню неадекватність для описання сновидіння:

(44) *... I looked out the window and saw I was on a upper level hill and below me was some kind of city below me. It is tough to describe. ...*

(45) *... This was a really vivid dream, but difficult to describe. ...*

В (44) та (45) наратори повідомляють, що свідомо відмовляються від детального описання, бо не можуть підібрати задовільних мовленнєвих засобів. На нашу думку, окремим викликом описання досвіду сновидіння є не його сенсорність, а гештальтність. Сприймаючи сновидіння як певний складний бленд, або ментальний простір, що є продуктом несвідомої ментальної діяльності, зазначимо, що з нейролінгвістичної точки зору, ментальний простір є гештальтним утворенням, вузлом ментальної симуляції ситуації, що пов'язує конституенти (Lakoff, 2009). При цьому блендінг полягає в утворенні структурованого зв'язку між такими утвореннями (Lakoff, 2009). Водночас, описати такий досвід часто буває важко:

(46) . . . *I'm overwhelmed by strong emotions, seemingly all of them at once: terror, awe, pity, regret, and an overwhelming, all-encompassing bittersweet sadness, like I've returned home after long absence, but found it war-torn, forlorn and forgotten. . . .*

Стратегією описання таких гештальтних репрезентацій, як візуальних у попередніх прикладах, так і емоційної у прикладі (46), є ряди прикметників (*overwhelming, all-encompassing bittersweet*) та образні порівняння (*like I've returned home after long absence, but found it war-torn, forlorn and forgotten*).

Таким чином, презентація оніричного досвіду засобами візуальної евіденційності домінує в англomовній оповіді досвіду сновидінь як на рівні прямих сенсорних візуальних маркерів, так і візуально-інференційних. Високі частотні показники вибору саме візуальних сенсорних евіденційних маркерів свідчать про те, що візуальний модус домінує у сновидінні, а також про те, що сновидіння концептуалізуються насамперед як візуальний досвід. Окремо на користь думки, що англomовні наратори концептуалізують досвід сновидіння як візуальний свідчать чисельні випадки заперечної візуальної сенсорної евіденційності, що демонструють прагнення нараторів зафіксувати статус подій стосовно візуального модусу та відзначити його недоступність, якщо інформація була отримана у вигляді готової концептуалізації під час сновидіння та не відчувалась як перцепція. Це

свідчить про перевагу візуального модусу у сприйнятті досвіду англомовними нараторами.

Перцептивні аномалії оніричного досвіду, такі як сприйняття подій від третьої особи, підштовхують мовців винаходити креативні лінгвістичні способи описання досвіду, шляхом порівнянь, зокрема із кінофільмом та відеогрою, та експліцитних описань власної перспективи.

Окрім цього, англомовні оповіді про сновидіння містять детальні описання візуальних вражень, отриманих під час сновидіння, що також доводить домінантність візуального модусу в сновидінні. Такі розгорнуті коментарі вимагають від нараторів пошуку вербальних засобів для їхньої передачі, так само як і описання візуальних репрезентацій оніричного світу може ускладнювати гештальтність сновидінь, що також вимагає лінгвокреативності.

Домінуюча візуальність у сприйнятті сновидінь може бути пов'язана із загальною культурною умовою західної цивілізації, що ставить візуальну інформацію понад іншими чуттєвими модусами. Критика окуларцентристської традиції (Pallasmaa, 2012), в свою чергу, наголошує на складній організації процесів перцепції, залученні усього тіла в процес сприйняття світу та його концептуалізацію (втіленість). Візуальні сенсорні евіденційні маркери, з одного боку, домінують в наративі про сновидіння, але з іншого боку, часто виявляються недостатніми для описання цього досвіду та вимагають лінгвістичної креативності, що підтримує думку про складну сенсорно-перцептивну організацію, як мінімум, оніричних процесів.

2.2.2. Інтуїтивна сенсорно-інференційна евіденційність. Попри кількісне домінування візуальної евіденційності, інтуїтивна сенсорно-інференційна евіденційність (суб'єктивні відчуття з невизначеним джерелом) є також статистично значною категорією в передачі оніричного досвіду. Широка статистична представленість засобів інтуїтивної сенсорної евіденційності вбачається засобом подолання викликів, пов'язаних із візуальністю сновидіння при його формальній не-перцептивності. При відносній бідності репрезентації інших

(аудіальної, тактильної, ольфакторної та густаторної) сенсорних евіденційних категорій, інтуїтивна сенсорно-інференційна евіденційність виступає як антитеза до візуальної, оскільки є способом уникнути зазначення перцептивного каналу (або максимально розмити його) та послатись на оніричну концептуалізацію як вона була явлена суб'єкту від час сну із сновидіннями.

Лексичним ядром категорії інтуїтивної сенсорної евіденційності ми вважали лексему *feel*. Стосовно семантичного поля лексеми *feel* в англійській мові, варто зазначити, що вона є полісемічною із стабільними синтаксичними характеристиками (Gisborne, 1996, p. 110) та може включати зовнішні фізичні тактильні відчуття, так само як і внутрішні фізичні або інтуїтивні (Whitt, 2010, p. 25). Отже, в анотації ми диференціювали інтуїтивне *feel* від фізичного тактильного *feel* (анотувалось як тактильна сенсорна евіденційність), і виокремлювали та опускали *feel* для прямих указань на самопочуття та емоції (не анотувалось як евіденційне). В результаті було анотовано вирази із *feel like, feel + adjective/participle, have a feeling/sense that/of*, які становлять 4,6% від загальної кількості евіденційних засобів (де вирази з дієсловом значно переважають над іменниковими).

Корпус демонструє широке, проте загально монофункціональне, використання лексичної одиниці *feel* на позначення суб'єктивної інтуїції із невизначеним джерелом. Наприклад:

(47) ... *I **felt like** this was fake, like it was a test for us. ...*

У прикладі (47) наратор використовує вираз *feel like* для передачі загального враження, тобто своєї інференції із ситуації загально.

(48) *the building was cool and **felt like** a one of those buildings that were built in the 90s but supposed to look futuristic back then. **Sorta felt like** a pokemon center from one of the older games.*

Приклад (48) ілюструє, яким чином наратори описують складні, асоціативні стани за допомогою інтуїтивної сенсорної евіденційності. Подібним чином вони уводять гештальтні асоціації із реальним життям, не вдаючись в деталі порівняння:

(49) *I was filming a scene for a movie I was making. It **felt like** one of the short movies I made in middle or high school.*

Ми вважаємо такі вживання евіденційного *feel* на позначення інтуїтивних відчуттів інференційним, оскільки воно не указує на пряме сенсорне враження, як, наприклад, тактильне *feel*, а на певну інформацію, що маркується як виведена із джерела, що фактично марковано перцептивно без зазначення каналу. Проте, втілена суб'єктивність цих відчуттів все ж становить сенсорну семантичну складову. Щодо цього зауваження, варто розглянути декілька прикладів, анотованих нами як інтуїтивна сенсорно-інференційна евіденційність. Вони становлять певний спектр та включають семантичні компоненти втіленості та інференції / інтуїції у різному співвідношенні. Наприклад:

(50) *Then I moved my head up and my neck felt broken. It was a deep intense pain only in my neck and upper back.*

Приклад (50) знаходиться на межі категорій, оскільки комбінує тактильну та інференційну семантику *feel*. Приклад показовий, але в більшості випадків у вибірці інференційний або тактильний компонент домінував експліцитно та давав змогу категоризувати приклад.

(51) *Short but very real feeling dream (hyper real? I felt like I was actually there during the dream, but didn't wonder if it was real after waking up).*

Приклад (51) передає суб'єктивне відчуття, і комбінує інференцію із суб'єктивною втіленістю. Подібним чином фрагмент (52) поєднує інференцію із невираженим сенсомоторним каналом отримання інформації:

(52) *i still felt like my flying was weak and becoming more difficult, so i landed on the edge of a forest, right on the edge of a winter biome leading into a spring biome.*

В свою чергу, приклади (53) та (54) позначають інтуїцію, радше інтелектуальний, аніж втілений зміст:

(53) *Nothing much more happened, aside from I felt like I'd perhaps overreacted and the conversation might not be so bad after all.*

(54) *In the dream I felt like I was supposed to be doing something.*

Евіденційний апарат англійської мови категоризує інтуїцію як відчуття, і профілює внутрішнє відчуття в семантиці дієслова *feel*, радше ніж зовнішнє тактильне. Тоді як деякі інші мови світу мають окремі евіденційні маркери для «внутрішнього відчуття» («gut feeling») та загальної інтуїції (Aikhenvald, 2018), той факт, що англомовні перекази сновидінь широко покориються дієсловом *feel* для передачі досвіду сновидіння, для якого англійська не має адекватних засобів, указує на семантичну спорідненість загальної інтуїції як каналу отримання інформації та ревелативного каналу.

Моторні враження, що передаються дієсловом *feel*, однак, ним не обмежені, та є розповсюдженим елементом сюжету сновидіння. О.П. Воробйова аналізує поетичну текстуру «оніричного» роману К. Ішігуро *The Unconsoled*, залучаючи поняття вертикального контексту, тобто шарів філософського, емоційного та сенсорного значення, що складаються в поліфонічний малюнок та мають вплив на читача за тим самим механізмом, що композиційна організація музичних творів зачаровує слухачів (Vorobyova, 2012). Напруга та інтрига вертикального руху догори вниз і навпаки створюють художню текстуру (Vorobyova, 2012). В оповідях про сновидіння дійсно спостерігаємо розповсюджені спроби нараторів описати яскраві незвичні моторні явища та враження, що залучають польоти, аномальне функціонування ліфтів та гелікоптерів, специфічне сприйняття висоти, які супроводжуються певним емоційним фоном:

(55) *I'd been rushing around a college campus with my mom (she's been dead since '93). Everything she did was irritating me and we were late for a big event of some type. We found the location, but needed to take the elevator. We then were moving up the outside of the building, on the outside. I was upside down and started slipping. I quickly tried to think what my mom could grab, but realized there was nothing she could do. I had no fear or anxiety whatsoever. She tried to grab my foot and I said, "it's ok". I then started falling head first. I tried to say, " I love you", but I couldn't speak. I wondered how much it would hurt and how far the fall was. I was ready to die. Everything was black as I fell and then I hit the ground with a thump, but still no pain. For a split*

second I wondered if I was dead. Then I moved my head up and my neck felt broken. It was a deep intense pain only in my neck and upper back. Someone kept trying to hug me and it hurt so badly. I was then walking through a city with my mother. We ended up at a restaurant, but I didn't see her any longer.

У прикладі (55) вертикальний рух супроводжується емоційними подіями та метафоричним контекстом зустрічі із покійною матір'ю оповідача. Так само моторне усвідомлення падіння описується у зв'язку із відчуттям болі. Такі інтенсивні емоційно сюжети за участю вертикального руху вдаються розповсюдженими, але потребують окремого вивчення на великому корпусі даних.

Насамкінець, зауважимо, що інтуїтивна сенсорно-інференційна евіденційність слугує для описання нелогічних, несподіваних суб'єктивних вражень під час сновидіння:

(56) *For some reason, I felt stealing the dog was more important than disposing of the body, so I led it inside by the collar and it came quite willingly.*

Отже, інтуїтивна сенсорна евіденційність у наративах сновидінь є другою за частотністю групою евіденційною засобів після візуальної та відрізняється відносною стабільністю своєї основної семантичної функції в тому, що маркує суб'єктивні враження невідомої природи та інтуїцію як джерело отриманого знання. Це наближає інтуїтивну сенсорно-інференційну евіденційність до власне ревелативної евіденційності за критерієм указання на внутрішнє джерело інформації. При цьому, *feel* комбінує втіленість та інференційність, що пропонує гнучке знаряддя для передачі специфічного суб'єктивного досвіду.

2.2.3. Аудіальна сенсорна евіденційність. Маркери аудіальної сенсорної евіденційності представлені у корпусі слабко відносно візуальної та інтуїтивно-сенсорної та становлять 2%. До власне аудіальних сенсорних евіденційних маркерів було віднесено вирази з лексемою *hear* (*hear + noun, hear + noun + gerund phrase*). Анотувались також заперечні предикати із *hear*, так само, як і в випадку із візуальною перцептивною евіденційністю, оскільки негативне маркування

категорії вказує на ступінь профілювання модусу в концептуалізації оніричного досвіду.

Більшість аудіальних сенсорних свідчень в оніричних наративах включають голос:

(57) *I heard man's voice and looked down the hall. A man entered the living room.*

Голоси можуть як належати персонажам, так і часто бути невітленими, як у прикладах (58) та (59):

(58) ... *I heard a voice tell stories speculating on the true origin of the chair, and its history in my family. ...*

(59) ... *I'm looking at it when I hear the voice of a black woman in my head. ...*

Приклади (58) та (59) із невітленими голосами також демонструють перцептивну специфіку досвіду сновидінь та необхідність для нараторів підбирати засоби для опису лінгвістичних аномалій (*I hear the voice of a black woman in my head*). Однак, аудіальні евіденційні маркери все ж не є чисельними та не демонструють таких яскравих тенденцій, як візуальні.

(60) ... *As he was talking to me, I heard the voice of a baritone singing. The voice sounded familiar. ...*

Окрім прямих аудіальних перцептивних евіденційних маркерів були також враховані аудіально-інференційні евіденційні засоби (*sound + adj, sound like*), які становлять 0,4%. Аудіально-інференційне вживання *to sound* було проілюстроване у прикладі (59).

2.2.4. Тактильна сенсорна евіденційність. Тактильна сенсорна евіденційність представлена у вибірці значно менше навіть за аудіальну та становить 1,8% випадків. Як тактильні аотувались вживання лексичної одиниці *feel* (включно із заперечними предикатами) на позначення зовнішніх фізичних відчуттів (що диференціювалось із інтуїтивним *feel*, що репрезентує інтуїтивну інференційно-сенсорну евіденційність) та декілька іменникових випадків референцій до тактильного сприйняття — *tactility, tangibility*. Тенденцією, яку можна виявити в нечисельних тактильних сенсорних евіденційних маркерах у

вибірці, є сприйняття тактильного модусу як аномального під час сновидіння. Наприклад:

(61) ... *kept shooting my feet...for some reason I couldn't feel it and just walked on. ...*

Окрім власне тактильної евіденційності, в процесі анотування ми звертали увагу також на нечисельні, але варті уважного аналізу випадки свідчень про тактильні відчуття, оскільки їх загалом можна об'єднати у межах тенденції підкреслення аномалій тактильного модусу під час сновидіння. До таких аномалій відносяться розбіжності із тактильними очікуваннями в залежності від сюжету або їхня інтенсивність. Наприклад, до тактильного модусу можна віднести біль та вагу:

(62) . . . *One of the kittens walked to me. I pet it and picked it up. It sunk its claws into my index finger. The claws got under the skin, but it didn't hurt or draw blood. . . .*

(63) *I dreamed that someone gave me the 'gift' of a black mamba. She was about five feet long but very slender, and weighed almost nothing at all. ... she immediately bit my thigh, then slithered off. It hurt, but only for a second, and not as much as I'd expected. ... It tickled a bit when she slithered over bare skin on my arms and legs but when she was on my clothes she was just a comforting weight ...*

У прикладах (62) та (63) тактильні відчуття не співпадають із очікуваннями від сюжету сновидіння, і наратори зазначають про це, що свідчить про невиразність тактильного модусу в досвіді сновидіння.

Натомість, у прикладі (64) аудіальний та тактильний модуси перцепції протиставлені візуальному, що сприймається як незвичне сновидіння:

(64) ... *For this entire dream, I am blindfolded, so I can only feel with my hands. However, I can hear music in my ears, and it is a mix of EDM and pop, with a dash of electro swing.*

Відкритим залишається категоризація гравітації з точки зору евіденційної сенсорної системи. Випадки згадок гравітації в сновидіннях описують через інтуїтивно-сенсорне *feel* або через іменник *gravity* (напр., ... *The gravity in the room slightly changes.* ...). Вірогідно, гравітація не профілюється мовною системою як

окремий модус сприйняття через те, що вона є константою в звичайному щоденному досвіді людини та не відчувається окремо, хоча коли людина стикається із аномаліями гравітації під час досвіду сновидіння, категоризувати ці відчуття за модусом відповідно є проблемним.

2.2.5. Ольфакторна та густаторна сенсорна евіденційність. Ольфакторна (*to smell, smell, odor*) та густаторна (*to taste, taste*) сенсорна евіденційність представлені у корпусі найслабше, відповідно 0,2% та 0,1%. Обмежена кількість прикладів не дає змоги виявити тенденцій в їхній вербалізації. Окрім прямих евіденційних лексем, у корпусі було знайдено по 1 випадку *savory* та *delicious*, що свідчить про загальну непередставленість ольфакторного та густаторного модусів в концептуалізації досвіду про сновидіння. Ольфакторні та густаторні враження виступають художнім образним прийомом в літературі, часто маючи на меті емоційний резонанс читача (Воробйова, 2012b; Цапів, 2020a). Для спонтанних оповідей про особистий досвід, в свою чергу, не є типовим згадувати ольфакторні та густаторні враження, що не були незвичними або інтенсивними. Судячи із оніричних наративів, сновидіння як ментальний досвід не показує тенденцій до активації ольфакторного та густаторного модусів.

2.2.6. Семантична дистрибуція перцептивних модусів у корпусі. З огляду на відносно низьку представленість аудіальної та тактильної, а особливо густаторної та ольфакторної модальностей у вигляді власне евіденційних маркерів в дискурсі оповідей про сновидіння, під час анотування виникла потреба проконтролювали також периферійні згадки цих модальностей (наприклад, *loud noise, husky voice* тощо). Ці згадки інших модальностей не є евіденційними маркерами у власному сенсі оскільки вони не вводять інформацію, маркуючи канал її отримання, але вони мають семантичний компонент сенсорного сприйняття. Вони меншою мірою свідчать про концептуалізацію сновидіння та відповідний вибір перцептивних евіденційних засобів, проте розширюють розуміння втіленості та втіленої концептуалізації досвіду сновидіння. Ця інформація збиралась з метою перевірки тези про перцептивну мономодальність сновидіння. Під перцептивною

моноmodalністю маємо на увазі значно меншу присутність сенсорних модальностей окрім візуальної. При цьому, важливо було виключити, скажімо, лінгвістичну неконвенційність використання невізуальних евіденційних засобів для впровадження нової інформації, що могло бути обмеженням для проведення ручного анотування саме для евіденційних маркерів.

Анотування вручну дозволило описати стратегії вибору засобів евіденційного маркування мовцями, що переказують перцептивно аномальний досвід сновидіння англійською мовою, де евіденційність кодується виключно семантично. Анотування вручну дозволило визначити контекстуально залежні слова (наприклад, *feel* в залежності від контексту анотувалось як інтуїтивно-сенсорне інференційне, або як сенсорне тактильне). У свою чергу, таке анотування накладає певні обмеження на замір семантичної присутності модусів перцепції у концептуалізації досвіду сновидіння, оскільки процес анотації було орієнтовано на евіденційні маркери, тобто такі, що *впроваджують* нову інформацію, маркуючи її за каналом отримання. Водночас, іменники, що містять семантичний компонент модусу (*image, voice* тощо) не входили до підрахунків. Отже, з метою закриття цієї методичної прогалини та визначення ступеню присутності сенсорних модусів в концептуалізації досвіду сновидіння, за допомогою програми #LancsBox (Brezina et al., 2015, 2018, 2020) було підраховано частотність слів, семантичним ядром яких є сенсорний модус:

Візуальний: *See, look, eye, image, picture, bright, dark, light*

Аудіальний: *Hear, listen, sound, ear, voice, noise, music, loud, quiet*

Тактильний: *Feel, touch, skin, tactile, hot, warm, cold, pain, hurt*

Ольфакторний та густаторний: *Smell, taste*

Отримані результати було порівняно із контрольним корпусом аби мати змогу робити висновки про сенсорне домінування або навпаки ослаблення певних сенсорних модусів в концептуалізації досвіду сновидіння порівняно із реальним, звичайним досвідом, що оповідується від першої особи (див. Табл 2). У якості

контрольного корпусу було використано корпус PersonaBank (Lukin et al., 2016), що містить 108 письмових нарративів (29 801 слів) особистого досвіду з веб-блогів.

Таблиця 2.1.

Візуальний семантичний кластер

	Відносна частотність на 10тис. у корпусі нарративів сновидінь	Відносна частотність на 10тис. у контрольному корпусі
<i>see</i>	26,354	18,235
<i>look</i>	12,122	8,601
<i>image</i>	1,025	0
<i>vivid</i>	2,292	0
<i>dark</i>	5,126	1,032

У таблиці представлені контрольовані лексеми, які подолали відмітку статистичної значущості, тобто чий довірчий інтервал не включає 0, а отже існує 95% впевненість в наявності статистично значущої різниці між показниками — формула підрахунку довірчого інтервалу, тобто статистичної обґрунтованості можливості порівняння показників, наведено в Додатку Б (Dzubak et al., 1991-2023). Повні дані (усі лексеми, які контролювались, абсолютні та відносні показники частотності й довірчі інтервали, підраховані для статистичного обґрунтування порівняння показників в головному та контрольному корпусах) наведені в Додатках В-Є.

У Табл. 2 можна побачити, що показники частотності основних слів із візуальною сенсорною семантикою загалом переважають у корпусі нарративів сновидінь над показниками контрольного корпусу оповідей про реальний звичайний досвід. Особливо переконливо переважає частотність лексем *see* та *look*. Лексема *image* абсолютно частіше вживається в оніричних нарративах, як ми знаємо із аналізу прикладів, на позначення готового візуального образу у свідомості, що нібито оминув перцепцію, отже її частотність зумовлена специфікою оніричного досвіду, що оповідується. Також в оніричному корпусі абсолютно переважає лексична одиниця *vivid*, а у декілька разів є більш частотною одиниця *dark* (як

відомо з аналізу прикладів, через розповсюджені посилання на візуальні аномалії та на неможливість щось розгледіти в сновидінні).

Таблиця 2.2.

Аудіальний семантичний кластер

	Відносна частотність на 10тис. у корпусі наративів сновидінь	Відносна частотність на 10тис. у контрольному корпусі
<i>hear</i>	3,317	1,376
<i>listen</i>	0,905	0
<i>sound</i>	1,206	0,344
<i>noise</i>	0,241	0
<i>music</i>	1,870	0
<i>loud</i>	0,844	0

Як показано в таблиці 3, загальною тенденцією частотності лексичних одиниць аудіального семантичного кластеру також є їхнє кількісне переважання в оніричному корпусі над контрольним, що вказує на бажання мовців підкреслити та точніше передати саме сенсорний, суб'єктивний досвід, зосередитись на його втіленому аспекті досвіду, радше ніж переказати події та дати їм оцінку, як в наративах про реальний досвід.

Таблиця 2.3.

Тактильний семантичний кластер

	Відносна частотність на 10тис. у корпусі наративів сновидінь	Відносна частотність на 10тис. у контрольному корпусі
<i>feel*</i>	7,961	3,097
<i>skin</i>	1,146	0,344
<i>pain</i>	0,663	0

Що стосується одиниць із тактильною сенсорною семантикою, тенденція частотного розподілення між оніричним та контрольним корпусом є нерівною. Лексична одиниця *feel* показує переважання більше, ніж у два рази в оніричному корпусі, проте варто пам'ятати, що *feel* може позначати як зовнішню тактильну перцепцію, так і внутрішні фізичні та емоційні відчуття. Між тим, лексема з усією сукупністю свого семантичного поля ширше представлена в оповіданнях суб'єктивного оніричного досвіду. Окрім цього, в оніричному корпусі ширше, аніж в контрольному, представлений орган відчуття — *skin* — порівняно із візуальним та аудіальним, де дистрибуція була рівна, хоча лексична одиниця і недостатньо широко представлена загалом для більш конкретного порівняння.

Що стосується ольфакторної семантики, лексична одиниця *smell* є втричі більш частотною в оніричному корпусі (1 на 10 тис. проти 0,344 на 10 тис.). Густаторна лексична одиниця *taste* в оніричному корпусі представлена удвічі частотніше (0,603 на 10 тис. проти 0,344 на 10 тис.) аніж у контрольному корпусі. Ольфакторні та густаторні лексеми *stink*, *odor*, *bitter*, *sweet*, *sour*, *salty* повернули нульові або дуже низькі результати по обох корпусах. Цих частотностей недостатньо для широких висновків, але достатньо, аби виявити, що ольфакторна та густаторна сенсорика слабо представлені в оніричному корпусі при евіденційному анотуванні не через обмеження методу, та не через те, що досвід сновидіння є менш ольфакторним та менш густаторним як суб'єктивний досвід порівняно із реальним. Натомість, ольфакторна та густаторна семантика слабо представлена і в наративах про реальний досвід, а отже як така не профілюється нараторами, якщо не перевищувала певний звичний рівень виразності.

Додатково, з метою порівняння ступеня втіленості досвіду сновидіння та орієнтованості на передачу досвіду (*experientiality*) наративів про сновидіння, між нашим та контрольним корпусом також було порівняно частотність слів, що позначають частини тіла. Частотності та відносні частотності представлено в таблиці 4 (лексеми, які контролювались, але повернули нульові або менші за 1

значення було опущено для зручності сприйняття, тобто табл. 5 показує найчастотніші лексеми).

Таблиця 2.4.

Частотності лексем на позначення частин тіла

	у корпусі наративів сновидінь		у контрольному корпусі	
	Частотність	Відносна частотність на 10тис.	Частотність	Відносна частотність на 10тис.
<i>body</i>	46	2,774	2	0,688
<i>face</i>	91	5,488	6	2,064

Як можна побачити із таблиці 5, згадки тіла взагалі (*body*) переважають за частотою у корпусі переказів сновидінь, так само як і згадки обличчя (*face*) — не обов'язково, при цьому, тіла та обличчя наратора. Загалом, пошук за частинами тіла не показує більшої втіленості в оповіді про сновидіння порівняно із реальним досвідом, тобто ця втілена різниця стосується в першу чергу перцепції, де спостерігались більш виражені частотні співвідношення.

Таблиця 2.5.

Частотності для лексем на brain, mind, head, self

	у корпусі наративів сновидінь		у контрольному корпусі	
	Частотність	Відносна частотність на 10тис.	Частотність	Відносна частотність на 10тис.
<i>brain</i>	6	0,362	2	0,688
<i>mind</i>	44	2,654	7	2,408
<i>head</i>	94	5,669	16	5,505
<i>self</i>	45	2,714	4	1,376

Нарешті, для порівняння стратегій концептуалізації когнітивної агенції наратора, було порівняно частотність для лексем *brain, mind, head, self*. З табл. 6 бачимо, що наративи сновидінь не містять порівняно більшої кількості згадок лексем на позначення агенцій свідомості (в Додатку можна побачити, що жодна з лексем не пододала статистичної вимоги для констатації значущої різниці).

2.3. Репортативна (та квотативна) евіденційність

Репортативна евіденційність є широко розповсюдженою в наративах оніричного досвіду. Репортативна евіденційність визначається як маркування інформації як такої, що була отримана від третьої особи (Mushin, 2001, p. 69).

2.3.1. Репортативна евіденційність. У корпусі репортативні свідчення вводяться дієсловами *say* та *tell* (абсолютно найрозповсюдженіші), *warn, inform, detail, imply, text, claim, remind, explain, let smb know* (що налічують по одному чи декілька випадків) та становлять 7,9% від загальної вибірки. Анотувались випадки, коли ці дієслова уводять нову інформацію, а не просто передають прагматичну дію (напр., *said yes*). Репортативні свідчення слугують для передачі змісту взаємодій із персонажами сновидіння та загалом не демонструють оніричної специфіки та є достатньо уніформним засобом передачі сюжету. Такі результати слабко співвідносяться із низькою кількістю аудіальних евіденційних маркерів (*hear*). Поясненням цієї непослідовності отриманих результатів може бути, по-перше, переживання сновидіння як готового гештальт-простору, де «повідомлення» персонажів минають ланку сенсорної перцепції, та, по-друге, загальною нетиповістю для англійської мови згадувати аудіальний модус при передачі репортативних свідчень (напр. *I hear him say*).

Іншим питанням, пов'язаним із репортативною евіденційністю в наративах сновидінь є питання, чи уважати власні репліки наратора маркерами репортативної евіденційності. На нашу думку, агенція наратора, що переказує сновидіння, та його перспектива відрізняються від агенції та перспективи «Я-сновидіння», і сказане

нараторами у сновидінні часто описується як несподіваний, зовнішній досвід для «Я-наратора». Тому під час анотування авторепортативність відносилась до евіденційних засобів переказу сновидіння — у нашій вибірці знайдено 4,8% описаної авторепортативності.

Нарешті, не евіденційною, а скоріш контекстуальною специфікою маркування репортативної евіденційності є відсутність оцінки повідомленої третіми особами інформації. Зокрема, наратори рідко вживають інші репортативні дієслова окрім *tell* та *say*. З одного боку, у своїх спробах втримати в пам'яті та якнайшвидше записати сновидіння наратори взагалі часто демонструють тяжіння до простіших лінгвістичних засобів, що наближає їх письмові наративи до усних спонтанних розповідей. Однак, іншим не менш важливим фактором відсутності репортативних дієслів, що виражають дискурсивну поставу наратора та дають оцінку наведеній інформації повідомлення (наприклад, *lie*, *claim*, *argue* тощо) є відсутність необхідності оцінювати слова персонажів, які не є реальними та чиї дії не можуть мати прагматичних наслідків, в оніричному середовищі, де причинно-наслідкові зв'язки взагалі неактуальні або підмінені. В процесі інтерпретації вербального повідомлення під час інтерсуб'єктивної взаємодії суб'єкти активують наявні в них знання на цю тему, порівнюють їх зі змістом повідомлення та аналізують комунікативну ситуацію, в якій відбувається інтеракція (Морозова, 2009). Цього не відбувається в оповіді про сновидіння. Тоді як для сучасного діалогічного дискурсу, так само як і для мовленнєвої діяльності людини взагалі, характерна взаємодія експліцитної та імпліцитної інформації (Солощук & Устименко, 2015), у сновидінні прагматичні наміри мовця не беруть участі в аналізі імпліцитної складової висловлювання, хоча вона іноді може бути доступна наратору *per se*. Проте, для концептуалізатора, що пригадує та переказує сновидіння, не є актуальним, правду чи брехню казали персонажі, оскільки вони не мають власної агентивності та є лише проєкціями оніричної (під-)свідомості наратора. Це яскраво відрізняє наратив сновидіння від наративу особистого досвіду, де репортативна евіденційність зазвичай має бути надійною або сіяти

сумніви в правдивості повідомлення третьої особи. Тоді як В. Чейф, наприклад, характеризує репортативну евіденційність на шкалі надійності знання наряду із індуктивними і дедуктивними висновками (Chafe, 1986, p. 263), таке розділення не має сенсу для оповідей про сновидіння, де повідомлення третіх осіб не піддаються сумнівам, оскільки їх правдивість абсолютно нерелевантна для оповідача.

Іншим фактором, що привертає увагу, є практична відсутність в оповідах про сновидіння коментарів про невербальну поведінку персонажів. У той час, як невербальні комунікативні компоненти є невід'ємною частиною комунікативної поведінки (Солощук, 2013), в оповідах про сновидіння наратори не приділяють багато уваги невербальним знакам. Це свідчить про тенденцію передавати інтеракції із персонажами схематично, узагальнено.

В. Плунгян, розглядаючи евіденційність виключно як дієслівну категорію, зазначає значні відмінності між репортативною непрямою евіденційністю та епістемічною невпевненістю у деяких мовах світу (Plungian, 2010, p. 32). Це означає, що відсутність особистого прямого досвіду може не впливати на абсолютну впевненість в правдивості інформації. Таке спостереження дозволяє дорівняти перцептивну і епістемічну евіденційність. Для переказів сновидінь характерна велика епістемічна дистанція до особистого умовно перцептивного досвіду, що є парадоксальним у порівнянні із оповідами про реальний досвід, проте для оніричного наративу не є характерним сумніватись в інформації, маркованій засобами репортативної евіденційності.

2.3.2. Квотативна репортативність. Підвидом репортативних засобів передачі інформації, отриманої від третьої особи, є наведення прямого мовлення персонажів. Такі випадки визначались під час анотування за допомогою відповідної пунктуації (лапки, двокрапки, тире) та в декількох окремих випадках за займенниками, дейктичними маркерами та синтаксичним уведенням репліки за відсутності пунктуації. Показник розповсюдженості засобів квотативної передачі репортативних свідчень є достатньо високим у зіставленні з репортативними та становить 5,4%, також анотувався авто-квотативні репліки (6%).

Зазначимо, що високі показники квотативної евіденційності, так само як і репортативної, слабо корелюють не тільки із низькою представленістю аудіального перцептивного модусу, але і з труднощами роботи із вербальним матеріалом під час сновидіння. Хоча перекази сновидінь часто згадують вербальну активність як *speak, heard, write, word, name, text, voice, discuss* тощо (Schwartz, 2004), REM-фаза сну (під час якої і переживається більша кількість сновидінь) асоціюється із переважанням образної системи, тоді як NREM-фаза відрізняється домінуванням якраз вербально-символічного модусу (Fosshage, 2007). В нашому корпусі є випадки, коли наратори посилаються на складності із обробкою вербально-символічної інформації під час сну (*...a magazine where I try to memorize as much contents as possible, though it's tricky to grasp text.*).

Отже, квотативна евіденційність, так само як і репортативна, вбачаються способом організувати та передати досвід сновидіння, та цитати персонажів сновидіння не вбачаються дуже точною передачею певного вербального досвіду, а скоріш симуляцією взаємодії взагалі. Так само, як в художньому дискурсі інтеракції із певним персонажем мають ознаки стереотипізації (Морозова, 2018), у сновидіннях наратори схильні вдаватись до приблизного відтворення інтеракції так, як вони очікують, що вона могла б відбуватись. У прикладі (65) про це свідчить сам наратор, прямо повідомляючи, що цитата є неточною:

(65) *She said something like (don't remember verbatim), "Talk about how good you are with computers. Show showmanship!" Amy Poehler then left my house and I had to work on this episode.*

В інших випадках пряма мова, навіть удавана, виступає для нараторів більш простим способом передати зміст інтеракції аніж її репортативна трансформація в непряму мову:

(66) *her: "you know in some countries when the cat dies they stuff it and put it in the house" me: "WTF i would never do that i wouldn't want that in my house!" her: "oh yes and they also serve a bit of the cat to all their party guests." me:*

o O W.T.F..... *i have no idea why i dreamt this i would never stuff/eat a cat.. that's borderline cannibalism if ya ask me*

Приклад (66) загалом ілюструє, що наратори включають до прямої мови і певні графічні та пунктуаційні ефекти, аби передати зміст взаємодії, а отже не завжди свідчать про передавання прямої мови персонажів сновидіння, яку наратор точно пам'ятає, а часто є способом спрощено передати досвід.

Вибір на користь більш простих лінгвістичних засобів у переказах сновидінь може свідчити не тільки про мовні компетенції наратора, а також про прагнення передати досвід сновидіння після пробудження та збереження спонтанності, характерної для усного мовлення, на письмі, замість трансформації досвіду у більш наративну форму.

Щодо кватитивних форм як засобу передачі сюжету та реакцій без фокусу на саме вербальній складовій, зазначимо, що у корпусі спостерігаємо (нечисельні) випадки, коли наратори передають думки та реакції інших людей (персонажів сновидіння) через прямі цитати. Наприклад:

(67) *He's still looking at me like, if you're not going to screw your grandfather why'd you let me be on top of you in the first place.*

(68) *I know they're looking at me like, 'oh, young people these days'.*

Приклади (67) та (68) показують, як мовці можуть передавати невербальні реакції інших людей, імітуючи пряму мову.

(69) *So the election day comes and as the votes came harper kept winning in every riding. Everyone was blown away like NOOOO!!!! WHERE DID ALL THESE NUTTERS VOTING FOR HARPER COME FROM?!!! and he ended up getting re-elected and it was absolutely devastating.*

У прикладі (69) окрім передачі невербальної (або невиражено вербальної) реакції інших персонажів сновидіння наявні також графічні засоби (великі літери та повторювані знаки пунктуації) для передачі емоційної складової реакції.

На позначення подібних приписувань думок іншим людям та референції до них як до евіденційного джерела існує термін *mindsay* (Bednarek, 2006). На нашу

думку, в оповідях про сновидіння такі референції слугують лінгвістично креативним засобом точніше та простіше передати сприйняті реакції персонажів.

2.4. Несенсорна інференційна евіденційність

Несенсорна інференційна евіденційність широко представлена в системі евіденційних засобів кодування досвіду сновидіння. Оповідуючи сновидіння, наратори як правило намагаються пригадати його, в той час як сновидіння поступово забувається після пробудження через біологічні процеси, що регулюють сон та пробудження людини (Vecchetti & Amadeo, 2016). Отже, наратори часто невпевнені у повноті своєї концептуалізації сновидіння, добудовують певні ланки самостійно, а також забувають його та плутаються в процесі оповіді. Таким чином, засоби несенсорної евіденційності стають у нагоді для формування дискурсивної постави наратора та визначення ступеня впевненості у точності пригаданого досвіду. Фрагментарність досвіду сновидіння та його розмитість зумовлює потребу у широкому спектрі засобів інференційної евіденційності, які ми категоризували за такими категоріями: спекулятивна суб'єктивна евіденційність, посилання на пам'ять або інференцію із знань, модальна евіденційність, та ситуативна інференційна евіденційність із невизначеним джерелом.

2.4.1. Спекулятивна суб'єктивна евіденційність. Спекулятивна суб'єктивна евіденційність позначає надійсність знання, що повідомляється, тобто ступінь впевненості наратора в тому, що пропозиція відповідає дійсності. До цієї категорії анотувались прислівники із відповідним значенням (*perhaps, apparently, clearly, seemingly, obviously, probably, maybe, possibly, supposedly, presumably, definitely, likely*) та вирази, що позначають ступінь упевненості у повідомленні (*I am (un-)certain, I am (not) sure, I guess, I believe, I figure, I (don't) think, I suppose, I suspect, I assume*), що кількісно становлять 8,6%.

Варто відзначити високу насиченість оповідей про сновидіння взагалі та окремих їх фрагментів виразами спекулятивної суб'єктивної евіденційності,

оскільки саме ці засоби дають нараторам можливість сигналізувати про розмитість спогадів про сновидіння або про незрозумілий характер подій сновидіння:

(70) ... *i think the bussing situation that happened in a previous dream happened again.. maybe a bit differently this time fuck i dont remember.. anyways we were at some party.. it was a house.. i SWEAR i had this dream before.. really i dont remember much of this party.. my cousin was there i think or maybe she was in the next part of the dream, and she did SOMETHING i cant remember what.. stumbled or banged into a wall? or maybe something more? i really dont know anyways she was walking away up the stairs ...*

Приклад (70) ілюструє загальну повторюваність та плотність використання засобів спекулятивної суб'єктивної евіденційності в окремих фрагментах сновидіння, які мовцю важко пригадати. Зазначимо, що в цьому прикладі також наявне наслідування усному спонтанному мовленню на письмі (риторичні запитання як передача невпевненої інтонації, великі літери для інтонаційного посилення, повтори).

(71) ... *I think her mother and her had left the rest of her family, though I'm not quite sure. ...*

Засоби спекулятивної евіденційності слугують для вербалізації розмитих спогадів або нечітких уявлень про зміст сновидіння. Водночас, анутовались як евіденційні тільки ті приклади, що передають формують дискурсивну поставу наратора, що переказує досвід, стосовно того, що оповідується. При цьому не анутовались як евіденційні посилання на невпевненість в сновидінні (напр. *I wasn't sure what her intentions were*).

2.4.2. Посилання на пам'ять або інференція із знань про світ. Несенсорна інференційна евіденційність також може ґрунтуватись **на пам'яті або інференції зі знань про світ**. У якості таких засобів основними виступають вирази *I notice* та *I realize* (дуже розповсюджені у вибірці), а також *It reminds/resembles* — загалом ці засоби становлять 5,9%. Ці вирази вважаємо евіденційними, бо вони маркують інформацію, яку уводять, як таку, що отримана шляхом внутрішньої інференції — помічання і того, що вже присутнє в полі уваги (*notice*) або профілювання того, що

же є в концептуальній системі мовця (*realize*). Обидві лексеми не маркують сенсорного каналу, а спираються на внутрішній перерозподіл уваги, та є дуже розповсюдженими у корпусі, оскільки вдало задовольняють потреби нараторів описати начебто нову інформацію, яку було отримано неперцептивний каналом. Наприклад:

(72) *He asked me where I wanted to go and I realized I couldn't remember where I was supposed to go. I realized I had been trying to give them my mom's address when I should have been giving them Will's address.*

У прикладі (72) можна побачити типове вживання дієслова *realize* на позначення інформації, яка раптом наче спливла із пам'яті наратора, при чому це часто несподівана, зовсім нова інформація. Так само наратори посилаються на несподівану присутність в полі уваги чогось, що в нормі неможливо не помітити одразу, за допомогою дієслова *notice*, що також є розповсюдженим способом вербалізувати такі несподівані немарковані за каналом сприйняття знання під час сновидіння:

(73) *There was an unfamiliar guy under a tree in the shadows, I could never see him, I just knew I needed to go over to him. I walk over to him in slow motion. We float up into the trees. I notice I'm standing on the same branch he is sitting on but I'm so much smaller. I'm a bird, but I don't feel like a bird, I feel like a tiny version of myself and rather than fly, I float, and not very well, I get stuck in mid air.*

У прикладі (73) наратор уводить достатньо специфічну, фантастичну інформацію без перцептивного маркування, наче це вже було присутнє в полі його чи її зору, але неактивоване увагою (*I notice I'm standing on the same branch he is sitting on but I'm so much smaller*), що має достатньо парадоксальний ефект оскільки не помітити таке фантастичне явище складно. Отже, *notice* часто слугує нараторам для описання не тільки чогось, що було помічено, а також для швидких та непомітних змін, характерних для оніричного світу та сюжету сновидіння.

2.4.3. Ситуативна інференційна евіденційність. Ситуативна інференційна евіденційність також є достатньо розповсюдженою підкатегорією несенсорної

інференційної евіденційності — до цієї підкатегорії анотувались вирази із *seem* та *appear*, що становлять 6,4% в анотованому корпусі. Такі вирази є найбільш нейтральними інференційними засобами, що ніяк не маркують джерело інференції взагалі, хоча є достатньо суб'єктивними. Наприклад:

(74) *Everyone in this place seems to be loving and accepting of me, and beckoning for me to stay, but another force I can't quite put into words seems to be calling me out the door. It's like I'm being taken out forcibly... but by my own will? It's not like police came and broke the door down and dragged me out... but it was if there was someone searching for me, hunting me, and I was unable to fight it.*

У прикладі (74) наратору доводиться описувати детально свої дивні інтуїтивні відчуття під час сновидіння, Зокрема, двічі повторюється *seem*, описуючи загальну атмосферу та невідому силу, що штовхала наратора піти. Зокрема, приклад ілюструє потребу в лінгвістичній гнучкості та пошуку рішень нараторами для описання сновидіння, як наприклад перебирання варіантів із багатокрапками, що сигналізує невпевненість та імітує задумливу інтонацію, а також розгорнутому порівнянні (*but it was if there was someone searching for me, hunting me, and I was unable to fight it*) для передачі складної змістовно-емоційної атмосфери, що сприймалась як гештальт радше ніж окремі конкретні знання, які можна вербалізувати наявними у мові конкретними засобами. Зазначимо, що когнітивною моделлю порівняння як тропу часто є метафора, тобто концептуальна інтеграція вхідних доменів (Мартинюк & Ахмедова, 2021). Наявність в оповідях про сновидіння великої кількості порівнянь загалом свідчить про складну концептуальну організацію такого наративу, що залучає різні домени для концептуалізації отриманого досвіду та будує розгалужену концептуальну мережу.

2.4.4. Модальні вирази. Іншою підкатегорією несенсорної інференційної евіденційності ми пропонуємо вважати **модальні вирази, що передають індуктивну та дедуктивну інференційність** (*must, might, can, could, should*) — такі евіденційні засоби представлені у наративах сновидінь порівняно слабо — 1,5% у зіставленні з спекулятивною або навіть ситуативною (*seem, appear*)

підкатегоріями несенсорної евіденційності. Ці засоби слугують для маркування недостатньої впевненості в інтерпретації подій сновидіння у наратора під час пригадування, концептуалізації та оповіді цього досвіду, як приклад (75):

(75) *There might or might not have been a transition, or perhaps I woke up for a few minutes. I don't remember.*

(76) *Finally he said, "Just remember 'Phfyse'." Somehow I knew it stated with a 'p' even though it was pronounced "Fyce". I still can't really figure out how I would spell was he said though. It could have been like Physe, Pfyez, Pfise, I really can't decide.*

У прикладі (76) модальний вираз також указує на невпевненість у здатності пригадати зміст сновидіння, та комбінується із випадком, коли мовець указує на незрозумілість джерела певної інформації, тобто експліцитно маркує джерело як невідоме (*Somehow I knew*).

Отже, серед засобів вираження інференційної евіденційності в оніричних наративах домінує прагнення до простіших форм (переважання прислівникових форм або фраз на кшталт *I think* над модальними конструкціями). При цьому, указання на невпевненість у інформації, що пригадується та концептуалізується, є дуже розповсюдженими у корпусі, що дозволяє припустити, що ці засоби дозволяють нараторам будувати суб'єктивну перспективу та контролювати відношення їх концептуалізації оніричного ментального досвіду до реальності мовця. І. Мушин підходить до поняття суб'єктивності як до фундаментального елементу лінгвістичної структури з позицій когнітивної граматики Р. Ленекера, основним постулатом якої є те, що лінгвальне вираження є продуктом концептуалізації, а не прямим відображенням дійсності (Mushin, 2001, p. 7). І. Мушин зазначає, що розбіжність між перцептивним досвідом й інференційними та дедуктивними судженнями є не стільки різницею у каналі отримання (виді) знання, скільки у ступені асиміляції та інтеграції мовцем інформації різних видів (сприйнятті інформації як надійної або ненадійної) (Mushin, 2001, p. 29-30). Р. Ленекер вважає, що ментальне прагнення людини до епістемічного контролю є прагненням концептуально відтворити реальність та підтримувати актуальність

цієї концепції стосовно нового досвіду (Langacker, 2017, р. 20). Відповідно, засоби кодування евіденційності належать до засобів епістемічного контролю та допомагають підтримувати більш точні уявлення про реальність завдяки залученню інформації про джерело та маркерам точності або впевненості у знанні (Langacker, 2017, р. 29). Постійні вказання на невпевненість у точності пригаданого матеріалу або ненадійність суджень у переказах сновидінь вбачаються спробами встановити та підтримувати епістемічний контроль та співвідносити особливий екзистенціальний статус оповідуваного досвіду із зовнішньою конвенційною реальністю мовця.

Описані групи евіденційних засобів різняться за власним інгерентним потенціалом вираження суб'єктивності у дискурсі. Посилання на прямий особистий досвід, інференційні, репортативні та фактичні висловлювання різняться за ступенем залученості концептуалізатора до сцени подій, де більше залучення позначає зростання суб'єктивності (Mushin, 2001, р. 80). У цьому світлі найсуб'єктивнішою є позиція особистого досвіду та зокрема особистого перцептивного сприйняття, після якої менший ступень суб'єктивності демонструє інференція, і ще менший, за цією логікою, демонструє репортативна передача інформації від третього джерела (Mushin, 2001, р. 80). Фактична та уявна епістемологічна позиції взагалі не залучають до висловлення інформацію про концептуалізатора, хоча уявна позиція вважається більш суб'єктивною, оскільки є продуктом уяви концептуалізатора (Mushin, 2001, р. 80). На нашу думку, позиція суб'єкта, що переказує своє сновидіння, знаходиться між уявною епістемічною позицією, оскільки наратори ідентифікують сновидіння як продукт незалежної роботи їхньої оніричної (під)свідомості, та особистим перцептивним досвідом.

2.5. Знання із невідомим джерелом («нульова» онірична евіденційність)

Специфіка перцепції під час сновидіння, як вже було з'ясовано в попередніх підпунктах цього розділу, вимагає від мовців подолання ситуації, коли вони

вимушені концептуалізувати та вербалізувати досвід, утворений у свідомості, минуючи ланку сенсорної перцепції. Оскільки англійська мова не дуже пристосована для кодування такого типу досвіду евіденційно або іншими спеціальними засобами, мовці вимушені звертатись до мовної креативності та описувати свої враження, намагаючись віднести їх до певної категорії перцепції або інференції, і комбінувати стратегії. Знання із невідомим джерелом, на які часто у сновидіннях посилаються наратори, підштовхнули нас увести та обговорити нову онірично-специфічну категорію евіденційності, яку ми пропонуємо називати **нульовою евіденційністю**. Вивчення текстів вибірки на предмет використання евіденційних засобів показує наявність експліцитних або контекстуальних посилань на невідоме джерело знання у сновидінні, що не піддаються класифікації за класичними субкатегоріями евіденційності та епістемічності, які і було віднесено до нульової евіденційності. Найближчим із звичних концептів до нульової евіденційності буде інтуїція, але остання є емоційною, тоді як під час сновидінь мовці мають детальні змістовні знання (наприклад, *false memory*), а не просто передчуття, джерело отримання яких неможливо встановити та описати.

Таким чином, наратори або підкреслюють, що просто щось вже знали у сні (*We just knew time was running out*), маркують це знання як невизначене (*He said "this isn't Parma you know". We somehow knew he meant to say something about karma. We started laughing*) або використовують пунктуацію, щоб сигналізувати про аномальність, несподіваність цих знань (*I "know" Elvis will listen to whatever I say at any other time*). Таку евіденційність пропонуємо називати «нульовою» через відсутність вказання на джерело інформації за наявності підкреслення немаркованості такого знання у свідомості наратора на момент переживання досвіду сновидіння.

(77) ... *Joe, the top high ranked guard. ... To imagine Joe better, I will describe who he is. ... A pure sadistic feelings with a psycopath mind. What makes him famous and the leader is that he never fails on his goals. He always gets what he wants. Besides, he loves to go for a hunting. It is so weird but I remember that I knew these informations*

already during the dream. That was what he is. I had the dream by having those feelings and emotions which made the dream quite scary. ...

У фрагменті (77) наратор експліцитно і розгорнуто позначає, що мав чи мала певні знання під час сновидіння (*I knew these informations already*), та посилається на цю фальшиву пам'ять як на дивне явище (*It is so weird*). Наратор також зосереджує увагу на цілісній, гештальтній природі сновидіння в останньому реченні прикладу, описуючи не сюжетний, а суб'єктивний емоційний зміст сновидіння. Експліцитність авторського описання специфічних вражень дозволяє маркувати це як випадок нульової евіденційності.

Однак засоби, що вказують на наявність немаркованих за джерелом знань, тобто нульову евіденційність, можуть приймати різні форми, такі як контекстуальні дейктичні, як у приклад (78):

(78) *I had traveled to some place very far away and to get back home I needed to use a train. ...*

У прикладі (78) наратор дає контекст, тобто присутні у сновидінні знання «передісторії», економним засобом — просто вибором граматичного часу Past Perfect на початку оповіді, що сигналізує про передування дії початкові сновидіння.

Отже, нульова евіденційність є притаманною наративам сновидінь і реалізується в указаннях наратора на інтуїтивність, невідомість джерела певної інформації, отриманої у сновидінні. Часто такі вказання спонукаються протиріччям між концептуальним змістом, що усвідомлюється, та перцептивними (візуальними) характеристиками об'єкта оніричному просторі, що розглядається нами далі в роботі як прояв механізмів блендінгу, що лежать в основі оніричного мислення.

2.6. Міративність

Як було зазначено раніше, у переказах своїх сновидінь наратори часто вдаються до зміни, комбінування та певного пристосування наявного арсеналу лінгвальних засобів для передачі специфічного типу досвіду. Категорія, що

найточніше описує лінгвістичну креативність і при цьому пов'язує її із евіденційним потенціалом є категорія міративності. Міративність визначають як маркування несподіваної інформації, що є відносно новою категорією, яку розглядають як підкатегорію близько суміжну до евіденційності (De Naan, 2012). Міративність представляла певну складність в анотуванні, оскільки категорія може реалізуватись широким колом лінгвальних засобів (Lau & Rooryck, 2017; Peterson, 2017). В процесі анотування було виділено дві субкатегорії міративності, а саме *зіставлення із очікуваннями* (лексеми *suddenly, actually, surprisingly* і т.п., що вказують на невідповідність інформації очікуванням наратора) та *зіставлення із вербальними (концептуальними) ресурсами* та відповідна трансформація останніх (*like, sort of, kind of, kinda* тощо).

Розглянемо приклади міративних зіставлень інформації із очікуваннями. Прямі лексичні указання на несподіваність чи незвичність події є центральною, прямою репрезентацією міративного маркування. Наприклад:

(79) *All of a sudden the setting switched to a classroom and the sun was setting.*

(80) *While she was speaking I was suddenly there at the circus and viewing what she was saying.*

(81) *It was very odd how he helped.*

Лексеми *sudden* та *suddenly, odd* мають незвичність або несподіваність своїм семантичним компонентом та прямо повідомляють, що оповідувана інформація була несподіваною для наратора. Окремо варто відзначити специфічне для сновидінь використання *to be + suddenly* у фрагменті *I was suddenly there*. Несподіваність зазвичай маркує дію, тобто зміну стану, тоді як дієслово «бути» не має динаміки і є статичним. Однак, у сновидіннях можна «зненацька бути», і мовці позначають таким чином швидку зміну обстановки.

Розповсюдженою в корпусі є лексична одиниця *somehow*, що передає міративне маркування неочікуваності, аномальності певного сюжетного повороту чи дії, наприклад:

(82) *I end up inside the streetcar that side of the road, somehow.*

У прикладі (82) *somehow* коротко маркує незрозумілість для наратора подій сновидіння, їх співставлення із реальним досвідом. Отже, лексична одиниця *somehow* має високий міративний потенціал, тобто чітко передає спектр значень, що виростають із співвіднесення інформації із попереднім досвідом чи/та із тим, що вважається нормальним та звичним. У прикладі (83) *somehow* маркує перцептивну аномалію:

(83) *Somehow I saw the ride from far above, and I couldn't figure out the layout.*

Мовні засоби із високим міративним потенціалом, що мають семантичний компонент несподіванки чи незвичності, можуть комбінуватись із прислівниками поступки та дискурсивними маркерами (такими як *of course, in fact, actually, even, only, but, however, nevertheless*), що слугують для вираження міративних співставлень в контексті:

(84) *However, Jisoo, surprisingly, is the main focus of this dream.*

У (84) міративна лексична одиниця *surprisingly* підкреслена прислівником поступки *however*, хоча останній теж може вказувати на співставлення очікувань із інформацією, що повідомляється.

(85) *I was freaking out and looked around to see that my surroundings were in fact not in Winnipeg and it was just similar to the place I used to live.*

У прикладі (85) дискурсивний маркер *in fact* слугує для виділення протиріччя, тобто відсутності співвіднесення подій сновидіння із очікуваними, реальними аспектами ситуації. Схожим чином функціонують прислівники поступки в прикладі (86):

(86) *It was young and huge and it was presented to me as a captive animal even though it wasn't attached to or locked inside anything. It looked dumb though, as it jumped and staggered around.*

У (86) фраза, що передуює поступці *even though* протиставляється тому, що повідомляється після: звір був представлений як поневолений, не дивлячись на відсутність прив'язі або клітки. Отже, міративний компонент слугує не тільки для

маркування здивування, але і підкреслення відмінностей між логікою оніричного світу та реальними очікуваннями.

(87) *then i noticed even though we were in the mountains it was actually a city and buildings protruded here and there from behind the mountain peaks.*

Приклад (87) ілюструє, що прислівники поступки із міративним потенціалом слугують для встановлення зв'язків і порівнянь із логікою реального поза-оніричного світу. Міративність полягає в можливості співіснування у сновидінні паралельних пропозицій, що в нормі входять у протиріччя та для вербалізації таких блендів. Проте, співставлення із попереднім досвідом може не тільки вказувати на відмінності, але і на подібності, як у прикладі (88), де *of course* сигналізує про конформність сприйнятого та реального досвіду:

(88) . . . *and we were smoking weed of course*

У (89), в свою чергу, *of course* є економним міративним засобом, який маркує одночасно незвичність досвіду сновидіння та очікуваність, характерність аномалій для сновидінь:

(89) *Then I'm walking around upstairs to different rooms, which of course looks totally different and bigger.*

Субкатегорія міративного **співставлення знань із вербальними ресурсами** (*sort of (sorta), kind of (kinda), something like, like* та пунктуаційні засоби) є також широко презентованою в наративах сновидінь. На нашу думку, ця міративна субкатегорія слугує спробам адаптації свого оніричного досвіду нараторами для переказу лінгвальними засобами. Отже, міративне пристосування наявних лінгвальних засобів (додавання пунктуації або маркерів приблизності лінгвістичного вибору *kind of, like* тощо є проявом лінгвістичної креативності нараторів, які вербалізують складний досвід за допомогою наявного арсеналу лінгвальних засобів. Наприклад, указання на непевність лінгвістичного вибору у фразі *she didnt' sort of know about zombies* наратор указує на недостатність вербального ресурсу (*to know*) для передачі оніричного досвіду, бо знати :: не знати є опозицією в реальному житті, але необов'язково є такою уві сні, де можливі

одночасні паралельні характеристики. Отже, наратор звертається до маркера недостатньої впевненості у повідомленні та в лексичному виборі. Схожим чином вчиняє наратор у прикладі (90):

(90) *Eventually we were untied and the head honcho sort of showed mercy but in that scary "if you fuck up, I'll kill you" sort of way.*

У цьому реченні наратор не тільки маркує недостатню відповідність досвіду вербальним ресурсам, що використовуються (*sort of showed mercy*), але і демонструє лінгвістичну креативність у комбінуванні пунктуації, начебто цитати та опису для передачі манери (*in that scary "if you fuck up, I'll kill you" sort of way*).

Варто зазначити, що в нашому корпусі вживання лапок на позначення неповної відповідності вербального вибору потребам описання суб'єктивного досвіду, тобто оніричної специфіки останнього, є не дуже розповсюдженим засобом та корелює із високою загальною мовною компетентністю нараторів або обраним дещо вищим стилістичним регістром:

(91) *In one scene, I see [Name]'s "other" husband in what seems to be a distortion of the Loomis Street house.*

Водночас, лапки слугують міративному маркуванню, співставляють вербальний ресурс та сигналізують, що слово вжите в не стільки переносному, скільки оніричному, викривленому значенні, або адаптоване щоб максимально точно передати досвід, для якого не існує слова, як в прикладі (92):

(92) *For the second time in the dream, an "air video" (a recording projected into thin air, but somehow showed up very clearly) played behind him*

У прикладі (92) автор спочатку вживає вираз у лапках, що репрезентує лінгвістично креативну спробу вербалізувати новий концепт, явлений у сновидінні, для якого не існує звичної вербальної одиниці, а потім пояснює його більш детально в дужках.

(93) *Confused, I tried to recall if something had happened and "remembered" that the armored van had crushed her foot in the wreck we got in years ago (in reality the van hit my seat directly and it happened in 2012, years after highschool).*

Натомість, у прикладі (93) наратор вживає лапки для сигналізування про хибну пам'ять сновидіння, що є типовою ознакою оніричної думки, що дозволяє вказати на це економним засобом — лапками, без ширшого пояснення, хоча потім наратор експліцитно співставляє хибну пам'ять із подіями реального життя в дужках та із маркером *in reality*.

Проте, лапки є скоріш ситуативним засобом, який за частотою суттєво поступається найрозповсюдженішим засобам міративного маркування неадекватності вербальних засобів досвіду, що оповідується, а саме виразам *kind of, sort, kinda, sorta* та модифікатору *-like* (напр. *a tall tree-like multiple story tree house, cave-like walls, a group of yeti-like creatures*)

(94) *The sky was also a weird colour, sort of pinkish but it had a slightly oppressive quality.*

Приклад (94) ілюструє комбінацію *sort of* та суфікса *-ish*, що вказує на лише часткову присутність характеристики, що також є адаптацією наявних лінгвальних засобів для потреб наратора. Схожим чином наратор вчиняє конверсію між частинами мови та утворює дієслово на позначення комплексу дій привида в прикладі (95):

(95) *The ghost is messing with us, poltergeisting stuff in order to scare my family members.*

Лінгвістична креативність із міративною функцією присутня в наративах сновидінь також на рівні графічних засобів, таких як вживання великих літер:

(96) *Well I couldn't hold it anymore and the tiger got out (...) my husband was STILL busy on the phone and not trying to help me.*

У прикладі (96) наявна імітація на письмі інтонаційного підкреслення шляхом вживання великих літер (*STILL*), що є міративним маркуванням оскільки підкреслює невідповідність очікуванням. На користь імітації усного мовлення також свідчить *well* на початку речення.

(97) *ANYWAYS so in this dream I was with Lauren and Danielle and some new girls and we were on some CRAAAZY mission*

У прикладі (97) наратор обирає знову ж таки неформальний реєстр для оповіді про свій досвід, вдається до імітацій усного мовлення та інтонаційного забарвлення, що ми також відносимо до маркерів міративності на перехресті двох субкатегорій — це і вираження подиву щодо неочікуваної інтенсивності досвіду, і лінгвістична креативність, що виражена у співвіднесенні із наявними вербальними ресурсами — вживанням великих літер — аби адаптувати останні під потреби оповіді.

Варто також відзначити переплетеність засобів, що категоризуються окремо в цьому розділі, їх спільну дискурсивну дію для передачі специфічного досвіду сновидіння:

(98) *My aunt was my real life aunt however I do not know her 'daughter'. My cat Luna was in the living room. He began to speak but it sounded like if a meow could form words or a parrot talking. "Who am I? Who am I?" he said like a parrot.*

У прикладі (98) наявне вказання на співпадіння певних елементів (*my real life aunt*) в оніричному та реальному просторах, яке передує міративним засобам співставлення досвіду — прислівнику поступки *however* та '*daughter*' у лапках, що вказує на правдивість цих відносин тільки у сні, не в реальному житті. Отже, лапки адаптують вербальний ресурс без експліцитного маркування за допомогою ревелативної лексеми *dream*. Далі спостерігається певний міративний потенціал у сполучника протиставлення *but*, та аудіальне інференційне посилення та порівняння для точнішого описання подій та перцептивного досвіду сновидіння.

Наприкінці розділу вбачається доцільним окремо підкреслити, що описані засоби вербалізації категорій евіденційності переплітаються та вживаються дуже тісно у переказах сновидінь, часто комбінуючись та створюючи функціональні конфігурації за потребами конкретного наратора, тобто становлять певний доступний нараторові асортимент засобів для описання перцептивно та ментально специфічного досвіду. Розглянемо приклад (99):

(99) *I was looking out the door's window as some middle-aged white man (of authority, I think, but not a cop) ... He was with a dog that resembled a minitature German*

shepard, and it seemed to harbor no ill will toward me. Likewise, I seemed to harbor no remorse for shooting that man, despite losing my mind over the consequences. For some reason, I felt stealing the dog was more important than disposing of the body, so I led it inside by the collar and it came quite willingly. Afterwards I realized I should do something about the body if I wasn't gonna make up some kind of story about what happened, but I woke up shortly after. Many simple, close-by options did not occur to me, as it is in dreams.

Фрагмент (100) ілюструє насиченість наративів сновидінь різноманітними засобами евіденційного позиціонування досвіду, які ми вивчаємо як окремі категорії: тут наявні суб'єктивні спекулятивні посилення (*I think*), несенсорна інференційність із невідомим джерелом (*it seemed, I seemed*), зокрема вжита нетипово по відношенню до себе самого (*I seemed to harbor no remorse*), начебто наратор не знає своїх власних почуттів та мотивів. Відсутність розуміння власних намірів та власного сприйняття інформації під час сновидіння також коментується експліцитно (*For some reason, I felt; Many simple, close-by options did not occur to me, as it is in dreams*).

(100) . . . *this one i barely rememeber.. i know there was a point where i wanted to smoke some weed.. and i think i was with devin and i was like wait.. he doesnt like me smoking weed.. something like that. i wish i remembered more i know there was a ton of crazy stuff happening. omg its kinda coming back to me.. some sort of disaster.. maybe a flood or tsunami? now i have a feeling it was some sort of adventure dream.. we were on a mission.. yes i'm pretty sure it had something to do with that. there was some woman.. i think she was naked.. i feel like she was dictating something? maybe i was an animal at some point. i really dont know if any of this is exactly how it was in the dream, i just have a vague recolection of images and feelings.*

В свою чергу, фрагмент (100) насичений засобами спекулятивної суб'єктивної евіденційності (*i know, i think, maybe, i'm pretty sure, i think, maybe, i really dont know*) та міративними засобами (*like, something like that, kinda, some sort*

of, at some point, риторичне запитання), що у своїй сукупності переконливо сигналізують про неточність пригаданої інформації.

Висновки до розділу 2

1. У розділі обґрунтовано вибір маркерів для анотації субкатегорій евіденційності та підраховано їхнє частотне співвідношення в переказах сновидінь. Маркери та кількісні показники наведені в Додатках Ж та З).
2. Ревелятивна евіденційність концептуально є центральною категорією оповіді про сновидіння, яка маркує досвід як оніричний. Ревелятивні маркери протиставляються антиревелятивному маркуванню, що навпаки сигналізує про реальний статус фрагменту подій та сприяє конструюванню в оніричному наративі двох наративних просторів (або ланцюгів наративних просторів) — оніричного та реального. За допомогою реверсивних та антиревелятивних маркерів наратор намагається маркувати, контекстуалізувати та концептуалізувати оніричний досвід таким чином, аби встановити контроль над епістемічним статусом оніричних подій.
3. Попри центральність реверсивної евіденційності для оповіді про сновидіння, кількісно в корпусі переважають сенсорні та інференційно-сенсорні евіденційні маркери (візуальні сенсорні, візуально-інференційні, інтуїтивні сенсорно-інференційні). Крім того, порівняння із контрольним корпусом наративів особистого досвіду свідчить про переважання в оніричних наративах лексем із семантикою сенсорності та тілесності: *see, look, image, vivid, dark, hear, sound, feel, skin, pain, body, face*. Отже, наратив сновидіння профілює сенсорні евіденційні маркери (напр. *see, feel*), що є його жанровою особливістю та способом концептуалізації оніричного досвіду.
4. Маркери сенсорної евіденційності в оповідях про сновидіння (див. Додаток Ж) часто супроводжуються додатковими коментарями та лінгвістично

креативними виразами мовців, що свідчить про спроби передати сенсорну специфіку досвіду сновидіння.

5. Для нарративу сновидіння характерна велика кількість маркерів інференційної евіденційності на позначення невпевненості у пригаданих оніричних деталях із перевагою їхніх морфологічно простих форм, як засобу позиціювання суб'єкта щодо оповідуваного досвіду та дистанціювання від нього. Такими є маркери спекулятивної суб'єктивної (напр. *I think, probably* — див. Додаток Ж) та ситуативної інференційної евіденційності (*to seem, to appear*).
6. Репортативна евіденційність у сновидіннях представлена широко, часто передає власні репліки мовця та не має валентності надійності або сумніву. Останнє характеризує перспективу наратора, що не спить і пригадує сновидіння як пасивний досвід, який не потребує оцінки дій персонажів. Квотативна евіденційність в оповідях сновидінь здебільшого виступає простішою формою репортативної, а не спробами передати пряму мову дослівно.
7. Специфічним саме для наративів сновидінь засобом є «нульова евіденційність» як посилення на неочікуване знання про сценарій сновидіння, включаючи попередню історію, або персонажів без указання джерела знання.
8. У переказах сновидінь присутня велика кількість маркерів міративності при порівняннях досвіду сновидіння із реальним станом речей або підбором та адаптацією вербальних засобів, що концептуально не повністю задовольняють потреби оповіді оніричного досвіду. Міративність виражена зіставленнями з очікуваннями (лексеми із семантичним компонентом несподіваності *suddenly, actually, surprisingly* і т.п.) та зіставленнями з вербальними (концептуальними) ресурсами (*like, sort of, kind of, kinda, something like, like* та пунктуаційні засоби).

Основні положення цього розділу відображено у таких публікаціях авторки: (Ніколаєнко, 2021b, 2023; Nikolaienko, 2020, 2021, 2023a, 2023b)

РОЗДІЛ 3

КОНФІГУРАЦІЇ НАРАТИВНИХ ПРОСТОРІВ ТА КАТЕГОРІЯ ПЕРСПЕКТИВИ В НАРАТИВАХ ОПОВІДІ ПРО СНОВИДІННЯ

Цей розділ присвячено моделюванню динамічної наративної перспективи в оповідях про сновидіння. Перспектива розглядається як агенція концептуалізатора у тісному зв'язку із наративною функцією наратора та фокалізатора. Для моделювання перспективи також залучено поняття подієвості, що лежить в основі наративності. Описано зовнішню та внутрішню подієвість оніричних оповідей. Для тлумачення дуальності історії та перспективи в оніричних наративах використано моделювання наративних конфігурацій за допомогою поняття наративних просторів. Також у розділі приділяється увага засобам навігації в наративних просторах, що марковані відповідно засобами релятивної та антирелевативної евіденційності. Окремо пояснено механізм блендінгу, що є підґрунтям оніричних репрезентацій, та основні тенденції вербалізації такого досвіду, зокрема розібрано лінгвокреативні рішення мовців.

3.1. Динамічна наративна перспектива в оповідях про сновидіння

Наратив як тип дискурсу завжди існує в прагматичному контексті, що є особливо актуальним для вивчення спонтанних наративних жанрів. Однією із ключових прагматично орієнтованих складових аналізу наративу є категорія подієвості (в англійських джерелах *tellability*, *eventfulness* або *narrativeness*, які вживаються синонімічно (Abbott, 2014)), оскільки саме вона визначає мету наведення оповіді про певні події та релевантність наративного включення в інші типи дискурсу. Подія, що визначається як зміна статусу кво (Hühn, 2014), є центральним елементом сюжетоутворення та основою наративу. Подієвість визначають як характеристики події, що роблять її можливим матеріалом для наративу, а саме актуальність для реципієнта, несподіваність, потенціал змінити

поточний стан речей, потреба в інтерпретації (Hühn, 2014). Подієвість як одна із базових класичних категорій наративу забезпечує наративний потенціал концептуалізації певної хронологічної послідовності подій для перетворення останньої на наратив, а отже, становить наративність. Аналіз подієвості оніричних наративів дозволяє розширити розуміння прагматичного змісту переказування сновидінь як дискурсивної практики та організацію цього наративного жанру.

Значущим зауваженням для аналізу подієвості переказу сновидіння є подвійність плану подій, який пропонуємо розділити на **зовнішню** та **внутрішню подієвість**. Формально, сновидіння є наративом особистого досвіду, де першим рівнем події є факт сновидіння, яке було пригадане наратором після пробудження. Саме наявність сновидіння є **зовнішньою** подієвою основою такого наративу і становить ключову подію, яка повідомляється в ньому. З цієї точки зору сновидіння концептуалізується як пасивний ментальний досвід, що може мати або не мати в сприйнятті нараторів наслідків для їх реального життя. Зокрема, дослідники зазначають, що подію може становити внутрішня зміна стану персонажа (Schmid, 2010) (у наративі особистого досвіду наратор є одним із персонажів). Для переказів сновидінь такою зміною та подією виступає переживання внутрішнього психологічного оніричного досвіду. Факт переказу, або наративізації цієї події свідчить про концептуалізацію її як такої, що заслуговує на наративізацію — створення наративу. Варто зазначити, що переказування сновидінь є культурною практикою (Wax, 2004), характерною для лінгвоспільноти. Прагнення поділитись змістом своїх сновидінь обумовлене вірою в сакральний або підсвідомий зміст, яким наділені сновидіння, що і надихає спроби інтерпретації (зокрема колективної) сновидінь.

Розділення на внутрішню та зовнішню подієвість можна співставити із запропонованим М. Флудернік (Fludernik, 1992, 2002) розділенням площин усного наративу на сюжетний та позасюжетний рівень (*on-plotline/off-plotline level*). Сюжетний рівень стосується саме оповідуваних подій, тоді як позасюжетний рівень становить базову, фонову інформацію, яка темпорально виходить за межі

безпосереднього сюжету (Fludernik, 2002, p. 48). Дослідниця пропонує таку модель у якості переосмислення способів «вбудування» конверсаційного наративу в ширший дискурс, що було розпочато ще В. Лабовим. Стосовно наративу сновидіння (як усного, так і письмового) зазначимо, що для нього також можна виділити позасюжетний рівень у коментарях, в яких наратори дають контекст свого реального життя для легшого розуміння читачем подій сновидіння, або співставляють оніричні події та ситуації із реальними. Проте, на відміну від звичайних наративів особистого досвіду (тих, що мають справу із умовно реальними подіями), сюжетний та позасюжетний рівні наративу сновидіння також демонструють дивергенцію оповідної інстанції — хоча наратор залишається тим самим, комунікативна перспектива в момент оповіді та фокалізація оніричного «Я» розділені психічним станом, в якому перебуває оповідач, та який зумовлює сприйняття оповідача, оцінку, доступ до інформації, тощо.

На користь спостереження про **зовнішній** аспект подієвості наративу переказів сновидінь свідчить той факт, що наратори включають позанаративні коментарі щодо причин та наслідків подій змісту сновидіння як подій саме психологічної реальності, тобто інтерпретують значущість сновидінь для свого реального життя. При цьому, під позанаративними коментарями розуміємо зауваження нараторів, що не відносяться до хронологічно організованого ланцюга подій світу наративу (у даному випадку сновидіння), а стосуються сновидіння в цілому як інтроспективної події. Наприклад:

(101) *I had this dream in January. This dream felt like it lasted weeks but was really only about 4 hours. This is one of my reoccurring maze dreams.*

(. . .)

Additional Comments: I've already interpreted the maze/open apartment part but the rest of it I have no idea.

В прикладі (101) наратор відкриває сновидіння метанаративним коментарем про сам досвід сновидіння, аніж про його внутрішній зміст, та надає певний контекст. З точки зору наративності, у якості події на перший план виходить факт

сновидіння та його можлива інтерпретація, як наратор зазначає в коментарі після переказу сновидіння. Зміст власне сновидіння (у прикладі скорочено) в цьому випадку буде становити другий рівень подієвості.

Для письмових наративів сновидінь, розміщених на спеціалізованій платформі щоденників сновидінь, типовим способом презентації позанаративних коментарів про сновидіння в цілому, що відзначають **зовнішню** подієвість, є спеціально маркований параграф після переказу, що наводиться під заголовком *Additional comments* — 249 із 604 наративів вибірки містять такий коментар.

Наприклад:

(102) *I left my bedroom to find my dearest Uncle [Name], who passed in October of '20, sitting in the main chair of the living room (typical spot,) laughing away. I was so relived to see him alive that I wanted to say something, but he was in the middle of a story or something and I didn't want to interrupt.*

Additional Comments:

This is the fifth dream I've had that this man was not actually dead (first one I've recorded)

У прикладі (102) наявний тільки позанаративний коментар наприкінці оповіді, який пояснює значущість та повторюваність сюжету сновидіння.

До позанаративних коментарів, що свідчать про зовнішню подієвість сновидіння в оповіді, також відносимо вказання нараторів на нелогічність або відмінність світу сновидіння від реального (засоби ревелативної евіденційності).

Наприклад:

(103) *I was in my ex friend's house again. I'd walked in without knocking or even being invited, and was watching her mum do something in the kitchen. I hovered, nervously, before deciding to show myself. Her mum became animated on seeing me. Dream self wasn't aware of not being in contact with either of them any more.*

У прикладі наратор включає в оповідь коментарі щодо реального життя та відмінностей сновидіння від реальних сценаріїв (*I'd walked in without knocking or even being invited*), що також актуалізує зовнішню подієвість наративу, де подією

виступає сновидіння як факт та психологічний досвід, а не власне події сновидіння. Наратор концептуалізує події сновидіння з перспективи свого «Я»-позасновидінням та реального світу. Крім цього, специфічною в цьому фрагменті є реалізація категорії наратора, який наче розщеплюється у своїй ролі концептуалізатора на оніричного та комунікативного: автор експліцитно вказує на це, відділяючи *Dream self* та зазначаючи, що «Я» оповідача в сновидінні концептуалізувало події іншим чином, ніж наратор, що не спить (*Dream self wasn't aware of not being in contact with either of them any more*). Це є типовим для наративів сновидінь співставленням сприйняття та концептуалізації подій, властивих наратору, що не спить, із сприйняттям оніричного «Я» наратора. Таку розщеплену реалізацію категорії наратора на двох концептуалізаторів можна вважати специфічною для наративу сновидіння, оскільки для наративів особистого досвіду загалом є типовим співпадіння наратора та головного героя, що концептуалізує події, та повний доступ наратора до власних думок та мотивів того періоду, що оповідується.

Крім цього варто приділити увагу і тому, що зовнішня подієвість, тобто факт сновидіння, яке було пригадане, є основою подієвості, що рухає наративізацію та спонукає наратора переказати сновидіння. Навіть у наративах, де немає виражених позанаративних коментарів, або сценарій є стереотипним і конвенційно не був би вартий наративізації як наратив власного реального досвіду, саме його оніричний статус створює основу подієвості.

Наприклад:

(104) *My boyfriend Carlos regretted to inform me that the grocery bags we save and use for various purposes had been compromised by moisture, and had grown mildew. We had to throw the whole bunch away*

Additional Comments:

We are very careful to exclude any bags that have condensation from colder items, so I guess this was a fear of mine subconsciously playing out

У прикладі маємо звичайну подію, що могла б трапитись в щоденному житті наратора, і подієвість цього сценарію не задовольняє параметрам несподіваності або порушення «статусу кво». Саме його оніричний статус робить події вартими оповіді, коли наголошується на ролі зовнішньої подієвості як основної рушійної сили наративізації оніричного досвіду, що також актуалізується в коментарі щодо сновидіння.

У свою чергу, **внутрішня** наративна подієвість сновидіння не протиставляється зовнішній, а існує із нею паралельно. Піж **внутрішньою подієвістю** розуміємо статус подій сновидіння стосовно його сюжету, а не реального життя наратора. Наприклад:

(105) *I got lost in the mountains and in the middle of the forest on a mostly uninhabited mountain (north face) I found an isolated village. Everyone was super pale and mostly blonde and spoke an unknown language. I assumed they were descended from german immigrants who escaped Europe during the last world war but for some reason kept themselves almost completely isolated. I even tried to tell them I spoke portuguese as clearly as possible but they didn't understand me. I gestured for paper for scribbling and once I got it I drew a city and they managed deduce I was from the state capital. They led me to a bus stop on a road that connected the village to the outside world.*

Приклад ілюструє структурну оформленість внутрішніх подій наративу за логікою конфлікту. Наратив починається, в термінах В. Лабова та Дж. Валетські (Labov & Waletzky, 1967), орієнтацією (*I got lost in the mountains and in the middle of the forest on a mostly uninhabited mountain (north face) I found an isolated village.*), далі має ускладнення подій та розв'язку (*I drew a city and they managed deduce I was from the state capital. They led me to a bus stop on a road that connected the village to the outside world.*). Події організовані хронологічно та пов'язані причинно-наслідковою логікою, що свідчить про наявність **внутрішньої** подієвості оніричного наративу. Проте, переказів сновидінь із класичною структурою та конфліктом у вибірці значно менша кількість, аніж тих, де наратори у більшому або меншому обсязі коментують аномалії сценарію або його підкреслену нелогічність.

Зокрема, ревелативна евіденційність є найрозповсюдженішим евіденційним маркером, що свідчить про постійні порівняння світу сновидіння із світом пробудження. Підсумовуючи зазначимо, що **внутрішня** подієвість полягає в наративному сюжеті сновидіння, класичному або порушеному, та співіснує із **зовнішньою** в переказах сновидінь.

Розглядаючи внутрішню подієвість у розрізі зв'язків між внутрішніми подіями сновидіння, варто відзначити роль інтриги. З когнітивної точки зору, наративна функція інтриги полягає в тому, що читачі ідентифікують себе із точкою зору нараторів та переживають події, які оповідаються, наче вони стались із ними (Herman, 2009a, с. 84). Оніричні сюжети часто включають несподівані повороти, що є наслідком утворення блендів на рівні фреймів та сценаріїв. В свою чергу, порушення конвенційного сценарію є ключовою складовою інтриги та напруженості в наративі (Abbott, 2014), а інтерес читача підтримується нероздільною сукупністю емоційного та когнітивного інтересу (Лещенко, 2018, с. 88-89). В оніричних наративах можна часто зустріти коментарі про неактуалізовані гіпотетичні можливості сценарію (напр., *I am surprised when I am handed a summons to go to court instead of being handcuffed and hauled away.* або *However, instead of giving the phone back when I was done with it, I would keep it*), які в наратології характеризуються як «не-оповідане» («the disnarrated») (Prince, 1988). Вони додатково збагачують наративний простір (Ryan, 1991a), вказуючи на великий потенціал віртуальних можливостей розвитку сюжету. Роль інтриги в оніричних наративах можна схарактеризувати як роботу когнітивного механізму, подібного до інтриги в художніх творах, що полягає в наявності великого потенціалу зміни сценарію та становить специфічну поетику оніричних наративних світів.

Отже, оніричний наративний простір збагачують та слугують у ньому фактором інтриги не тільки події, що відбулись, але і ті, що мали б відбутись за сценарієм, але залишились неактуалізованими:

(107) *I saw my little brother Angus smoking a cigarette, and when I went to my mom about it, she was basically like "Eh, it's no big deal."*

Additional Comments:

She would never actually let this happen, of course

Приклад (107) показує сценарій, що, як відмічає сам наратор, в сновидінні розгортається із порушенням. В коментарі наратор указує саме на відмінність розв'язки від очікуваної в реальному житті. Отже, внутрішня подієвість переказів сновидінь в деяких випадках зумовлена неактуалізованими гіпотетичними можливостями сценарію, які експліцитно позначаються як такі ('the disnarrated' (Prince, 1988)).

Дійсно, якщо розглядати сценарій сновидіння окремо від його інтерпретаційного значення, тобто незалежно від зовнішньої подієвості, можна відзначити певну художність та сюжетний потенціал історій, що і зумовлює соціальну практику переказування сновидінь поряд із інтерпретаційною мотивацією.

Сценарії сновидінь часто розгортаються за порушеною логікою, створюючи неочікувані сюжетні особливості історії. При цьому, основними критеріями події в наратології вважають релевантність (в масштабах фіктивного світу), фактичність та результативність, консекутивність, незворотність, та непередбачуваність (Schmid, 2010). У світі сновидіння події організовані темпорально, але мають ослаблені або порушені причинно наслідкові та логічно-змістові зв'язки. Отже, формально вони недостатньо задовольняють критеріям події, але, на нашу думку, компенсують свою наративність високою непередбачуваністю. Виклик для конвенційного сценарію належить до основних елементів подієвості (Hühn, 2008) та творить інтригу (Abbott, 2014). У свою чергу, неочікуваність подій сновидіння необмежена навіть рамками фіктивного світу, як в літературі, в результаті породжуючи необмежений сюжетний потенціал сновидіння. Тоді як літературний сюжет існує в рамках логіки та законів художнього світу, сновидіння розігруються за сценарієм, що не має ніяких обмежень, що збагачує їхній наративний потенціал:

(106) *I am crossing a huge bridge. Long but thin. About 3 people wide. Very strange people are crossing it. At the end is a small portal I know I have to squeeze into. I slide down a long tunnel. When I came out the end I am in an odd place. My friends told me I was lucky as I was some sort of high ranking person who got to wear great outfits. They told me I could make a power play for leadership. I thought to myself I could take over the place. Then somebody told me what my job was. I had to go around this place that was a series of shops, like in a mall. I had to help talk people into buying stuff. I try to convince a biker to buy a pair of leather finger cut off gloves with thin silver sharp flat studs on the knuckles and top of hand.*

У прикладі (106), серія подій пов'язані хронологічно та мають певні поверхневі логічні зв'язки, але сам сценарій є блендом різних можливих сценаріїв — магічного або фантастичного, зустрічі із друзями, високого статусу, роботи продавцем-консультантом або промоутером. Жодний із поворотів сюжету не впливає із попереднього, результатом чого є художня інтрига. Художній ефект та інтрига наративів сновидінь залежить від фактору неочікуваності.

Такий ефект має також швидка зміна сценаріїв як у прикладі (106), оскільки сценарії не актуалізуються, а змінюють один одного. Такі невмотивовані і фантастичні сюжетні повороти надають естетичного ефекту наративу сновидіння.

Отже, в процесі наративізації сновидіння породжується подвійна подієвість — події сновидіння концептуалізуються як у відношенні до сюжету власне сновидіння, так і стосовно реального життя наратора як прецедент ментальної реальності. Зовнішня подієвість виражається вказанням на порушення сценарію, спроби інтерпретації сновидіння, та оцінкою буденних сценаріїв сновидіння як таких, що в будь-якому випадку варті оповіді, навіть якщо не задовольняють критеріям несподіваності, релевантності, або зміни статусу кво. В цей час внутрішня подієвість характеризує напругу або інтерес, що породжується із комбінації подій та сюжетних поворотів в самому сновидінні.

3.2. Перспектива наратора :: фокалізатора

Як вже згадувалось у цій роботі, переказ сновидіння є наративом особистого досвіду (при цьому, подія сновидіння як такого є реальною подією життя наратора). Базовою характеристикою наративу особистого досвіду є співпадіння наратора і фокалізатора, тобто оповідь про події, що відбулись із власне оповідачем, а не були, наприклад, переказані. Зокрема, Ж. Женетт називав співпадіння/розбіжність наратора, або фокалізатора, і автора одним із елементів опозиції «наратив реального досвіду vs. фікційний наратив» (Genette, 1991/2014, p. 78-88). Проте, конструювання **перспективи** та **точки зору** оповіді про сновидіння значною мірою відрізняється від оповідей про реальний досвід від першою особи. В текстах наративів надзвичайно чисельні приклади, коли оповідач демонструє відчуження від свого оніричного «Я», підкреслюючи його відмінність від «Я»-наратора, що не спить. В сновидіннях агенція оніричного «Я» часто не має доступу до знань про реальний світ наратора, або ці знання є викривленими, а також агенція наратора може мати зменшену агентивність, бути пасивним учасником подій, або приймати рішення, які «Я»-наратора не може раціоналізувати та безпосередньо вказує на їхню несподіваність. Таким чином, наратор, що не спить, позиціонує себе як відмінну агенцію від безпосереднього фокалізатора-учасника подій, тобто свого оніричного «Я», та розділяє реальні та оніричні знання, наміри, та оцінки, таким чином розділюючи перспективу наратора та фокалізатора. Останнє дає підстави вважати перекази сновидінь нетиповою репрезентацією наративу реального досвіду.

(108) *Was staying with my family in a hotel that had been built within one of the Royal family's English castles, but felt a bit like a cross between the Seaview hotel from horror game At Dead of Night and Charlie's house from the original Charlie and the Chocolate Factory movie. We were all staying on the top floor, maybe in the same room although the rooms were small and there were 7 of us in total, including my grandad who passed away last year. Dream self was totally unaware of this, just thought it was typical*

of him when he got fed up of the place and decided he was going home. I was feeling privileged and wanted to make the most of our invitation from the Queen.

В прикладі (108) перспектива наратора спочатку співпадає із перспективою фокалізатора, але потім наратор відмежовує себе від оніричного фокалізатора уві сні (*Dream self was totally unaware of this*). Окрім цього, наратор сигналізує про інше сприйняття фокалізатором ситуації, тобто відсутність здивування та незвичне розташування сім'ї в домі. На початку прикладу, коли наратор коментує атмосферу будинку та робить відсилки до комп'ютерної гри та кінофільму, що слугували матеріалом для бленду сновидіння, на нашу думку, перспектива належить нараторові та ілюструється зовнішня подієвість. Наприкінці описуються суб'єктивні відчуття фокалізатора уві сні без коментарів наратора (*just thought it was typical of him when he got fed up of the place and decided he was going home. I was feeling privileged and wanted to make the most of our invitation from the Queen.*)

Розповсюдженою є ситуація, коли наратори висловлюють здивування щодо вчинків свого оніричного «Я», їхніх мотивацій та намірів, або посилаються на відмінність знань про світ свого оніричного та реального «Я»:

(109) . . . *They asked where we were from. I said Winslow **for some reason**. They laughed and said Winslow is 2 miles away. How would we not know where to go here? Zack said we're not from Winslow, we're from Kayenta. . . .*

(110) . . . *This friend of mine got offended and left, and I chased after him for some reason. We ran through an underwater hallway made of glass and I could see ocean life swimming past.*

(111) . . . *For some reason, I make a bouquet of herbs and hode it in my underwear too. In my bathroom, L inquires me about it, and in the dream, I have a reasonable explanation.*

Приклади наочно показують розбіжність між концептуалізацією подій сновидіння, що належить «Я» наратора, та оніричного «Я»-фокалізатора. В (111) наратор навіть додає, що в сновидіння в нього чи в неї була мотивація у сновидінні, яка недоступна для «Я» наратора поза сновидінням.

Наратори вдаються до низки лексичних рішень для концептуалізації та вербалізації свого оніричного «Я» або своєї оніричної свідомості. Найрозповсюдженішими і навіть конвенційними у вибірці були ідентифіковані такі вирази як *my dream self*,

(112) . . . *The grass and slope felt familiar but my dream self couldn't connect that this mountain looked a lot like the mountainsides on Safosina island. . . .*

(113) . . . *I guess my dream self was a shallow bitch because I immediately walked away from Wolverine jacket guy and sat next to bad boy, laying my head on his shoulder and all that. . . .*

У прикладі (113) наратор дає оцінку своїй поведінці у сновидінні, підкреслюючи відмінність своїх цінностей або сприйняття ситуації сновидіння з позиції «Я»-наратора від фокалізації з точки зору оніричної агенції.

Дж. Лакофф розглядає концептуалізацію власного «Я» як такого, що розділяється на начебто окремі інстанції або інстанції у конфлікті із виділенням суб'єкту (subject) та «самості» (self), як наприклад у реченні *I am not myself today* (Lakoff, 1996). Подібна концептуалізація частини своєї власної особистості дає змогу говорити про себе і свої відчуття в третій особі, стаючи на начебто об'єктивну позицію. Такий прийом надзвичайно характерний для переказів сновидінь, де наратори часто стикаються із необхідністю розмежувати свою свідомість (оцінки, сприйняття, цінності, знання, думки тощо) у сновидінні та поза ним, застосовуючи елементи зовнішньої фокалізації до власного досвіду.

Як слушно помічає К. Еммотт, тема розділеного/розщепленого «Я» (*split self*) є первазивною для художньої літератури (Emmott, 2002; Gómez, 2015) та медичних свідчень, де люди розповідають про проблеми із ментальним здоров'ям. Ця метафора (або бленд) допомагає схарактеризувати зовнішню перспективу стосовно себе самого, тобто здійснити рефлексію над собою як над об'єктом, відділяючи «Я»-концептуалізатора від іншої частини «Я» та його мотивів, емоцій та афектів, реакцій, думок, тощо.

Апарат когнітивної наратології пропонує підходити до оповіді тієї самої історії від більш ніж однієї наративної агенції через поняття концептуальної інтеграції, або блендингу. Термін «компресія наративної перспективи» (*viewpoint compression*) (Dancygier, 2005, p. 120) позначає процес одночасної підтримки та переключення між наративними перспективами, результатом яких є наративний бленд, що включає упорядковану інформацію, що оповідалась різними наративними агенціями. Хоча термін і був запропонований для аналізу художніх текстів, де нарацію ведуть декілька різних оповідачів, на нашу думку, поняття компресії точки зору є когнітивно універсальним та ефективно пояснює конструювання «розділеної» перспективи в переказах сновидінь. Хоча наратор і фокалізатор і є різними агенціями, на що вказується наратором та про що свідчить подвійна подієвість, створений наратив, тим не менш, являє собою змістову єдність, тобто є блендом, так само як і перспектива наратора зливається в єдину оповідну інстанцію.

Отже, наративи сновидіння характеризує **динамічна перспектива**, що переходить від фокалізатора до «Я» наратора і навпаки. Частина повідомлення, марковані прямою сенсорною евіденційністю, наприклад, в пропонуваній моделі належать перспективі оніричного «Я». В свою чергу, пряма концептуалізація своєї оніричної самості як окремої від реальної (*my dream self*), вказання на розбіжності із реальним життям, позанаративні коментарі, та деякі з оцінок репрезентують перспективу наратора, що переказує сновидіння. Саме перспектива наратора орієнтована на зовнішню подієвість оніричного наративу, тоді як перспектива фокалізатора, в цьому типі наративу, є зануреною у внутрішню подієвість.

Рисунок 3.1.

Модель перспективи та подієвості оніричного наративу

Я-НАРАТОР:

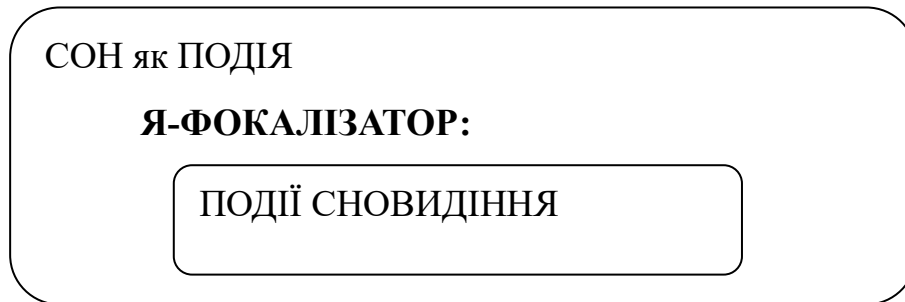

Рис. 3.1 ілюструє модель подієвості оніричного наративу. Перспектива Я-Наратора відповідає **зовнішній** подієвості, тобто має справу із сновидінням як подією, виражає його оцінки, інтерпретації з точки зору наратора, що не спить, та порівнює сновидіння із реальними знаннями про світ. В свою чергу, **внутрішня** подієвість керується інстанцією внутрішнього концептуалізатора досвіду сновидіння, тобто Я-Фокалізатора, яке сприймало події під час його психічного стану сновидіння.

3.3. Засоби маркування епістеміологічного статусу наративних просторів та навігації в опозиції сон :: реальність

Як було обґрунтовано в попередньому розділі, наративний простір оповіді про сновидіння розділяється на план сновидіння (сприйнятий фокалізатором) та план оповіді з перспективи наратора, що не спить, із відсилками до реального стану речей. Таким чином, оповідач (відповідно і читач) оперує двома наративними просторами — простором сновидіння та простором реальності наратора, які мають відповідне лінгвальне маркування. На нашу думку, згадки про реальний стан речей та коментарі про відмінність оніричного світу від реального потрібні нараторам для полегшення інтерпретації сновидіння та/або для встановлення

епістемічного контролю над концептуалізацією подій (Langacker, 2017, р. 20). Р. Ленекер вважає, що стратегії пропозиційного ґрунтування виражають епістемічну оцінку екзистенціального статусу профільованої події та спроби досягти епістемічного контролю шляхом маркування статусу інформації (Langacker, 2017, р. 20). На нашу думку, це визначення характеризує процес концептуалізації та лінгвістичного вираження досвіду сновидінь, оскільки наратори прагнуть розмежувати сон та реальність. Крім того, для переказу оніричного досвіду оповідач завжди спирається на свої знання про реальний стан речей та знання про картину світу адресата. Отже, коментарі про реальне життя є необхідним елементом переказу сновидіння.

В термінології Б. Дансіджер (Dancygier, 2008; 2011) наративний простір визначається як когнітивна конструкція, яка бере участь у побудуванні наративу, має свою топологію та спирається на інші наративні простори, задіяні в нарації (Dancygier, 2011, р. 36). Наративний простір конструюється та маркується мовними засобами (Dancygier, 2011, р. 36). Ці мовні засоби, що маркують конструювання паралельного наративного простору реальності в оповіді про сновидіння, та дозволяють навігацію між ментальними просторами сновидіння :: реальності, є предметом нашого інтересу.

Необхідність сигналізування про відмінність світу сновидіння від реального світу породжує паралельні наративні простори, якими оперує наратор — відповідно простір сновидіння та простір реального життя. Засоби маркування інформації як оніричної (ревелативна евіденційність) або реальної є важливим елементом навігації у просторах сновидіння, оскільки вони дозволяють наратору та читачу або слухачу розуміти природу інформації, що повідомляється. Ці засоби лінгвального маркування наративних просторів ми називаємо **засобами навігації**.

Лінгвістичні маркери, що вказують на статус наративного простору щодо реальності, можуть бути **експліцитними** або **контекстуальними**. До експліцитних маркерів відносимо маркери ревелативної евіденційності: *in the dream, I had a dream that, I dreamt, my dream self, in the waking life, in real life, in*

reality, actual, real та *dream/waking*. Контекстуальними маркерами виступають граматичні часи, прикметники, прислівники, а також деякі сполучники контрасту та поступки (*but, though; however*). Ці експліцитні та контекстуальні лінгвальні засоби, що маркують статус наративного простору як реальний або оніричний, слугують засобами навігації у наративних просторах оніричного наративу.

(115) *I was back to the third year of highschool (12th grade) and logically sis was attending her second year classes. This time around however the timeline was messed up, particularly in regards to my exes who didn't seem to exist. I had gone downstairs after classes to wait for sis at the entrance of the chemistry lab. . . . The teacher was professional during the class itself but while packing her stuff to leave she would often ridicule students for petty reasons like talking too loudly or making jokes (not an actual teacher of ours in real life). Sis got outside to adjust her shoes and I noticed her left foot was a prosthesis. Confused, I tried to recall if something had happened and "remembered" that the armored van had crushed her foot in the wreck we got in years ago (in reality the van hit my seat directly and it happened in 2012, years after highschool).*

В прикладі (115) наявні як експліцитні, так і контекстуальні вказівки на статус наративного простору. До **експліцитних** відносимо розгорнутий коментар щодо несумірності віку персонажів уві сні та в реальності та відповідних подій їхнього життя (*the timeline was messed up, particularly in regards to my exes who didn't seem to exist*). Інший експліцитний засіб включеного реального наративного простору в прикладі () це коментарі у дужках: (*not an **actual** teacher of ours in real life*) та (***in reality** the van hit my seat directly and it happened in 2012, years after highschool*). Засоби ревелативної евіденційності уводять наративні простори, відповідно марковані стосовно один одного, таким чином щоб розмежувати статус оніричної та реальної інформації. **Контекстуальні** маркери наративних просторів у прикладі представлені минулим граматичним часом та словом *back*, що імплікує, що автор вже не ходить в випускний клас школи, що є невеликим контекстуальним засобом, який однак, на нашу думку, створює паралельний сновидінню простір реальності.

Переказ сновидіння додає інформацію до цього простору реальності, простору контексту, і оперує одночасно двома наративними вимірами: оніричним (основним простором нарації) та реальним. Наративні виміри досвіду сновидіння та реальності перетинаються, відсилають один до одного, та збагачують один одного, утворюючи єдиний наратив оніричного досвіду разом із його поза-оніричним контекстом, важливим для розуміння переказу сновидіння.

Відповідно до типу мовних засобів навігації, що сигналізують про статус наративного простору, конструювання наративних просторів реальності як допоміжних може відбуватись **паралельно** або **лінійно** стосовно основного оніричного виміру нарації.

Наприклад:

(116) *I was in a swimming pool. There were some familiar people there. One was an ex, Kristi. Another was Marin, who interned with me in 2006. Kristi was talking to me and rubbing my shoulders. I didn't like this, so I swam away. . . . A man got up from where people were splashed and yelled at me. He called me a janitor. . . .*

Additional Comments:

I was a sweep when I worked at Cedar Point from 2003 to 2005. I had a broom and pan and swept up trash at the amusement park.

У прикладі (116), наративна конфігурація ілюструє **лінійне** відношення між протилежно маркованими (сон :: реальність) наративними просторами, оскільки **експліцитний** коментар про персонажів, що стосується реальності, є окремою пропозицією. Окрім цього, наприкінці є окремий позанаративний коментар. Таким чином, нарація переходить в бленд реального і оніричного наративного простору (*One was an ex, Kristi. Another was Marin, who interned with me in 2006.*), оскільки коментар справедливий і для реальності, і для сновидіння. Далі в позанаративному коментарі нарація переходить у вимір реальності.

Щодо **паралельних** наративних просторів, вони конструюються **контекстуальними** засобами, тобто паралельний реальний простір

будується/активується як допоміжний за допомогою тих самих лінгвістичних виразів, які породжують оніричний наративний простір:

(117) *Disneyland was open and my mom and I wanted to go back. However, we weren't vaccinated yet and you needed a vaccine card to get in. My mom had the idea to steal these vaccine cards because no one was keeping an eye on them very well. . . .*

У прикладі (117) минулий граматичний час сигналізує про оніричний простір у комбінації із виразом *go back*, який імплікує, що в реальності Діснейленд закритий та наратор із матір'ю не можуть туди ходити. Далі в оніричному просторі наратор вживає *yet* із *weren't vaccinated*, знову ж таки імплікуючи, що в реальності вони вакциновані. Отже, наративний простір реальності/контексту активується та розбудовується паралельно із оніричним.

(118) *I am back in the service. I am the subject of many hilarious videos shot by the security officers at the base. . . .*

Аналогічним чином, перша фраза оповіді про сновидіння в (118) сигналізує одночасно про те, що наратор наснилась армія, та що наратор дійсно служив в армії в минулому, надаючи реальний контекст та будуючи допоміжний простір реальності паралельно із наративним простором сновидіння.

В прикладі (119), паралельний наративний простір виникає з контексту та із інтерпретації вибору граматичного часу і прислівника *yet*:

(119) *I dreamt the 2015 election for Canadian prime minister hadn't happened yet. everyone was sure Justin Trudeau would be elected and we were all gearing up for the legalization of marijuana. . . .*

Спираючись на процедуру моделювання наративних просторів, розроблену (Dancygier, 2008; 2011), було побудовано ілюстративні схеми для прикладів, які включають лінійні та паралельні наративні простори.

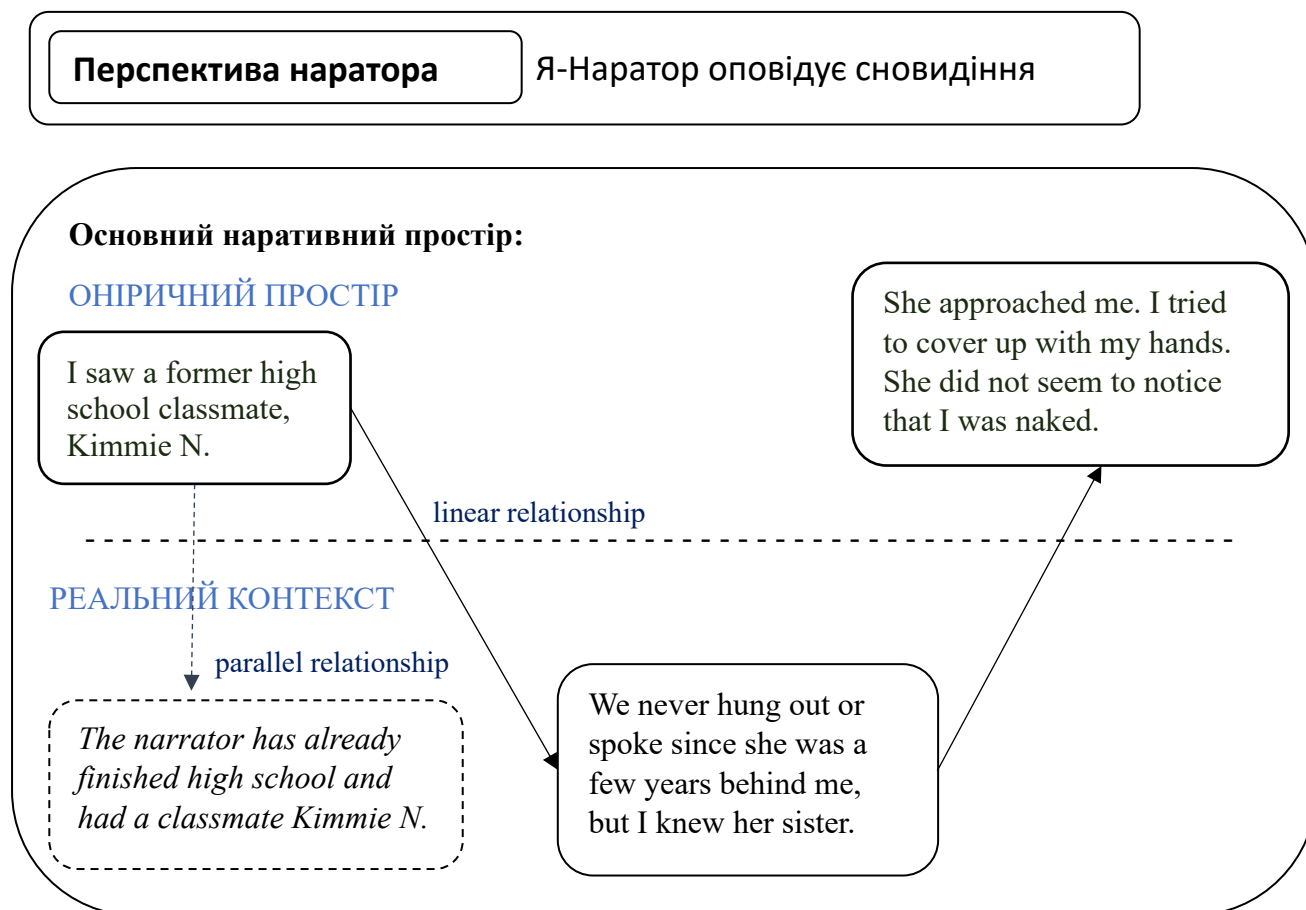
Моделювання наративів переказів сновидінь за підходом Б. Дансіджер (2011) включає три рівні наративної конфігурації:

і) точка зору, яка визначає дискурсивну ситуацію нарації (Перспектива наратора — див. рис. 3.2);

- ii) основний простір наративу;
- iii) локальні наративні простори, які послідовно просувають наратив.

Рисунок 3.2.

Фрагмент конфігурації наративних просторів (120)

Повністю фрагмент, змодельований на схемі, наведений нижче:

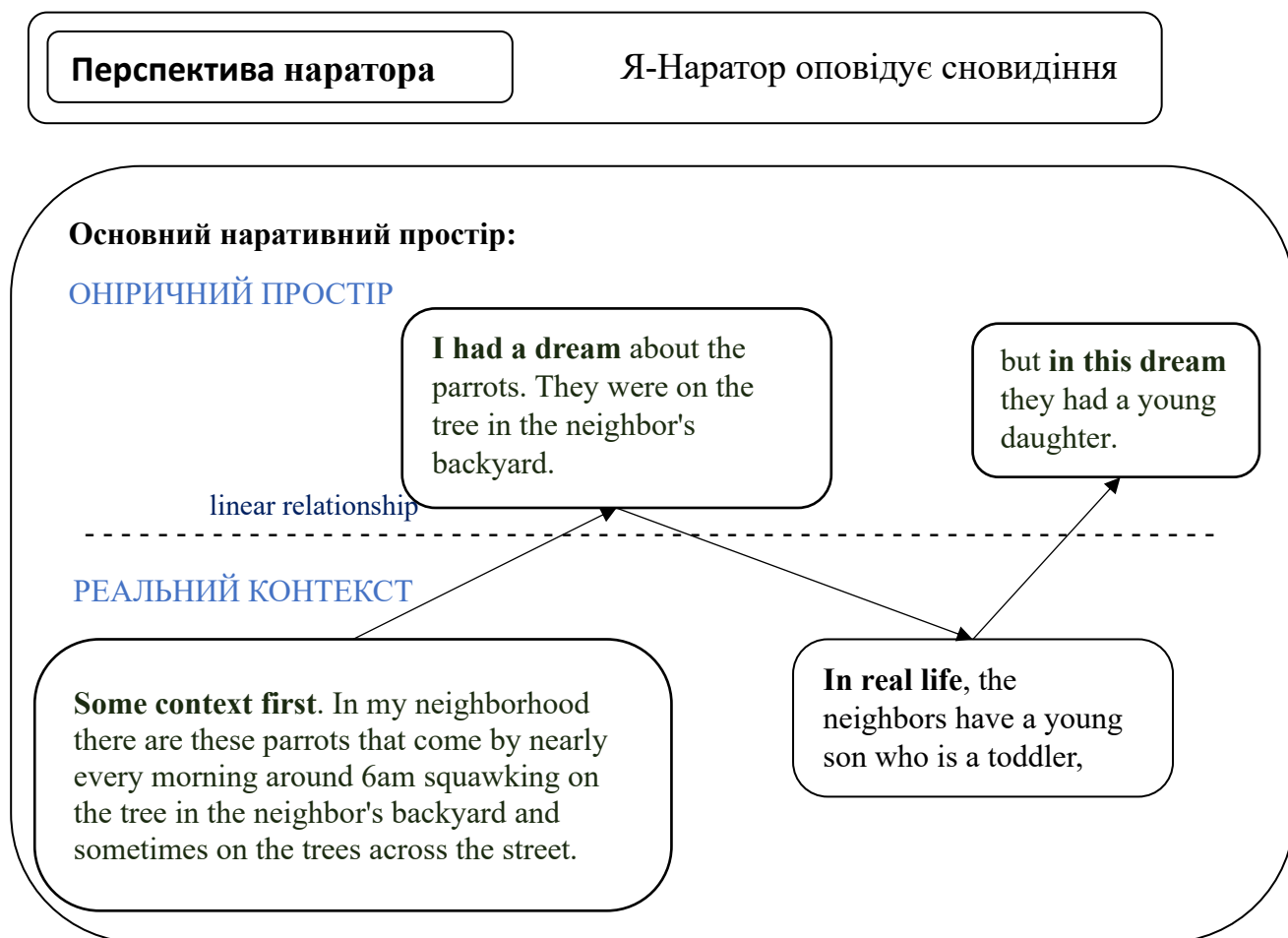
(120) . . . *I saw a former high school classmate, Kimmie N. We never hung out or spoke since she was a few years behind me, but I knew her sister. She approached me. I tried to cover up with my hands. She did not seem to notice that I was naked. . . .*

Рис. 3.2 ілюструє конфігурацію наративних просторів фрагменту оповіді про сновидіння (120), де наявне конструювання наративного простору реальності паралельними та лінійними засобами. Спочатку характеристика *former* про однокласницю імплікує, що автор вже закінчив школу, та мав однокласницю на

ім'я *Kimmie N.* Ці економні з лінгвістичної точки зору маркери однак збагачують простір контексту для сновидіння. Наступне речення вже повноправно, лінійно звертається до виміру реальності та надає коментар щодо поза-оніричної реальності (*We never hung out or spoke since she was a few years behind me, but I knew her sister.*). Цьому коментарю відповідають окремі лінгвістичні засоби, тоді як пропозиція про вік автора є імплікованою у згадці однокласниці. Після цього коментаря оповідь повертається у простір сновидіння.

Рисунок 3.3.

Фрагмент конфігурації наративних просторів (121)

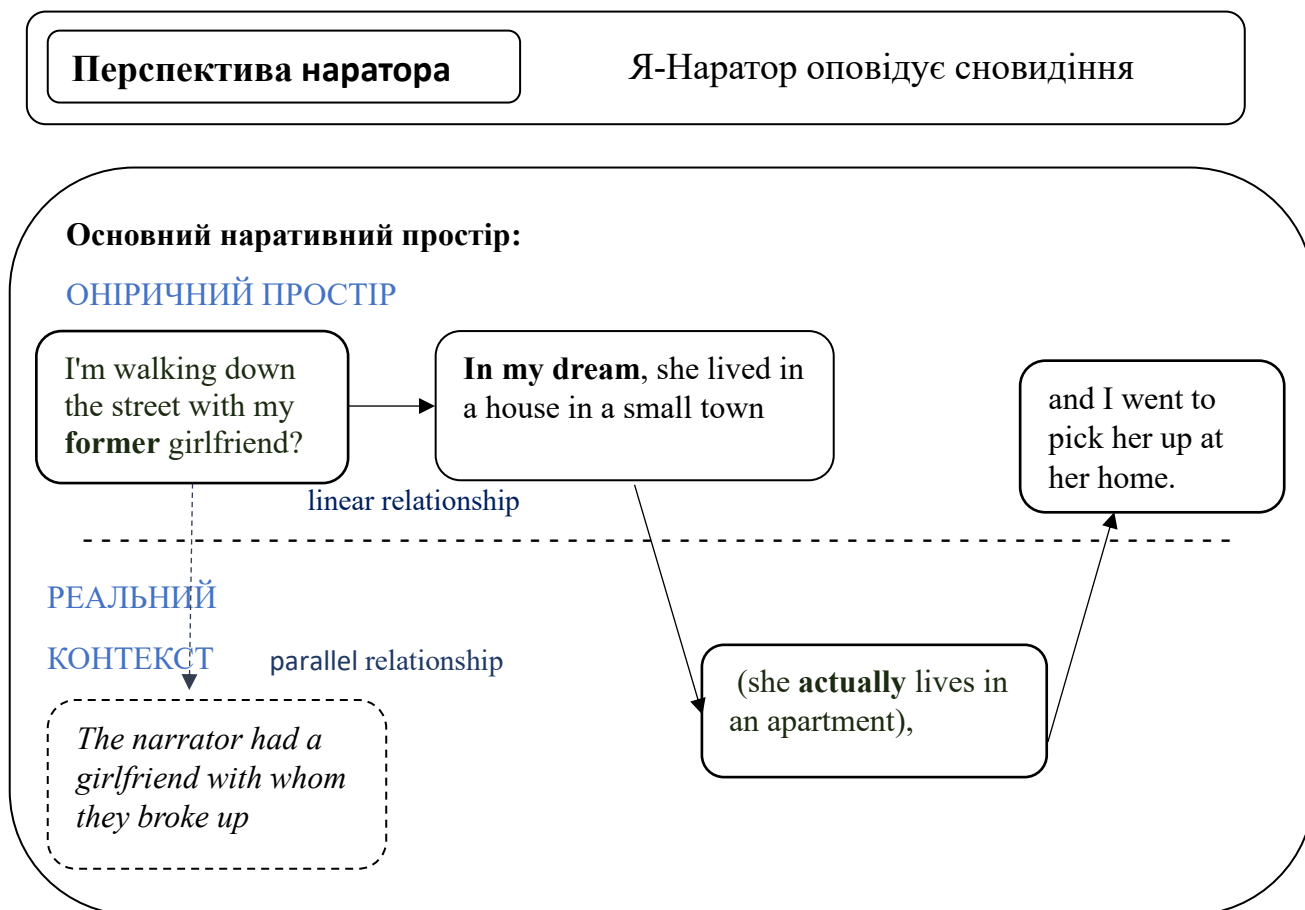
(121) *Some context first.* In my neighborhood there are these parrots that come by nearly every morning around 6am squawking on the tree in the neighbor's backyard and sometimes on the trees across the street. I had a dream about the parrots. They were on

the tree in the neighbor's backyard. In real life, the neighbors have a young son who is a toddler, but in this dream they had a young daughter. . . .

У змодельованому в Рис. 3.3 прикладі (121) наратор взагалі починає одразу із простору реальності, спочатку створюючи саме його (*Some context first*). Далі сновидіння раціонально та лінійно переключається між оніричним та реальним просторами, кожний раз експліцитно сигналізуючи про статус пропозиції.

Рисунок 3.4.

Фрагмент конфігурації наративних просторів (122)

Приклад (122), змодельований в рис. 3.4, також конструює наративний простір реальності, або контексту, як паралельними, так і лінійними засобами.

(122) *I'm walking down the street with my former girlfriend? and we seem happy, hand in hand, talking. In my dream, she lived in a house in a small town (she actually lives in an apartment), and I went to pick her up at her home. . . .*

Засоби ревелютивної евіденційності (*In my dream* та *actually*) у прикладі (122) маркують наративні простори стосовно реальності а дозволяють читачеві оперувати ними.

Засоби навігації в наративних просторах, що представлені експліцитними або контекстуальними лінгвістичними засобами, є важливим елементом, що дозволяє наратору передавати власну концептуалізацію суб'єктивного психічного досвіду сновидіння, вписувати його в контекст свого життя, та робити наратив про сновидіння доступним для розуміння продуктом нарації. У рамках підходів сучасної когнітивної наратології (Dancygier, 2011), наратив розглядається як складний бленд усіх наративних просторів, і їхнє моделювання як окремих структур слугує для зручності описання та аналізу. В процесі концептуалізації та сприйняття наративу про сновидіння, конфігурація наративних просторів є емерджентною структурою, яка, однак, зберігає окремий вимір сновидіння та вимір реального контексту життя наратора.

Приклад (123) ілюструє, що наратор може описувати готовий бленд (*V looked different to how he looks in RL but similar with curly blonde hair*):

(123) . . . *I went to visit my friend V in Norway. It was super bright and vivid and a beautiful place. V looked different to how he looks in RL but similar with curly blonde hair. He told me he had to go to work but I could relax at his apartment until he came back. . . .*

Проте, вбачається когнітивно закономірним припустити, що не тільки автор, що вказує на розбіжності та схожість вимірів сновидіння та реальності та має доступ до власної картини світу у її повноті, але і читач, конструюють окремі простори сновидіння та реальності для розуміння переказу сновидіння. Зокрема, читач конструює допоміжний наративний простір реальності, який співіснує в концептуалізації сновидіння поряд із власне наративом про сон. Одночасна підтримка двох ліній наративу, тобто двох ментальних просторів, робить ці простори доступними як окремо, так і у вигляді бленду, просто активується одночасно уся мережа. У свою чергу, онірично-маркований ментальний простір

постійно активує реальний простір контексту, збагачуючи обидва. До простору реальності додається інформація про факт наявності такого оніричного марення, а до внутрішнього наративного простору сновидіння додаються деталі реального життя, що допомагають позиціонувати наративний простір сновидіння (та досвід сновидіння взагалі) в ширшому контексті життя людини. Результатом крос-проекції (або зворотної проекції від емергентної структури до вхідного простору) є бленд оніричного наративного простору (просторів), доповнений інформацією з реального життя наратора або коментарями, які належать до перспективи наратора, що не спить, та відрізняються від перспективи оніричного «Я». У свою чергу, блендінг перспектив різних інстанцій Б. Дансіджер називає компресією точки зору (Dancygier, 2005, p. 120), яка забезпечує одночасний внесок до наративного простору різних оповідних інстанцій. Можна сказати, що наратор, що не спить, та його чи її оніричне «Я», яке є першим концептуалізатором суб'єктивного досвіду, є різними інстанціями, проте їх свідчення слугують для конструювання як окремого допоміжного реального простору, так і головного наративного бленду/простору.

Стосовно засобів навігації в наративних просторах переказів сновидінь, варто також відзначити специфіку зміни наративних просторів. Для переказів сновидінь характерною є проблема фрагментарності пригаданого сновидіння, відсутність повного сновидіння в пам'яті наратора, або пригадування фрагментів окремих сновидінь. В таких випадках наративні простори змінюють один одного без логічного переходу, динамічним чином, який наратори, як правило, називають «зміною сцени» (*scene shift, scene segues into the next*) або використовують дейктичні засоби *now, suddenly* на позначення раптовості:

(124) . . . Scene shift - *I'm now standing on a cliff top overlooking the sea. It looks dark grey-green and almost static, with very few surface waves. . . .*

This scene segues into the next - *I'm at home. . . .*

В прикладі (124), наратор називає фрагменти сновидіння сценами (або актами), та позначає необхідність мислити нарацію як окремий наративний простір через указання на зміну сцени.

(125) . . . *Suddenly I was now on the plane in a window seat and taking off for europe. I hope that this flight doesn't crash after takeoff. The plane was in the air in no time and without incident.*

У фрагменті (125), *suddenly* вказує на швидку зміну сцени (або відсутність пам'яті про елементи, що пов'язували сцени), і наратор вказує на новий наративний простір, що конструюється нарацією далі.

(126) . . . *I'm a bird, but I don't feel like a bird, I feel like a tiny version of myself and rather than fly, I float, and not very well, I get stuck in mid air. He is a sparrow now and we don't talk but he tells me to start flying really fast, there's a bigger bird chasing us through the trees. . . .*

У фрагменті (126), *now* вказує на таку зміну, що вимагає невмотивованого оновлення наративного простору, а саме стану одного із персонажів. У прикладі також наявна типова для переказів сновидінь нульова евіденційність, де знання отримане із невідомого каналу, що підкреслює наратор у фразі *we don't talk but he tells me*.

Можна підсумувати, що моделювання наративних конфігурацій оповідей про сновидіння як ланцюгів (умовно виокремлених) наративних просторів дозволяє описати тенденції організації та навігації між оніричними та реальними наративними просторами в оповідах про сновидіння. Судячи із лінгвістичних даних оповідей про сновидіння, наратори конструюють допоміжний наративний простір реального контексту свого життя. Цей контекст залишається активованим та підтримує конструювання головного (оніричного) наративного простору, забезпечуючи адекватне позиціонування наратора стосовно цього досвіду та використання реального контексту для пояснення оніричного змісту. Для навігації між простором реальності та оніричним простором (які взаємно збагачуються в результаті блендінгу в процесі розгортання наративного дискурсу) мовці залучають засоби маркування статусу наративного простору.

Навігаційні засоби маркування наративного простору як світу сновидінь чи світу реальності включають експліцитні та імпліцитні засоби. До експліцитних

засобів належать ревелативні та антиревелативні евіденційні маркери, які вводять у наративний простір. Імпліцитні засоби включають контекстуальні сигнали, такі як протиставні сполучники та прислівники, граматичні часи та прикметники, що вказують на відмінність об'єкта, персонажа чи сценарію від реального.

Конфігурація взаємного конструювання двох вимірів наративних просторів в оповіді про сновидіння може бути лінійною або паралельною. Для лінійної конфігурації включення метанаративних коментарів передбачено в дужках з експліцитною вказівкою на статус простору. Отже, в процесі розгортання наративного дискурсу у випадку лінійної конфігурації простори конструюються один за іншим, та конкретні лінгвальні засоби слугують творенню лише оніричної або лише реально-маркованої концептуалізації. У свою чергу, паралельні наративні простори маркуються економними контекстуальними засобами, які зіставляють події сну та реальне життя оповідача, та активуються одночасно із оніричним простором як його концептуальна база.

3.4. Дуальна конфігурація наративних просторів як ознака наративного жанру оповіді про сновидіння

Наявність протилежно маркованих наративних просторів, що взаємно збагачуються в процесі розгортання наративного дискурсу, пропонуємо вважати жанрово-специфічною рисою оповіді про сновидіння. Така «подвійність» подієвості, що може бути змодельована як крос-функціонування та блендінг двох паралельних ментальних просторів, дистинктивно відрізняє наратив оповіді про сновидіння від наративу особистого досвіду, піджанром якого формально є переказ сновидіння. Інтроспективність та суб'єктивність оповідуваного оніричного досвіду, таким чином, зумовлює концептуальну структуру наративу.

Конструювання точки зору в наративі також є специфічною — як було з'ясовано в другому розділі, для оповідей про сновидіння характерне превалювання візуальної сенсорної евіденційності та увага до перцептивних аномалій, а також

лінгвістична креативність в описанні сенсорних суб'єктивних відчуттів. Отже, точка зору нараторів в оповідях про сновидіння профілює експерієнційні, сенсорні, суб'єктивні та втілені аспекти особистого досвіду. Наративне смислотворення фокусується саме на конструюванні та створенні можливостей для читача відтворити концептуально неконвенційний суб'єктивний досвід.

Проміантною жанро-релевантною рисою наративу про сновидіння є подвійність, що виявляється зокрема у функції перспективи (яка тісно пов'язана із подієвістю/наративністю). Як було обговорено в попередньому підрозділі, наратори часто вдаються до маркування точки зору свого оніричної «Я»-концептуалізатора як *my dream self*:

(127) ... *Then I began to wake in the real world and felt my eyes seem shut... My soul really wanted to hold onto this dream, my dream self thought she had gone blind.*

У фрагменті (127) наратор експліцитно виділяє оніричну інстанцію власної точки зору — *my dream self*. Ця онірична точка зору протиставляється більш загальній репрезентації «Я», яка метонімічно представлена душею (*My soul really wanted to hold onto this dream*).

Проте, зовнішній погляд на себе, що є типовим для оповідей про сновидіння, не обмежується маркуванням оніричного аспекту своєї свідомості, а також залучає висловлення подиву або нерозуміння власних мотивів або реакцій.

(128) . . . *It's sunny and somehow i feel the urge to go inside the car and drive it.*

У прикладі (128) оповідач експліцитно вказує на незрозумілість свого бажання уві сні, так само як і в прикладі (129):

(129) . . . *For some reason I am compelled to look inside the package to see what it was. This isn't something I would ever consider doing in real ife.* . . .

В (129) наявне також експліцитне заперечення можливості такої дії в реальному житті в узгодженні із ціннісними та етичними установками наратора, які недоступні або неактивовані в сновидінні.

(130) ... *Another dream involving the soap character Mackenzie Boyd. ... He was in the hallway and asked if he could talk to me, but somehow this triggered an odd, scared*

reaction in me and I fled the office, carrying an unreasonably large slab of lilac candle/soap, shaped like a wedge of cheese. ...

У прикладі (130) автор описує свою дивну реакцію, яка не була пов'язана із сюжетом та умовною логікою сновидіння, та яку автор, що не спить, не може пояснити.

Метонімічні засоби репрезентації «Я» суб'єкта в оніричному наративі залучають виокремлення певних агенцій, таких як *my mind, my soul, my memory, my brain* для описання оніричної точки зору, відмінної від точки зору наратора в комунікативній ситуації оповіді сновидіння (наратора, що не спить):

(131) *I dreamt I'd gone to Japan to visit a girl I knew there. We were going to the coffeeshops (I think my brain had confused Japan and Amsterdam) to smoke weed. . . .*

У прикладі (131) мовець описує бленд, та посилається на *my brain* як на джерело бленду, що концептуалізується як помилка, тобто переплутані географічні місця.

(132) . . . *The explanation my mind invented for it was unnecessarily elaborate*

У (132) наратор приписує продукування сновидіння окремому аспекту свого «Я» (*my mind invented*), підкреслюючи, що пояснення цієї ситуації, яке оніричний концептуалізатор мав уві сні, здається надмірно детальним наратору, що не спить та пригадує сновидіння.

(133) . . . *It seemed like we hurt someone? There was pain. My memory blocks most of it out but it seemed like someone got hurt. Possibly by me and the girl? I can't tell from my memory. I returned back to my car to leave. I wanted to leave fast. . . .*

У прикладі (133) оповідач посилається на власну пам'ять як на аспект свідомості «Я», що пролягає розділом між точкою зору наратора та точкою зору оніричного концептуалізатора.

Нарешті, конкретний наративний жанр, його норми та прагматичні характеристики диктують мовцям також вибір часу дієслова для оповіді про події (Stukker, 2019). Хоча час дієслова в наративі зазвичай аналізується взагалі, без уваги до конкретного жанру наративу, Н. Штуккер звертає увагу на жанрову

специфічність вибору часу оповіді (Stukker, 2019). Дослідниця зазначає, що будь-який нарратив позиціонує оповідувані події на певній відстані від локусу ґрунтування (комунікативної ситуації та актуальних знань) наратора, і ця відстань концептуалізується наратором відповідно до жанру та вибір часу дієслова для оповіді вказує на сприйняття наратором цієї відстані (Stukker, 2019). В наративах оповідей сновидіння можна спостерігати вибір теперішнього та минулого часу, що корелює із умовною концептуальною відстанню до оповідуваних подій. Наприклад, обираючи нарацію в теперішньому часі, наратори демонструють спроби оповідати сновидіння якнайповніше та якнайточніше, тоді як минулий граматичний час сигналізує про збільшення відстані між нараторами в теперішній комунікативній ситуації та їх оніричним досвідом. Така відстань корелює із більш раціональною, логічно впорядкованою концептуалізацією досвіду, а отже ступінь зв'язності сновидіння та його доступність в пам'яті автора наративу є основними факторами, що спрямовують вибір граматичного часу для оповіді. Отже, для жанру наративу сновидіння характерним є вибір між теперішнім та минулим граматичними часами з оглядом на характеристики оніричного досвіду.

Граматичний час є також засобом навігації між наративними просторами, як і дейктичні елементи. Наприклад:

(134) . . . *i was hanging out with my boss's sister (who i now consider my sister)*

У прикладі (134) можемо прослідкувати, як минулий граматичний час оповіді, що конструює оніричний наративний простір, протиставляється теперішньому часу дієслова та дейктичному *now* у коментарі у дужках, що сигналізує, що ця фраза відноситься до площини реальності.

(135) *I was single, with no children, and had just completed my MA degree. . . .*

У прикладі (135) минулий та позаминулий граматичні часи слугують для умовного темпорального позиціювання наративного простору оніричного світу — наратор характеризує свій вік та свою життєву ситуацію уві сні, що сигналізує про те, що вона відмінна від реальної. Реальна ситуація, при цьому, не зазначається,

проте минулий час оповіді та такі експліцитні коментарі вказують на співставлення.

(136) . . . *I had ordered some food but decided to go there and then so walked back to the station but then I was staying in a hotel. . . .*

Окремо відзначимо взаємодію дейктичного *now* із минулим часом на позначення динамічної зміни ситуації або дії, а також у нетипових комбінаціях із подовженими або статичними дієсловами, як у прикладі (136).

(137) ... *Suddenly, he was flying through the air in a cheetah fur suit. Imagine a middle aged man flying through the air in a cheetah costume with flaps like a flying squirrel, and that's what it looked like. Utter ridiculousness. ...*

Подібним чином у прикладі (137) *now* комбінується із минулим подовженим часом та міративною лексемою *suddenly* для позначення динамічної зміни сцени (наративного простору) в сновидінні.

3.5. Концептуальна інтеграція в оповідях про сновидіння

Концептуальна інтеграція, або блендінг, вважається механізмом, що забезпечує когнітивні операції та процеси концептуальної інтеграції (Fauconnier & Turner, 1998). Теорія концептуальної інтеграції або блендінгу широко застосовується у сучасній когнітивній лінгвістиці для пояснення конструювання нових значень.

3.5.1. Онірична концептуальна інтеграція як проблема наративізації. У сновидіннях блендінг представлений не тільки як механізм, що слугує базою ментальних операцій, яка не усвідомлюється суб'єктом, а навпаки виступає у фокусі уваги суб'єкта в якості оніричних об'єктів, що є результатом накладання, часто парадоксального, декількох концептів. Такі ментальні утворення М. Блечнер називає «міжоб'єктами» (*interobjects* (Blechner, 2018)), хоча на нашу думку доцільно назвати їх не «міжоб'єктами», а «між-концептами», якими оперує або які породжує підсвідомість людини в REM-фазі сну (Blechner, 2018), аби урахувати

нематеріалізованість та фізіологічну позаперцептивність сновидіння. Також продуктом блендінгу в сновидіннях є перемішані (або перехідні) фрейми та сценарії. Особливістю процесів блендінгу в сновидіннях є втіленість, мультимодальна презентація блендів — вони не виступають непомітним позавольовим засобом конструювання нового значення, а сприймаються як втілені, «справжні» змішані репрезентації. Окрім цього, в оповідях про сновидіння наявні парадоксальні бленди — бленди, в яких проєкція відбувається одночасно для опозиції (мертвий::живий, я::інший тощо). Саме тому вбачається доцільним зосередити увагу на лінгвістичних виборах мовців для описання таких концептуальних структур, оскільки вони є оніричною специфікою та становлять предмет наративізації.

Тактики опису між-концептів включають прямі вказання на змішаний концептуальний статус оніричного об'єкту або персонажа, виділення окремих рис, що не є характерними для основного ідентифікованого концепту і порівняння.

(138) . . . *im with i think it was my cousin? or kristin? or a melange of them both.*

У прикладі (138) наратор прямо вказує на бленд, тобто на змішаний концептуальний статус персонажа, що є одночасно обома людьми із реального життя наратора. Цей бленд також є парадоксальним, оскільки репрезентує фізично неможливу для реального життя концептуальну інтеграцію.

Окремим викликом для процесів концептуалізації, а також лінгвістичної креативності мовців, що переказують сновидіння, є потреба описати наявні у сновидіннях бленди, або концепти, що одночасно мають незіставні характеристики, як мертвий/живий, відкритий/закритий контейнер, бленди ідентичності тощо. У більшості випадків, які розглядаються дослідниками, блендінг залучає *селективне* мапування окремих рис в емерджентний простір. Проте, для оніричного матеріалу характерні парадоксальні бленди, в яких із вхідних ментальних просторів до емерджентного проєцюються опозиційні характеристики.

(139) *Zack and Daniel talked and laughed while getting food. I felt happy that they could hang out again. I knew Daniel had died, but I wasn't confused about his presence.*

У прикладі (139) наратор експліцитно коментує своє оніричне парадоксальне сприйняття присутності людини, що померла, уві сні, одночасно із розумінням уві сні, що людина померла. Наявність цього знання, проте відсутність подиву присутності цього персонажу можна змоделювати як бленд ментальних просторів, де опозиція живий/мертвий присутня одночасно для обох її полюсів. При цьому, частина концептуалізації померлого друга чи родича (фізична відсутність, тілесна смерть) не залучається до оніричного бленду, а частина (сум за померлим) певною мірою все ж присутня, оскільки оповідач радіє його присутності (*I felt happy that they could hang out again*). На рівні лінгвістичного вибору, наратор вказує на парадоксальність оніричного бленду прямим коментарем із міративним маркером *but*, що передає подив.

(140) . . . *Sophie's Mum had dark markings around her eyes. She died a year ago.*

(141) *Dreamt I was watching a full blown caberet act featuring long dead superstars Marilyn Monroe and Frank Sinatra, though Frank had light ginger hair and looked more like JFK.*

Схожим чином, конфліктна онтологічна опозиція живий::мертвий присутня в прикладах (140) та (141), де наратори просто нейтрально зазначають (в прикладі (141) у вигляді позанаративного коментаря в дужках), що людина вже померла, і не виражає подиву з приводу її присутності у сновидінні. Це можна пояснити розповсюдженістю подібних ситуацій у снах.

(142) *[Name] (who lived in the house when I did) is the only other character of whom I am aware, though my dream self has no recall that he died in July of 2015. . . .*

На відміну від попередніх прикладів, наратор в (142) підбирає більш точні лінгвістичні засоби для описання ситуації та «розщеплює» власну перспективу та перспективу оніричного концептуалізатора (*my dream self has no recall that he died*), протиставляючи свої знання знанням оніричного «Я».

Не тільки опозиція живий::мертвий реалізується таким чином, але і бленди топосів, тобто неспівпадіння окремих характеристик фізичних місць та їх суб'єктивне сприйняття як таких уві сні:

(143) *My dream's setting has the essence and implication of the Cubitis house (irrelevant since the summer of 1978) yet does not have its layout and is otherwise unique and unfamiliar.*

У прикладі (143) наратор підбирає точні слова для описання неспівпадіння відчуття та характеристик місця дії, спираючись на свої мовні компетенції та готовність уважно ставитись до змісту сновидінь. Такі детальні і лінгвістично точні описання (*the essence and implication* — суб'єктивне, нічим перцептивно або іншим чином явно не підкріплене знання, яке в минулому розділі ми категоризували як «нульову евіденційність») є загалом скоріш нетиповими для наративів сновидінь, де наратори тяжіють до простіших форм описання таких блендів:

(144) *so after this i was in winnipeg but it had montreal characteristics.*

У прикладі (144) наратор не вказує експліцитно на неактуальність концептуалізації обстановки своїм оніричним «Я», але надає характеристики іншого місця. Тоді як неможливо бути одночасно у двох місцях фізично, це цілком можливо концептуально, і такі оніричні бленди не викликають подиву у нараторів. Стратегією вербалізації (та, вірогідно, концептуалізації) таких блендів є виділення провідного фрейму та подальший розвиток описання із залученням другого вхідного фрейму.

(145) *The place reminds me of a hotel lobby. It isn't quite a hotel lobby but it reminds me of one none the less.*

У (145) наратор також вказує на невідповідність образу місця та концептуалізації цього місця оніричним «Я», і для опису свого сприйняття обстановки використовує несенсорну інфренційну евіденційність з посиланням на пам'ять (*reminds*) та міративний маркер (*none the less*).

Бленди концептуалізацій Я :: Інший є розповсюдженою категорією блендів у наративах про сновидіння, що викликає окремий дослідницький інтерес. Як вже

було зазначено в одному із попередніх підрозділів, присвячених перспективі, ще Ю. Лотман підмічав унікальність досвіду сновидіння в тому, що він дарує можливість людині переключитись на іншу точку зору втіленим, суб'єктивним способом (Lotman, 2009). Зазначимо, що з урахуванням здобутків сучасної когнітивної науки щодо когнітивних операцій, така можливість «приміряння» іншої ідентичності вбачається природньою когнітивною людською навичкою.

(146) . . . *I was a truck driver and stopped at a gas station to fill it up. . . .*

Приклад (146) ілюструє, що в наративах сновидінь для опису таких явищ наратори зазвичай обирають минулий час для оповіді, що свідчить про дистанціювання від оповідуваного досвіду та контекстуальне сигналізування про його невідповідність реальності, так само як і окреме зазначення власної ідентичності, що стає проміантною тільки коли вона не співпадає із реальною у сновидінні.

(147) . . . *I was a child again with a group of friends. . . .*

У прикладі (147) також наявне дійктичне *again*, що вказує на хронологічну несумісність перспективи оніричного та реального «Я» автора. Однак, усі ці приклади демонструють, що наратори достатньо легко загалом сприймають бленди точки зору, тобто наявність частково або повністю іншої ідентичності під час сновидіння, та не вдаються до великої кількості експліцитних мовних засобів для описання цього явища, вірогідно вважаючи його типовою оніричною ситуацією.

(148) . . . *I wasn't me in the dream. I was a girl with really long dark hair and dark skin. I was trapped inside her. She still had control over herself, it was like I was just visiting inside her, but I couldn't get out. I didn't know her thoughts, but I was connected to her emotions and could feel us trudging on through a dark, wet, wooded swamp. . . .*

В свою чергу, приклад (148) ілюструє концептуалізацію ідентичності як контейнеру. Оповідач детально описує свій досвід приміряння іншої ідентичності у сні, що має ознаки бленду, де проєціюються селективні ознаки фрейму ІДЕНТИЧНІСТЬ, а саме перцепція та емоції, але відсутність доступу до ментальних процесів та контролю за фізичним тілом. Таку конфігурацію наратор

метафорично описує як контейнер (*I was trapped inside her*), наголошуючи на такій концептуалізації далі в тексті (*just visiting inside her*).

Достатньо чисельними є приклади в наративах сновидінь, де наявні аномалії ідентичності. Таким аномаліями є, наприклад, ситуації, в яких наратори мають ідентичність, що зовсім або частково відрізняється від їхньої реальної; ситуації, де наратори не мають доступу до частини своїх когнітивних та афективних процесів; наратори мають хибну пам'ять та знання із невідомим джерелом. Сучасне розуміння самості наголошує на її дистрибутивній та кумулятивній природі та відсутності одного складника (когнітивного чи фізичного), що безумовно втілює суб'єктивну самість, та комбінації фізичного, ментального, емоційного, наративного (автобіографічна пам'ять), навичкового та компетенційного складників тощо (Heersmink, 2018; Schmidt, 2021; Storozhuk et al., 2022; Tewes, 2016). Чисельні приклади із сновидінь указують на певну модульність цих складників особистості, можливість їхньої часткової заміни у сновидінні, де вони також можуть бути матеріалом для блендінгу.

Відомий французький сомнолог М. Жуве, що в 1959 р. впровадив поняття парадоксального сну, тобто сну із сновидіннями, активно цікавився впливом сновидінь на особистість (Jouvet, 1991). Не задовільнившись науковим пошуком на цю тему, вчений навіть створив художній роман «Крадій сновидінь» («*Le voleur de songes*»), де в художньому ключі виклав свої думки щодо активації компонентів особистості під час сну із сновидіннями (Jouvet, 2004).

Наявність і наративах сновидінь блендів ідентичності свідчить про концептуальну можливість оперування точкою зору та втіленими суб'єктивними відчуттями та приміряння чужого позиціонування. Саме цей механізм забезпечує смислотворення та наративізацію суб'єктивного досвіду та робить наративізований особистий досвід доступним для читача або слухача у вигляді реконструйованого із оповіді наративного світу із відповідною точкою зору.

В наративах про сновидіння для опису блендів реальних фреймів та сценаріїв, де немає одночасно присутніх взаємовиключних характеристик опозиції,

а проєціюються окремі елементи, дуже широко використовуються порівняння та ідентифікація окремих елементів, що не належать до основного виділеного фрейму:

(149) *I'm leaving work at the end of the night only in the dream it's not work - it's some sort of prison or juvenile detention center. The only other person here is myself aged 4 years younger. We've both been in here for years. He says to myself, "It's gonna be different on the outside." I reply, "Yea, I know. I've lost my dad since I've been in here..."*

У прикладі (149) оповідач із використанням міративних маркерів (*only, some sort of*) та ревелативного маркування (*in the dream*) характеризує основний ідентифікований фрейм РОБОТА як такий, що має риси іншого фрейму В'ЯЗНИЦЯ / ЦЕНТР ДЛЯ УТРИМАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ (*only in the dream it's not work - it's some sort of prison or juvenile detention center*), сигналізуючи про змішаний концептуальний статус місця, в якому концептуалізатор перебуває в оніричному світі. На цьому прикладі наочно можна побачити, що блендінг в сновидіннях не завжди є повністю довільним, а є асоціативним, тобто певні риси робочого місця та в'язниці або центру для неповнолітніх як дисциплінарного простору співпадають (як наприклад утримання там певний час та певні правила поведінки та обмеження).

(140) *Another dream about work, which involved me and my colleagues going to different floors in the lift. It seemed different, more like a hospital lift now, but even more rickety feeling than normal. . . .*

У прикладі (140) автор також ідентифікує основний фрейм РОБОТА, але доповнює його порівнянням із госпіталем, що також є дисциплінарним простором, так само як і в'язниця (Foucault, 1975).

Наявні в сновидіннях бленди сценаріїв та фреймів, коли проєціюються тільки окремі характеристики, не вимагають лінгвістичної креативності, та автори зазвичай задовольняються міративними маркерами (як у прикладі (141) — *but, still*) для вказання на елементи сценарію або фрейму, що є результатом блендінгу.

(141) *We got to the mall before it was opened, but we could still walk around.*

Приклад (142) також містить міративний сполучник поступки *yet*, що впроваджує парадоксальний одночасний фрейм до першого наявного (ВТІКАТИ ВІД X та ШУКАТИ X), чие невірогідне зіставлення посилюється додатковим акцентом — *at the same time*.

(142) *We were running from him yet trying to find him at the same time.*

Фрагмент (143) більш детально та менш економно щодо вербальних засобів описує одночасність перебування наратора у двох місцях та компресію точок зору наратора із цих місць:

(143) *The dream is kind of incoherent, with scenes happening simultaneously. Partly I am on a trail in the mountains and otherwise I am already in the cave where I know these companions went missing. I have a vision of the two women being in the cave, which is very dark and partly flooded, with some wooden debris strewn about. But while I am seeing this vision, I am still on the pathway and it's kind of confusing. Then I am fully at the cave, no more views of the mountains.*

Мовець інтерналізує перспективу і каже, що має видіння, а не бачить те, що знаходиться в печері, де його начебто немає (*I have a vision, I am seeing this vision*), для підтримки основного оніричного простору та його статусу як провідного та легшого позиціювання себе як концептуалізатора в ньому. Для цієї ж мети слугують маркери інтеграції цих просторів — *partly, fully*. Проте мовець також експліцитно вказує на незрозумілість одночасного перебування в двох місцях (*the dream is kind of incoherent, it's kind of confusing*). Час є однією із базових онтологічних категорій, тобто становить підґрунтя розуміння світу (Бондаренко, 2012), і одночасність перебування наратора в різних локаціях становить виклик для концептуалізації. Можна узагальнити, що саме парадокси буттєвих базисних фреймів як найбільш узагальнених пропозицій (Жаботинська, 2011) викликають найвідчутніші складнощі концептуалізації та переказу. Наприклад, в (143) можна побачити одночасно по-різному заповнені слоти для локативної «X існує ТАМ-місце» та темпоральної «X існує ТОДІ-час» буттєвих схем (Жаботинська, 2011).

Мовець одночасно знаходиться на стежці в горах та в печері, що порушує або локативну, або темпоральну схему.

У прикладі (144) сценарій є парадоксальним, оскільки включає дві дії, що мають відбутись в один і той самий час, що вбачається прикладом неселективного блендінгу.

(144) *I was in high school on the first day of classes for the spring semester, but I was the age I am now. I had a schedule with seven classes. Two were at 12:05. I had just returned to campus after lunch and wanted to go to those classes, somehow at the same time.*

В цілому концептуальне оперування блендами, особливо парадоксальними, та здатність їх обробити і вербалізувати красномовно свідчить про важливу роль процесів блендінгу в продукуванні та розумінні наративу. Механізм концептуальної інтеграції є підґрунтям операцій із ментальними просторами історії. Блендінг забезпечує процеси оповідання та концептуалізації сновидіння у з точки зору підтримки нарації (Fausonnier & Turner, 1998) та формування наративної точки зору через формування, підтримку і концептуальну інтеграцію наративних просторів (Dancsygier, 2005). М. Тернер вважає блендінг механізмом, що забезпечує здатність людини одночасно контролювати та зіставляти історії, що суперечать одна одній або суттєво відрізняються, підтримуючи обидві окремі лінії та залучаючи їх до взаємодії одночасно (Turner, 2003). Саме такою «подвійною» є оповідь про сновидіння, що змушує наратора розмежовувати та зіставляти оніричні сюжети із реальним життям, аби спиратись на останнє та позиціонувати себе щодо оповідуваних подій.

3.5.2. Онірична метафора як об'єкт інтерпретації. Нарешті, саме оперування оніричної думки блендами підштовхує людей шукати у своїх сновидіннях метафори.

Сучасна когнітивно-концептуальна модель метафори (Lakoff & Johnson, 2008; Kövecses, 2020) визнає, що метафора базується на когнітивних структурах, а не на мовних, що відкриває нові можливості для розуміння візуальних,

гештальтних та поза-вербальних метафор у сновидіннях. Дж. Лакофф звертає увагу на потенціал когнітивної метафори для пояснення конвенційних метафор, які стають матеріалом для сновидінь (Lakoff, 1993), що вказує на глибоке укорінення механізму концептуальної метафори та блендінгу у роботі свідомості під час сну з сновидіннями. Застосування теорії розширеної концептуальної метафори для інтерпретації неконвенційних, персональних метафор у оніричному матеріалі є добре обґрунтованим (Bolognesi & Vichisecchi, 2014). Метафоричність сновидінь є продуктивним явищем, що виходить за межі конвенційних метафор та дозволяє створювати значення, для яких немає відповідних слів або адекватних засобів в мові для їхнього опису (Blechner, 2001: 29). Втім, такий аналіз все ж вимагає роботи з інформантами (людьми, які бачили сновидіння), та крос-дисциплінарної перспективи із залученням психологів.

Пост-фрейдистська психотерапія підтримує думку про високу ступінь індивідуальності метафор, що формують сновидіння (Blechner, 2018). При аналізі сновидінь клінічні психологи продовжують спиратись на ідею, що зміст сновидінь може бути метафоричним (Blechner, 2013). Метафора та гіперасоціативність сновидінь можуть бути обумовлені процесами консолідації пам'яті та інтеграції емоційного матеріалу під час сну з сновидіннями (Malinowski & Horton, 2015). Метафори, які відображають аспекти реального життя у сновидіннях, визнаються науковою спільнотою, але через методологічну складність дослідження рідко вивчаються (Malinowski & Horton, 2015). Зокрема, через персональну зумовленість можливих змістів сновидіння, дослідники відмовились від спроб запропонувати універсальний словник оніричної образності (Shamdasani, 2003, p. 161-162). Втім, сновидіння залишаються матеріалом, що можна аналізувати, навіть якщо прийняти гіпотезу активації-синтезу (Domhoff, 2000; Hobson, 1992). Наративна організація та потім концептуалізація навіть випадкового візуального матеріалу є емпірично цінною, так само, як і асоціативні концептуальні зв'язки, які організують активацію. Проте, оніричний зміст породжується із особистого індивідуального досвіду людини, яка бачить сновидіння (Freud, 1913/1996; Lakoff, 1993), і навіть

наявні в ньому метафоричні концептуалізації можуть бути інтерпретовані виключно людиною, яка бачила сновидіння.

Для лінгвіста найцікавішим матеріалом вбачаються метафори, ідентифіковані та *описані* самими людьми, що переказують власні сновидіння (Nikolaienko, in press). Це також дозволяє враховувати, що концептуальна метафора є культурно укоріненим явищем (Kövecses, 2010; Shevchenko & Shastalo, 2021; Hong & Rossi, 2021) і залежить від картини світу (Бондаренко, 2005, 2013, 2016b; Bondarenko, 2020; Taylor & MacLaury, 1995) та знань концептуалізатора. В проаналізованому корпусі немає експліцитних згадок метафори мовцями або прикладів експліцитного картування метафор, ідентифікованих мовцями в своїх сновидіннях. В попередніх дослідженнях (Nikolaienko, in press) вдавалось підібрати лише невелику частину такого матеріалу із повного корпусу сновидінь з онлайн-щоденників. Аналіз такого матеріалу дозволив визначити, що наратори часто уникають експліцитного картування навіть вже ідентифікованої метафори або називають тільки один домен. Коли наратори все ж картують метафору, вони роблять це вербально на рівні домену, фрейму, або ментального простору (сценарію) (за класифікацією рівнів метафори З. Ковешеча (Kövecses, 2017) без помітного переважання окремої стратегії картування (Nikolaienko, in press). Зазначимо також, що метафоризація полягає у виокремленні, переосмисленні та селективній проекції характеристик домену джерела до цільового домену (Дойчик & Лехман, 2019), і такий процес є спрямованим і та піддається раціональному аналізу. В свою чергу, у сновидіннях наявні бленди, які можуть тлумачитись нараторами як метафори.

Деякі спроби інтерпретації сновидінь та ідентифікації певних структур метафоричної природи все ж наявні в корпусі, що використовувався для цього дослідження, зазвичай у секції *Additional comments*. Наприклад (наратив скорочено до значущих фрагментів):

(145) . . . *So I'm back at the apartment and my roommate turned into Jeanine from Adonis but she was nice and she came up to me with a butternut squash and said "Give*

him a name!" I thought for a minute and then said "Edgar". She was like "EDGAR! EDGAR GARDEN!" and walked away. . . .

Additional Comments:

Butternut squash apparently means boredom or unattractiveness which doesn't really make sense considering my waking life has been exhilarating lately since I've been riding the ebikes. I guess it makes sense though considering Jeanine was the one who gave it to me and working at Adonis was kinda boring but not really considering how horrible Jeanine was, so ya maybe not boring but unattractive. But I feel it may have another meaning for me because I love squash and don't find it boring at all. The name Edgar denotes wealth and prosperity which is fitting considering my current situation.

У прикладі (145) наратор ідентифікує онтологічну метафору у сновидінні (*Butternut squash apparently means boredom or unattractiveness*), проводячи експліцитне картування для переносу між конкретним доменом-джерелом ВОГКА М'ЯКА СУБСТАНЦІЯ БЕЗ ВИРАЗНОГО СМАКУ та абстрактними доменами цілі НУДЬГА та НЕПРИВАБЛИВІСТЬ. Також в розгорнутій інтерпретації є вказання на метонімічний перенос (репрезентація роботи в Adonis через колегу Жанін). Проте, наратор не працює із рівнями метафори (Kövecses, 2017) та не розширює рівень домену до рівня сценарію (де колишня колега дає субстанцію, що репрезентує нудьгу та/або непривабливість), а фокусується на асоціативних зв'язках та аналізує, чому щось наснилось, а не що означало метафорично.

(146) *Lived in town; there was an old traditional Japanese store on one road. Seemed out of place but had been there years. Went in to buy JC a present, then remembered we weren't friends any more. Still wondered if I could leave it on her doorstep, but finally decided against it. Options: sake or a fizzy drink. He had more stuff but not much I'd buy. The 2litre bottle of fizzy drink (black grape) was under so much pressure the plastic was taut like a drum, and I was afraid it might burst. I ended up in my former friend's house anyway. Don't think I really got talked to but wasn't being ignored either. . . .*

Additional Comments:

Former friend and I had a mutual, but very casual interest in Japanese culture. Hamsa hands are a Buddhist symbol of protection. The bottle may represent the pressure I felt right at the end of the friendship, before I ended it.

У прикладі (146) наратор також зосереджує інтерпретаційні зусилля на проведенні асоціативних зв'язків: свій спільний із колишньою подругою інтерес до японської культури, що зумовлює контекст сновидіння та символ захисту, що був присутній у сновидінні. При цьому, наявне і експліцитне картування метафори (*The bottle may represent the pressure I felt right at the end of the friendship, before I ended it*) між конкретним та абстрактним доменами.

(147) . . . *The dream changed and it was like I was chasing [Name] around the city. No matter what I said and did he was against it. I tried harder and harder to get him to understand me but there was no hope. I kept thinking "fuck! I totally lost my upper hand here! Now I'm out of control and he's in control of me". He was with Laurent and they kept laughing at what I was saying. I was so fucking angry that I couldn't get through to [Name] at ALL. He was just stuck in his mindset and wouldn't let any sensible information in. Quite the same as in real life. In the end I held one of my paintbrushes up in his face to show him its quality, then proceeded to smash the brush down on a hard surface and grind the fibres viscously. After a moment I help it back up to show him how tangled and damaged the once beautiful brush now was. I woke up tossing around yelling NOOOO!!*

Additional Comments:

This dream is full of symbols and important information. Yesterday I lost my temper . . . After weeks of biting my tongue without seeing any improvement on his part, I lost it. I threw a poutine all over him and screamed how he doesn't understand how I'm done and I'm not putting another ounce of effort into making this piece of shit relationship work. . . . In the dream I felt stupid for chasing him, for feeding into the whole game. He then had control over me because I would follow him and try to find him, and when I would find him he would laugh in my face and stomp on everything I said, which made me feel even weaker. In the dream if I had just forgotten about him, just let go of my need

to find him and make him understand, there would have been no problem with him at all. I just need to get the hell away from him and honestly let go of all the pain and anger I have in me. I believe that the paintbrush represents myself, who I am on the inside, and by smashing it I'm illust what will has turned me into. I am not an aggressive person but when I'm with will I become one. . . .

У прикладі (147) наратор робить спробу картувати сценарій сновидіння та сценарій своїх стосунків із персонажем у реальному житті, але не проводить експліцитних паралелей, а розповідає історію, яку читач має співставити із сновидінням. Метафоричність цього сновидіння наратор характеризує як символічність (*This dream is full of symbols and important information.*). На основі цього співставлення можна виділити метафору НАМАГАТИСЬ ВРЯТУВАТИ СТОСУНКИ це ФІЗИЧНО ПЕРЕСЛІДУВАТИ. Також наратор ідентифікує метафору, вказуючи на рівень домену (ЛЮДИНА це ПЕНЗЛИК), яка розширюється на рівень сценарію (ЛЮДИНА ЕМОЦІЙНО ПОСТРАЖДАЛА У СТОСУНКАХ це НОВИЙ ПЕНЗЛИК ЗЛАМАНО).

Заслуговує уваги специфіка змісту сновидіння, де розповсюдженими є ситуації іраціонального розуміння блендів без селективного мапування (напр. *I seem to be going to school in this dream, but it's also a job at the same time*). Часто мовці вказують на значущість певної частини сновидіння, але уникають експліцитного картування. Можна сказати, що метафоричне підґрунтя сновидінь скоріш виявляється в наративах у якості загальної властивості концептуальної системи людини, аніж інструменту спрямованої концептуалізації. Аналіз подібних прикладів, на нашу думку, потребує окремого дослідження та методики вивчення, оскільки ця робота фокусується на наративі про сновидіння як на способі наративізації суб'єктивного втіленого досвіду. В свою чергу, аналіз спроб інтерпретації вимагає врахування інтеракцій нараторів із коментаторами, а також виокремлення певних стратегій інтерпретації сновидінь, що є перспективним окремим напрямом дослідження.

Висновки до розділу 3

1. У розділі запропоноване поняття динамічної перспективи для пояснення переходу ролі концептуалізатора від наратора, що не спить, до оніричного фокалізатора. Така зміна перспективи відповідає специфіці процесу концептуалізації оніричного досвіду з опертям на знання про реальне життя та є пов'язаною із категорією подієвості.
2. В наративі оповіді про сновидіння виділяємо зовнішню та внутрішню подієвість. Зовнішня подієвість має справу із самим сновидінням як подією, виражає його оцінки, інтерпретації з точки зору наратора, що не спить. В свою чергу, внутрішня подієвість управляється агенцією оніричного фокалізатора під час сновидіння, і концептуалізується як суб'єктивний досвід учасника подій. При цьому, наратор, що не спить, може коментувати та дивуватись діям оніричного фокалізатора, концептуалізація якого має ознаки третьої особи.
3. В результаті лінгвістичного маркування перспективи, пропонується в оповідях про сновидіння виділяти два наративних простори — головний оніричний наративний простір та допоміжний наративний простір реальних знань, тобто контекст, що забезпечує розуміння оніричного змісту та дозволяє встановити епістемологічний контроль. Ці простори конструюються одночасно та беруть участь в процесах блендінгу та зворотньої проєкції.
4. Лінгвістичні маркери, які вказують на статус наративного простору щодо реальності, можуть бути експліцитними або контекстуальними, та є засобами навігації в наративних просторах оніричного наративу, що конструюються поперемінно та збагачують один одного.
5. В оповіді про сновидіння наративні простори, марковані як оніричні та реальні, можуть конструюватись паралельно (економними контекстуальними лінгвістичними засобами, як «дзеркальні» простори) або лінійно стосовно основного оніричного виміру нарації, тобто із залученням спеціальних маркерів навігації та лінгвістичних засобів. Одночасна підтримка двох ліній наративу,

тобто двох ментальних просторів, робить ці простори доступними (для концептуалізатора та читача) як окремо, так і у вигляді бленду. В процесі такої нарації одночасно активується уся концептуальна мережа доменів, яка необхідна для розуміння змісту сновидіння із оперттям на реальний досвід та яка забезпечує ґрунтування і дозволяє нараторам позиціювати себе стосовно оніричного досвіду.

6. Концептуальну інтеграцію описано як механізм, який забезпечує продукування та розуміння складної наративної конфігурації просторів та перспективи в оповіді про сновидіння. Окрім цього, репрезентації блендів як готового продукту механізму концептуальної інтеграції зустрічаються у сновидіннях у якості готових втілених емерджентних структур. Описання таких структур є викликом для нараторів, який долається виокремленням основного вхідного простору та вказанням на окремі риси іншого вхідного простору (або просторів). Окрім цього, мовці демонструють лінгвістичну креативність в описанні блендів, особливо парадоксальних блендів, де проєкція залучає обидва члени опозиції. Такі бленди можуть інтерпретуватись як метафоричні після пробудження, але наратори не схильні експліцитно проводити детальне картування ідентифікованих метафор.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Дисертаційне дослідження виконано в методологічно-теоретичному руслі дискурсології та когнітивної наратології із метою дослідити жанрову специфічність наративу переказів сновидінь, що реконструює особистий суб'єктивний втілений перцептивний оніричний досвід, та способи позиціювання нараторів в цьому дискурсивному жанрі. У роботі використані останні здобутки сучасних дискурсологічних розвідок та когнітивної наратології до схожих аспектів дискурсивної діяльності людини, таких як суб'єктивне позиціювання, смислотворення, втіленість та укоріненість у втіленому досвіді перспективи та точку зору, та до когнітивних механізмів, які забезпечують дискурсивну діяльність та наративне конструювання досвіду.

У ході дослідження було виопрацьовано тлумачення наративно-рефлексійного жанру письмової оповіді про сновидіння, який презентує когнітивне конструювання суб'єктивного втіленого оніричного досвіду людини, яке може бути реконструйоване іншим.

У зв'язку з тим, що експерієнційність наративів про сновидіння ґрунтується на сенсорній та ментальній специфіці оніричного досвіду, одним із головних понять у роботі є категорія евіденційності в англійській мові. Її визначено як семантичну неграматикалізовану категорію, яка охоплює посилання на джерело інформації та характеризує його. Обґрунтовано фокус на понятті евіденційності в її широкому сенсі із класифікацією засобів епістемічного позиціювання як евіденційних, оскільки того вимагає природа досліджуваного матеріалу, а саме виразна сенсорність при загальній непевності пригаданого досвіду. У наративах сновидінь маркери епістемічного позиціювання конструюють цілісну перспективу наратора, яка профілює як сенсорні втілені аспекти досвіду, так і непевність пам'яті про цей досвід.

На підставі теоретичних напрацювань в цій галузі, для дослідження було обрано та обґрунтовано вибір таких підкатегорій евіденційності: ревелативна та

антирелев'ятивна, пряма сенсорна та сенсорно-інференційна (інтуїтивна сенсорно-інференційна, візуальна, візуально-інференційна, аудіальна, аудіально-інференційна, тактильна, ольфакторна, густаторна сенсорна), репортативна (власне репортативна, авто-репортативна, квотативна, авто-квотативна), несенсорна інференційна (спекулятивна суб'єктивна, посилення на пам'ять або інференцію із знань про світ, ситуативна інференційна та модальна інференційна).

В роботі описано категорію *релев'ятивної евіденційності*, що є неграматикалізованою та достатньо оформленою концептуально в англійській мові. Як опозиційну до категорії релев'ятивної евіденційності виведено та схарактеризовано категорію антирелев'ятивної евіденційності, що допомагає нараторам маркувати інформацію та розрізняти оніричну оповідь та коментарі щодо реального життя, що підтримують останню та уможливають її відповідну концептуалізацію та інтеграцію в пам'яті. Також описано концептуалізацію СОН *це* КОНТЕЙНЕР та СОН *це* ПРОСТІР, що спостерігається в типових засобах оніричного маркування в англійській мові.

За результатами анотації корпусу наративів виявлено, що дискурс оповідей про сновидіння профілює *сенсорні евіденційні маркери*. Це свідчить про сфокусованість нараторів на передачі в наративі втіленого суб'єктивного досвіду. *Візуальна сенсорна евіденційність* домінує над іншими модусами; також порівняно широко представлена *інтуїтивна сенсорно-інференційна евіденційність*, що узгоджується із візуально-моторною фізіологічною природою сновидінь. З метою подолання можливих обмежень евіденційного маркування в передачі сенсорного втіленого досвіду, було залучено контрольний корпус наративів особистого досвіду. Слова із візуальною семантикою в наративах сновидінь представлені статистично більш частотно, аніж в контрольному корпусі. Це дає підстави вважати, що переважання *візуальної евіденційності* не є наслідком інгерентного профілювання саме візуальної інформації в наративах особистого досвіду, а загальною типовою рисою оповідей про сновидіння. Інші модуси (*аудіальний,*

тактильний, ольфакторний та густаторний) представлені в корпусі слабо, однак, так само як і в контрольному корпусі.

Евіденційні маркери в оповідях про сновидіння часто супроводжуються додатковими коментарями про перцептивні аномалії в сновидінні та лінгвістично креативними засобами описання власного суб'єктивного досвіду. Неочікувані (міративні) сенсорні або сценарні елементи досвіду сновидіння наратори маркують відповідним чином, що допомагає їм підтримувати епістемічний контроль в оповіді та позиціювати оніричний досвід в реальному контексті. Зокрема, розглянуто такі аспекти категорії міративності, як зіставлення із попереднім досвідом та зіставлення із вербальними (концептуальними) ресурсами, які представлені у корпусі великою кількістю достатньо гомогенних засобів.

В ході анотування корпусу та роботі із прикладами було з'ясовано, що *репортативна евіденційність* в оповідях про сновидіння втілюється в простих лексичних одиницях, що уводять непряму мову, та зовсім не включають оцінки правдивості сказаного, відкидаючи таку яку нерелевантну для оповіді про сон. Аналіз прикладів показує, що *квотативна евіденційність* є стратегією репрезентації змісту сновидіння та уникання репортативної трансформації, а не засобом передачі прямої мови.

В засобах інференційного маркування виявлено тенденцію вибору простіших морфологічних форм, що значно переважають над модальними епістемічними виразами та морфологічно складнішими формами. Загальним трендом, який демонструє висока частотність засобів *спекулятивної евіденційності*, є бажання нараторів вказати не непевність пригаданого досвіду. Це становить деякий контраст із одночасно високою розповсюдженістю сенсорних евіденційних маркерів в дискурсі оповідей про сновидіння, що є типовою рисою цього жанру.

В роботі описано також *нульову евіденційність* як концептуальну підкатегорію *ревелиативної евіденційності*, що проявляється як посилення на неочікуване знання про сценарій сновидіння, що включає попередню історію, або персонажів без указання на джерело знання. Економні лінгвістичні засоби, що

часто маркують нульову оніричну евіденційність, свідчать про те, що ця підкатегорія є знайомою нараторам, які припускають, що вона також знайома читачам як носіям загальнолюдського досвіду сновидіння.

Завдяки аналізу матеріалу та моделюванню конфігурацій наративних просторів, було з'ясовано, що проміантною жанрово релевантною рисою наративу про сновидіння є подвійність, що виявляється як у функції перспективи та подієвості, так і в співіснуванні двох наративних просторів.

Наративна перспектива в оповідях про сновидіння тлумачиться в роботі як динамічна, тобто перспектива концептуалізатора переходить від наратора, що не спить, до оніричного фокалізатора, і навпаки. Перспектива є тісно пов'язаною із подієвістю. В оніричних наративах подієвість запропоновано розглядати як двошарову, тобто внутрішню та зовнішню подієвість. Сновидіння як подія є предметом зовнішньої подієвості оніричного наративу для оповідача. Саме зовнішня подієвість спрямовує оцінки та інтерпретації з точки зору наратора, що не спить. Внутрішня подієвість при цьому полягає у внутрішньому розвитку подій сновидіння, їхньому взаємозв'язку та сприйнятті оніричним концептуалізатором, чия перспектива (знання, реакції тощо) є відмінною від перспективи наратора.

Аналіз внутрішньої та зовнішньої подієвості оніричної оповіді дозволив уточнити прагматичні чинники, що штовхають людей записувати власні сновидіння. У роботі саме із внутрішньою подієвістю пов'язується привабливість оніричного світу для нараторів поетики, оскільки сюжет, не обмежений ніякими умовними рамками навіть художньої логіки, має нескінченну кількість потенціальних варіантів розвитку. Ця онірична поетика вбачається оповідачам матеріалом, гідним записування та публікації онлайн. Натомість, зовнішня подієвість є агенцією інтерпретації сновидіння, вона належить перспективі комунікативного наратора, який концептуалізує сновидіння як цілісний окремий досвід..

Дуальність перспективи та подієвості супроводжується конструюванням в оніричному наративі двох наративних просторів (або ланцюгів наративних

просторів) — оніричного та реального, — які відповідно маркуються *ревелятивними* та *антиревелятивними* маркерами. Ці засоби було розділено на експліцитні та контекстуальні, та запропоновано вважати їх засобами навігації в наративних просторах оніричного наративу, що конструюють один одного завдяки процесу концептуальної інтеграції. Завдяки інструментам моделювання наративних просторів, у роботі з'ясовано, що останні можуть конструюватись у *паралельній конфігурації* за допомогою економних контекстуальних лінгвістичних засобів або *лінійно* стосовно основного оніричного виміру нарації за допомогою експліцитних маркерів навігації. Таким чином, продукування та реконструкція оніричного досвіду шляхом наративізації стає можливою завдяки одночасній активації нараторами та читачами двох ментальних просторів, оніричного та реального, у якості концептуальної мережі, що забезпечує ґрунтування та дискурсивне позиціонування нараторів в оповіді про досвід сновидіння, тобто про досвід високої суб'єктивності.

Дослідження засобів евіденційного дискурсивного маркування у Розділі 2, а саме знахідка щодо кількісного переважання засобів ревелятивної та антиревелятивної евіденційності, підтримує запропоновану в Розділі 3 модель подійної конфігурації наративних просторів в оповіді про сновидіння. Концептуалізація оніричного досвіду в процесі наративізації вимагає певного суб'єктного позиціонування стосовно цього досвіду та оперування сконструйованими наративними просторами. Отже, як аналіз евіденційного маркування та суб'єктного позиціонування, так і моделювання наративних просторів проливають світло на процеси смислотворення в наративному дискурсі переказів сновидінь.

У роботі також описано, яким чином когнітивний механізм концептуальної інтеграції підтримує процес продукування та розуміння подвійної конфігурації наративних просторів та динамічної перспективи в оповіді про сновидіння. Зокрема проаналізовано лінгвальні засоби, які оповідачі сновидінь використовують для позначення втілених емерджентних структур-продуктів оніричної концептуальної

інтеграції, та парадоксальних блендів. Продемонстровано, що наратори залучають лінгвістичну креативність у вербалізації таких структур та спираються на ідентифікацію основного вхідного простору та вказання на окремі риси іншого вхідного простору (або просторів). Саме бленди можуть інтерпретуватись як метафоричні після пробудження та становити матеріал для інтерпретації сновидіння, однак у дослідженому корпусі наратори уникають експліцитного картування ідентифікованих метафор.

Перспективою дослідження вважаємо використання отриманого уявлення про конструювання категорії евіденційності та стратегій суб'єктивного позиціювання в дискурсі оповіді про сновидіння для виконання розвідок корпусного типу на матеріалі письмових переказів сновидінь. Також перспективним є розширення матеріалу до усних переказів сновидінь та їхнього порівняння із письмовими. Нарешті, залучення конфігурацій наративних просторів для моделювання жанрових характеристик наративів вбачаємо продуктивним підходом, до якого в перспективі можна вдаватися у вивченні наративів інших жанрів.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Бондаренко, Є. В. (2005). Картина світу і дискурс: реалізація дуальної природи людини. В І.С. Шевченко (Ред.), *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен* (с. 36-64). Харків: Константа.
- Бондаренко, Є. В. (2012). *Еволюція поняття часу в англійській мові та у дискурсі*. (Дис. док. філол. наук). Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків.
- Бондаренко, Є. В. (2013). Типологія картин світу: когнітивні підвалини. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 116, 383-388.
- Бондаренко, Є. В. (2016a). Когнітивні операції з увагою у перекладах поетичних творів Й. Бродського. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 25(2), 152-155.
- Бондаренко, Є. В. (2016b). Мова й ідеологія: інформаційний вплив на картину світу. *Мовні і концептуальні картини світу*, 55, 65-71.
- Воробйова, О. П. (2006). Ідея резонансу в лінгвістичних дослідженнях. Мова. Людина. В О.О. Тараненко (Ред.), *Світ: До 70-річчя професора М.П. Кочергана* (с. 72-86). Київ: Видавничий центр КНЛУ.
- Воробйова, О. П. (2012a). Лінгвістика 2012: Шляхи, які ми обираємо. *Тези Міжнародної науково-практичної конференції «Україна і світ: діалог мов та культур»* (с. 47-48). Київ: Вид. центр КНЛУ.
- Воробйова, О. П. (2012b). Смак «Шоколаду»: інтермедіальність й емоційний резонанс. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*, 15(1), 5-11.
- Воробйова, О. П. (2021a). Інтерфеномени в парадигмальному вимірі, або що там за обрієм когнітології? *Studia linguistica*, 19, 24-37.
- Воробйова, О. П. (2021b). Труднощі музикалізації: «The Piano Teacher» Ельфріди Елінек у контексті інтермедіальності. В О.П. Воробйова (Ред.),

Інтермедіальність на перетині наукових парадигм: ретроспектива і сучасність: Матеріали III Міжнародної наукової конференції УАКЛіП/КНЛУ (с. 10). Київ: Видавничий центр КНЛУ.

Дойчик, О.Я. & Томаш, Я.З. (2021). Метафорична об'єктивація концептів CRIME і INVESTIGATION в детективних оповіданнях. *Південний архів (філологічні науки)*, 88, 24-35. <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2021-88-3>

Дойчик, О.Я., & Лехман, А.М. (2019). Концептуальна метафора в романі В. Рот «Divergent.» *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : Збірник наукових праць*, 36, 22-26. https://www.researchgate.net/publication/336934324_CONCEPTUAL_METAPHOR_IN_V_ROTTH'S_NOVEL_'DIVERGENT'

Жаботинська, С. (2011). Лексичні поля й нелінійна динаміка когнітивних структур. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, 52, 3-11.

Жаботинська, С. А. (2019). Семантика іллокуції: лінгвокогнітивний ракурс (на матеріалі англомовного мовленнєвого акту докору). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, 70, 185-203.

Крисанова, Т. А. (2018). Інтерсуб'єктна природа утілення емоцій в англомовному кінодискурсі. В *Матеріали VI наукової конференції з міжнародною участю «Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів»* (с. 48-51).

Крисанова, Т. А. (2020). *Актуалізація негативних емоцій в англомовному кінодискурсі: когнітивно-комунікативний і семіотичний аспекти*. (Автореф. дис. доктора філол. наук.). Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків.

http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/15813/2/aref_%d0%9a%d1%80%d0%b8%d1%81%d0%b0%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b0.pdf

- Крисанова Т. А. (2023). Мультимодальна актуалізація агресії в англomовному пісенному наративі: Когнітивно-прагматичний аспект. *Cognition, communication, discourse*, 26. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2023-26-05>
- Крисанова, Т.А., & Шевченко, І.С. (2019). Інтерсеміозис негативних емоцій у кінодискурсі: Психолінгвістичний ракурс. *Psycholinguistics*, 25(2), 117-137.
- Крисанова, Т. А., & Шевченко, І. С. (2021). Емоція в кінодискурсі: Інтерфейс «слово–зображення–звук». В О.П. Воробйова, *Інтермедіальність на перетині наукових парадигм: ретроспектива і сучасність: Матеріали III Міжнародної наукової конференції УАКЛіП/КНЛУ* (с. 45). Київ: Видавничий центр КНЛУ.
- Лещенко Г. В. (2017). Сучасна когнітивна наратологія: напрями і пріоритети досліджень. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Філологічні науки*, 12, 47-52.
- Лещенко Г. В. (2018). *Категорія напруженості в англomовному гостросюжетному оповіданні: Лінгвокогнітивний аспект*. (Дис. доктора філол. наук). Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків.
- Мартинюк, А. П. (2020). Проблема смислотворення в комунікації. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*, 91. <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2020-91-04>
- Мартинюк, А. П., & Ахмедова, Е. Д. (2021). Когнітивний перекладацький аналіз художніх порівнянь. *Cognition, communication, discourse*, 23, 72-86. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2021-23-05>
- Kovalenko, L., & Martynyuk, A. (2021). Verbal, visual, and verbal-visual puns in translation: cognitive multimodal analysis. *Cognition, Communication, Discourse*, 22, 27-41. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2021-22-02>
- Морозова, О.І. (2008а). Діяльнісний стиль мислення у лінгвістичних дослідженнях. *Вісник Харківського національного університету. Серія Романо-германська філологія*, 811, 41-45.

- Морозова О.І. (2008b). Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови). (Автореф. дис. доктора філол. наук.). Київський національний лінгвістичний університет, Київ. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/suak/corp.exe?&I21DBN=SLIR&P21DBN=SLIR&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=RES0000011
- Морозова, О. І. (2009). Паралаксні об'єкти в лінгвістиці. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія», 12(3), 5-9.*
- Морозова О.І. (2011). Stance: позиція суб'єкта дискурсивної діяльності. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія», 14(1), 87-93.*
- Морозова, О. І. (2015). Екологічний підхід до аналізу неправдивих висловлень. *Мовні і концептуальні картини світу, 55, 258-266.*
- Морозова, І. І. (2018). Стереотипізація персонажного мовлення. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов, 87, 77-84.*
- Нефьодова, О. Д. (2015). Механізм та функції реалізації алюзії як інтертексту (на матеріалі повісті Дж. Селінджера *The Catcher in the Rye*). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов, 81, 29-34.*
- Ніколаєнко В.О. (2020а). Оніричний наратив: проблема визначення. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : Тези доповідей XIX наукової конференції з міжнародною участю* (с. 106-108). Харків: Видавництво Точка.
- Ніколаєнко В.О. (2020b). Стратегії наративізації сновидіння. В *Матеріали VII Всеукраїнської наукової конференції «Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів»* (с. 89-91). Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.

- Ніколаєнко В.О. (2021а). Наративні стратегії переказів сновидінь: інстанції фокалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія*, 92, 23-30. <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/17225>
- Ніколаєнко В.О. (2021b). Засоби вираження оніричної евіденційності. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація.: Тези доповідей XX наукової конференції з міжнародною участю* (с. 47-49). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
- Ніколаєнко В.О. (2022а). Жанрова специфіка оніричного наративу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 55, 72-76. <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v55/16.pdf>
- Ніколаєнко В.О. (2022b). Подієвість оніричного наративу. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація. Тези доповідей XXI наукової конференції з міжнародною участю* (с. 120-122). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
- Ніколаєнко В.О. (2022с). Блендінг у моделюванні оповіді про сновидіння. В *Тези доповідей X ювілейного міжнародного заочного наукового форуму* (с. 59-61). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
- Ніколаєнко В.О. (2023). Перспектива та метафора камери в наративах сновидінь. В *Тези доповідей XXII наукової конференції «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація»* (с. 92-94). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. https://drive.google.com/drive/folders/1_0EaLO9wIUO3QmsOuw736hhLnScfulIR
- Солощук, Л. (2013). Вербальні та невербальні аспекти дискурсивної взаємодії як відображення полікодової природи комунікативного процесу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*, 19, 233-237.
- Солощук, Л. В., & Устименко, С. Є. (2015). Імпліцитно-прагматичні значення респонсивних реплік у сучасному англомовному побутовому дискурсі.

Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Methodика викладання іноземних мов, 80, 58-63.

Ущина В. А. (2015). *Позиціювання суб'єкта в англомовному дискурсі ризику: соціокогнітивний аспект*. Луцьк: Вежа-Друк.

Ущина В. А. (2016). *Позиціювання суб'єкта в сучасному англомовному дискурсі ризику*. (Дис. доктора філол. наук). Київський національний лінгвістичний університет, Київ.

Ущина В. А. (2021). Дискурсивна постава (англ. stance): термінознавчий і перекладацький аспекти. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 46, 128-137. <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.46.16>*

Фролова, І.Є., & Мусаєва, Р. (2019). Когнітивно-комунікативні параметри актуалізації ролі друг-довірена особа в комунікативній ситуації “БЕСІДА ДРУЗІВ”. *Іноземна філологія, 132, 90-102. <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2019.132.2925>*

Цапів, А. О. (2019). Сучасні казкові кінонаративи під мікроскопом наратолога: критичний огляд та дискусії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація», 2, 89-95.*

Цапів, А. О. (2020а). Ольфакційні персонажні образи у повісті Р. Дала «The Twits». В *Міжкультурна комунікація в науковому і освітньому просторі: матеріали I-ої Міжнародної науково-практичної конференції* (с. 53-56). Одеса: Одеський національний політехнічний університет.

Цапів, А. О. (2020b). Поетика наративу англійськомовних художніх текстів для дітей. (Автореф. дис. доктора філол. наук). Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків.

Шевченко І. С. (2005). *Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Харків: Константа.

- Шевченко І.С. (2023). Сценарії смислотворення в медіадискурсі: когнітивний і мультимодальний аналіз. *Вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація», 1*, 99-106. <https://tsj.journal.kspu.edu/index.php/tsj/article/view/649/621>
- Шевченко, І. С., & Петренко, О. М. (2019). Дискурсивні стратегії неввічливості у когнітивно-прагматичному вимірі. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна, 70*, 91-101.
- Abbott, H. P. (2002). *The Cambridge introduction to narrative*. Cambridge University Press.
- Abbott, H. P. (2008). Narrative and emergent behavior. *Poetics Today, 29*(2), 227-244. <https://doi.org/10.1215/03335372-2007-024>
- Abbott, H. (2014). Narrativity. In P. Hühn, J. Meister, J. Pier & W. Schmid (Eds.), *Handbook of narratology* (pp. 587-607). Berlin, München, Boston: De Gruyter.
- Aikhenvald, A. Y. (2004). *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.
- Aikhenvald, A. Y. (2012). The essence of mirativity. *Linguistic Typology, 16*(3), 435-485.
- Aikhenvald, A. Y. (2014). The grammar of knowledge: A cross-linguistic view of evidentials and the expression of information source. In A. Y. Aikhenvald & R. M. W. Dixon (Eds.), *The grammar of knowledge: A cross-linguistic typology* (pp. 1-51).
- Aikhenvald, A. Y. (2018). *The Oxford handbook of evidentiality*. Oxford University Press.
- Alber, J., & Fludernik, M. (2010). *Postclassical narratology: Approaches and analyses*. The Ohio State University Press.
- Arrese, J. I. M., Hassler, G., & Carretero, M. (Eds.). (2017). *Evidentiality Revisited: Cognitive grammar, functional and discourse-pragmatic perspectives* (Vol. 271). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Bachelard, G. (1942). *L'eau et les rêves. Essai sur l'imagination de la matière*. Paris: José Corti. http://classiques.uqac.ca/classiques/bachelard_gaston/eau_et_les_reves/eau_et_les_reves.pdf
- BaHammam, A. S., Almeneessier, A. S., & Pandi-Perumal, S. R. (2018). Medieval Islamic scholarship and writings on sleep and dreams. *Annals of thoracic medicine*, 13(2), 72-75. https://doi.org/10.4103/atm.ATM_162_17
- Bakhtin, M. M. (1986). *Speech genres and other late essays*. University of Texas press.
- Bakhtine, M. M. (1984). *Esthétique de la création verbale*. Paris : Gallimard.
<http://www.mapageweb.umontreal.ca/tuitekj/cours/2611pdf/Bakhtine-Genres.pdf>
- Bal, M. (2004). Narration and focalization. In M. Bal (Ed.), *Narrative theory: critical concepts in literary and cultural studies* (pp. 263-296). London, New York: Routledge.
- Bal, M., & Van Boheemen, C. (2009). *Narratology: Introduction to the theory of narrative*. University of Toronto Press.
- Barsalou, L.W. (2008) Grounding symbolic operations in the brain's modal systems. In: Semin, G.R. and Smith, E.R. (eds.) *Embodied Grounding Social, Cognitive, Affective, and Neuroscientific Approaches*. Cambridge University Press: New York, pp. 9-42.
- Baynham, M. (2011). Stance, positioning and alignment in narratives of professional experience. *Language in Society: Narratives in interviews, Interviews in narrative studies*, 40(1), 63-74. Cambridge University Press.
- Beatty, J. (2016). What are narratives good for? *Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences*, 58, 33-40.
- Becchetti, A., & Amadeo, A. (2016). Why we forget our dreams: Acetylcholine and norepinephrine in wakefulness and REM sleep. *Behavioral and Brain Sciences*, 39, 20-21.

- Bednarek, M. (2006). Epistemological positioning and evidentiality in English news discourse: A text-driven approach. *Text & Talk*, 26(6), 635-660. <https://doi.org/10.1515/TEXT.2006.027>
- Biber, D., & Finegan, E. (1988). Adverbial stance types in English. *Discourse Processes*, 11(1), 1-34.
- Biber, D., & Finegan, E. (1989). Styles of stance in English: Lexical and grammatical marking of evidentiality and affect. *Text-Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse*, 9(1), 93-124.
- Bilyk, O., Bylytsia, U., Doichyk, O., Ivanotchak, N., & Pyliachyk, N. (2022). COVID-19 metaphoric blends in media discourse. *Studies about Languages / Kalbu studijos*, 40, 17-33. <http://doi.org/10.5755/j01.sal.40.1.30155>
- Blechner, M. (2013). *The dream frontier*. Routledge.
- Blechner, M. J. (2018). *The mindbrain and dreams: An exploration of dreaming, thinking, and artistic creation*. Routledge.
- Boas, F. (1911). *Handbook of American Indian languages. Part I*. Washington Government Printing Office.
- Bolognesi, M. & Bichisecchi, R. (2014), Metaphors in dreams: Where cognitive linguistics meets psychoanalysis, *Language and Psychoanalysis*, 3(1), 4-22.
- Bondarenko, I. & Nikolaienko, V. (2022). Like a bad dream: Navigating narrative spaces of pandemic-themed dream reports. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*, 7(1), 2-32. <https://lartis.sk/wp-content/uploads/2022/06/BondarenkoNikolaienko.pdf>
- Bondarenko, I. (2019). Time domain matrix modeling in cognitive linguistic research. In Bolognesi, M. & Steen, G.J. (eds.). *Human cognitive processing (Vol. 65). Perspectives on abstract concepts: Cognition, language and communication (pp. 287-311)*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/hcp.65.14bon>

- Bondarenko, I. (2020) Tools of explicit propaganda: Cognitive underpinnings. *Open Journal of Modern Linguistics*, 10, 23-48.
<https://doi.org/10.4236/ojml.2020.101003>
- Boye, K. (2012). *Epistemic meaning*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Brezina, V., McEnery, T., & Wattam, S. (2015). Collocations in context: A new perspective on collocation networks. *International Journal of Corpus Linguistics*, 20(2), 139-173.
- Brockmeier, J., & Harré, R. (2001). Narrative: Problems and premises of an alternative paradigm. In J. Brockmeier, & D. Carbaugh (Eds.), *Narrative and Identity—Studies in Autobiography, Self and Culture* (pp. 39-58). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bruner, J. (1991). The narrative construction of reality. *Critical Inquiry*, 18(1), 1-21.
- Bulkeley, K. (2002). Reflections on the dream traditions of Islam. *Sleep and Hypnosis*, 4, 1-11.
- Caracciolo, M. (2012). Notes for a(nother) theory of experientiality. *Journal of Literary Theory*, 6(1). <https://doi.org/10.1515/jlt-2011-0010>
- Chafe, W. (1986). Evidentiality in English conversation and academic writing. In W. Chafe, & J. Nichols (Eds.), *Evidentiality: The linguistic coding of epistemology* (pp. 261-272). Norwood, NJ Ablex.
- Chatman, S. B. (1990). *Coming to terms: The rhetoric of narrative in fiction and film*. Cornell University Press.
- Chrzanowska-Kluczewska, E. (2023). Transmedial creation of text worlds. pictorial narration in response to verbal texts. *Discourses on Culture*, 19(1), 25-64.
- Cipa, M. (2021). Representing qualia through film style and narrative. *SCSMI Conference Proceedings*.
https://www.academia.edu/64655403/Representing_Qualia_through_Film_Style_and_Narrative_SCSMI_Conference_2021
- Cohen, G., Chuakaw, C., & Small, J. (2010). Waking the language of dreamers: A survey of evidentiality in dreams. *Evidence from Evidentials*, 28, 45-73.

- Conde Aldana, J. A. (2018). Little voices and big spaces: animated documentary and conceptual blending theory. *Cognitive Theory and Documentary Film*, 39-57. https://doi.org/10.1007/978-3-319-90332-3_3
- Cornillie, B., Arrese, J. I. M., & Wiemer, B. (2015). Evidentiality and the semantics-pragmatics interface: An introduction. *Belgian Journal of Linguistics*, 29(1), 1-18.
- Cuellar, N. G., Whisenant, D., & Stanton, M. P. (2015). Hypnic jerks: A scoping literature review. *Sleep Medicine Clinics*, 10(3), 393-401.
- Damasio, A. (1994). *Descartes' error: Emotions, reason, and the human brain*. New York: Quill.
- Damasio, A. (1999). *The feeling of what happens: Body and emotions in the making of consciousness*. San Diego: A Harvest Book, Harcourt.
- Dancygier, B. (2005). Blending and narrative viewpoint: Jonathan Raban's travels through mental spaces. *Language and Literature*, 14(2), 99-127.
- Dancygier, B. & Sweetser, E. (2005). *Mental spaces in grammar: Conditional constructions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dancygier, B. (2008). The text and the story. Levels of blending in fictional narratives. In A. Hougaard & T. Oakley, *Mental spaces and discourse interaction* (pp. 51-78). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Dancygier, B. (2011). *The language of stories: A cognitive approach*. Cambridge University Press.
- Dancygier, B., & Vandelanotte, L. (2016). Discourse viewpoint as network. In B. Dancygier, W. Lu, & A. Verhagen (Eds.), *Viewpoint and the Fabric of Meaning: Form and Use of Viewpoint Tools across Languages and Modalities* (pp. 13-40). (Cognitive Linguistics Research; Vol. 55). Berlin: Mouton de Gruyter. <http://www.degruyter.com/view/product/430683?format=G&rskey=JK3zCu&result=1>
- De Haan, F. (1999). Evidentiality and epistemic modality: Setting boundaries. *Southwest Journal of Linguistics*, 18(1), 83-101.

- De Haan, F. (2001). The relation between modality and evidentiality. *Linguistische Berichte*, 9, 201-16.
- De Haan, F. (2012). Evidentiality and mirativity. In R. I. Binnick (Ed.), *The Oxford handbook of tense and aspect* (pp. 279-308). Oxford: Oxford University Press.
- DeLancey, S. (2012). Still mirative after all these years. *Linguistic Typology*, 16(3), 529-564.
- Domhoff, G. W. (2000). The Problems with Activation-Synthesis Theory. http://www.dreamresearch.net/Library/domhoff_2000e.html
- Du Bois, J. (2007). The stance triangle. In R. Englebretson (Ed.), *Stancetaking in discourse* (pp. 139-182). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Emmott, C. (2002). "Split selves" in fiction and in medical "life stories". In E. Semino & J. Culpeper (Eds.), *Cognitive stylistics: Language and cognition in text analysis* (pp. 153-182). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Englebretson, R. (Ed.). (2007). An introduction. In *Stancetaking in discourse: Subjectivity, evaluation, interaction. Vol. 164* (pp. 1-26). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Farkas, A. (2021). Narrative properties of dreams, In P. Gaál-Szabó et al. (Eds.), *Memory, trauma, and the construction of the self* (pp. 83-96). Debrecen Reformed Theological University.
- Fauconnier, G. & Turner, M. (2008). *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York: Basic Books.
- Fauconnier, G., & Turner, M. (1998). Conceptual integration networks. *Cognitive Science*, 22(2), 133-187.
- Federn, P. (1992). Ego feeling in dreams. *Essential Papers on Dreams*, 111-136.
- Fillmore, C. J. (2006). Frame semantics. *Cognitive Linguistics: Basic Readings*, 34, 373-400.
- Fludernik, M. (1992). Narrative schemata and temporal anchoring. *Journal of Literary Semantics*, 21(2), 118-152. <https://doi.org/10.1515/jlse.1992.21.2.118>

- Fludernik, M. (2000). Genres, text types, or discourse modes? Narrative modalities and generic categorization. *Style*, 34(2), 274-292.
- Fludernik, M. (2001). New wine in old bottles? Voice, focalization, and new writing. *New Literary History*, 32(3), 619-638.
- Fludernik, M. (2002). *Towards a 'natural' narratology*. Routledge.
- Fludernik, M. (2003). Chronology, time, tense and experientiality in narrative. *Language and Literature*, 12(2), 117-134.
- Fludernik, M. (2009). *An introduction to narratology*. Routledge.
- Fogli, A., Maria Aiello, L., & Quercia, D. (2020). Our dreams, our selves: automatic analysis of dream reports. *Royal Society Open Science*, 7(8), 192080.
- Foolen, E. (2019). Quo vadis pragmatics? From adaptation to participatory sense-making. *Journal of Pragmatics*, 145, 39-46.
- Fosshage, J. L. (2007). The organizing functions of dreaming: Pivotal issues in understanding and working with dreams. In *International Forum of Psychoanalysis* (Vol. 16, No. 4, pp. 213-221). Taylor & Francis Group.
- Foucault, M. (1975). *Surveiller et punir*. Gallimard.
- Freud, S. (1996). The interpretation of dreams. (J. Strachey, Trans.) New York: Gramercy Books. (Original work published 1913)
- Gavins, J. (2007). *Text world theory: An introduction*. Edinburgh University Press.
- Genette, G. (1972). *Figures III*. Paris: Editions du Seuil.
- Genette, G. (2014). *Fiction et diction*. Paris: Éditions du Seuil. (Original work published 1991)
- Genette, G. (1992). *The architext: An introduction*. (J. E. Lewin, Trans.). University of California Press.
- Georgakopoulou, A. (2013). Small stories research and social media practices: Narrative stancetaking and circulation in a Greek news story. *Sociolinguistica*, 27(1), 19-36.
- Gisborne, N. S. (1996). *English perception verbs*. (PhD thesis). University of London, University College London. <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10104930/>

- Gómez, A. (2015). The DIVIDED SELF metaphor: A cognitive-linguistic study of two poems by Nabokov. *International Journal of English Studies*, 15. <https://doi.org/10.6018/ijes/2015/1/211121>
- Guillén, C. (1971/2015). *Literature as system: essays toward the theory of literary history* (Vol. 1449). Princeton University Press.
- Gurajek, B. (2010). *Evidentiality in English and Polish*. (MSc Thesis). The University of Edinburgh .
https://era.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/5313/Beata%20Gurajek%20thesis_full.pdf;jsessionid=8391CC78808D95FC6333010F7C87A31B?sequence=1
- Hanne, M., & Weisberg, R. (2018). *Narrative and metaphor in the law*. Cambridge University Press.
- Harrison, C., & Stockwell, P. (2014). Cognitive poetics. In J. Littlemore and J. R. Taylor (Eds.), *The Bloomsbury companion to cognitive linguistics* (pp. 218-233). London: Bloomsbury.
- Harrison, C., Nuttall, L., Stockwell, P., & Yuan, W. (2014). *Cognitive grammar in literature*. Amsterdam & New York: John Benjamins.
- Hartmann, E. (2008). The central image makes "big" dreams big: The central image as the emotional heart of the dream. *Dreaming*, 8(1), 44-57.
- Heersmink, R. (2018). The narrative self, distributed memory, and evocative objects. *Philosophical Studies*, 175, 1829-1849. <https://doi.org/10.1007/s11098-017-0935-0>
- Hendrickx, I., Onrust, L., Kunneman, F., Hürriyetoğlu, A., Bosch, A. V. D., & Stoop, W. (2016). Unraveling reported dreams with text analytics. arXiv preprint. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1612.03659>
- Herman, D. (2002). *Story logic: Problems and possibilities of narrative*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Herman, D. (2007). Cognition, emotion, and consciousness. In D. Herman (Ed.), *The Cambridge Companion to Narrative* (pp. 245-259), Cambridge.

- Herman, D. (2008). Description, narrative, and explanation: Text-type categories and the cognitive foundations of discourse competence. *Poetics Today*, 29(3), 437-472.
- Herman, D. (2009a). *Basic elements of narrative*. New York: John Wiley & Sons.
- Herman, D. (2009b). Beyond voice and vision: Cognitive grammar and focalization theory. In P. Hühn, W. Schmid, & J. Schönert (Eds.), *Point of view, perspective, and focalization: modeling mediation in narrative* (Vol. 17, pp. 119-142), Walter de Gruyter.
- Herman, D. (2013a). Cognitive narratology. In P. Hühn et al. (Eds.), *The living handbook of narratology*. Hamburg: Hamburg University Press. http://lhn.sub.uni-hamburg.de/index.php/Cognitive_Narratology.html
- Herman D. (2013b). Narrative theory and the sciences of mind. *Literature Compass*, 10(5), 421-436.
- Herman, D., Jahn, M., & Ryan, M.-L. (Eds.). (2010). *Routledge encyclopedia of narrative theory*. Routledge.
- Hobson, J. A. (1988). Dreaming. *States of Brain and Mind* (pp. 31-33). Birkhäuser, Boston, MA.
- Hobson, A. (1992). Activation Synthesis hypothesis of dreaming. *Essential Papers on Dreams*, 4, 452.
- Hobson, J. A., Pace-Schott, E. F. & Stickgold, R. (2000). Dreaming and the brain: Toward a cognitive neuroscience of conscious states, *Behavioral and Brain Sciences*, 23(6), 793-842.
- Hong, W., & Rossi, C. (2021). The cognitive turn in metaphor translation studies: A critical overview. *Journal of Translation Studies*, 5(2), 83-115.
- Hühn, P. (2008). Functions and forms of eventfulness in narrative fiction. In J. Pier and J.A.G. Landa (Eds.), *Theorizing narrativity* (Vol. 12, pp. 141-164). Berlin: de Gruyter.
- Hühn, P. (2014). Event and eventfulness. In P. Hühn, J. Meister, J. Pier & W. Schmid (Eds.), *Handbook of narratology* (pp. 159-178). Berlin, München, Boston: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110316469.159>

- Hühn, P., Meister, J. C., Pier, J., & Schmid, W. (Eds.). (2014). *Handbook of narratology*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
- Hunston, S., & Thompson, G. (Eds.). (2000). *Evaluation in text: Authorial stance and the construction of discourse: Authorial stance and the construction of discourse*. Oxford University Press.
- Jakobson, R. (1957). *Shifters, verbal categories and the Russian verb*. Cambridge: Harvard University,
- Jakobson R. (1984). Russian and Slavic grammar: Studies 1931 – 1981. In L. R. Waugh and M. Halle (Eds.). Berlin – New York – Amsterdam: Mouton Publishers.
- Johnstone, B. (2009). Stance, style, and the linguistic individual. *Stance: Sociolinguistic Perspectives*, 29-52.
- Jouvet, M. (1991). Le sommeil paradoxal : Est-il le gardien de l'individuation psychologique? *Revue Canadienne de Psychologie*, 45(2), 148-168.
- Jouvet, M. (2004). *Voleur de songes*. Odile Jacob.
- Jung, C. G. (1969). *On the Nature of Dreams. The structure and dynamics of the psyche*. In G. Adler & R.F.C. Hull (Eds. and transl.). (Original work published in 1945 as "Vom Wesen der Träume," Ciba-Zeitschrift (Basel), revised and expanded in 1948 in Über psychische Energetik und das Wesen der Träume, Psychologische Abhandlungen, Zurich,
- Kärkkäinen, E. (2003). *Epistemic stance in English conversation: A description of its interactional functions, with a focus on I think*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Kiesling, S. F. (2022). Stance and stancetaking. *Annual Review of Linguistics*, 8, 409-426.
- King, R., & Nadasdi, T. (1999). The expression of evidentiality in French-English bilingual discourse. *Language in Society*, 28(3), 355-365.
- Kövecses, Z. (2010). Metaphor and culture. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 2(2), 197-220.
- Kövecses, Z. (2017). Levels of metaphor. *Cognitive Linguistics*, 28(2), 321-347.

- Kövecses, Z. (2020). *Extended conceptual metaphor theory*. Cambridge University Press.
- Kracke, W. H. (2009). Dream as deceit, dream as truth: The grammar of telling dreams. *Anthropological Linguistics*, 51, 61-77.
- Kratschmer, A., & Heijnen, A. (2010). Revelative evidentiality in European languages: Linguistic marking and its anthropological background. In G. Diewald & E. Smirnova (Eds.), *Linguistic Realization of Evidentiality in European Languages* (pp. 331-368). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Krysanova, T. (2019). Constructing negative emotions in cinematic discourse: A cognitive-pragmatic perspective. *Cognition, Communication, Discourse*, 19, 55-77.
- Krysanova T. A. (2020). Principles of emotive meaning-making in cinematic discourse. In *Homo Universitatis: Тези доповідей XX ювілейної наукової конференції з міжнародною участю «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація»* (pp. 24-26). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/49c699df2854a5d1cc827e2b0e078a01.pdf>
- Krysanova T. (2022). Emergent meaning-making in multimodal discourse: A case for sadness in *The Horse Whisperer*. *Cognition, Communication, Discourse*, 24, 37-52. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2022-24-03>
- Kwon, I. & Kim, E. (2021). (Meta-)Ground viewpoint space and structurally-framed irony: A case study of the mobile game *Liyla and the Shadows of War*. *Cognitive Linguistics*, 32(1), 1-33. <https://doi.org/10.1515/cog-2020-0001>
- Labov, W. (2003). Uncovering the event structure of narrative. In *Georgetown University Round Table* (pp. 63-83). Georgetown: Georgetown University Press. <https://www.ling.upenn.edu/~wlabov/uesn.pdf>
- Labov, W. (2010). Oral narratives of personal experience. In *Cambridge encyclopedia of the language sciences* (pp. 546-548).

- Labov, W., & J. Waletzky. (1967). Narrative analysis: Oral versions of personal experience. In J. Helm (Ed.), *Essays on the verbal and visual arts* (pp. 12-44). Seattle: University of Washington Press.
- Lakoff, G. (1993), "How metaphor structures dreams: The theory of conceptual metaphor applied to dream analysis", *Dreaming*, 3(2), 77-98.
- Lakoff, G. (1996). Sorry, I'm not myself today: The metaphor system for conceptualizing the self. In G. Fauconnier & E. Sweetser (Eds.), *Spaces, worlds, and grammars* (pp. 91-123). University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (2009). The neural theory of metaphor. SSRN. <https://ssrn.com/abstract=1437794>
- Lakoff, G., & Turner, M. (2009). *More than cool reason: A field guide to poetic metaphor*. University of Chicago press.
- Lakoff, G. & Johnson. (2008). *Metaphors we live by*, University of Chicago Press.
- Langacker, R. W. (1991). *Foundations of cognitive grammar. Vol. II: Descriptive application*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Langacker, R. W. (2008). *Cognitive grammar: A basic introduction*. Oxford University Press.
- Langacker, R. W. (2017). Evidentiality in cognitive grammar. In J. I. M Arrese et al. (Eds.), *Evidentiality Revisited: Cognitive grammar, functional and discourse-pragmatic perspectives* (Vol. 271, pp. 13-55). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Lau, M. L., & Rooryck, J. (2017). Aspect, evidentiality, and mirativity. *Lingua*, 186, 110-119.
- Laughlin, C. D. (2011). *Communing with the gods: Consciousness, culture, and the dreaming brain*. Brisbane: Daily Grain Publishing.
- Löschnigg, M. (1999). Narratological categories and the (non)-distinction between factual and fictional narratives. In J. Pier (Ed.), *Recent Trends in Narratological Research* (pp. 31-48). Tours: Presses Universitaires François-Rabelais.
- Lotman, J. (2009). *Culture and explosion*. Berlin: Mouton de Gruyter.

- Lotman, Y. M. (1999). *La sémiosphère*. Presses Univ. Limoges.
- Malinowski, J. E. & Horton, C. L. (2015). Metaphor and hyperassociativity: The imagination mechanisms behind emotion assimilation in sleep and dreaming. *Frontiers in Psychology*, 6, 1132.
- Martynyuk, A. (2017). Now that the magic is gone or toward cognitive analysis of verbal/co-verbal communication. *Cognition, Communication, Discourse*, 15, 51-72.
- Martynyuk, A. (2021). Transition trauma metaphor in transgender narrative. *East European Journal of Psycholinguistics*, 8(1), 70-82.
- Martynyuk, A. & Meleshchenko, O. (2022). Socio-pragmatic potential of (verbo)-visual metaphonymy in Internet memes featuring Donald Trump. *Metaphor and the Social World*, 12(1), 69-91.
- Morozova, O. (2017). Monomodal and multimodal instantiations of conceptual metaphors of Brexit. *Lege Artis-Language Yesterday Today Tomorrow*, 2(2), 250-283.
- Morozova, O. (2017a). Linguoecological approach to capturing concepts: A case study of transparency. *Accents and Paradoxes of Modern Philology*, 1(2), 32-51.
- Morozova, O. (2017b). Transparency across semiotic modes: An ecological stance. In *Language–literature–the arts: A cognitive-semiotic interface* (pp. 49-68). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Morozova, Y. (2015c). Lying as a parallax stance, In M. Bogusławska-Tafelska & A. Drogosz (Eds.), *Towards the ecology of human communication* (pp. 241-249). Cambridge Scholars Publishing.
- Mushin, I. (2001). *Evidentiality and epistemological stance. Narrative retelling*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- My Islamic Dream. (n.d.). <https://www.myislamicdream.com/>
- Newman, J. (2019). The linguistics of imaginary narrative spaces in Daphne du Maurier's Rebecca. *East European Journal of Psycholinguistics*, 5(2), 41-61.

- Niederhoff, B. (2014). Focalization. In P. Hühn et al. (Eds.), *The living handbook of narratology*. Hamburg: Hamburg University. <http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/focalization>
- Nikolaienko, V. (2021). Dream narratives: A case for an integrated theoretical approach. In *Proceedings of IALS conference 2021 "A game of theories."* (p. 30). <https://ialsconference2021.wordpress.com/book-of-abstracts/>
- Nikolaienko, V. (2023a). Patterns of evidentials use in dream narratives. *Cognition, Communication, Discourse*, 26, 83-96. <http://doi.org/10.26565/2218-2926-2023-26-05>
- Nikolaienko, V.O. (2020). Intersemiotic texture of dream reports. В *Тези доповідей ІХ міжнародного заочного наукового форуму "Сучасна германістика: мова і світ людини"* (pp. 81-83). Харків : ХНУ імені В.Н.Каразіна.
- Nikolaienko, V.O. (2023b). Viewpoint metaphor in trauma narratives of war in Ukraine. In *Proceedings of the Fifth International Communication Styles Conference: Communication in Times of Permacrisis* (p. 16). Kraków: Tertium. <https://tertium.edu.pl/wp-content/uploads/2023/04/ICS5-abstracts.pdf>
- Nikolaienko, V. (in press). Mentions explicites de la métaphore dans les récits de rêves anglophones et francophones : une perspective cognitive. *ILCEA: Revue de l'Institut des langues et cultures d'Europe, Amérique, Afrique, Asie et Australie*.
- Pace-Schott, E. F. (2013). Dreaming as a story-telling instinct. *Frontiers in Psychology*, 4, 159. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2013.00159/full>
- Page, C. (2022). Music, multimodality, and narrative viewpoint: Beowulf in performance. *Multimodal Communication*, 11(3), 203-214. <https://doi.org/10.1515/mc-2021-0013>
- Pallasmaa, J. (2012). *The eyes of the skin: Architecture and the senses*. John Wiley & Sons.
- Palmer, F. R. (2001). *Mood and modality*. Cambridge University Press.

- Peterson, T. (2010). Examining the mirative and nonliteral uses of evidentials. In R.-M. Déchaine et al. (Eds.), *Evidence from Evidentiality* (pp. 129-159). University of British Columbia Working Papers in Linguistics. University of British Columbia.
- Peterson, T. (2015). Mirativity as surprise: Evidentiality, information, and deixis. *Journal of Psycholinguistic Research*, 45(6), 1327-1357. <https://doi.org/10.1007/s10936-015-9408-9>
- Peterson, T. (2017). Problematizing mirativity. *Review of Cognitive Linguistics*, 15(2), 312-342. Published under the auspices of the Spanish Cognitive Linguistics Association.
- Plungian, V. (2010). Types of verbal evidentiality marking: An overview. In G. Diewald & E. Smirnova (Eds.), *Linguistic Realization of Evidentiality in European Languages* (pp. 15-58). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Porto, M. D., & Romano, M. (2017). “You’ve just got to walk away’: Mixed viewpoints in radio call-in trauma narratives. *Journal of Pragmatics*, 122, 35-49. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2017.06.002>
- Prince, G. (1988). The disnarrated. *Style*, 22(1), 1-8.
- Prince, G. (2003). *A dictionary of narratology*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Prince, G. (2008). Narrativehood, narrativeness, narrativity, narratability. In J. Pier and J.A.G. Landa (Eds.), *Theorizing narrativity* (Vol. 12, pp. 19-28). Berlin: de Gruyter.
- Ramond, C. (2002). Récits et images du rêve. In C. Chauviré (Org.), *Le Rêve, entre Science et Philosophie*. Université de Paris 1.
- Rebrii, O., Rebrii, I., & Pieshkova, O. (2022). When words and images play together in a multimodal pun: From creation to translation. *Lublin Studies in Modern Languages and Literature*, 46(2), 85-97.
- Revonsuo, A., & Valli, K. (2008). How to test the threat-simulation theory. *Consciousness and Cognition*, 17(4), 1292-1296.

- Roh, J. H., Jin, W., Kim, E., Kim, H., & Kwon, I. (2019). Multimodality and discourse viewpoint configuration: A case study of UK political posters. *Linguistic Research*, 36(2). http://isli.khu.ac.kr/journal/content/data/36_2/6.pdf
- Rooryck, J. (2001a). Evidentiality, Part I. *Glott International*, 5(4), 3-11. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=2904D9541A02A2B04EE1206B9A57B1C5?doi=10.1.1.470.8145&rep=rep1&type=pdf>
- Rooryck, J. E. C. V. (2001b). State of the article: Evidentiality Part II. *Glott International*, 5(5), 161-168. <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2859608/view>
- Ryan, M. L. (1991a). Possible worlds and accessibility relations: A semantic typology of fiction. *Poetics Today*, 12(3), 553-576.
- Ryan, M. L. (1991b). *Possible worlds, artificial intelligence, and narrative theory*. Bloomington: Indiana University Press.
- Ryan, M. L. (2001). The narratorial functions: Breaking down a theoretical primitive. *Narrative*, 9(2), 146-152.
- Ryan, M. L. (2019). From Possible Worlds to Story Worlds. In A. Bell & M. L. Ryan (Eds.), *Possible worlds theory and contemporary narratology* (pp. 62-87). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Schmid, W. (2010). *Narratology: An introduction*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Schmidt, P. (2021). *Self-experience and the feeling of being oneself* (PhD dissertation). Heidelberg University, Heidelberg.
- Schwartz, S. (2004). What dreaming can reveal about cognitive and brain functions during sleep? A lexico-statistical analysis of dream reports. *Psychologica Belgica*, 44, 5-42.
- Scioli, E. (2015). *Dream, fantasy, and visual art in Roman elegy*. Madison, WI: University of Wisconsin Press.
- Semino, E. (2006). Blending and characters' mental functioning in Virginia Woolf's "Lappin and Lapinova". *Language and Literature*, 15(1), 55-72. <https://doi.org/10.1177/0963947006060555>

- Sériot, P. (2007). Généraliser l'unique: genres, types et sphères chez Bakhtine. Linx. *Revue des Linguistes de l'Université Paris X Nanterre*, 56, 37-53.
- Shamdasani, S. (2003). *Jung and the making of modern psychology: The dream of a science*, Cambridge University Press.
- Shevchenko, I. (2019a). Enactive meaning-making in the discourse of theatre and film. *Cognition, Communication, Discourse*, 19, 15-19.
- Shevchenko, I. S. (2019b). Cognitive pragmatics: Approaches and perspectives. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»*, 2, 169-173. <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2019-2-26>
- Shevchenko, I., & Gutorov, V. (2019). A cognitive-pragmatic perspective on apologies in English and Ukrainian discourse. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Trnava: University of SS Cyril and Methodius in Trnava*, 4(2), 301-342. https://lartis.sk/wp-content/uploads/2019/11/ShevchenkoGutorov_Issue-2_2019.pdf
- Shevchenko, I., & Shastalo, V. (2021). The conceptual metaphor of modesty in English and Ukrainian. *Cognitive Studies / Études cognitives*, 21, 2462. <https://doi.org/10.11649/cs.2462>
- Shinzato, R. (1991). Where do temporality, evidentiality and epistemicity meet? A comparison of Old Japanese-ki and-keri with Turkish-di and-mis. *Journal of the Linguistic Society of Japan*, 99, 25-57.
- Squartini, M. (2008). Lexical vs. grammatical evidentiality in French and Italian. *Linguistics*, 46(5). <https://doi.org/10.1515/ling.2008.030>
- Stec, K., & Sweetser, E. (2013). Managing multiple viewpoints: Coordinating embedded perspective in multimodal narrative. In *Proceedings of the 12th International Cognitive Linguistics Conference*. Edmonton, Alberta. https://sites.ualberta.ca/~iclc2013/ABSTRACTS/Stec_et_al.pdf

- Sternberg, M. (2007). Omniscience in narrative construction: Old challenges and new. *Poetics Today*, 28(4), 683-794.
- Stockwell, P. (2020). *Texture: A cognitive aesthetics of reading*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Storozhuk, S., Kryvda, N., Hoian, I., Mozgova, N., Doichyk, V., Matviienko, I., & Doichyk, O. (2022). Mental health after trauma: individual and collective dimensions. *Wiadomosci Lekarskie*, 75(8), 1924-1931.
- Stukker, N. (2019). Genre as a factor determining the viewpoint-marking quality of verb tenses. *Cognitive Linguistics*, 30(2), 305-325.
- Talmy, L. (2000). *Toward a cognitive semantics: Concept structuring systems* (Vol. 1). Cambridge, MA: MIT Press.
- Tátrai, S. (2015). Context-dependent vantage points in literary narratives: A functional cognitive approach. *Semiotica*, 203, 9-37. <https://doi.org/10.1515/sem-2014-0076>
- Taylor, J. R., & MacLaury, R. E. (Eds.). (1995). *Language and the cognitive construal of the world* (Vol. 82). Berlin: Walter de Gruyter.
- Tewes, C. (2016). Embodied habitual memory formation: Enacted or extended? In C. Tewes & G. Etzelmüller (Eds.), *Embodiment in evolution and culture* (pp. 31-56). Tübingen: Mohr Siebeck GmbH and Co. KG. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt2250vc6.7>
- Thompson, E. (2014). *Waking, dreaming, being: Self and consciousness in neuroscience, meditation, and philosophy*. Columbia University Press.
- Tucan, G. (2013). Cognitive poetics: Blending narrative mental spaces. Self-construal and identity in short literary fiction. *Enthymema*, 8, 38-55. <https://doi.org/10.13130/2037-2426/2949>
- Turner, M. (2003). Double-scope stories. In D. Herman (Ed.), *Narrative theory and the cognitive sciences* (pp. 117-42). Stanford: CSLI Publications.
- Van Der Auwera, J. & Plungian, V. (1998). Modality's semantic map. *Linguistic Typology*, 2(1), 79-124. <https://doi.org/10.1515/lity.1998.2.1.79>

- van Dijk, T. A. (1977). Text and context, explorations in the semantics and pragmatics of discourse. *Journal of Linguistics*, 16(1), 113-119.
- van Dijk, T.A. (2017). Discourse and migration. In E. Yalaz & R. Zapata-Barrero (Eds.), *Handbook of qualitative research in european migration studies* (pp. 227-245). Berlin: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76861-8_13
- van Krieken, K. & Sanders, J. (2019). Smoothly moving through mental spaces: Linguistic patterns of viewpoint transfer in news narratives. *Cognitive Linguistics*, 30(3), 499-529.
- Vandendorpe, C. (2005). Le rêve entre imagerie et narrativité. In C. Vandendorpe, *Le récit de rêve* (pp. 35-55). Québec: Nota Bene.
- Velleman, J.D. (2003). Narrative explanation. *The Philosophical Review*, 112(1), 1-25.
- Vorobyova, O. (2012). Caught in the web of worlds II: Postmodernist wanderings through the ASC labyrinths in Kazuo Ishiguro's *The Unconsoled*: Philosophy, emotions, perception. In M. Dąbrowska et al. (Eds.), *Languages, Literatures and Cultures in Contact: English and American Studies in the Age of Global Communication* (pp. 37-56). Krakow: Tertium.
- Vorobyova, O. (2022). Multimodality and transmediality in Kamal Abdulla's short fiction: a cognitive-emotive interface. *Cognition, Communication, Discourse*, 24, 91-102. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2022-24-07>
- Wax, M.L. (2004). Dream sharing as social practice. *Dreaming*, 14(2-3), 83-93.
- Wee, S. C. (2019). Songs of 'experientiality': Reconsidering the relationship between poeticity and narrativity in postclassical narratology. *Word and Text, A Journal of Literary Studies and Linguistics*, 9(01), 93-106.
- Werth, P. (1994). Extended metaphor—a text-world account. *Language and Literature*, 3(2), 79-103. <http://doi.org/10.1177/096394709400300201>
- Whitt, R. J. (2009). Auditory evidentiality in English and German: The case of perception verbs. *Lingua*, 119(7), 1083-1095.
- Whitt, R. J. (2010). Evidentiality and perception verbs in English and German. Bern: Peter Lang Verlag.

- Wiemer, B. (2010). Hearsay in European languages: Toward an integrative account of grammatical and lexical marking. In G. Diewald & E. Smirnova (Eds.), *Linguistic realization of evidentiality in European languages* (pp. 59-129). Berlin: Walter de Gruyter.
- Willett, T. (1988). A cross-linguistic survey of the grammaticalization of evidentiality. *Studies in Language*, 12, 51-97. <http://doi.org/10.1075/sl.12.1.04wil>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- DreamJournal. (n.d.). <http://dreamjournal.net/>
- Lukin, S. M., Bowden, K., Barackman, C., Walker, M. A. (2016). A Corpus of Personal Narratives and Their Story Intention Graphs. In *Proceedings of the 10th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC)*, Portorož, Slovenia, 2016.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- Brezina, V., Timperley, M., & McEnery, T. (2018). #LancsBox 4.x [software]. <http://corpora.lancs.ac.uk/lancsbox>
- Brezina, V., Weill-Tessier, P., & McEnery, T. (2020). #LancsBox 5.x and 6.x [software]. <http://corpora.lancs.ac.uk/lancsbox>
- Dzubak, J. W., Rosenvall, J. S., and Shelley, M. F. (1991-2023). WordCruncher: Search, Study and Analyze (V.7.1.107) [Software]. <https://wordcruncher.com>
- Klie, J.-C., Bugert, M., Boullosa, B., Eckart de Castilho, R. and Gurevych, I. (2018). The INCEpTION Platform: Machine-Assisted and Knowledge-Oriented Interactive Annotation. In *Proceedings of System Demonstrations of the 27th International Conference on Computational Linguistics (COLING 2018)*, Santa Fe, New Mexico, USA.
- Klie, J. C. (2018). INCEpTION: Interactive machine-assisted annotation [software]. <https://inception-project.github.io/>

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:
публікації у фахових виданнях України:*

1. Ніколаєнко В.О. (2021а). Наративні стратегії переказів сновидінь: інстанції фокалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія*, 92, 23-30.
<https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/17225>
2. Ніколаєнко В.О. (2022а). Жанрова специфіка оніричного наративу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 55, 72-76.
<http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v55/16.pdf>
3. Nikolaienko, V. (2023а). Patterns of evidentials use in dream narratives. *Cognition, Communication, Discourse*, 26, 83-96. <http://doi.org/10.26565/2218-2926-2023-26-05>

*Наукова праця, в якій опубліковані основні наукові результати дисертації,
у періодичному науковому виданні держави, що входить до міжнародної
наукометричної бази Web of Science:*

4. Bondarenko, I. & Nikolaienko, V. (2022). Like a bad dream: Navigating narrative spaces of pandemic-themed dream reports. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*, 7(1), 2-32.
<https://lartis.sk/wp-content/uploads/2022/06/BondarenkoNicolaienko.pdf>
(Особистий внесок здобувачки: підбір емпіричного матеріалу та аналіз прикладів)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ніколаєнко В.О. (2020а). Оніричний наратив: проблема визначення. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : Тези доповідей XIX наукової конференції з міжнародною участю* (с. 106-108). Харків: Видавництво Точка.
6. Ніколаєнко В.О. (2020b). Стратегії наративізації сновидіння. В *Матеріали VII Всеукраїнської наукової конференції «Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів»* (с. 89-91). Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.
7. Nikolaienko, V.O. (2020c). Intersemiotic texture of dream reports. В *Тези доповідей IX міжнародного заочного наукового форуму “Сучасна германістика: мова і світ людини”* (pp. 81-83). Харків : ХНУ імені В.Н.Каразіна.
8. Ніколаєнко В.О. (2021b). Засоби вираження оніричної евіденційності. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація.: Тези доповідей XX наукової конференції з міжнародною участю* (с. 47-49). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
9. Nikolaienko, V. (2021). Dream narratives: A case for an integrated theoretical approach. In *Proceedings of IALS conference 2021 “A game of theories.”* (p. 30). <https://ialsconference2021.wordpress.com/book-of-abstracts/>
10. Ніколаєнко В.О. (2022b). Подієвість оніричного наративу. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація. Тези доповідей XXI наукової конференції з міжнародною участю* (с. 120-122). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.

11. Ніколаєнко В.О. (2022с). Блендінг у моделюванні оповіді про сновидіння. В *Тези доповідей X ювілейного міжнародного заочного наукового форуму* (с. 59-61). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
12. Ніколаєнко В.О. (2023). Перспектива та метафора камери в наративах сновидінь. В *Тези доповідей XXII наукової конференції «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація»* (с. 92-94). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
https://drive.google.com/drive/folders/1_0EaLO9wIUO3QmsOuw736hhLnScfullR
13. Nikolaienko, V.O. (2023b). Viewpoint metaphor in trauma narratives of war in Ukraine. In *Proceedings of the Fifth International Communication Styles Conference: Communication in Times of Permacrisis* (p. 16). Kraków: Tertium.
<https://tertium.edu.pl/wp-content/uploads/2023/04/ICS5-abstracts.pdf>

Формула підрахунку довірчого інтервалу (статистичної значущості)

$$CI = \hat{p}_1 - \hat{p}_2 \pm 1.96 \sqrt{\frac{\hat{p}_1(1 - \hat{p}_1)}{n_1} + \frac{\hat{p}_2(1 - \hat{p}_2)}{n_2}}$$

Джерело: Dzubak, J. W., Rosenvall, J. S., and Shelley, M. F. (1991-2023). WordCruncher: Search, Study and Analyze (V.7.1.107) [Software]. Retrieved from <https://wordcruncher.com>.

ДОДАТОК В

Дані за візуальним семантичним кластером

	Абсолютна кількість у корпусі нарративів сновидінь	Відносна частотність на 10тис. у корпусі нарративів сновидінь	Абсолютна кількість у контрольному корпусі	Відносна частотність на 10тис. у контрольному корпусі	Довірчий інтервал
<i>see</i>	437	26,354	53	18,235	[0.0004568, 0.001546]
<i>look</i>	201	12,122	25	8,601	[0.00006656, 0.0008129]
<i>eye</i>	21	1,266	5	1,720	[-0.0001920, 0.0001236]
<i>image</i>	17	1,025	0	0	[0.00005674, 0.0001595]
<i>picture</i>	27	1,628	6	2,064	[-0.0002032, 0.0001440]
<i>vivid</i>	38	2,292	0	0	[0.0001649, 0.0003186]
<i>dark</i>	85	5,126	3	1,032	[0.0002782, 0.0006019]
<i>light</i>	64	3,860	10	3,441	[-0.0001591, 0.0003022]

ДОДАТОК Г

Дані за аудіальним семантичним кластером

	Абсолютна кількість у корпусі нарративів сновидінь	Відносна частотність на 10тис. у корпусі нарративів сновидінь	Абсолютна кількість у контрольному корпусі	Відносна частотність на 10тис. у контрольному корпусі	Довірчий інтервал
<i>hear</i>	55	3,317	4	1,376	[0.00005488, 0.0003764]
<i>listen</i>	15	0,905	0	0	[0.00004713, 0.0001437]
<i>sound</i>	20	1,206	1	0,344	[0.000007449, 0.0001799]
<i>ear</i>	4	0,241	6	2,064	[-0.0003389, - 0.00001289]
<i>voice</i>	25	1,508	2	0,688	[-0.00002005, 0.0002039]
<i>noise</i>	4	0,241	0	0	[5.092e-7, 0.00005038]
<i>music</i>	31	1,870	0	0	[0.0001278, 0.0002666]
<i>loud</i>	14	0,844	0	0	[0.00004241, 0.0001357]
<i>quiet</i>	14	0,844	1	0,344	[-0.00002513, 0.0001361]

ДОДАТОК Д

Дані за тактильним семантичним кластером

	Абсолютна кількість у корпусі нарративів сновидінь	Відносна частотність на 10тис. у корпусі нарративів сновидінь	Абсолютна кількість у контрольному корпусі	Відносна частотність на 10тис. у контрольному корпусі	Довірчий інтервал
<i>feel*</i>	7,961	132	3,097	9	[0.0002939, 0.0007815]
<i>touch</i>	1,086	18	1,032	3	[-0.0001118, 0.0001394]
<i>skin</i>	1,146	19	0,344	1	[0.000001993, 0.0001726]
<i>tactile</i>	0,060	1	0	0	[-0.000006107, 0.00001883]
<i>hot</i>	0,905	15	6,193	18	[-0.0007917, - 0.0002255]
<i>warm</i>	0,603	10	2,064	6	[-0.0003036, 0.00002812]
<i>cold</i>	1,146	19	1,032	3	[-0.0001060, 0.0001464]
<i>pain</i>	0,663	11	0	0	[0.00002862, 0.0001113]
<i>hurt</i>	1,749	29	3,097	9	[-0.0003259, 0.00009087]

ДОДАТОК Е

Дані за ольфакторним та густаторним семантичними кластерами

	Абсолютна кількість у корпусі наративів сновидінь	Відносна частотність на 10тис. у корпусі наративів сновидінь	Абсолютна кількість у контрольному корпусі	Відносна частотність на 10тис. у контрольному корпусі	Довірчий інтервал
smell	6	0,362	1	0,344	[-0.00006790, 0.00007713]
stink	0	0	0	0	[0.000, 0.000]
odor	1	0,060	0	0	[-0.000006107, 0.00001883]

	Абсолютна кількість у корпусі наративів сновидінь	Відносна частотність на 10тис. у корпусі наративів сновидінь	Абсолютна кількість у контрольному корпусі	Відносна частотність на 10тис. у контрольному корпусі	Довірчий інтервал
taste	10	0,603	1	0,344	[-0.00004662, 0.0001067]
sweet	14	0,844	5	1,720	[-0.0002330, 0.00007555]
sour	0	0	0	0	[0.000, 0.000]
bitter	1	0,060	0	0	[-0.000006107, 0.00001883]
salty	0	0	1	0,344	[-0.00009932, 0.00003221]

ДОДАТОК Є

Дані за лексичними одиницями на позначення частин тіла

	у корпусі наративів сновидінь		у контрольному корпусі		Довірчий інтервал
	Частотність	Відносна частотність на 10тис.	Частотність	Відносна частотність на 10тис.	
<i>body</i>	46	2,774	2	0,688	[0.00009981, 0.0003512]
<i>head</i>	94	5,669	16	5,505	[-0.0002284, 0.0003505]
<i>face</i>	91	5,488	6	2,064	[0.0001773, 0.0005778]
<i>mouth</i>	22	1,327	3	1,032	[-0.00008876, 0.0001673]
<i>shoulder</i>	14	0,844	1	0,344	[-0.00002513, 0.0001361]
<i>chest</i>	10	0,603	4	1,376	[-0.0002079, 0.00006670]
<i>heart</i>	7	0,422	6	2,064	[-0.0003212, 0.000007622]
<i>foot</i>	14	0,844	6	2,064	[-0.0002800, 0.00005543]

	у корпусі наративів сновидінь		у контрольному корпусі		Довірчий інтервал
	Частотність	Відносна частотність на 10тис.	Частотність	Відносна частотність на 10тис.	
<i>brain</i>	6	0,362	2	0,688	[-0.0001268, 0.00006895]

	у корпусі наративів сновидінь		у контрольному корпусі		Довірчий інтервал
	Частотність	Відносна частотність на 10тис.	Частотність	Відносна частотність на 10тис.	
<i>mind</i>	44	2,654	7	2,408	[-0.0001476, 0.0002376]
<i>head</i>	94	5,669	16	5,505	[-0.0002284, 0.0003505]
<i>self</i>	45	2,714	4	1,376	[-0.000003829, 0.0003079]

ДОДАТОК Ж

Частота вживання субкатегорій евіденційності у переказах сновидінь

Субкатегорії евіденційності		Маркери	Кіль- сть	Відсоток, %	
Ревелятивна		<i>іменник (in the dream, this/the dream, to have a dream, dream's narrative, dream's setting)</i> <i>дієслово (to dream of/about, to dream + object clause,)</i> <i>іменник-означення або герундій (dream self, dream state, dream character, dreaming experience, dreamland)</i>	452	15,2%	19,5%
Антиревелятивна		<i>in real life, in waking life, in reality, real, waking-life, irl, IRL, in RL</i>	128	4,3%	
Сенсорна та сенсорно-інференційна	Інтуїтивна сенсорно-інференційна	<i>feel like, feel + adjective/participle, have a feeling/sense that/of</i>	136	4,6%	34%
	Візуальна сенсорна	<i>see sth, see that, spot; look/stare/gaze (around/in/inside/out/outside/at/through and (can) see; look ... and ... ; when I look at ... there's; watch smb/sth + present participle</i>	507	18,8%	
	Візуальна сенсорна NEG		55		
	Візуально-інференційна	<i>look like, look + adjective/participle, -looking</i>	181	6,1 %	
	Аудіальна сенсорна	<i>hear + noun, hear + noun + gerund phrase</i>	54	2%	
	Аудіальна сенсорна NEG		6		

	Аудіально інференційна	<i>sound + adj, sound like</i>	11	0,4%	
	Тактильна сенсорна	<i>feel</i> <i>tactility, tangibility</i>	54	1,8%	
	Ольфакторна сенсорна	<i>smell</i>	5	0,2%	
	Густаторна сенсорна	<i>taste</i>	4	0,1%	
Репортативна	Репортативна	<i>say, tell, warn, inform, detail, imply, text, claim, remind, explain, let smb know</i>	235	7,9%	24,1%
	Авто-репортативна		143	4,8%	
	Квотативна	пряма мова, яка сигналізується лапками, двокрапками, тире	160	5,4%	
	Авто-квотативна		179	6%	
Несенсорна інференційна	Спекулятивна суб'єктивна	<i>perhaps, apparently, clearly, seemingly, obviously, probably, maybe, possibly, supposedly, presumably, definitely, likely</i> <i>I am (un-)certain, I am (not) sure, I guess, I believe, I figure, I (don't) think, I suppose, I suspect, I assume</i>	257	8,6%	22,4%
	Посилання на пам'ять або інференцію із знань про світ	<i>I notice та I realize</i> <i>It reminds/resembles</i>	176	5,9%	
	Ситуативна інференційна евіденційність	<i>seem та appear</i>	191	6,4%	

	Модальні вирази, що передають індуктивну та дедуктивну інференційніс ть	<i>must, might, can, could, should</i>	44	1,5%	
--	---	--	----	------	--

Порівняння кількості евіденційних засобів різних категорій у корпусі

■ Ревелятивна
■ Репоративна

■ Сенсорна та сенсорно-інференційна
■ Несенсорна інференційна

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 14:04:13 08.10.2023

Назва файлу з підписом: Nikolaienko_diss.pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 1.8 МБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Nikolaienko_diss.pdf
Розмір файлу без підпису: 2.0 МБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: НІКОЛАЄНКО ВАЛЕРІЯ ОЛЕГІВНА
П.І.Б.: НІКОЛАЄНКО ВАЛЕРІЯ ОЛЕГІВНА
Країна: Україна
РНОКПП: 3501801287
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 15:04:10
08.10.2023
Сертифікат виданий: АЦСК АТ КБ «ПРИВАТБАНК»
Серійний номер: 248197DDFAB977E504000000D6C51501D8BE5304
Алгоритм підпису: ДСТУ-4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований